

ספר

ערוך השלם

הלא הוא ספר הערוך אשר בו נקבצו כעמיר גורנה כל המלות החמורות בתלמוד
ומדרשים ונסדרו עפ"י א"ב למען יהוץ הקורא בו

מאת

רבינו נתן בן רבינו יהיא ל"ל

ראש מתיבתא דרומי

ועליו ספר

מוסף הערוך

להרב החכם הבקי בחכמת הטבע והרפואה והבלשן הגדול רבי

בנימין מוספיא ז"ל.

מיוסד על דפוס ראשון של הערוך (כערך הרל"ז) ודפוס וויניציאה (הרצ"א) עם הוספות,
הגהות, הערות ותקונים על פי שבעה כתבי יד מהערוך עתיקי יומין ועם מעלות אחרות
רבות כאשר תהזינה עיני הקוראים.

אזנתיו וחקרתיו

אנכי הצעיר

חנוך יהודה באא"מ הר"ר ישראל קאהוט

רב ואב"ד בק"ק גראָסוואַרדיין ולפנים בק"ק פּינפּקורכען והגליל יצ"ו.

חלק רביעי

חוברת רביעית

בעזר האקאדעמיע של החכמות אשר להקיסר בוויען.

וויען תרמ"ג.

בדפוס של געאָרנ בראָג

(המנהל פ. סמאלענסקין.)

KAUFMANN
DÁVID
KÖNYVTÁRA

B. 648^{IV}.

* יִזַן (א) = זון מל"מ מיוזנים ירמ' ה' ח' (לפי הקרי) גימין ס"ז. חנות מיוזנת פירוש מלאה מזונות ופ"א עיי"ע חנות. — ב) = זני, זנא לשון זנות באתפעל סנהד' ק"ו סע"א אִיִּזַן לגברי נגרי עיי"ע סגן וע' זני ומ"ש.

* יִזַך (מל"ם פירוש לוח geliehen nehmen) שבת ק"ט. מאן דיוזף וכו' עירובין ס"ג. יזף ופרע. ב"מ ס"ד. ע"ב: קידושין כ' סע"א, ובאפעל אוֹזִיף (leihen) בכורות ח': איכ"ר פ' בכה אוזפותון עיי"ע זיף ומ"ש והשם יזפתא מ"ק כ"ח: עיי"ע אוורי (ח"א מ"ח).

* יִזַק (א) = גִּזַק עיי"ע בח"ב, שיי"ט שם העיר המהוללה במד"ס ירו' קידושין פ"ד דס"ה רע"ד בבל ליוחסין עד נהר זק וכו' חד אמר עד נהר זק וחד אמר עד נהר יואני ובבבלי קידושין ע"א: הגי' נהר עזק ועיין מ"ש בע' גנזק וכו' לנכון נהר גנזק בע' ואני ע"ש. ב) בית יזק עיי"ע בית יעזק (ח"ב ע') ועיי"ע עזק א'.

יִחִיד (מל"ט והושאל למובחר ולמיוחס בפרט בתלמוד ausgezeichneter, hervorragender (Gelehrter) וכן בל"ע ואַחַד פ"י אחד ומיוחד שאין ערך לו unvergleichlicher ומזה הענין יחיד בל"מ ובדברי רז"ל מתואר בו האל יתברך עיין בפנים ושם גם יתר המושגים המסתעפים ממנו. והשם יחיד, יִחִיד die Einheit; 2 das Alleinsein. 1. והפעל ממנו יחד 1 die Einheit Gottes beilegen; 2 die Einheit Gottes verkünden. ועוד פירוש יַחַד כמו יַעַד (zueignen, bestimmen) כיומא בר"ג דפרק בראשונה (כ"ג.) ויחידים¹ מוציאין שתיים. פירוש רבנן, כדתנן בתעניות (י' במשנה) התחילו היחידים מתענין אוכלין ושותין משחשיכה ומותרין במלאכה² ואמרינן³ (שם בגמ') מאן יחידין א"ר הונא רבנן. ומה שאמרו (יומא שם) כאן כבריא כאן בחולה חולים היינו רבנן דגרסינן בגדרים בר"ג דפ' הנודר מן המבושל (גדרים מ"ט סע"א ורע"ב) רבא אמר מאן חולים רבנן רבא למעמיה דאמר כמאן מצלינן האידנא אקצירי ואמריעי כי האי תנא⁴ קצירי קצירי ממש מריעי רבנן. ויש ששונים יחירים כדאמרינן (סוכ' ל"ה.) מעשה ביהורי ירושלים⁵. ופירוש אנשים בעלי גאות אינו טוב להן לעשות

ויפה פי' הרע"ב החופר בקרקע ומח כמיט ע"ש והוא עפ"י פי' הר"ש ועיין תוי"ט שם ולפי זה יפה הגי' בור ולא כנ"א כור וכ"ה בע' כר ג'. — ורה"ג לכלים ה', י' לא פי' מאומה רק לכלים שם מ"ה פי' יורה: דוד גדול שמו יורה ע"כ ולפי זה קצת ראייה לגי' רבינו בע' משמשק שפי' דודי ע"י יורות אבל לפי תקוני שם בענין הסדר עבדי . . דודי משמקי אין זה ראייה. ובערך שלק פי' רבינו זה דכלים פ"ה מ"ה ע"ש. ורגמ"ה למנחות כ"י (בקובץ כ"י אנגיליקא דף ט"ו.) פי' יורות ערביים: היינו אילפסות של אבן. — חולין ק"ח סע"א יורה של חלב, ושם: יורה רותחת . . יורה גדולה. יבמות קכ"א רע"ב יורה מלאה יין ושמן (רש"י מרותחת על האור.) ב"ק צ"ט רע"א. ירו' ב"ק פ"ט ד"ו ע"ד הקדיו (הקדחה) יורה. ירו' שבת פ"א ד"ד. היורה עקורה . . היורה קבועה — ובהשאלה חגיגה ט"ו סע"ב כל עמר דנחית ליורה וכו' עיי' ערך עמר א' —

* יוֹתָא, יוֹתָא (מל"י Siebengestirn am Yádes Kopf des Stiers) אמר רב יהודה יותא מאי יותא א"ל זנב מלה ואמרי לה רישא דעגלא בכ"י מ' הגי' אתא עיי"ע (ח"א של"ב) וגי' הספרים עדיפה ויותר טוב כגי' אה"ת יתא וזו ראייה לדעת הח' ששמעון (במ"ע ג"ג ח"ג 272) שהיא ל"י הג"ל וכבר קדמה בעל כ"כ. וגם העתקת הפשיט' ע"ש (איוב שם) עיי"ש (שם ל"ח, ל"ב) ע"י עיוֹתָא מוכנת מל"י הרשומה וכן העתיקה הפשיט' כסל (שם פ"ה כ"י) וכסיל (עמוס ה', ח'). והם שבעה כוכבים בראש מזל שור, והוא רישא דעגלא הג"ל ובילקוט איוב רמז תתק"ד הובא רק רישא דעגלא (בהשמטת התיבות מאי יותא) ונ"כ פי' ראש השור. אבל בע' עקם א' פי' רבינו. ע"ש הוא זנב מלה"ו והוא כפי' ראשון בכרכות הג"ל וכ"ה ברד"ק שרש עוש.

* יוֹתְפִיָא עיי"ע ידפת.
* יוֹם (= זמי, זמא פי' ענש מל"י bestra- fen) בריש רות רבה פ' ויהי בימי: קנים להון יזמי להון אייתי ארונך אייתי גולגלתך וכו' ועיין במ"כ. ובילק' משלי רמז תתקנ"ט בשם מדרש רות הגי' מומי להון ועיין במ"כ הג"ל.

¹ וכ"ה בפוי ר"ח וכה"ג ויחידין בכ"י ב' וא"פ ולי' ובגמ' ויחידין עיין ד"ס ליומא צד כ"ט: ובתוס' יומא פ"א ויחידים שבהם. ² כ"ה לנכון בדפ"ר אבל בשדפ"ע קטיע ובדפ"ר חסרה מלת מתענין ונראה ברור כי רבינו לא גרס מתענין ג' תעניות כדאי' בגמ' וכן ל"י בירוי וברויף וברא"ש ובכ"י ובדפוסים הראשונים ושאר מקומות שהובאו בד"ס לתענית צד כ"י ולי' בפוי ר"ח והיה לבעל ד"ס לרמוז גם על הערוך. ³ כ"ה בדפ"ר ואמ', ובדפ' וויניצי ואמרי. ⁴ וכ"ה בפ"י ר"ה ובגמ' כמאן כרי יופי והונה ככה עפ"י ר"ה ט"ו. ⁵ עיי"ע יהיר.

פרמי והפכו רבים, מרובין וצבור תענית מ'. ממר בשביל יחיד פרנסה בשביל רבים, עירובין מ"ו. יחיד במקום רבים. עדיות פ"א מ"ה ומ"ו ולמה מזכירין דברי היחיד בין המרובין וכו' שאם יראה כ"ד את דברי היחיד יסמוך עליו וכו' למה מזכירין דברי היחיד בין המרובים לבטלן וכו' ועיין ד"מ למהרז"ף צד 269 כלל ה'. יחיד ורבים הלכה כרבים עיין מ"מ בפחד יצחק. ר"ה י"ה. כאן ביחיד כאן בצבור, זכחים פ"ב. חמאת יחיד חמאת ציבור, מכילת' בא פרש' י"ד צרת ציבור צרת יחיד, מגיל' ל"א: הללו בלשון רבים אמורות. . הללו בלשון יחיד אמורות. ירו' כתובות פ"ז דל"א: מה שאמרת לי ביחיד או מה שאמרת לי כביחיד, וכן בלא"ר יְחִידָא, יחידיא (וכ"ה בליס) פסחים ק"ה: לא יחידא אנה עיי"ע חזו ב', ב"ק כ"ח רע"א בן כג יחידא הוא וכו', מ"ק כ' סע"א יחידא היא ובכ"י מ' מתניתא יחידא ואז תהיה ל"ג, אבל עיין כח' הריב"א. ירו' תרומות רפ"ו דמ"ד, איתא דיחידא, דהכא כסתמא דתמן ויחידא דתמן כסתמא דהכא, ובירו' נדרים רפ"ז ד"מ: איתא דיחידיא וכן ירו' שבת פ"ג ד"ו, לית אגן צריכין חששין ליחידיא וכן התואר יְחִידָא י פסיקתא דר"ב צד י"ג תנחומ' כי תשא סי' ה' ילקוט ט"ב רמז רכ"ז בר יחידאי עיין N. Saggio להחכם לאמטעם 64. והקבוצ' ב"ק פ"א סע"ב יחידאי תרי"א וב' לבראש' כ"ב, י' ירו' חגיגה פ"ב דע"ז: יחידאין, יחידאין, ולנקבה יְחִידָא סנהד' כ"ב סע"ב ובגדרים נ"א. יחידתא ועיי"ע לוליינית. ועוד לנקבה יחידה במד"ר פי"ב בת יחידה; יְחִידָת ירו' כלאים פ"ב דכ"ח. גפן יחידית, ירו' ע"ו פ"ד דמ"ד. מצבה כל שהיא יחידית והקבוצ' יְחִידָת ירו' כלאים רפ"ה דכ"ט ע"ד וירו' סוט' פ"ט דכ"ג ע"ג — ועוד תואר יחיד להקב"ה שהוא היש האחד ואין שני (עיין קהל"ר לזה הפסוק) וכן דרשו כאחד (בראשית ג', כ"ב) כיחידו של עולם ב"ר פכ"א, פצ"ח ופצ"ט, וכן נדרש אחד (איוב ו"ד, ד') יחידו של עולם במד"ר רפי"ט ובילקוט איוב רמז תקל"ו, וע"ש התרגום, וממנו השם: יחוד השם פסיקת' זוט' שמות ג', ט"ו ועוד ס"פ נצבים ועוד עיין תרג' שה"ש ח',

כמעשה שעושיין אחרים שנגאי הוא להן¹). כסיפרא בפ' בהן משיח (תויב דבורא דחובא פרק ג' ר"פ ג') לא ישוה קרבנו לכל מצות לקרבנו למצות יחידית פי' ע"ז שהיא כתובה בפני עצמה בפרשת שלח לך (ואם כל עדת ישראל ישגו) [צ"ל וכי תשגו ולא תעשו] (במדבר ט"ו, כ"ה), *אחיה בערוך הוא קטוע וזו"ל כסיפרא שם: הלא דין הוא מה אם היחיד שלא שוה קרבנו לכל מצות לקרבנו ליום הכפורים שוה קרבנו לכל מצות לקרבנו יחידית וכו' ופי' הראב"ד מה יחיד שלא שוה קרבנו של שאר מצות לקרבנות של יוה"כ שהוא שעיר המשתלח ואפי' הכי שוה קרבנות של כל המצות לקרבנו של מצוה יחידית מפני שנאמרה פרשה בפני עצמה בפרשת שלח לך ע"כ וזאת היא ג"כ כונת רבינו, רק הפסוק מצויין במעות וצ"ל כמו שהגהתי ועיין ספרי שלח פ' ק"א ורש"י על התורה לכמדבר שם — ודע כי יחיד מל"מ הוא כידוע תואר לאחד המיוחד der Einzige והושאל בתענית הג"ל ליחיד הסגולה כלומר לרכנים ותלמידי חכמים ועיין ג"כ תענית י' רע"ב אל יאמר אדם תלמיד אני איני ראוי להיות יחיד אלא כל תלמידי חכמים יחידים איזהו יחיד ואיזהו תלמיד, יחיד כל שראוי למנותו פרנס על הצבור תלמיד וכו' (עיי"ע כל ד') וכ"ה בירו' תענית פ"א דס"ד: אילו הם היחידים אילו שהן מתמנין פרנסין על הציבור, ובירו' ברכות ספ"ב ד"ה רע"ד תניא רשב"ג אומר כל דבר שהוא של צער כל הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה, ת"ח עושה ותבוא לו ברכה וכל דבר שהוא של שבה לא כל הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה ת"ח עושה אלא א"כ מינו אותו פרנס על הצבור, וזה רשב"ג אומר הובא בשנוי קצת בתענית ל' רע"ב ע"ש ובד"ס שם ובמשנה ה' פ"ד דפסחים ובגמ' שם נ"ה. — וג"ל כי מעם יחיד כמו אחד ומיוחד פי' המובהר והחשוב וכן פירש"י לבראשית כ"ו, י' אחד העם: מיוחד העם זה המלך ע"כ, וכן דרשו בכ"ר ס"פ צ"ט כאחד (בראשית מ"ט, ט"ז) כמיוחד שבשבתים זהו יהודה, וכן דרשו במגיל' כ"ה, יומ' ל"ד רע"ב וע': האחד (במדבר כ"ה, ז') מיוחד שבעדרו. — ועוד התואר יחיד פי' איש

¹ ועיין הגר"י בפשט"ע שכתב כי סוגי שלנו עולה יפה לשיטת רבינו והקשה על פירש"י שפי' בדיה ויחידים בחולין שאין יושבין עם שאר בניא וכו' והקשה הגר"י דהא כבר תנא בהך ברייתא בחולה וכו' מ"ש דמתחלה קרו להו חולה והדר קרו להו יחידים ע"כ ולפע"ד יש לישב כי בלי כל ספק לא היה גרם רשוי בד"א בבריא אבל בחולה וכו' וכן לוי' בכל כ"ו והסופרים הכניסוהו מדעתם עיין ד"ס יומא צד כ"ט: אות ה' וא"כ הלך רשוי בעקבות הסוגי' לבאר מלת והיחידין שהוא בחולין שאין יושבין וכו' כי הברייתא הלז והתניא בניחותא או כגוי' כיו' ש"ס תניא נמי הכי הוא סיוע למה שפ"ו רב הסדא כאן בבריא אבל בחולה, וכן הלך רבינו בשטת עצמו אחרי שפי' כי יחידים הם רבנן עפ"י תענית הג"ל פי' ג"כ חולה ע"י רבנין והביא ראיה מנדרים הג"ל. — וכעת מצאחי כי כל פי' רבינו ע"י ויש ששונים הועתק מפ"י ר"ה ביומ' (בש"ס ווילנא).

שם, ושם רע"ב מה בית מיוחד לדירה יצאו אילו שאין מיוחדין לדירה, ושם סוף העמוד ובא אשר לו הבית מי שמייוחד לו יצאו אלו שאין מיוחדין לו. ב"מ פ"ג מ"ט ולא יחדו לה בעלים מקום. יחדו לה הבעלים מקום ועיין בגמ' מ"א רע"א, ספרא ויקרא פרק י"ב מה אלו מיוחדין שהן אבות הטומאה, ושם רפ"ב מקדשי ה' המיוחדים לשם יצאו קדשים קלים וכו' עיין תוספות מעיל' מ"ו, ד"ה מחורתא, בכל המקומות האלה נ"ל ש ש ש י ח ד נ ד ר ד פ עם יעד עיי"ע יעידה פירוש ענין הכנה והזמנה וקביעות bestimmen וכן בסנהדרין ג"ז, נ"ח: יחד שפחה לעבדו, במכו' י"ה, ליחודי (כרש"י ותוס' ליחודי) להו לאוי לכל חד וחד פי' ליעד ולקבוע והתוספ' פירשו: לגלויי, ומזה ביבמו' ס"ב רע"א אני שמייוחד לדבור בכל שעה ושעה וכו', וביק"ר פ"ב ויחד אליו הדיבור בפני עצמו וכו' ובהתפעל: שם זכה ונתייחד אליו הדיבור, שמ"ר רפ"ז בתחלה היה ראוי הדבור להתייחד עליו בפני עצמו וכו' ובשביל זה נתייחד הדיבור עליו ועל אהרן — אבל יחד שם בקצת מקומות פירושו קרא השי"ת שמו הפרטי עליו, ובקצת: קרא ישראל בשם המיוחד ונגזר מן יחוד השם ד"מ ב"ר פס"ח אברהם יחד הקב"ה שמו עליו יצחק יחד הקב"ה שמו עליו. יודע אני שהקב"ה ייחד שמו עלי וכו', מכילת' משפטים פ"ב על ישראל יחד שמו ביותר (ובספרי ואתחנן ס"פ ל"א הגי' על ישראל הוחל שמו ביותר ובלק, עלינו לייחד שמו ביותר), מכילת' שם אלהים אני לכל באי העולם אעפ"כ לא ייחדתי שמי אלא על עמי ישראל וכו' בקצת שנויים בשמ"ר פכ"מ, שו"ט מזמור צ"א אם מייחד השם שמו עלי כשם שייחד שמו על אבותי וכו' — ב"ר פ"ב דרש תשוקתו (שה"ש ז', י"א) אפי' בשעה שאנו תשים אנו מקיים לישועתו של הקב"ה ומיוחדים שמו בכל יום, שהש"ר פ' דודי לי; ואני מיוחדת שמו בכל יום פעמים², והפעל מן יחוד כמובן הסתיר כתובות י"ב, תוספתא כתוב' פ"א, ירו' כתוב' פ"א דכ"ה, היו מייחדין את החתן ואת הכלה וכו', סנה' ל"ז, אמריתו נדה שרי ליחודי בהדי גברא וכו', ובהתפעל קידושין פ': לא יתייחד אדם עם שתי נשים אבל אשה אחת מתייחדת עם שני אנשים, ושם פ"ב, כל שעסקו עם הנשים לא יתייחד עם הנשים, ע"ז פ"ב מ"א לא תתייחד אשה עמהן מפני שחשודין על העריות ולא יתייחד אדם עמהן וכו', ירו' סוטה פ"א דמ"ז רע"ג ויר' גיטין

ט'; לאיכה ג', כ"ח ואולי לכן נקראה נשמה יחידה (תהלים כ"ב, כ"א; ל"ה, י"ז) שהיא חלק אלוה ממעל נתונה מיחידו של עולם אבל בבר' ס"פ י"ד מבואר המעם יחידה שכל האיברים משנים שנים והיא יחידה בגוף, ובמד"ר ר"פ י"ז מפורש את יחידך (כראשית כ"ב, ב') זה נפשך שהנשמה קרוייה יחידה, וברד"ק שרש יחד מבואר: לפי שהיא יחידה כנגד חלקי הגוף וכחותיו שהם רבים ואינם ממינה ע"כ, ובענין התבודדות אי' בתואר הפעול יחיד (einzeln einsam) (וכ"ה בל"ע ואחד) קידושין כ', יחיד נכנס יחיד יצא, אבות ג', ד' המהלך בדרך יחיד, שם ד', ה' אל תחי דן יחיד שאין דן יחיד אלא אחד, ב"ר ס"פ צ"ט והנחש אינו מהלך בדרך אלא יחיד והוא כמו יחיד בב"ק ס': אל יכנס אדם יחיד בביהכ"נ, וממנו השם פסחים ל"ז, ביצ' כ"ב: שאלית את רבי פ"חוד כלומר ביני לבינו, סנה' פ"ז מ"י אמור מה שאמרת לי ביחוד, ונקרא עוד יחוד, יחוד הסתר האשה (או פנויה) עם איש בכית אחד והיותן לבדם כתובות י"ג סע"א מלקין על הייחוד, ואין אוסרין על היחוד, ובקידושין פ"א, מלקין על יחוד ואין אוסרין על היחוד א' ראשי לא אמרן אלא ביחוד פנוייה אבל ביחוד ראשת איש לא וכו', סנה' כ"א סע"א ורע"ב באותה שעה גזרו על היחוד ועל הפנוייה יחוד דאורייתא הוא וכו' ע"ש, ירושלמי כתובות ר"פ י"א דל"ד, דברים של יחוד, מגילה י"ד, משום יחוד, ירו' סוטה פ"א דמ"ז רע"ג ויר' גיטין פ"ז דמ"ח ע"ד אין זה ייחוד, ירו' ע"ז פ"ב ד"מ משום ייחוד, ב"ר ס"פ מ"ה מפני היחוד, — ועוד הוראת ביחוד (בייחוד) פי' כבירור genau, zu-verlässig שקלים פ"ו מ"ב, יומא נ"ד, ידעו ביחוד (ובלק' במדבר רמז תרצ"ד בייחוד) ששם הארון נגזר ולפע"ד מעם הדבר כי מה שהוא בודד מופרש ומובדל מאחר הוא ניכר בבירור וזו ג"כ הוראת ברור, וזכינו על ידי זה להבין שם המיוחד (שבועות ל"ג, סנה' כ"ג, ס"ג) פי' שם בן ארבע אותיות שהוא מובדל ומפורש או מצינווי השם עיין בסנה' ג"ג, על שם המיוחד במיתה ועל הכינויין באזהרה או מצינווי בני אדם ומזה הענין שם המפורש der abgesonderte Name ועיין רש"י לסנה' ס', ד"ה שם המפורש, ועוד נ"ל כי שם המיוחד הוא מפני שמיוחד לו ביחוד ובפרט Eigennamen כדרך הפסוק זה שמי לעולם (שמות ג', ט"ז)¹ ואז נוכל לבאר שם המפורש כמו שם המפורט כלומר שם פרטי, ומזה ביומא י"א, בייחוד לך כלומ' שהוא פרטי וקבוע לך לדור

¹ ודרוש על זה בקידושין ע', פסחים ג', שמ"ר פ"ג פסיקתא זמרתה ורש"י על זה הפסוק ראה לפי הראשון ע"ש. ² על דרך ל"ב יחד לבני ליראה שמך (תהלים פ"ה, י"א) הערת החי סמאלענסקין.

ומהרתם (שם מ"ה י"ג) תרג' אונק' ותוחון, מדוע מהרתן (שמות ב', י"ח) תרג' אונק' מא דין אוחיתין, וימהר פרעה (שם י', ט"ז) באונק' ובתרי"א ואוחי פרעה. למהר לשלחם (שם י"ב, ל"ג) תרגום אונק' לאוחאה לשלחותהון ועוד הרבה דוגמאות בעמ"ד ללעווי². ולא ידעתי למה הביא ר"ב מרחק ראייתו] —

ייחול (שם מופשט מפעל עברי יחל פירושו ענין תקוה ותוחלת (das Hoffen, Harren) כס"ג דפרק היה קורא בתורה (ברכות ט"ז סע"ב) ונמצא ייחול³ ללכינו. פי' תאות ללכינו. ולא נתבייש מאבותינו (שם⁴) פי' יותר מאבותינו⁵. מדין קשה (שם⁶) פי' שיכולין אנו לדון שלא בקושי. קרן אורה (שם י"ז רע"א)⁷ כלומר שיהא לנו אורה.

* ייחל (פיעל מן יחל = חול פירוש ענין הנחה עיי"ע חל ז' ruhen, haften) פסיקתא רבתי ר"פ מ"ז (פ' אחרי מות) אם עומד בהם (באלו הייסורים) ולא קורא תגר מיחל אני שמי עליו כשם שיחלתי על האבות (ובילק) איוב רמז חתקיה בסגנון (אחר) ובה פעל בספרי ואתחנן בפסיקתא ל"א עלינו הוחל שמו ביותר . . על ישראל הוחל שמו ביותר ועיי"ע יחד וגו' אחרת שם.

* יחם (מל"מ יחם פי' ענין חמימות warm sein, werden) עיין תרג' אונק' לבראשית ל', מ"א ליחמותהן ובאת פעל אַתְיַחַמָּא שם פ' ל"ט ועיין יתר הדוגמאות במתורגמן, תנחומ' נשא סי' ז' היו מתיחמות, השם: יחַמָּא תרג' חקוק ב', מ"ו פירוש חמוס היינו ארס וסס השורף.

* יחמורא (בל"ס מין איל וכן בל"מ יחמור ובל"ע יחמורין) יחמורא, ובתרי"א (שם) הקבוץ יחמורין ובמדר' כורסיא דעבד שלמה (נדפס במ"ע גרעטץ 133, 21) ועשרים יחמורים — בכורות ז': חלי דיחמורתא עיי"ע חלי.

* יחננון, יחננונה (אולי מל"פ יכנין צמח שריחו נודף ויש לו ענפים הרבה) שבת נ"ד: על ואין הרחלים יוצאות חנונות אמר רב הונא עין אחד יש בכרכי הים ויחננון שמו ומביאין קיסם ממנו ומניחין לה בחומטה כדי שתתעמש

פ"ז דמ"ה ע"ד נתייחדה עמו בפני שנים צריכה הימינו גם שני, ירושלמי נימין שם נתייחדה עמו כדי בעילה . . לא נתייחדה עמו כדי בעילה ע"ש] —

* יחַקְקָאֵל שם הפרטי א' לנביא יחזקאל בן בוזי הכהן עיין מאמרי רז"ל עליו ברכות ג"ז רע"ב, שבת י"ג: חגיגה י"ג, מנחו' מ"ה, מ"ק ה', ט"ו, סוכה נ"ב, ב"ב י"ד: סנהד' ל"ט, מ"ד: צ"ב: מכות כ"ד, חולין ל"ז: ב"ר פ"ה, פי"ד, פי"ה, פמ"א, פס"ט; ויק"ר פ"ב, פי"א, פי"ה, פכ"ו, פכ"ח; במד"ר פ"א פ"ט; דב"ר פ"ז; שהש"ר פ' הביאנו, רות רבה פ"א ופ"ב, קהל"ר פ' ונתתי את לבי, אסת"ר פ"ו, ב' לאמורא והוא אביו של רב יהודה סתם ושל רמי עיין סנהד' פ': קידושין ל"ב, וביוחסין השלם 155 כתב בטעות ורב יהודה בנו למד ממנו וצ"ל והוא ר"ל רב יחזקאל למד מבנו רב יהודה וכן מוכח בפ"י מקידושין ל"ג: וע"ש רש"י ד"ה מקמי אבוק, וסד"ה ע' יחזקאל, אבל מצאתי בירו' תענית פ"א דס"ד רע"ב שהזכיר רב יהודה את אביו בברכת גשמים וז"ל: רב יהודה בר יחזקאל אמר הכין הוה יחזקאל אבא מברך על ירידת גשמים יתגדל יתקדש יתברך יתרוםם שמך מלכינו וכו', ברכות י"א, תני רב יחזקאל עשה כדברי בי"ש עשה עשה¹ כדברי בי"ה עשה.

יחט (= יחטא פירוש מסית לחטא מאפעל Sündenverleiter, An- Aufrei- צר תרג' יגער ה' כך השטן (וכרי' ג', ב') יזיף ה' כך יחטא, *אחזי"ה התרגום הלך בעקבות האגדה ב"ב מ"ו, הוא שטן הוא יצר הרע ועיין ספרי על המלאכים והשדים צד ס"ו, והלאה. — יחטא מל"ס עיי"ע יחט] —

יחור (יחור) [צ"ל יחין] (לפע"ד מל"ע וחי פי' יחור (ישעי' ה', י"ט) יחיו ויגלי, *אחזי"ה והוא בנין אפעל משרשי ח' כצ"ל ממו"ע ובדפ"א כמעות יחר וגם הקדימו זה הערך ללא נכון לע' שקודם לזה, והמלה ערבית היא ונמצאה רק באפעל ד"מ וימהר אברהם (בראשית י"ח, ו') תרג' אונק' ואוחא אברהם, ושם: מהרי: תרג' אוחא וכ"ה בתרי"א' ובדפ' ליססאבאן אוחי ובכ"י אוחא' וזה הנכון,

(1) כ"ה בכ"י מ' ועיין ד"ס שם. (2) אבל הציון מישעי' הנ"ל לוי שם. (3) בכל כ"י ערוך איי בשני יודין וכ"ה בכ"י ש"ס ובירוי ברכות פי"ד ד"ז ע"ד ובדפ"ע ביו"ד אחת, ובכ"י ש"ס ובכ"י ובמנוה"מ ובירוי לוי הוספת הש"ס ליראה את שמך כמו שלי בערוך אבל בירוי דפ' מואינך ובפ"י המהרש"ם אי. (4) והוא בצלותיה דר' זירא ויחר טוב בכ"י פי דרי חייא בר אבא וכ"ה בירוי רי חייא בר ווא, וגו' ולא נתבייש איי ג"כ בכ"י מ' ובכ"י ולא נכוש ולא נכלם. (5) ובכ"י פי יותר טוב לפ"ס אבותינו והכונה כמו דאי בירוי מאבותינו לע"ו ל"ס ה"ב א. (6) והוא בצלותיה דרבי, (7) בצלותיה דר' אלכסנדר.

גוים אין להן יחסין (עיין בכלי יבמות ס"ב. ולמטה בפעל) — ב"ר פל"ז הראשונים ע"י שהיו מכירין את ייחוסיהם היו מוציאין שטן לשם המאורע אבל אנו שאין אנו מכירין את ייחוסינו אנו מוציאין לשם אבותינו, שהש"ר פ' כולך יפה וכמד"ר פ"ג לפי שכל השבטים לא שמרו ייחוסיהן (ייחוסיהם) במצרים וראובן שמעון ולוי שמרו ייחוסיהן (ייחוסיהם) וכו' וכמד"ר שם לכך הוא מונה שם (ייחוסים) [ייחוסים]. סוף רות רבה מה אתם יש לכם (ייחוסים) [צ"ל ייחוסים] ורד"ל הגיה ייחוסים. ועוד הקבוצ יחסיין ד"מ כתובות י"ג סע"א וש"ג מעלה עשו בייחוסין, קידושין פ"ד מ"א ועיין יבמות ל"ז. עשרה יחסיין עלו מבבל. יבמות מ"ט: ירו' תענית פ"ד דס"ח. מגילת יוחסיין, פסחים ס"ב סע"ב ספר יוחסיין ובתרג' ירו' א"י גם היחיד ספר ייחוס (דה"ב י"ב, פ"ו) ספר ייחוס (בראשית ה"א) ותר"י משפחתי (שם כ"ה. ל"ה. מ"י. מ"א) לבית ייחוס. והקבוצ (שם ו' ט"ו) יחסיין ועיין לשמות ו', י"ד והלאה, לתהלים צ"ו. י"ז. ב"ר פ' פ"ב וילק' וישלח סוף רמז קל"ו בכורת יוחסיין, ושם ושם שלשלת יוחסיין, וכ"ה בשהש"ר פ' קמתי ובילק' דה"י רמז אלף ע"ו. ובפסחים ס"ב: נקרא ספר דברי הימים: ספר יוחסיין עיין פירש"י ופ"י ר"ח שם — והפעל שבת נ"ה סע"ב והכתוב מְיַחֵסוּ, סנהדר' פ"ב: בא הכתוב ויחשו, יבמות ס"ב סע"א ייחוסיהו בשמייהו וכו' ייחוסיהו בדוכתא אחריתי וכו'. מגילה י"ז רע"א כדי לייחס בהן וכו', זכח"י ק"א: וישמע פנחס הכהן וכו' הוא ליחס זרעו אחריו ובכתובות י"ג סע"ב מי שזרעו מיוחס אחריו יצא זה שאין זרעו מיוחס אחריו. הוריות י"ג זה מיוחס וזה אינו מיוחס, קידושין ע"א: האי מיוחס טפי, שם ע' סע"ב משפחות מיוחסות, תעני' ל"א סע"א מיוחסות שבהן, ב"ר פפ"ב וילק' וישלח סוף רמז קל"ו וילקוט לדה"י רמז אלף ע"ו אין מייחסין ליוסף אלא לראובן. סוף רות רבה מה צורך היה לו לייחס פריץ וכו', שהש"ר פ' כלך יפה ומה ראה הכתוב לייחס וכו' מפני שייחסן אצל משה ואהרן. במד"ר קרוב לס"פ ב' עד שאתה מייחסנו יחס אלעזר בנך וכו', ושם ר"פ כ"א מה ראה הקב"ה ליחס פנחס אחר מעשה זה וכו'. ובהתפעל: ב"ר וילק' וישלח הנ"ל ולא לראובן להתייחס עיין מ"ב שם, וילק' שם וילק' דה"י הנ"ל ולא להתייחס לבכורה, שהש"ר פ' כלך יפה: זכו להתייחס בצד משה ואהרן, ירו' יבמות פ"ב ד"ד רע"א זכה להתייחס, ירו' פ"א פ"ח דכ"א, ותוספי

ויפלו דרני ראשה, גי' יחנן איתא בכ"י מ' וא"פ וברי"ף ובפ"מ להרמב"ם וז"ל: וחננות מגזרת צמח ששמו יחנן והוא עשב שמשמין אותו בנחירי הנקבות וכו'. ובנו"ג וחנן ומלת ממנו לי' ובחי' המא' אי' ממנו רק שם בטעות יחמן וצ"ל יחנן וכ"ה בירו' שבת ספ"ה ד"ז רע"ג: עיקר הוא ושמיה יחנונה, ואולי הוא צומח הנ"ל ובהיות ריחו נודף עד מאוד ממים התולעים שמשמין מן אותו צמח בנחירי הרחלות, ואין למלה זו שייכות עם ל"ע ח"א עיין פפ"לנ"צ ללעף 213.

יְחֻנָּן (כמד' ל"ה, ל"ג נדרש עפ"י האגדה) כוישלחו בסוף פרש' אלה מסעי (ספרי מסעי פ' קס"א) ¹ כי הדם הוא יחניף את הארץ (כמד' שם) ר' יאשיה היה אומר בו ² לשון נומריקון כי הדם הוא יחון אף על הארץ ³. ובתעניות ירוש' (פ"ג דס"ו ע"ד) בעון שפיכות דמים נשמים נעצרים שנא' יחניף יחון אף על הארץ. * [אח"י"ה בירו' הגי' יחון והוא מל' חנה עיי"ע חן והמו"ל את הספרי הגיה כן מדעת עצמו ולא הביא את הירוש'. ואם הגי' את הארץ עיקר אז יחון לפע"ד מל"ע ח"א פי' השחית verderben כלומר אם נעצרים הגשמים עי"ז הארץ נשחתה, ועוד נ"ל כי כונת בעל המאמר על ל"פ חוֹן פי' דם ושיעורו כי הדם הנשפך יחניף = חון אף פי' הוא דם אף על הארץ, ובע' כש ב' אוכיה כי בספרי בהעלותך צ"מ דרש ג"כ לשון מקרא כושית מל"פ] —

יחם (= ייחוס, ייחוס פי' ענין ידיעת המשפחה מאבות מל"מ יחשו Genealogie, (edle) Abstammung וממנו הפעל עיין בפנים) ממשפחת אלימלך (רות ב', א') תרג' דמן ייחוס אלימלך, על האבן השנית כתולדותם (שמות כ"ה, י"י) תרג' ירו' ייחוסיהו ⁴. — (א"ב ל"מ זה ואמצא ספר היחש (נחמ"י ז', ה')) * [אח"י"ה בל"מ תמיד בשין ובדרז"ל ובתרג' בסמך, ד"מ השם יחם, ייחוס, ייחוס (ייחוסא, ייחוסתא), ייחוס, ב"מ ט"ו רע"א עבד דאין לו ייחוס. . . נכרי דיש לו ייחוס (עיי"ע חייס), ירו' גיטיין פ"ח דמ"ד ע"ג ייחוס כהונה, מגילה י"ב סע"ב אי' לייחוס קאתי לייחוסיהו וכו', קידושין ע"א: שתיקתא דככל היינו ייחוסא, ושם מאי לאו בייחוסתא וכו', והקבוצ ב"ב קמ"ח סע"ב אף ייחוסין וכו', ירו' קידושין פ"ב דס"ב ע"ג אם הטעה לשבח ייחוסים אינה מקודשת, ירו' יבמות פ"ב ד"ד רע"א ר' יוחנן אמר גוים יש להם ייחוסים רשב"ל אמר

¹ (ורבינו מכנה ככה את הספרי עיי"ע ספר ב' וע' ארבע ומ"ש (בח"א, רס"ט). ² ל"י בספרי ובילק' סוף מסעי. ³ וכ"ה בילק' בשם ספרי וכ"ה בכ"י ספרי ובנו"ג את הארץ. ⁴ בנו"ג כילדותהו.

(דברים ח' ד) שתרגו אונוק' ע"י ומסנך לא יחפזו ובתרגו א' וריגליכון לא הליכו מיחפין, וגזרתו מל"ע הנ"ל ועיין נתינת לגר לגאון מהר"ן אדלער נ"י וכיון לאמת, ועוד עיין מ"ש בסוף הערך. — וכנ"ה בהוראה ראשונה שבת ק"ד רע"א יחף במגעלים המטולאים, ויהלך אט (מ"א כ"א כ"ז) תרגו והליך יחף (וכ"ה ברש"י) והוא עפ"י מאמר ריב"ל בירו' סנהד' פ"י דכ"ח: מהו אט ריב"ל אמר שהיה מהלך יחף וכ"ה בפסיקת' דר"כ פ' שוכה (צד ק"ס:) וכ"ה בששה"ד פ' שחורה אני וכלך מ"א רמז רכ"ב בשם הפסיקת' והוכח באו"ז בתשוב' סי' קי"ב ולפע"ד פ"י בן ריב"ל מפני שתמורתו אי' אצל דוד (ש"כ ט"ו ל') והוא הולך יחף וכן הוא בתרגו' והוא אזיל יחף וגם הפשיטא למלכים הנ"ל העתיקה אט: והלך חפיי, וזו ראייה עצומה כי העתקת הפשיטה נעשתה ע"י בר ישראל שהלך בעקבות האגדה, וגדולה מזו מצאתי בקדמוניות לכן מתתיהו (ח' י"ג ח') שהבין ככה מלת אט שכתב מתישבות אחאב בזה"ל *אחזיה' ג' ל' כי לפי זה גזר רבינו זה כי גם הוא נגרר אחר הקבלה*, ועוד התואר יחופה (בל"ס חפ"י) איכ"ר פ' זכרה כד יחופה ברא מדבר שלותא דביתיה דאכווי פירוש הבן כשהולך יחף בערום ובחוסר כל הוא זוכר השלוח בבית אביו עיין מ"ב, והקבוץ במב"ר פ"ה היו מהלכין יחפים; בתרגו' ישע"י כ', ד' יחפין, ולנקבה יחידה רות רבה פ' ותלכנה; ועכשיו היא מהלכת יחפה, והפעל איכ"ר בפתיחת' כ"ה ד"ה תנו לה' וכל כך למה כדי שלא יתיחפו רגליהם אעפ"כ נתיחפו רגליהם א"ל ירמיה מה אם בשעה שהצעתם טפסיות מפתח בתיכם עד קברי בני דוד נתיחפו רגליכם לכשיתנגפו רגליכם על הרי נשף עאכ"ו, וכ"ה בילק' סוף דה"י רמז אלף פ"ה, ובאיכ"ר פ' על אלה ד"ה מעישה במרים בת כיתום (והוציא) [צ"ל והציעו] (') לה טפסיות וכו' שלא יתיחפו רגליה ואף על פי כן נתיחפו רגליה, ובשני המקומות האלה אולי שתי הוראות יש לפעל זה ר"ל נעשה יחף וגם נתחך, ועיין מה שכתבתי לעיל] —

יחור (לפע"ד מל"ע *חור* עצים דקים והם ענפים (Reis, Zweig) בפ"ק בכלאים (מ"ח) אין נוטעין יחור של תאינה לתוך החצוב שתהא מקירו, פי' ייחור (') נצר כדכתיב (ישע"י י"א, א) ונצר משרשיו יפרה. * [אחזיה' ובע' הצב ג' פי' רבינו את

פיאה פ"ר והיתה מתיחסת, תר"י א' לכראשית כ"א, י"ב לא מתיחס בתרך ועיין עוד לבמד' א' י"ח ולדה"י א' ה' א' ולדה"י ב' ל"א, ט"ז והלאה ובל"מ התנ"ש וכן הובא בכ"כ קמ"ג רע"א, ובנתפעל: פסיקת' רכתי פ"ו לא נתייחס עמהם, פרקא דרבי אליעזר פ' כ"א, פ' כ"ב ופ' ל"ט נתייחסו אגדת בראשית פכ"ב שנתייחסו עיין החכם לאטמעם במקום הנ"ל] —

יחף (א) מל"מ פירושו ערום בלי כסוי רגלים barfuss וכן בל"ע *חף*, *חף* והשם *חף* Barfüßigkeit וכן בל"ס בלי יוד חפ"י חפ"י (ב) מל"ע הנ"ל ופי' יחף מרוב ההליכה übermüdet (ב) בפי' יח"כ נגמ' ובנעילת הסנדל (יומא ע"ז סע"א) [ערום ויחף] (ישע"י כ', ב) יחף ממאי לאו מנעילת סנדל, מנעי רגלך מיחף (ירמי' ב', כ"ה) מנעי עצמך מחטא כדי שלא תבוא (') רגלך לידי יחוף (שם) — כס"פ ג' במכשירין (מ"ח) כשעת הדייש והיחף (') לעולם טמא, פי' אם היה שעת הקציר רוצה הוא לרחוץ את רגליו בשכיל שיהו נקיים לדוש התבואה. * [אחזיה' ג' ל' כי לפי זה גזר רבינו היחף דמכשירין מלשון חף, חף פירושו ענין נקיות ורחיצה על ידי חיכוך (עיו"ע חף ה'), ובפ"מ להרמב"ם מבואר בזה"ל כשעת היחף כשיגיעה הבהמה מן ההליכה והשיגה עיפות ויגיעה וזה החולי מחולי הכחמות נקרא בערב אל חסא ופי' יחפות ע"כ, אבל בתו"ט למכשירין הביא בשם הרע"ב (ולפנינו ל') אליבא דפירוש הרמב"ם נקרא בערב אל חכ"א ופי' יחפות ע"כ וזה האחרון ג"ל והוא בל"ע *חכה*, *חכיק* פי' חיכוך כרגלי הבהמה מרוב ההליכה, וא"כ גזרו הרמב"ם מל"ח חף, חף והוא כמו חכך וכן בל"ע *חכ"א* יש לה שתי הוראות (') א' יחף, (ב) נתחך מרוב ההליכה ועפ"י זה העתקת, ורע"ב נגרר לדעת הרמב"ם ובפ"א העתיק פי' רבינו נתן בעל הערוך מבלי שהזכירו וזה נעלם מבעל תו"ט ע"ש כד"ה בשעת, ורא"ש ור"ש גרסו האף ופירשו בענין חום והימה ובאמת לפי מ"ש בהסברת פי' הרמב"ם תתכן יותר גי' האף אבל בהוראת ל"ע כי *חף* ענינו חיכוך כרגלי הבהמה מרוב ההליכה, ואם קשה זו קשה למה לא אחז הרמב"ם גי' האף אחרי שכונתו היתה לזו המלה הערבית לכן ג"ל כי מ"ש, ופי' יחפות" צ"ל ופי' חפות והוא ממש ל"ע *חפה*, *חפה* כלומר חיכוך מרוב ההליכה וכוה הכל עולה יפה, ודו"ק ומעתה נבין העתקת בצקה

(1) בנו"ג יבא. (2) בנו"ג היחף והריש ובכ"א האף וכח"ג בר"ש וברא"ש. (3) ועל זה העירני החכם סמאלענסקין: וכמעט אין ספק שגם בעברי השרש טן יחף הוא חף, חף כמו יבול מן כול וכאלה וא"כ גם בעברית לו שתי הוראות בא"ה, ריין זיין, ועוד ענין חפיה קראמצען. (4) עיין ערך טפסו. (5) וכ"ה בירושלמי בשני יודין וכ"ה בכ"י ערוך.

המשנה הזאת בשני אופנים ע"ש וכ"ה באר"ז סי' רס"א ושם ג"כ הגי' שתהא וכ"ה בר"ש וברא"ש ובנו"ג שיהא. — וכנ"ה בעוקצין פ"ג מ"ח עיי"ע פשח וער ג'. וכ"ה בחולין קכ"ה רע"ב וקכ"ש רע"ב עיי"ע ער ג'. יבמו' קכ"ב: נתלה בייחור של תאינה עיי"ע פשח, וירו' יבמות פט"ו דמ"ו ע"ד נתלה בייחור של זית. ירו' מעשרות פ"ב דמ"ט ע"ד בייחור שהוא נוטה לחצר. והקבוץ יחורים לתאנים ב"ר פל"א ופל"ו עיי"ע גרפית (ח"ב, שעי"ו), ירו' כ"ק רפ"ו ד"ה ע"ג בזמן שאכלה ייחורי תאנים. וכתב רה"ג כסד"ט לעוקצין הנ"ל יחור של תאינה שורש העולה מגזע מן התאינה שמו יחור ע"כ] —

* יָטָא, יָטִי וּלְפַעַד מַלְע' וּפְי' הַצִּיג כַּף רַגְל' עַל הָאָרֶץ וְעוֹד פִּי' כָּא וְאִיטִי בִּאֲפַעַל הַבִּיא (bringen) ירו' ברכות פ"ב ד"ד רע"ב לית אפשר דלא יטי מילה פי' אי אפשר שלא יבא ענין מה מציאת מצרים כה"ג בדפ' וויניציא וקראטאשיין וזיטאמ' ופי' בעל פני משה אי אפשר שלא ינטה לאיזה דבר וכו' ופי' בעל ספר חרדים וז"ל: א"א שלא היה מטה הדבר ביום לבוא לידי הלכה שזמכיר בה יציאת מצרים וכן כתב מהר"ף באה"צ א"א שאינו נוטה איזו מלה לענין יציאת מצרים ובס"א שלא יטוף וכו' אבל הנכון כמו שכתבתי מל"ע הנ"ל ובדפ' מאינץ הגי' לית אפשר דלא ייתי מלה, וזו ראייה לפירושי. וגם באפעל אייטי נמצא תמורתו הגי' אייתי או אמטי ב"ר פט"ו ברת שבע דאיטיית וכו' כ"ה בכ"י ו"ו וה"ב בע' בנות שוח וכ"ה בע' ברת שבע עיין מ"ש כח"ב קכ"ח הערה ג' ושם ר"ד הערה ב' ולפי מ"ש כאן יש לקיים גי' אייטיאת ובהיות המלה בודדת הגיהו אייטיאת או אמטיית. וראיה מע' כלב ג' כי שם גרם רבינו בדפ"ע וכו' י' בשם ב"ר פל"ח א"י טי לי כולב ומייטי ליה מגרופי, ובנו"ג אייתי, ובילק' נח רמז ס"ב אמטי. קהל"ד פי' מה יתרון העושה: כל אינש ואינש ייטי לי מה דירבע ופי' כמ"כ ייטי יבא ויגיע כמו ייתי ע"כ ויותר טוב לגרום אייטי.

* יָטַב מַלִּימ עֵינַן עֶרֶךְ טַב וּשְׁנַי צִיּוּנֵי הַבְּנִינִים הַשּׁוֹנִים.

* יָטָבַת עֵינַי יִרְפָּת וּמִשׁ.

יָטוֹר וּלְפַעַד מַלְע' זַיִם וְהַקְּבוּץ אֶזְרָא עֵמוֹד Säule ובתרג' רק בקשור עם ענן, עתר Wolken-Rauchsäule משאת העשן (שופטים כ', ל"ח) עמוד עשן (שם מ') תרג' ישור דתנן, ועתר ענן הקמרת (יחזק' ח', י"א) תרג' וישור [ענן קמרתא], ותמרות עשן (יואל ג', ג') תרג' וישורין דתנן.

* יַטְסַם ט"ס עֵינַי טַר ד' בַּהֲעֵרָה.

* יַטַּת עֵינַי אֶדְךָ ב' כַּח"א, לִיג:

י' ובל"ס יי מלת הקריאה על הכאב וכן בל"י לו, וגם על התמיה ואזהרה וכן בל"ס יא ובל"ע יא (oh! מה ברי ומה בר בטני [ומה בר נדרי] (משלי ל"א, ב') תרג' יי ברי ויי בר כרסי ויי בר נדרי. — (א"ב פירוש בלשון יוני' מלה מורה על הכאב ועצבון). * [אח"י"ה ועוד עיי"ע יה[יה] במר"ע. וכ"ה בל"ס וכן העתיקה הפשיטה למשלי שם. ובנו"ג ווי, וכנ"ה בתרגום משלי ד', ד' יי יקמט מל"י לכך, וגם נאמר על האזהרה בתר"א ל'במדבר כ"א, כ"ט ייא לכוון סנאי צדיקיא — ועוד עיי"ע ילל ב' ומ"ש — וכן בהוספת א' בסוף ייא כמו יא עיי"ע] —

* יי שבת ס"ד. לאיי פי' רבינו בערך לאיי (אחר ע' לאט) מהרכבת לא יי מל"י úlós כן ובל' קריאה úlós ועיין מ"ש בערך לאיי ובערך כלפי.

* יי (קצור מן שם המיוחד וגם מן יה) ובערך י"ה לפי גי' הכ"י ערוך אי' בדפוסים יי וכ"ה הרבה פעמים בתרגום חוץ מכספר תהלים שהוא כמו בעברי ורק שלשה מקומות יצאו מזה הכלל והביאם המתורגמן בע' יה וסיים והמעם ידוע לבעלי הקבלה ולא לי.

* יי (פי' כמו הי = היא sie) רק בירו' בצרוף כ': כ"י פי' כמו הי = כמו היא עיין קצת דוגמאות בע' יא, ייא ב' ובערך יבא, יבא, ועוד עיין ירו' עירו' פ"ג דכ"א, כ"י דמר ר' יעקב, ירו' נדרים פ"ג דל"ה, כ"י דמר ר', ירו' פ"א פ"ב דמ"ז סע"ד כ"י דתנינן תמן, ירו' כתובות פ"א דכ"ה, אתיא כ"י דתנינן, ועיי"ע כ"י וכן בצרוף ל' ירו' גיטין ספ"ט ד"ג ע"ד ואדיין את ל"י פי' ועוד את צריך לזאת.

יִאֹר (שם מקום) בר"ג דחולין (י') ר' זירא ורב אסי איקלעו לפונדקא דיאוו, פירוש שם מקום. * [אח"י"ה בכל כ"י ערוך איתא בשני יודין ולזה מורה סדר האותיות ור"ב ורמ"ל עזבו הסדר הנכון והדפיסו זה הערך בראש אות הי"ד בראותם כי נדפס בערוך רק ביר"ד א', ובנו"ג לפונדקא דיאי וכ"ה בפ"י רגמ"ה כ"י לחולין (בקבוץ כ"י אנני דף רפ"ב סע"א)] —

* יִדָּא פי' כמו אי דא = הידא ולרוב בלמד בראש עיי"ע לִיִּדָּא.

* יִיטוֹרד ט"ס עֵינַי בַּלְטוֹרָא ח"ב, צ"ז ומ"ש. ייכא (שייך לע' בייכא עיי"ע ומ"ש בח"ב, ג"ה). כפ' מי שמת בגמ' השולח סבלונות (כ"ב

שהגין בעד רש"י והעלה כי (יאל"י) משתמש בתרי אפי כמו בלאש Igel, Egel. ונ"ל כי מלת Igel נגזרה מל"י ἐχίλος ושתיחהם מל"פ سيجول ואות ס' בראש נשמטה ויותר נקמעה המלה ההיא בל' אנגלזקסיא ושם נקרא אנקה Il, El, Ile וזה קרוב למלה תלמודית ילא ואולי אחר הוא עם ילא של סוריים. ועוד נ"ל כי ילא של תרג' (בכ"י תרג' דפ' ליססאבאן) הוא מלשון ילא ענין צעקה וא"כ הוא ממש העתקת אנקה ורד"ק שרש אנק כתב „ואפשר שנקרא כן לפי שצועק תמיד“ אבל מה שסיים ופירש רבינו שלמה בכרא בלעז ע"כ נראה שהיתה לרד"ק גי' אחרת ברש"י והמלה הנ"ל אולי ל"צ Viper = viverra נחש צפעוני ובוזה עולה יפה שהרמב"ם בפ"מ לשבת פ"ה מ"ד הבין יאלי דשבת: נחשי ים. והנחשים אוהבים באמת החלב משא"כ בשרץ איגעל או עגעל כקושית התוספ' בשבת הנ"ל וה' לעווזאהן רוצה לשמר את עצמו מתוקף קושית התוספות לכן הגיה בשבת יאלי מפעל עברי יאל פי' החל ולדעתו נקראו כן עגל עול ימים, וזה הדחק נראה לעינים הוא ויותר טוב לומר כי הוא מלש' פרסי هولي עול של סוס היונק וכדומה — ורגמ"ה פי' בב"ב כ"י ג"כ: כלילא דילי כתר של מיני (האיאק) [צ"ל האנקה] שהן עלוקות ע"כ. ועוד עיי"ע עלוקה] —

יימים (פרדים Maulthiere עיין בפנים) בר"ג דחולין (י') אמר ר' יהושע למה נקרא שמם יימים שאימתן מוטלת על הבריות. * [אח"ה בפסוק (בראשית ל"ה כ"ד) כתוב הַיָּמִים ונקצת ספרים איתא הַיָּמִים וכן הובא בפסחים ג"ד. ובב"ר ס"פ פ"ב ושם מפורש ע"י המיונס עיי"ע וכו' בירו' ברכות פ"ח ד"ב: ושם אי' מצא את הימים וכי מהו ימים וכו', בלא ה"א וכו' בחולין ז': למה נקרא שמן ימים אבל רבינו גורם בשני יודין ונ"ל עיקר ובי' יודין משתמשין תחת אותיות הי עיי"ע יימי"ם האחרון במקום נו"ן עפ"י דתלנ"ט וא"כ יימים פי' כמו הַיָּמִינִים — וס' הַיָּמִינִים בל"י ἡμιονος. חצי חמור כלומר שאביו חמור ואמו סוסה ובלא"ש Maulthier ועפ"י זה נבין הקבלה כי הימים של מקרא הם פרדים כדעת הש"ס ובי' הנ"ל ותרי"א ורש"י רד"ק ורמב"ן אבל בחולין שם גזר אומר הימים כמו אַיָּמִים מלשון אימה ופחד וכן תרגום אנקל' גְּבִרְיָא ובנוסח השומ' אי' הַיָּמִים ומתורגם שם ית אַיָּמִים — וכן דרשו בב"ר פכ"ו אימים (בראש"י י"ד, ה') שכל מי שראה אותן היתה אימתן נופלת עליו] —

קט"ו) תרגמ' רבא בייכא וסבכתא, פי' בקישוריה בכפה שעל ראשה דלא דבר חשוב הוא ובמתנה יהיב לה". * [אח"ה הועתק מפ"י רגמ"ה כ"י לב"ב רק שם בקישוריה ובמ"פ ונ"ל שצ"ל כני' הערוך בכפה עיי"ע כי מפה (עיי"ע) אין משימין על הראש. וגם בפ"י רגמ"ה הגי' בייכא וכו' בע' סבכה לפי גי' דפוסים ראשונים, ובדפ' אמש' שם בייכא וכו' בכ"י ו'ו' בע' הנוכחי וכו' בנוסח' אבל צ"ל בכ"ף ועל זה עולה יפה גזרת המלה מל"פ הרשומה בע' בייכה. והראיה שאין הבי"ת שמושית כדעת רבינו כי אם שרשית ממה שגורם רשב"ם כגון בייכא וסיבכתא וממה שגורם רגמ"ה בכ"י הנ"ל והכא טעמא מאי בייכא וכו' הרי שמלת בייכא הוא השם בנפרד בלי שמוש, אבל רבינו הבין כי מלת תרגמה מושכת אחריה ב' שמושית של בייכא, וכו' הגי' לפנינו תרגמא רבא וכו', ובפ"י רגמ"ה רבה — וכדי להציל גי' ופ"י רבינו אולי יש לומר כי ביון על מלה ערבי וכלא חבל לקשור בו את הנאד וכדומה, וכן פי' הח' לעווי אבל מ"ש נראה לי יותר] —

* ילא (שם הפרטי) לאמורא דירושלמי בדור השלישי עיין ירו' מ"ש פ"א דנ"ב סע"ב ורע"ג ועיי"ע אילא (חיא סיח) וש"נ שינויים ומ"מ במכה"י למהר"ף.

יילי (לפי דעת רבינו מין עלוקה Blutegel ולדעת הח' לעווזאהן Igel ולדעת מל"ס ילא מין אנקה Eidechsenart ועוד עיין בפנים) בר"ג דפ' השותפין (ב"ב ד' רע"א) אהדר ליה כלילא דיילי. ובפ' כמה בהמה (שבת ג"ד) כי היכי דלא לימצוה' יילי. תרג' והאנקה והכח (ויק' י"א ל') ויילא וכוהא ובלעז סנגיסוקא⁽²⁾ ובלשון ישמעאל עלקה. — (א"ב פירוש בל"י מין תולעים מרבים רגלים ובעלי שער). * [אח"ה כונת ר"ב על ל"י ζουλος Vielfass וכן דעת כ"כ ורימ"ז במ"ר ח"ב צ"ד אבל הח' לעווזאהן בספרו זאאלאגיא צד 323 השיג עליו בראיות ברורות והוא שער בעצמו כי יילי של ב"ב הוא כמו ילא של אונקל' לויקרא הנ"ל Igel ובאמת כן הלעז ברש"י לויק' הנ"ל אנקה הריצו"ן hérisson איגעל וכו' ברש"י כ"ב ד'. ד"ה אהדר וכן לעוז (קופר) [צ"ל קופד] בשבת ג"ד: ולישעי' יד, כ"ג. אבל בשבת שם פי' רש"י יאלי כערוך וז"ל שלא ינקוה עלוקה שקורין שגשוא"ש והוא בל"צ sangsue בלוט — איגעל והתוספ' שם השיגו עליו ע"ש ועיין מרפא לשון לרמ"ל בשבת ג"ד:

(1) בנו"ג למצויה יאלי. (2) sanguisuga.

* יימר (שם פרטי) לאיזה אמוראים בכליים ד"מ רב יימר ומר זוטרא, רב יימר בר חשוי, רב יימר בר שלמיה עיין יחסין השלם 155 ר' יימר מדפתא (שבת קמ"ו:), רב יימר סכא, רב יימר בר שזבי, רב יימר בריה דרב הלל עיין סדר הדורות (רפ' ווארשא) קמ"ז.

יין (מל"מ פי' דם ענבים Wein ולדעת כ"כ לקחו היונים מזה את השם (oivos) כפ' במה אשה בגמ' ולא בכובלת (שבת ס"ב ס"ב וס"ג רע"א) [כמה סעדת היום] כפת עמילה [פי'] כבעולה או כפת שאינה עמילה כבתולה, ביין גרדלי או ביין הרדלי באשה יפה או באשה שאינה יפה⁽¹⁾, כמיסב רחב או כמיסב קצר: באשה גדולה או באשה קטנה, כחבר טוב או כחבר רע באשה טובה או באשה רעה⁽²⁾, כר"ג דפרק הדר (עירובין ס"ה סע"א) אמר ר' חייא בר אשי אמר רב כל שדעתו מיושבת עליו⁽³⁾ ביינו יש בו מדעת⁽⁴⁾ של ע' זקנים יין ניתן בע' אותיות וסוד ניתן בע' אותיות נכנס יין יצא סוד, פי' מנין יין ע' ומנין סוד ע'. * [אח"י וכו' כפי' ר"ה ובפירש"י — ובספרי נשא פרק כ"ג אמר ר' אלעזר הקפרי יין זה מזוג שכר זה חי אתה אומר יין זה מזוג שכר זה חי או אינו יין זה חי ושכר זה מזוג ת"ל ונסכו יין וכו' ע"ש, סנהד' ע', שתה יין חי אינו נעשה בן סורר ומורה אמר רבינא יין חי מזוג ולא מזוג, ושם וע"ז ל', יין תוסס עיי"ע תסס, ע"ז ס"ב, יין נסך, סנהדרין ק"ו, יין של נכרים ובחולין ד': יין של נכרים, ושם סתם יינם, ויין נסך דתני אף סתם יינם כמשמע א"כ פי' ודלא כר"ת עיין הר"ן פ"ה דע"ז⁽⁵⁾ והרכה דרשות דרש"י רז"ל בענין יין עיין ד"מ ברכות ל"ד: ל"ה, ג', ג"א, ס"ג, שבת ל': עירובין ס"ד: ס"ה, פסחים מ"ב, פ"ו: ק"ו: ק"ט, יומא ע"א סע"א ע"ו: עיי"ע ל"ל ומ"ש, מגילה י"ב, ט"ז: כתובות ס"א, ס"ז: ק"א: גיטין ע', סוטה ז', מ"ט, ב"ב י', י"ב: ס': צ': צ"ה, סנהדרין ע', ע': ע"א, צ"ט, ק"ו, ע"ז מ': מנחות פ"ו, חולין פ"ד, ועוד זולתם, ועוד עיין ערך ל"ל ב', והקבוצ' ינות בבא בתרא צ' סוף עמוד ב' וצ"א ר' ע"א, כתובות ס"ה ר' ע"א] —

* יינוברים עיי"ע ינוברים כמו"ע. (יינמילין) יינמילין (מל"י oivόμελι והועתק לל"ע ופ' עיי"ע אנמילין כח"א, ק"ג Wein-Chonig) באין נותנין פרק אחרון בתרומות (פ"א מ"א) עושיין את היין יינמילין, ובפ' ר"א אומר תולין (שבת קל"ט: במשנה) ועושיין יינמילין בשבת, פי' יין מילי, ובגמ' (שם ק"כ) מפרש יין דבש ופלפלין, — (א"ב פי' בל"י יין מזוג עם דבש והיה משקה ידוע אצל הרופאים ולפעמים מערבים בו מיני בשמים). * [אח"י וכו' הבבלי איתא ג"כ בירו' בשני המקומות שהבאתי בע' אנמילין וש"ג גם הני', ודע כי ככ"י ו"ו וג"ג בראש ובפנים הע' או' יינמילין וכזה עולה ס"א בע' אנמילין, ובדפ"ע יינמילין, וגי' אנמילין או אנומילין הוא כמשקל ל"ע ופ' הרשומה כח"א ק"ג וכה"ג בתרומות שם בכ"י מ' רק שם כמ"ס אממילין ונתחברו הני' והו"ו לטי"ת וצ"ל אנומילין כמו בשבת הנ"ל אבל במשניות נאפולי וירו' ובר"ש או' כגי' רבינו יינמילין (ד"ס לתרומות צד כ"י) ולא העיר על הערוך] —

* יינון = ינון (כמו אינון, הינון פירוש אלה, הם diese, jene) ירו' פ"אה פ"ז ד"כ: דצליין יינון, ושם פ"ח דכ"א, הידין וינון [יינון], ירו' ב"ק ספ"ח ד"ו ע"ג וינון [יינון] דמרוך, ירו' ברכות פ"א ד"ג סע"ד וינון אמרין ובר' מאינין ואינון, ירו' סנהדרין פ"י דכ"ח: וינון אמרין, ובריר' קידושין פ"ד דס"ו: וירו' נדרים ספ"א דל"ז, ושם פ"ג דל"ח, וירו' ע"ז פ"ה דמ"ד ע"ד דינון והוא קטוע מן די ינון, יינון, ועיי"ע אהו ומ"ש כח"א, מ"א ובע' אינא שם קל"ה:

(יינום) [יינום] לפע"ד צ"ל ינום = ינום מל"י έβενος, בל"ע אנוס וכן בל"פ אנוס = Ebenholz הנונים יחוקי כ"ה ט"ז) כס"ג דפ' מפנין (שבת קכ"ט) רב יהודה צלחו ליה פתורה (דיינום) [דיינום], פי' שלחן של עצי ברושים, — (א"ב דיונה כתוב), * [אח"י וכו' וברפוסים הישנים עד קראקא דיונם וכו' ברש"י בדפ' שונצ' עיין ד"ס לשבת צד קמ"ט, וש"ג גי' כ"י ילקוט דיכנס, דיכנים ונ"ל להגיה דיכנים = דיכנום ובכ"י

(1) כנויג גורדלי, . הרדלי ופירש"י לכן . . שחור ועיין מ"ש בעי' גרדלי ח"ב שני"ט ושם כתבתי קצת בלא דיוק כי בעי' יין לא פי' רבינו ובאמת פירשו לפי ענינו ואולי כיון במלת גרדלי על ל"ר אמצ' gratialis פירוש יפה ומלאה הן an-muthsvoll ובמלת הרדלי על ל"ר crudelis רע ואכזר והשלמתי מתוך הגמ' במה סעדת היום כי רק בצירוף סעוד הושאל יין לתשמיש וכן ענין אכל עיי"ע (ח"א, ע"ה). (2) ורש"י פי' ג"כ כל הענין קרוב לפי' הערוך חוץ מן גורדלי . . והרדלי עיי"ע וההערה הקודמת ובענין פת עמילה וכו' נגדר רבינו אהר' פי' ר"ה (שבת בדפ' ווילנא). (3) וכיה בכ"ו ש"ס ובע"י ובלק' כ"ו נח הובא בד"ס לעירו' צד קל"ג ולא העיר כי כ"ה גם בערוך. (4) וכיה בכ"י ש"ס ובע"י ובדפ' שונצ' ועיין ד"ס שם וכן העתיק פי' ר"ה בעירובין (בשים ווילנא), ובנו"ג א"ר חייא כל המתוישב ביינו יש בו דעת. (5) ועוד עיין בענין חיתר סתם יינם בתש' באר עשק סי' נ"ו ובתש' הרמ"א סי' קכ"ד (בדפ"ר).

בשר, ירו' מעשרות פ"ב ד"ג, מייכלון דבילה, ירוש' תרומו' פ"ח דמ"ה ע"ד הוה יתיב אייכל, ירו' מגיל' פ"א דע"ב: מן אימר פיסחא לא אייכלתני ומן לויתן את מייכל לי' ושם פ"ג דע"ד, אי' אוכלתני, מייכל לי'. ירו' ב"ב ספ"ב ד"ז ע"ג אייכליה תאנין.

* יכל (מל"מ ובל"א יכיל, יכל וענינו ידוע: היות הכח ביד לעשות הפעולה können, ver-mögen) והוא פעל עוזר, ד"מ ירו' קידושין פ"ב דס"ב ע"ג יכולה היא מימר וכו', ירו' מגילה רפ"א דס"ט ע"ד לית יכול, ירו' הגיגה פ"ב דע"ז: לית אנא יכול, ירו' מ"ק רפ"ב יכול קיים, עירובין ס"ה, סוכה מ"ה: יכול אני לפטור וכו' עיי"ע פטר א', הגיגה מ"ו רע"א יכול אני לבעול וכו', ותמורתו בנדה ס"ד: יכולני לבעול וכו', וכ"ה בתש' הגאונים דפ' ליק סי' כ"ה וכ"ה בכ"י ש"ס לחגיגי' עיין ד"ס שם ויתר המקומות שם, וכח"ג יכולני ברש"י לעירובין הג"ל וכ"ה בכ"י ש"ס שם ובכ"י ש"ס לסוכה שם, כתובות צ"ה סע"א מפני שיכול לומר, ושם וב"ק ג"ט: יכולה היא שתאמר, כתובו' ק"ג, אין היורשין יכולין לומר וכו', סנהדרין פ"ו סע"א מתוך שיכולין לומר וכו', והרבה פעמים בקטוע רק יכול וענינו יכול אני, אתה, הוא לומר ד"מ שבת ס"ד רע"א יכול שאני מרבה את החבלים ואת השיחות ת"ל וכו', ושם יכול שאני וכו', ודין הוא וכו' ת"ל וכו', יבמות ז' סע"א יכול לא יהא מעון מתן דמים וכו' . . . ת"ל וכו', סנהדרין פ"ה: שיכול הואיל וחייב במכה וכו' ת"ל וכו', אבל מצינו גם בלא הוספת ת"ל ד"מ ב"ק ל"ד: יכול שור שוה ה' סלעים וכו', ועיין רש"י משפטים כ"א, ל"ה ובפרשה כ"א וכ"ב הביא רש"י הרבה דברות בלשון יכול, שיכול ומקורן במכילתא, ובכולם פ"י כמו הייתי אומר עיין רש"י שמות כ"א י"ב ומקורו במכילתא, ולפע"ד כן הענין בדבור כביכול ופ"י כאלו יכול או יכול ל"ן לומר כן, וכן רגיל על לשוננו בלא"ש בדבר שנאמר רק בהשאלה ובמשל אז דרכנו לומר כזה wenn man so sagen kann, so zu sagen ובדרז"ל נאמרה מלת כביכול בדרך מליצה להורות כי יש דברים בנו ולהודיע כי הדבר נאמר רק בהשאלה ולא בעצמו ותומו של דבר ומשתמשין בו בדברים שאינם דרך כבוד כלפי מעלה רק בלשון בנוהג שבעולם ובלשון בני אדם נאמרו, ומלת כביכול לי' במשנה כי בסנהדרין פ"ו מ"ה שכינה מה הלשון אומרת כביכול וכו', כדאי

מ' פתורא דיינס ובכ"י ערוך ה"ב ו"ו ב' ובדפ"ע יינים אבל בכ"י ו"ו יינום ונ"ל שצ"ל יינום והוא יינום או יינום כנ"י כ"י ילק' לפי תקוני' (1) והוא עץ היקר שנקרא בל"מ הבנים מל"י וערבי הג"ל ובל"פ נכתב גם כו"ו אחר אלף ועיין רד"ק ע' הבן ויש מפרשין אותו העץ שקורין אבנום (יבנים), ובפי' ליחזק' שם והבנים פירשו בו העץ הנקראת בערבי אבנום ע"כ, וממנו התואר אבלניא עיי"ע בח"א, י"ב ובהערה ה' וש"ג המ"מ, ועתה באתי להוסיף כי מצאתי מקור הילמדנו שהביא רבינו בע' אבלניא בקונדרס אחרון דילמדנו נדפס בביה"מ ליעללינעק ח"ז 88 רק שם כמ"ס אבלניא, ועוד עיי"ע יקמאות, ורש"י לשבת פירש מין ארוז הוא ורבינו הלוי אמר כווי"ש ע"כ ורמ"ל במ"ל מעה בלע"ז ע"ש ולפע"ד ברור שכיון על ל"צ buis = בוקסבוים ומ"ש נ"ב בגמ' הב"ח עצי ברושים העתיק כן לפע"ד מהערוך ואין נ"ל] -

י"ם (= ייסי מל"י יאסיס, יאסיס מרפא zur Genesung!) ברכות דירוש' פרק כ"צ מברכין (פ"י ד"ו ע"ד) אהן דעמיש גו (מוכלא) [מיכליה] (2) אסיר למימר ייסי פ"י בל"י יהיה לרפואה ובעל הערוך גרס זמי ע"ש, * [אח"יה כ"ה לנכון ובדפ"ע זמ ועיין מ"ש, ובדפ" מצינין הגי' ייסו וצ"ל ייסי ופי' מהרש"ס כפי' הערוך שהביא עם גירסתו זמ כלומר יחי, ומל"י הג"ל הועתק לל"ס אסיותא פ"י מרפא] -

* ייסי ערקי (שם פרט"י) ירו' כלאים פ"ח דל"א ע"ג עיי"ע אדני השדה ח"א, ל"ה:

* יי'רעין (מין צומח אולי מל"ר אמצעי' jarrossia eine Art Wieke) ירו' שביעית רפ"ז דל"ו: היירענין והבורית והאהל ובתוספתא שביעית רפ"ה והירענה וכו', וגם י"ל שהמלה נגזרה מל"ר האמצ' jarro, jarronus מין אלוץ ועיקרו עומד לנקות הזוחמא ויגיד עליו רעו הבורית והאהל.

* יכח (מל"מ) ועיי"ע וכה, * יכל (כמו אכל essen ובאפעל אייכל zu essen) המקור לזכל במקום לאכול בירוי' (goben) ברכות פ"א הל"א, ירו' שביעית פ"ח דל"ה, ירו' פסחים פ"א דכ"ז: ירו' הגיגה פ"ב דע"ח: ירו' יבמות פ"ז ד"ח רע"ב ובאפעל אייכל (ודוגמתו אייסי'ם הושע ז', י"ב מפעל יסר) ירו' קידושין פ"א דס"א: עיי"ע אכל (ח"א, ע"ה) ירו' ברכות פ"ג ד"ו, אייכלון

(1) וכן מצאתי עתה כפי' ר"ח בשבת (בש"ס ווילנא) וז"ל העשו מעצי יינס והן יקרים פירש יאבנום ע"כ וצ"ל פ"י בל"ע אבנום, (2) וכ"ה בע' זימא.

כביכול אין השמן נוגע בהם וכו' בכמד"ר פי"א ובשנוי קצת בכ"ר פל"ה והובא בילק' הושע ריש רמז תק"כ²). ספרי בהעלתך פ' צ"ד המקום מצטער על זקן אחד כנגד כל ישראל שנאמר קצפתי על עמי הללתי נחלתי כביכול מחוללים על הכל⁴). תנחומ' תולדות סס"ו ה' כביכול אף מלכותו אינה מתבוססת ושם סדר בהעלותך סי' י"א עיי"ע בסיס (ח"ב קל"ד) וש"נ, ושם בשלח סס"ו י' כביכול לא היתה שמחה לפניו במרום על אכורן של רשעים. ירו' סנהדרין רפ"י דכ"ז סע"ג הקב"ה אין לפניו שכחה כביכול וכו', ושם דכ"ח סע"ב כביכול אין הקב"ה משרה שכינתו על ישראל, ב"ר פ"ב כתיב וייצר וכו' ומה ת"ל אשר יצר כביכול הקב"ה מתגאה בעולמו ואומר ראו בריה שבראתי וכו', ושם ר"פ ע"ה עתה אקום כל זמן שהיא מוכפשת באפר כביכול וכו' וכו' בשהש"ר פ' אתי מלבנון ע"ש, ש"מ"ר פכ"ג ירד הקב"ה בכבודו כביכול וכו', איכ"ר פתיחתא ט"ו ד"ה רבי חנינא והובא בילקוט יחזק' רמז שע"ד ויבא אל הגוים (יחזק' ל"ה ב') וכו' אלא כביכול הוא עצמו, ושם סוף פתיחתא ד"ה על ההרים והובא בשם הפסיקתא בילקוט ירמיה רמז שכ"ז והוא אסור בזיקים (ירמיה מ' א') א"ר אחא כביכול הוא והוא אסור בזיקים. פסיקתא דר"כ פ' שקלים (עד מ"ו): בשעה שאין להם זכות כביכול הנשא להם פעם אחת בשנה, בפסקא זכור (עד כ"ט) והובא בילקוט סוף בשלח ותנחומא סוף כי תצא כל זמן שזוערו של עמלק קיים בעולם כביכול כאלו כנף מכסה את הפנים, פסיקתא דר"כ פ' איכה (עד ק"כ). וכיון שגלו שבט יהודה ובנימין כביכול אמר הקב"ה אוי לי על שברי, ושם צד קל"א: ובאיכ"ר פ' גדע ובילק' תהלים רמז תתפ"ה כביכול השיב אחר ימינו ובפסיקת' דר"כ צד קצ"ה: כביכול הקב"ה מסביר להם פנים וכו' — ועתה אפנה נא לדוגמאות בש"ס עם צירוף פירש"י, בכ"ק ע"ט: למאמר ר' יוחנן: כביכול עשה עין של מטה כאילו אינו רואה ואוזן של מטה כאלו אינו שומעת לא פירש"י כלום, וכן בסוטה ל"ה, ערכי מ"ו, ומנחות נ"ג: כביכול שאפ"י בעל הבית וכו' (ג) לא פירש"י המלה אבל רבינו נתן בע' בעל (ח"ב ק"מ) פירוש כביכול, אילמלא שאי אפשר לומר דבר זה" וכונתו אילמלא היה כתוב

במשניות לי' בגמ' וירו' ולי' ככל הרפוסים הישנים ולי' בילק' תצא ר' תקל"ל ולי' בכ"י ש"ס ובפי' ר"ח כ"י לסנהדרין (בקובץ כ"י אנגייליקא ק"ב): ושם לי' גם מלת שכינה וכן לי' בערך קל א' ובפי"ט להרמב"ם ובאמת אם כביכול לי' גם מלת שכינה מיותרת עיין תוי"ט לסנהדרין שם, ובכ"י ב' לחנינה ט"ו: ובאה"ת (הובא בד"ס שם) הגי' במקום השכינה: בת קול, ותחלת שמוש של כביכול הוא כמכילתא וכנראה בימי ר"ע (עיין מ"ש הח' ברילל בישורון רח"ז) ד"מ מכילתא בא מסכתא דפסחא ס"פ י"ד כל זמן שישראל משועבדין כביכול שכינה עמהם וכו', עד ור"ע אומר אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאמרו כביכול אמרו ישראל לפני הקב"ה עצמך פדית וכו', וכ"ה בספרי בהעלתך פ' פ"ד ובירושי' סוכה פ"ד דנ"ד ע"ג. מכילת' והי' בשלח פ"ו דרש פפוס לססתי ברכבי פרעה . . . כביכול נגלה הקב"ה על סוס זכר, ושם כביכול נגלה הקב"ה על סוס נקבה שנא' לסוסתי ברכבי פרעה א"ל ר"ע דיך פפוס וכו', ועיין ג"כ בשנויים בשהש"ר פ' לסוסתי וילקוט חבקוק ר' תקס"ה¹). מכילת' מסכת דשירה ספ"ה . . . כשאין עושין (ישראל) רצונו כביכול שינה לפניו, ירו' מ"ש ספ"ה דנ"ו ע"ד וירו' סוטה פ"ט דכ"ד, מה ת"ל ויקץ כישן אדוני (תהלים ע"ה ס"ה) אלא כביכול כאילו יש לפניו שינה בשעה שישראל בצרה ואו"ה ברווחה, ובשו"ט מזמור ע"ה ד"ה בחוריו עד שלא יבא הקץ הקב"ה כישן עושה עצמו כביכול²). מכילת' שם רפ"ו בבת עינו כתיב (זכרי' ב', י"ב) כביכול כלפי מעלה אלא שכינה הכתוב וכ"ה בספרי בהעלתך פ' פ"ד וכו' בילקוט בשלח ריש רמ"ז ובילק' ש"א ריש רמז צ"ט. ובתנחומ' בשלח רסי' מ"ז א' עיני היה לו לומר אלא שכנהו הכתוב כלומר כביכול כלפי מעלן ע"כ ועיין עץ יוסף ומאיר עיין לספרי בהעלתך שם. מכילת' שם פ"י ד"ה פעלת וכשבא לבנות ביהמ"ק (בילקוט וכשכנה ביה"מ) כביכול פעולה לפניו שנאמר וכו', וכ"ה שם ד"ה מקדש: וכשבא לבנות ביהמ"ק כביכול בשתי ידיו שנא' מקדש ה' כוננו ירך, מכילת' שם מסכ' עמלק ספ"ב ד"ה ויבן: וכל זמן שישראל בנס כביכול הנס לפניו שנא' ה' נסי וכו', ספרי נשא פ' מ"ב גדול השלום שאפ"י עובדי ע"ז ושלום ביניהם

(¹) ובשו"ט מזמור י"ח ובאדר"ג ר"פ כ"ז חסרה מלת כביכול. (²) ובסוטה מ"ה. ובילקוט תהלים ר' תתכ"ג ושם ר' תתע"ט לי' כביכול. (³) ושם נ"ב בש"ס ב"ר ל"ב וצ"ל ל"ה ובילק' תהלים תשי"א חסרה מלת כביכול. (⁴) אבל בילק' ישעיה רמז רצ"ג ורמז שכ"ז הגוי יכל מחוללין על הכל ת"ל וכו' וכן ליהא בשמ"ר פ"ה ויק"ר ספ"א ותנחומא שמות סי' כ"ט ושמוני סי' י"א. (⁵) ובירושלמי הענית פ"ד דס"ח ע"ד הגי' דיברו דברים כלפי למעלן . . . כביכול לא יכול להון ועיין מ"ש בח"ב קמ"א.

יכול עיין של"ה הנ"ל קצור כללי הנמ' (בסוף ברכות) ויותר באריכות בספר הליכות עולם לר' יהושע בן ר' יוסף שער ב' פ"א הובא בישרון הנ"ל צד ד' ועוד ראיתי להעיר על פחד יצחק ע' כביכול שהביא את ר"ת כי באדם יאמר כן ולא לאלוה ע"כ ואלה דברי נביאות הם או אולי רק פטפטי מילין, ואין לנו עסק בנסתרות של ר"ת ובפרט כי כביכול נאמר לא רק מהמקום כי אם גם איזה פעמים מישראל עיין סנהר' הנ"ל ועוד בתוספתא סומ' ספ"ד משרבו מקבלי צדקה מן ע"א כביכול שהתחילו עכו"ם להתמעט וישראל להתרומם איפכא. ונ"ל כי איפכא היא הוראת הגליון שצ"ל בהפוך ונקט להתמעט. . להתרומם רק בל' מעליא ועלוי אמר כביכול. ובאמת בכ"י אירפורט הגי' בזה"ל, משרבו מקבלי צדקה מן הגויס התחילו הגויס להתרבות וישראל להתמעט.

* יוכלא (בל"א יכלת מל"מ Macht, Vermögen) רק בתרג' עיין תר"י א' לכראשית ד'. י"ג; לבמדבר י"ד, ט"ז (ואונקלס שם) ולדברים ז', י"ה; תרג' חבקוק א', ב'; לתהלים ע"ה, י"ט; לדה"י ב' י"ה, כ"א. ושם כ', ו'. יבולתא בל"ג.

* יכולני (לפע"ד Jecori ממונים על מצב ומעמד העיר) עיי"ע ברקוריאני ח"ב ר"א: ומ"ש. ונו"ן מיותר הוא.

* יכניח (מלך ביהודה) עיין דרשות רז"ל עליו סנהדרין ל"ה. מ"ח סע"ב. מדות פ"ב מ"ו ב"ר פס"ג פס"ח; ויק"ר פ"י ופ"ט; במד"ר פ"ב ופכ"ג; קהל"ר פ' וסבבו.

* יקריתא ירו' שבת פי"ד די"ד ע"ד ט"ס וצ"ל זכרותא עיי"ע זכר ב' ומ"ש.

ילד (= ילדה מל"מ עלמה קטנה והושאל לנטיעה חדשה Junge Pflanze) בפ' הנודר מן הירק בגמ' קונם פירות (2) (נדרים ג"ז) ילדה שסיבכה בזקינה ובה פירות אעפ"י שהוסיפה מאתים אסור. פי' ילדה נטיעה של ערלה שהיו בה פירות ערלה שסיבכה בזקינה שהרכיבה בתוך אילן זקן של היתר אעפ"י שהוסיפה שוב שהורכבה בזקינה מאתים ממה שהיתה בשעת הרכבה אע"ג דשאר ערלה בטלה במאתים אסור (3). בר"ג דפ' משוח מלחמה (סו"ט מ"ג) ילדה שסיבכה בזקינה בטלה פי' בטלה מדין ערלה (4) וכיון דבטלה לא הוי נטיעה ולא

אי אפשר לומר דבר זה. וזה הלשון מורגל בש"ס עיין עירובין כ"ב רע"א, ב"ב י' סע"א (הובא בילקוט משלי תתקנ"ט) אילמלא מקרא כתוב א"א לאומרו כביכול וכו' ורש"י לא פי' כביכול אולי לא היה בספריו וכן לי' בילקי דברים תתמו' אבל במגילה כ"א. (הובא בילקי, ואתחנן סי' רמו תתל"א) אילמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו כביכול אף הקב"ה בעמידה (ילקי מעומד) פירש"י כביכול נאמר כהקב"ה כבאדם שיכול להאמר בו כן ע"כ. חגיגה י"ג סע"ב כביכול (וכ"ה בילקי דניאל רמו אף סי' וילקי איוב רמו תתק"ג בשתי תיבות כביכול) שנתמעטה פמליא של מעלה ופירש"י אף כלפי צבא שכינה הווקקנו לומר כך כמו בבשר ודם שיכול לומר בו מיעוט ע"כ. וליומ' ג' רע"ב ומה ת"ל קח לך כביכול משלך אני רוצה יותר משלהם (וכ"ה בילקי תרומה ר' רמו שס"ז, ובספרי בהעלתך פי' ע"ב לי' כביכול) פירש"י ואני אומר לפי שדבר קשה הוא לומר שהקב"ה קץ בישראל אמר כביכול כלומר על כרחינו יאמר כן כאילו אפשר לומר כן וכן כל כביכול שבהש"ס ע"כ, וכו' לסנהדרין צ"ז סע"א (הובא בילקוט האזינו רמו תתקמ"ו וילקי סוף עמוס) ואפס עצור ועזוב כביכול אין סומך ועוזר לישראל פירש"י כאלו יכולין לומר דבר זה כלפי מעלה ע"כ; והפי' לשני המקומות האחרונים נ"ל ברור וכן פירש השל"ה (תורה שבע"פ דף ת"ה) עפ"י רש"י ליומא הנ"ל והוסיף בזה"ל נמצא לפירש"י צריך לקרות כביכול בהירק תחת הכ"ף ושוא תחת הבי"ת ואז פירושו כאילו יכול ואפשר לומר כן ע"כ. וזה נ"ל יותר מנקודת קביכול כדעת בעל התשבי בערך כביכול ע"ש וכדעת התוי"ט למגילה פ"ד מ"א ולסנה' פ"ו מ"ח ושם הזכיר את התשבי, ונקודת קביכול תופס ג"כ לכנון הח' ברילל (במקום הנ"ל צד ו') ומסבירו ע"י דבור בנוהג ויבוא הבית לפני הבינוני כההרגל בלשון חז"ל והוראת הכ"ף היא ידועה ומוסכמת לשווי' דמיון ע"כ אבל לפי מ"ש בתחלת הערך יש בדבור יכול להבין ולהשלים אני, אתה, הוא אומר וכן בדבור קביכול וענינו: כאלו אתה, יכול לומר או כדעת רש"י הנ"ל כאלו יכולין לומר דבר זה ומוסכם עם הרגל לאש"כ הנ"ל. ועוד י"ל כי הבינוני קביכול משמש כאן תחת השם וראיה בלי' כ"ף הדמיון מתענית ל': לא אמרתי אלא ביכול (רש"י שאפשר לו), ושם: ומודין חכמים לרבי יהודה ביכול — ובענין קצור או ר"ת כביכול כ"ב

(1) ועיין גם צד ה' מ"ש הח' הנ"ל בענין חוקרי זמננו. (2) כ"ה בכל כ"י. (3) והמעט כי גידולי היתר לא נכטלי האיסור ועיין המפרשים לנדרים שם. (4) ואולי בספרי רבינו לא היה המאמר בטלה ילדה בזקינה ואין בה דין ערלה דאם לא כן מה בא לחדש רבינו בפירושו.

בין מה שנולד כבר בין מה שעתיד להולד עיין היטב נדרים ל': ועוד ענינו דבר שמתחדש ונהיה (zur Welt gebracht werden, entstehen) פ"א, מ"א ושם כגמ' ב': והלאה, ר"ה כ': נדרים ס"ד, ס"ה, ובאבות פ"ב מ"ט הוואה את הנולד ובתמיד ל"ב, אי זהו חכם הוואה את הנולד, המפרשים בארו צופה ומביט מה שעתיד להיות עיין רע"ב ומפרש לתמיד ומגן אבות לרשב"ץ, ואני אפתר אותו לעבר כי החכם יראה וישפט ממה שהיה ונתהווה על העתיד ויש להעתיקו *das Gewordene, Entstandene* — וממנו השם מולד פי' חידוש-הלכנה ועוד פירוש מינקת עיי"ע] —

יוליין (מ"ס) חזרת יוליין (פסחי ל"ט) בעל הערוך גורם חורוליין ע"ש. * [אחי"ה כונתו על ע' חורוליין ע"ש ושם הארכתי] —

* יליין (כמו איליין פי' אלה *diese, jene*) ירו' ברכו פ"ב ד"ה: אי יליין רבנין כה"ג בדפ' מאינין (ובג"ג איילין רבנין) ופי' המהרש"ם הי יליין רבנין ע"כ וכ"ה בירו' ב"ב פ"ה דמ"ז: ויליין דכתבין וכו'.

* ילל (מל"מ וגררף עם הלך) באפעל הולך, *führen* * *tragen* עיי"ע הלך וממנו השם הולכה.

* 1 ילל (פי' ענין תור וחקר *aus- erforschen* וגררף עם אלל עיי"ע אלל ב' (בכ"א, צ"ח) מל"ס עלל או ל"ע אל) במקום איללת בקהל"ר הובא בע' אלל ב' איתא בילקוט משלי סוף רמז תתקנ"ה אחר דברי תורה יללת(ה) ודורש לתור (קהלת א', י"ג) בתרי אפי' מלשון תור ותורה וכן בקהל"ר פ' נאוו דרש בתורים (שה"ש א', י"ט) בשעה שמייליין ההלכה אלו עם אלו ומ"כ פירוש מיללה והומה אבל ג"ל כרוך כי הוא מענין הראשון כלומ' שתרים ומחקרים את ההלכה, וראיה כי בירו' תעני' פ"ד דס"ח רע"ד הביא על וישב מתור הארץ: כל קירי"א דהוון עלין בה הוה טב קרתא מיית עד דהוון מיטפלין ביה הוון מייליין קרתא וכו'. ותרי"ב לרגל (במדבר כ"א, ל"ב) למיללא, וירגלו (דברים א', כ"ד) וילילו, דרך האתרים (במדבר כ"א, א) תרי"ב: אורחא די עלו בה לילי"א, וכן העתיקה הפשיט' באורחא דגשושא וכן בוואולגאטא *per exploratorum viam* פי' דרך התרים והמעם מפני הה' הידיעה.

* 2 ילל (מל"מ בהפעיל היילל פי' הרבה זעקת שכר *jammern, wehklagen* וכן בל"ס באפעל אילל ובל"ע ול והוכפל לחוץ הפעולה ולול = בל"י *ὄλολύζω* בל"ר *ululare* וממנו בלא"ש *cheulen* בתרג' בקל: והילל (ירמיה מ"ה, ב)

ישוב עליו מעורכי מלחמה. * [אחי"ה ובלא השאילה הוזכרו ילדה וזקינה ביבמות ק"א: מה לך אצל ילדה מה לך אצל זקנה ע"ש. בב"ק ס': לאדם שיש לו שתי נשים אחת ילדה ואחת זקינה ילדה מלקטת לו לבנות וזקינה מלקטת לו שחורות נמצא קרח מכאן ומכאן, והקבוץ שבת ל"ב סע"א נשים מתות ילדות וכצ"ל במקום ילדות בע' ברכ א' (ה"י, כ"א) ובירו' שבת פ"ב ד"ה: אית תניי תני ילדות, ושם המפושט כמו בל"מ ילדות (*Jugend*) ב"ב קל"א. ילדות היתה כי וכו', סוט' פ"א מ"ד הרבה ילדות עושה, חולין כ"ד: בילדותי . . בעת זקנותי, שבת קנ"ב, דברים שעשה בילדותו משחירין פניו בזקנותו, עירובין כ"א, סוכ' ג"ג, יבמות ס"ב: קידושין פ"ב: ועוד זולתו ופי' ימי נעורים ובל"ס ילדותא ב"מ מ"ד סע"א ר' שנית לנו בילדותיך וכו', ותחזור ותשנה לנו בזקנותיך וכו' בילדותיה מאי סבר ובזקנותיה מאי סבר וכ"ה בע"ז נ"ב: בענין נכרי מבטל ע"ז שלו ושל חברו, ותרנום מולדת (וכן מל"ע מולד *Geburtsort*) ילדותא אונק' לבראשית י"ב, א'; כ"ה, ד', ז'; מ"ג, ז' ומלת ארעא או אתר נסתר כמו במקרא שכתוב רק מולדת במקום ארץ מולדת (בראשית י"א, כ"ח) ותרג' בארע ילדותיה. — ולזכר ילד מל"מ, גדה ס' סע"ב למח"ד לילד וזקן שהיו מהלכין בדרך וכו' עיין פירושו בע' זקן א' יבמות ק"א: הוא ילד והיא זקנה — טוב ילד עיי"ע אבדוקוס (ה"א, ה"י) הקבוץ ילדים כתובות פ"ב מ"ג, והתואר וגם במקום השם ילוד ירו' יבמות פ"ז ד"ח: הילוד מאכיל ושאינו ילוד אינו מאכיל פי' כמו יליד בל"מ והקבוץ נדרים ל': הילודים, ועוד בינוני במקום השם בכורות פ"א מ"ב הילוד ובכנויים ירושלמי כתובות פ"ז דל"א: יולדיו פי' כמו מולדיו וכ"ה בכבלי כתובות ע"ב, ולגבקה הילודת כל"מ והקבוץ סוטה פ"א מ"ה הילודות, ובל"א באיכ"ר פ' רבתי: ירחי דביטנתא דילודתא, והפעל ויק"ר ספי"ד אשה יולדת בצער וכו', ירו' יבמות פ"ז ד"ח: אפי' יולדת הימנו בנים ובכנוים אבות פ"ב מ"ח אשרי יולדתו, ובקל הרבה פעמים במסכ' בכורות ע"ש, ובלשון ארמי וסורי יליד עיין מכו' י"ז: ב"ב צ"א, פי' על ילד, יליד שבת פ"ח מ"ג, ר"ה כ"ג: ע"ז כ"ו, כ"ר פמ"ח אתם מילדים עצמכם פי' תחזרו לנערות, זיך פעריינגען, עיין במ"ב, את פ"על אה"ליד שבת קל"ו סע"א ביצה ב': חולין מ', י', ושם: נדרים ל': ירושלמי ברכות פ"ב ד"ה, תרג' אונק' לבראשית ד', כ"ו; ו', א'; לשמות א', ז', כ"ב ועוד זולתו, אפ"על: אולידי, אולודי עירו' ק"ד, אונקלס לבראשית ד', י"ח; ה', ב'; י"ז ב' וזולתו, גפ"על נולד ומשמעותו

פ"ק) ירו' מעשרו' ספ"ג דג"א. הדא ילפא מן ההוא וכו', ירו' כלאים פ"ט דל"ב את הויתא גלי מילף והוא הוי גלי מילפה, ובקהל"ר פ' כל אשר עיי"ע אלף (ח"א, ק"ג) ושי"ג דוגמאות ויש להוסיף ירו' חגיגה פ"ב דע"ח. מילף ומילפה, ב"ר פל"ח לא הוה להון למילף מן קמאי, ועוד בתרג' ירו' ב' לדברים ל"ב, כ"ט; תרג' לירמיה י', ב'; י"ב, ט"ז; ט"ו, ג' וזולתו. ותרג' ירב' (הושע ד', ד) על דאמרינן ספר לא יליף והוא פ"ע ל וא"כ האצילו מלשון רב. ועוד בפ"ע ל ירוש' חגיגה עיין לעיל מילפה, ובאפ"ע ל ירו' שביעית ספ"ה דל"ו. ולא כן אולפן רבי, ויק"ר פ"ל עיי"ע אלף. והשם יולפנא וכ"ה בל"ם ותרגום של לקח (משלי ד', ב').

* יִלְפָא (= אילפא פי' אניה Schiff) בתרגום כ"י למשלי כ"ג, ד"ל; ל', י"מ; ל"א, י"ד עיין עמט"ר ללעווי 335 והוא כמו אלפא (ח"א, ק"ד).

* יִלְקַן צ"ל ולקן עיי"ע לקן ב' במו"ע.

יִלְקָא (אשתו דרב נחמן בר יעקב) ברו"ג דפ' מי שאחזו (גיטין ס"ז סע"ב) שמעיה ב"ה (') ילתא ועיילה לבי מסותא. דביתוהו דרב נחמן הות. * [אחי"ה וכן מוכח מברכות נ"א: שבת נ"ד: ביצה כ"ה סע"ב, חולין ק"ט: ונראה לי כי ילתא בהבלעת העי"ן היא כמו יעלָתא מל' יעלת חן (משלי ה', י"ט) ושם פרטי לזכר יעלה, יעלא נמצא כבר במקרא (עזרא ב', ג'ו; נחמיה ז', ב"ח) ועוד לנקה יעל (שופטים ד', י"ה, י"ח; ה', כ"ד) וכולם נאצלו מן יעל, יעלה Gemse ודוגמתו צביה בלא"ר טביתא עיי"ע מבי והוא לשון געגוע. ולדעת בעל כ"כ ואחריו (בלי להזכירו) הח' לעווי היא בהשמטת אל"ף כמו אילתא Hindin עיי"ע אילה, אילת (ח"א ס"ח). וילתא היתה אשה גבהת לב כדמוכח מברכות הנ"ל וכן איתא שם בסיפור: קמה ב"ו והרא ולפי ג"י כ"י א"ס) וכו' ונאה לה שם ילתא (יעלתא) — מלשון עלה] —

* יָם (בל"מ, יָמָא, יָמֵי בלשון ארמי וסור', נקרא מקות מים רבים Meer, die See, der See) ב"ב ע"ד סע"ב כי אתא רב דימי א"ר יוחנן מאי דכתיב כי הוא על ימים יסדה ועל נהרות יבוננה (תהלים כ"ה, ב') אלו ז' ימים וארבע נהרות שמקפין את א"י ואלו הן ז' ימים ימה של טבריה וימה של סדום וימה של חילת וימה של חילתא וימה של סיככי וים אספמיא וים הגדול ואלו הן ארבע נהרות וכו' ובע' ירדן פנה וקרמיון פי' רבינו רק

יִלְלוּן, בפי' על ב"ר פי"ט מיללת ושם פ' פ"ט ואיכ"ר פסוק רבתי: מייללא ועיין סוף הערך. ובפ"ע ל ר"ה ל"ג; ל"ד, גנחוי גנח. ילולי יליל עיין ערך גנח (ח"ב, ש"ט) ועוד עיין ערך טרימוטא, אפ"ע ל איליל, ועתיד ייליל הרבה בתרג' עיין עמט"ר ללעווי, ושם הובא התואר ילולא בתרגום כ"י לאיוב ל', כ"ה אחא הויתי לילולין וצריך לנקד לילולין ופי' ילולא כמו ירו"א בל"ם פי' מין שועל Schakal בל"מ תנין שם כולל ליללה der Heulende עיי"ע (ירוד) [ירור] — והשם כל"מ יללה ובל"א ילָלָא, בל"ם ילָלָתָא יומא ע"ו: יין שטביא יללה לעולם, סנהדרין ע' רע"ב שאין לך דבר שטביא יללה לעולם אלא יין, אולי דרש יין מן קבוץ של יי' עיי"ע שהוא מלת קריאה לכאב, ותרג' ויללה (צפניה א', י') ויללא והוא כמו אללא (עיי"ע ח"א, צ"ו) והקבוץ ילקוט ריש חי שרה בשם פדרא (פל"ב) התחילה בוכה ומיללת. שלש ילָלוֹת.

* יִלַע (?) ירו' כלאים פ"ט דל"ב סע"ב למה עבדת בן א"ל כמו יבא עלי יילעו עלי וכו' ונ"ל ברור שצ"ל ייעול עלי והוא ממש כמו יבא עלי וא"כ תיבות יבא עלי" מגליון הובאו פנימה להורות על פתרון ייעול עלי ובאמת בדפ' זימאמיר ל"י ופני משה גורם ייתי עלי. ועיי"ע אתא (ח"א שלי"ב) וע' בא (ח"ב, ב) על שמושו.

* יִלְיָהּ, יִלְיָהּ (כמו אלף בל"מ וסורי וערבי אלף עיקר הנחתו א') ענין חבור ודבוק והושאל להרגל sich anfügen, sich entschliessen, ge-wöhnen (ב' לְמֹד וְלְמֹד) ב"ט ק': בדילפי פירוש כשהן מדוברין אבל גי' הערוך ע' לף בדליפי וכן נ"ל ע"ש, ב"ק נ"ח, כיון דילפא, תענית ד', למילף נפשיה, ירו' תענית ספ"ד דס"ט ע"ג אין הוי יליף אכיל וכו', איך הוה יליף שתי, ירו' פ"אה ספ"ח דכ"א: הוה יליף אכל עמיה, ושם דכ"א, הוה רבי יליף זכי עמיה, ושם ה"ך מה דהוה יליף, ירו' סומ' פ"א דט"ז ע"ד ר"מ הוה יליף דרש וכו' כולם ענין הרגל, וממנו ההוראה השניה למד ע"י הרגל אבות פ"א מ"ג ודלא יליף וכו', תמיד ל"ב: יליפת עיצא מן נשיא, יבמות נ"ו, ב"מ י"א, ילפינן. לא ילפינן ועיין תוספ' שם ד"ה ילפינן וכיד מלאכי ס"י רצ"ח, ירו' מ"ק פ"ב דפ"א רע"ב (והובא ברי"ף מ"ק פ"ב) ילפינן מקלקלתא ומתקנתא לא ילפינן, ושם פ"ג דפ"ב סע"ד מה את סבור דילפינן עובדא מינדך לא ילפינן עובדא מן בר נש זעיר (וכן בכ"ר

(1) לפנינו לוי.

ארבע נהרות (ועוד עיי'ע בץ בחיב קני'ם) ולא הימים
 אבל ר' יוסף שווארץ בס' תבואות הארץ (כ"ז
 והלאה) נייבוער גיאגרי (כ"ד והלאה) וביותר הח' ברילל
 (במ"ע מהר"ף ח"י' 336 והלאה) העריכו למעניתם וזה
 האחרון הביא חוץ מנוסח דב"ב הנ"ל עוד שינויי
 הגירסאות ואני אזכרם בקצרה עם פירוש שמות
 הימים הנ"ל ואסמנם באותיות ואלה המה א' ירו'
 כלאים פ"ט דל"ב סע"ג שבעה ימים סובבין את
 א"י ימא רבא ימא דמיבריא ימא דסמכו ימא דמילחא
 ימא דחולתא ימא דשליית ימא דאפמיא וכו',
 ב' ירו' כתובות פי"ב דל"ה: הגי' ימא רבא ימא
 דטבריא ימא דכוכבו ימא דמילחא ימא דחילתא
 ימא דשילחת (או דשילחת) ימא דא'פמיא.
 ג' ב"ב הנ"ל. ד' מדרש שו"ט מזמור כ"ד כי הוא
 על ימים יסדה זו א"י שיושבת על ז' ימים ימא
 רבא ימא דטבריא ימא דמלחא וימא דסיככי וימא
 דחילתא וימא דשריית וימא דאספמיא. ה' מדרש
 כונן (הובא בעמודי שש) ושם הגי' ים סדום ים
 סליתו וים דמוך וים המלח וים הערבה וים טבריא
 וים הגדול. ו' ילק' תהלים רמז תרצ"ז (בשם ב"ב)
 כי אתי רב דימי וכו' ים של טבריה וימה של
 חילת וימה של סדום וימה של עכו וימה של
 פמיאס וימה של סככי וים הגדול. ועיקר כונת
 מקיפין, סובבין פי' שא"י יושבת על ז' ימים
 כמו בגי' באות ד' כלומר קרוב להם, וגם אני אכנה
 על יסוד הגי' של ירו' כלאים (אות א') כדעת הח'
 ברילל (במקום הנ"ל) וזה פתרון שמות הימים הנ"ל:
 I ימא רבא (של גי' א' ב' ד') הוא ים הגדול (של
 גי' ג' ה' ו') והוא ים האמצעי (מישמעל לאנדישעס
 מעער) וכו' לפעמים בצירוף אוקיינוס (אוקיינוס)
 תר"י א' לכמדבר ל"ד, ו' ותחום מערבא היא לכוך
 ימא רבא אוקיינוס, לתהלים ע"ב, י' וניסי ימא
 רבא ואוקיינוס כ"ה בכ"י תרג' וצ"ל דאוקיינוס ובגו"ג
 ימא דאוקיינוס, אבל במדרשים הוראת אוקיינוס
 גם הים הגדול אשר הוא למערבו של איירופא
 ואפריקא עיי"ע אוקיינוס (בח"א רכ"ה) ועוד עיי"ע
 אדריאס (שם ל"ט¹). II ימא טיבריא הוא ידוע
 והוא ים כנרת ונקרא ביוהננים ἡ θάλασσα τῆς
 Τιβεριάδος וכו' בב"ר פצ"ח כל חוף ים של
 טבריה נקרא כנרת ולמה הוא קורא גנוסר וכו'
 ועיין מ"ש בערך גנוסר (ח"ב שבי"ג) ועיי"ע טבריה.
 וע' חס, והובא עוד ים (ימא) טבריא בירו' עירובין
 פ"ח דכ"ה רע"ב ים טיבריה שההרים מקיפין אותה,
 ירו' כלאים ספ"ט דל"ב סע"ג כל מי שעולה לחר
 ישימון ומצא במין כברה בים טיבריא זו היא בורה

של מרים, ועיין שבת ל"ה. לפי גי' כ"י מ' כמין
 כברא בים של מ' יבריא וכו' בב"ר פ"ה ויק"ר
 פכ"ב, במד"ר פי"ט תנחומ' חקת סי' כ"א, קהל"ד
 פ' ויתרון באיזה שנויים (ועיי"ע כבר א'). ב"ר פ"ד
 הדין ירנא עבר בימא דטבריא ולא מתערב ביה.
 ועל זה הב"ר כיוונו תוספו' לב"ב ע"ד: ד"ה שמגיע,
 ובכ"ב שם הגי' ירדן יוצא ממערת פמיים ומהלך
 בימה של סככי ובימה של טבריה ומתגלגל ויורד
 לים הגדול וכו' ובכבורו נ"ה. הגי' בימה של סיככי
 ובימה של טבריה ובימה של סדום והולך ונפול
 לים הגדול וכו', III ימא דסמכו (בגי' א' ובתמורתו
 במ"ס ים דמוך של גי' ה' וימא דכוכבו במ"ס של גי' ב')
 הוא אחד עם ימא של סיככי (של גי' ג' ו'א) ולא
 סככי כגי' ו') הוא בלי ספק ים Samochonitis
 (See samochonit. עיין פראנקעל פארשטודיען 103
 ושם במ"ד סמקא) ונזכרו יחדיו במקומות הנ"ל באות
 II ועוד בירו' ב"ב פ"ה דמ"ו. ר"ע אומר ים (דברים ל"ג,
 כ"ג) זה ים של סמכו ודרום זה ים של טבריה, ובתוספ'
 ב"ק ספ"ה במקום סמכו א"י זה ימה של סוככי (וצ"ל
 סוככי) ובכ"י אירפורט של סופני וכה"ג בספרי
 זאת הברכה פ' שנה"ה והמ"ל הגיה ללא נכון וצ"ל
 בירו' ב"ב ותוספ' ב"ק ודרום זה ימה של טבריא.
 ירו' שקלים פ"ו ד"ג רע"א ויאמר אלי המים האלה
 יוצאים אל הגלילה הקדמונה (יחזק' מ"ה ח') זה ים
 של סמכו וירדו אל הערבה זה ים של טיבריא
 ובאו הימה זה ים המלח אל הימה המוצאים זה
 הים הגדול, ובילק' יחזק' רמז שפ"ג במקום סמכו
 הגי' זה ימה של סככי, ואותיות כו"מ מתחלפות
 לכן סככי כמו סמכי, ובש"מ"ר דרש זה הפסוק
 מיחזק' בספור בענין אוקיינוס וסיים: לכך נקרא
 אוקיינוס ים המות ועתיד אלהים לרפאותו שנא'
 אל הימה המוצאים וכו' (וזכר לדבר עיין באיכ"ר פ'
 מה אעירד) והנה בעל המאמר הבין הדרוש מירו'
 שקלים הנ"ל אל הימה המוצאים זה הים הגדול
 בענין הים הגדול ממש לכן העתיקו לסיפור בענין
 אוקיינוס ועוד הוסיף לספר אגדה מרפואת הים כי
 סוף הפסוק ביחזק' (ונרפאו המים) יש לו לסעוד.
 וזה ים המות הוא אחד עם IV ימא דמילחא (בגי'
 א' ב' ד') ועם ימא של סדום (בגי' ג' ה' ו') וזה
 הים נזכר בשבת ק"ח: מעולם לא טבע גברא בימא
 דסדום, ובעל תבואות הארץ (כ"ט) האריך לתאר
 את שכר ותחלואי הים הזה ולא נמצא בו דבר חי
 לא דג ולא שרץ ואפי' הדגים אשר יבואו בו דרך
 הירדן ימותו תיכף כבואם שמה, ועופות קטנים
 אשר יעופו על פניו בעת עליית האדים הרבה יפלו

¹ ואוקיינוס, אוקיינוס שנזכר שם אולי ים אוקייניס ägäisches Meer כדעת ברילל במ"ע הנ"ל.

לעכו נוזל מי מלך Nahr el Melek ומעו לחשוב כי הוא הנקרא מי מלח (בחי"ת) לכן קראו קביצת מים הלז ימא דסלית או (דשליית) [דשליית] מל"ר הנ"ל כלומר ים של מלח (ולא ים המלח דלעיל הוא). ומזה תדין אמיתת הכנוי ימא של עכו בניי ו'. ועוד נ"ל כי אולי גירסת ימא דשריית נובל לקים ותהיה אז שריית אחת עם בית שריי ותכונת שם העיר היתה קרובה למבריה ובית שאן (עיי"ע בית שריי בח"ב, פ"ז ומ"ש) ובמפה של רי"ש נסמן Serain ולפע"ד אחת היא עם בית שריי וגם איננה רחוקה כל כך מעכו, והעיר הלזו היתה אצל נהר קישון לכן קראוהו ימא דשריית כי כל מגמת פני בעלי מסורה וחושבי הימים למלאות החשבון של ז' ימים¹) וזו הכונה תצהיר גם כמנין הים השביעי שחושב VII ימא דאפמיא (גירסת א' = דאפמיא, ג' ב' וממנו נשחתה אספמיא בג' ג' ודי ועיי"ע) וחוא בלי ספק der See Apamāa אעפ"י שהיה בסירוא ולא בא"י, וגי' פמיאם (ו') הוא Banias שנזכר כאכולפידא עיין מ"ע טהרז"ף הנ"ל ושם הביא גם ים הנקרא lacus Emessae והוא ימא דחמין (דחמצא) הנזכר בירושל' כלאים וירושל' כתובות הנ"ל ונאמר עליו כי דיקלימינום הקוה נהרות ועשא, והפירושו הנכון תמצא על זה בתבואות הארץ כ"ח: — וכנ"ה ב"ב ע"ד: שר של ים ירו' סנהדרין ספ"ז דכ"ה ע"ד שרה דימא ושם שריא דימא וכן בצענדאפיסטא נזכר שר של מים (שפייענעל העתקת צענדאפ' ח"ג קכ"ה). עירובין י"ב, לשון ים (Meerzunge). ב"ר ס"פ ל"ז קידושין ע"ב, חביל ימא עיי"ע חבל, שבת צ"י, תמיד ל"ב, נחותי ימא (Seefahrer) עיי"ע אשלבג (ח"א ש"א) והוא כמו בירו' סנהד' ספ"ז דכ"ה ע"ד מן דנחתון לימא, ובירושל' מגילה פ"ב דע"ג רע"ב ב"ר פכ"ג פסיקת' רבתי ר"פ ט"ז והובא בילקוט תהלים רמז תשל"ה מפרשי ימים — מנחות ס"ד: ירו' שקלים פ"ה דמ"ח ע"ד אחת אומרת לַיַּמִּי עיי"ע זב א', מַיִמי עירובין י"ב, ר"ה ל"ה, ועד מן ימא למיגנא עיין ערך טַגְנָן שייך לכאן לפי פירוש הראשון דרבינו אבל בערך ימי פי' כפי פי' שני, ובתרגום הקבוץ יַמִּי, יַמְמִיא עיין תרגום אונקלוס לבראש"י א, י'; מ"ט, י"ג; תרגום לתהלים כ"ד, ב', ס"ה ו' (בכתב יד אצל לעווי).

1 ים (לפ"ד מל"ר imum פי' תחתית והוא קרקע של גת ששם דורכין את הענבים Grund und Boden, der Keller ועיין פ"א בערוך) בפי'

מתים, ועיין עוד וויענער רו"ב ערך Meer צד ע"ה והלאה, לכן היטב נקרא ים המות ומרוב מלח שבו ימא דמילחא וזוה נבין המשל כי גדול כים שבךך: א"ר חולפאי מי שהוא עתיד לרפאות שברו של ים הוא ירפה לך (איכ"ר הנ"ל) וגם משל יוליך הנאה לים המלח (בכורות י"ג: עיי' ב"ג, לפי גי' הכי"י ש"ס ורש"י שם עיין שם ע"א): הושאל מים המלח כי כל סביביו לא יצלח לכל דבר כי כלו הוקדש לאבדון, ואחרי הודעתך כל זאת בענין שווי של ים המלח עם ים סדום לפי השקפה ראשונה הרבה צ"ע מה ראה על ככה מדרש כונן (ג' ה') למנות שני ימים האלה כנפרדים, והפתרון תמצא כזה כי V ימא דחילתא (לפי גי' ב' ודי = ימא של חילת לפי גי' ו' = ימא של חילתא לפי גי' ג') או יותר טוב ימא דחולתא (לפי גי' א') הוא חלק מים דסמכו (עיי' לעיל) ונקרא בל"ע בְּחַרְ הַחֹלֶה (ים חוילה) וכונת בעלי מסורת שמות הימים היתה על ים הנקרא אצל בן מתתיהו (על המלחמות ג', י', ז') Φιάλη מרוב דמיונו לעיגול כטאמרו (שם) ἐκ μὲν οὖν τῆς περιφερείας ἐτύμος Φιάλη λέγεται . . . וכיוונו בכינוי חולתא לא ממעם שכתב רי"ש (תבואות הארץ כ"ח) על חול (בראשית י', כ"א) כי אם לפע"ד על ל"א חולתא = חולה, חוילה בל"מ כולם ענין עגול והיקף הוא מדמיון הים כאמור והמשילו ג"כ ראית הים מרחוק לקערה עיין ירו' ע"ז פ"ג דמ"ב סע"ג עד שראה את העולם ככדור ואת הים כקערה עיי"ע כדור, ודע כי כעת קורין כל חבל הארץ ההוא גם בל"ד אל מאלח"י ר"ל חבל ארץ מלחית ששם מראה הארץ כאלו מכוסה במלח (תכה"א שם) ומזה המעם הסביר לנכון הח' ברילל (במ"ע הנ"ל 374) גירסת מדרש כונן שמנה אצל ים סדום גם ים המלח וא"כ ים המלח אצלו אחד הוא עם ים דחולתא, ולדעתי אין מן הנחוץ להשוות ימא דחולתא עם שם העיר - Oυάλα (בן מתתיהו י"ז ב', א') כי כבר חוינו כי חולתא הוא רק כנוי של תואר עגול ועוד עיי"ע חולתא בערך חל, VI ימא דשליית (= גי' א') או ימא דשילחת (של גי' ב') של חילת (גי' ג') ימא דשריית (גי' ד') ימא סליתו (גי' ה') ימא של עכו (גי' ו'), חוקרי זמנינו רי"ש, נייביוער, וברילל במקומות הנ"ל יגעו הרבה למצוא פשר דבר ולא עלה בידם ולפע"ד נ"ל ברור כי עיקר הגירסא ימא (סליתו) [סלית] והוא קרוב לגי' דשליית (וממנו נשחתה דשריית ויתר הגי' שילחת, של חילת) והוא ל"ד salis ובליי ἀλς, ἀλός (וזה של חילת) והנה קרוב

(1) וכ"ה בשגרת הלשון עיין גוטמן נ"ז רע"א מוכדו אשכ"נ, פדריא ספ"ח שבעה ימים ברא הקב"ה עיי"ש.

השוכר את הבית (ב"ב ס"ז): המוכר בית הכד מכר את הים ואת הממל. פי' כגמ' (שם) ים מלופחא. יש אומרים עיגולין עצמן ויש אומרים עדשה⁽¹⁾ והיא אבן עשויה כעיגולין לסחוט עליה זתים או ענבים. * [אח"ה בערך מלפח השוה רבינו עיגולין לעדשין וזה עולה לפי י"א דשני בערך הנוכחי. ולפי י"א הראשון פי' ים עיגולין עצמן פי' לפע"ד כמ"ש רה"ג לטהרות פי' מ"ה ד"ה בין העיגולין פי' עיגולין של טיט ועושיין אותן כמין ריחים וכו' ע"ש ועוד כפל הפי' בזבים פי"ד ט"ב וז"ל על הים פי' מלפחא וכבר פירשנו בעגולין⁽²⁾ כיון שדורכין את הענבים בגת ויצא מהן היין ונשארו הזגין ואח"כ מקבצין אותן ועושיין אותן ככרין באמצע הגת ומביאין עיגולין שהן ים ומניחין על הזגין ואותו יין היוצא מהן שמו תמד ע"כ ועיין הר"ש לטהרו פי' מ"ה. ובערך לולב ב' פי' רבינו בשם רגמ"ה הערשים היינו הגת עצמו הים שבו דורכין הענבים ע"כ והתוספ' לנדה ס"ה. ד"ה הרפין פי' ונקרא ים על שם שהענבים נעצרים על ידו ומתמלאת יין כמים יכסו על ים ע"כ. ודע כי ים הוא כלי בית הכד מחובר בקרקעיתו עי"ע לולב ב' לכן ג"ל לגורה מל"ר הג"ל ופירוש מה שהוא בתחתית ובקרקעיתו של גת. והרמב"ם הבינו כפי"מ לכ"ב (הובא בע' מלפח ע"ש מ"ש) מענין אבן ריחים וקרוב לפי' הערוך בריש ע' מלפח ובשטתו הולך כפי"מ לזבים הג"ל וז"ל ויש סיבוב של עץ יתקבץ בה קמה כדמות חוק בל"ע והוא ג"כ קבוע קצתו בקרקע וכו' וחוק לפע"ד הוא ל"ע ח"ק טבעת ועיגול. ולפי' הרמב"ם עולה הפי' בשט"מ לכ"ב וז"ל ים מלפחא והוא (שקורין אלערסה לה) [לפי"ד שקורין לה אלערסה] והיא כמו אבן של ריחים בנוייה ע"ג אצטבא ישעליה טוהנין את הזיתים ע"כ ונ"ל שמלת אלערסה הוא ל"ע عارضة פי' עץ שציר דלת או ריחים סובב בו. אבל לפי פי' הרמב"ם מלת ים לא איתפריש לי אלא מלש' ים דערך הבא אבל מלת מלפח לפי זה יפה עולה עי"ע מלפח] —

נקראת ים למה לפי שסכיבותיה זר של עץ כמו סכיבות ים היבשה. * [אח"ה הועתק מפירוש רה"ג לסדר"ט צד י"א רק שם א"י אחר מלת סובין גם ומורסן ומן לפי עד גמירא לי' אבל ממה שהביא הר"ש כגי' הערוך ג"כ בשם הגאון נראה שכן היה כתוב בפירוש רה"ג, ועוד עיין תוי"ט לכלים שם. ואי' ערך כפי' רה"ג ים נפה פי' מונכל ע"כ והוא ל"ע מ"ח פירוש כברה Sieb ורבינו השמיט ל"ע כדרכו בהעתקתו מפי' רה"ג ובפי"מ להרמב"ם פי' ים יקרא כל כלי או חפירה או בנין יעשה לקבץ בו כל דבר לח וכו' וכבר יעשה זה הים משער ארוג עכ"ל — ובענין (ים) של גודלת וכו' (כלים שם) עי"ע גדל] —

ימי (לדעת רבינו שם מקום) כפ"א בעירובין כגמ' הכשר מבוי (י"ב). כי סליק ר' אבא מימי⁽⁴⁾ פירשה. א"ל אין כמימי לטיגני (קידושין מ"ד סע"א) פי' מקומות וכבר פי' בע' טגן. * [אח"ה עי"ע טגן א' ושם הארכתי. ולפע"ד נ"ל פי' ראשון בע' טגן א' לכן רמותי עליו בע' ים א'. בארץ ישראל לא מצאתי שם מקומות ימי, טיגני, אבל מצאתי בפרס שם עיר ומחוז Taokene על יד הים (עיין מאננערט ח"ה 387) ואולי זהו מימי לטיגני. בכ"ז לבי נוקף כי בין לגי' רבינו ר' אבא בין לגי' הש"ס ר' זירא אמוראי דבני א"י היו, לכן נ"ל כי ימי הוא אחד עם ימא דנדרים נ"ז: ישמעאל איש כפר ימא ואמרי לה איש כפר דימא, וזה היה יבנאל (= יבנה Jamnia עיין ערכו) ירושלמי מגילה פ"א ד"ע. יבנאל כפר ימה, ואולי היה טיגני קרוב לו] —

ימי (מל"ם פירוש השבע schwören) תרג' השבע השביעי (שמות י"ג, י"ט) אומאה אומי. * [אח"ה והוא באפעל אומי וכ"ה בל"ם וכ"ה בתרג' אונק' לבראשית ג', כ"ה תר"י א' שם כ"ד, ג'; אונק' לכמדבר ה', י"ט; תר"י א' דברים י', כ'; י"ט, ט"ו ועוד זולתם. וכן בב"ר פכ"ז מאן מומי ביה וכו' עי"ע אלה (ח"א, פ"ז) וע' כמר ב', ועוד אפעל בפסחים קי"ג: וכי מיימן מיימן הכי חייהון דרבנן קדישי ארעא כ"ה בכ"י מינכען ב' וכ"ה בערך (מי) [מס] בכ"י קאהוט וכי מיימן [מיימן] בחייהון וכו' וכדפ"ע א' בפעל: וכי מיימן בחייהון וכו', ובנו"ג ומומתייהו הכי וכו' והוא השם

2 ים ולפי' הערוך אריגת השער של נפה sieb- Cartiges Flechtwerk, Geflecht בפרק ט"ו בכלים (מ"ג) ים נפה של סולת⁽³⁾ טמאה פי' נפה ארוגה ואותו ארג השיער שמוציא הקמח בלא סובין

(1) בדפ"ר ופיו: ערשה וצ"ל בדלית ובכ"י ל"ד ערשים. (2) כונתו לטהרוני שם. (3) בנו"ג סילתין, (4) וכ"ה בריה ל"ה רע"א ובכ"י ב' רב אבימי ואולי צ"ל ר' אבא מימי אבל גם בכ"י רש"י ר' אמי מימי עיין בר"ס ר"ה צד נ"ג: אולם בעירובין כ"ו א"פ ובד"ש איתא כגי' רבינו ר' אבא מימי וכ"ה באויז הלכ' עירובין רס"י קי"ט עיין ד"ס עירובין צד י"ז: ובנו"ג בעירו' ר' זירא.

נקבה מומתא, וזכר מומי עיי"ע מס ובל"ע כחוספת
 נו"ן י"ח פ"י השבע — יימי הוא עתיד מן ימא,
 ימי = אמא פ"י אמר ירושלמי כלאים פ"ט דל"ב;
 כל מה דיימי לי וכו' ועיין ערך אִימָא במוסף
 ערוך (ח"א, קי"ב) —

יום = יום (יִמָא, יִמָא Tag ועוד הושאל לחמה
 Sonne עיין בפנים) כפרק אלו דברים
 בברכות (פ"ח מ"א דניא): ביי"ש אומרים מברך על
 היום ואח"כ על היין, פי' על היום קידוש, על היין
 כורא פרי הגפן, כפי שתי הלחם (מנחות קי) שאפי'
 [הוא] על השלחן ימים אין בכך כלום, פי' אם
 נשארו על השלחן שנה תמימה אין אנו חייבין
 עליה כלום. * [אח"י"ה בנו"ג ימים רבים, ובפי'
 רגמ"ה כ"י למנחות (בקובץ כ"י אנג' דף מ"ג), הגי'
 י"ג ימים ופי' אין בכך כלום, ולא נפסלין, וכן
 בל"מ ימים פי' שנה עיין כתובות נ"ז: מאי ימים
 שנה ועיין רש"י לבראשית כ"ד, ג"ה ורד"ק שרש
 יום, — ענינו ידוע והפכו לילה חולין פ"ג, מה
 יום אחד האמורה במעשה בראשית היום הולך
 אחר הלילה וכו', ברכות ב': שבת ג': עירובין ס"ה
 סע"ב מבעוד יום, תענית כ"ט סע"א יום זכאי . .
 יום חייב ושם ל"א, עיי"ע תבר א', ברכות כ"ה,
 עיי"ע בו ביום (ח"ב, כ"ו), מגילה פ"א מ"א יום
 הכניסה ועיין פי' בע' כנס, כתובות פ"א מ"א בתי
 דינין יושבין בעיירות ביום השני וביום החמישי,
 ע"ז פ"א מ"ג יום הלידה, ברכות ה' רע"א יום המיתה,
 נגעי' פ"ב מ"ב יום המעונן, והוא יומא דעיבא יכמות
 ע"ב רע"א עיין פירש"י, יכמות שם יומ' דשותא, ערו'
 ס"ה, יומא דאסתנא עיי"ע אסתן (ח"א, ר"ה) וש"נ,
 בר"ס פ"ג צ"ג יום הדין, יום התוכחה סנהדרין ח'
 יומא דדינא, בן יום, בר יומא, בת יומא עיי"ע, ר"ה
 פ"ד מ"א יום טוב של ר"ה, ביצה ד', יומא טבא,
 יומ' פ"ז מ"ד ויום טוב היה עושה לאוהביו, ובקיצור
 יו"ט מדות פ"ה מ"ד ויו"ט היו עושים וכו', קידושין
 ל"א סע"א עבידנא יומא טבא לרבנן פירוש יום
 משתה ושמחה, שבת קכ"ט: יומא דמפגרי ביה
 רבנן עיי"ע פגרי, — ועוד כמה פעמים יום טוב
 או יו"ט עיין שבת כ"א: פסחים ג"ב, ס"ח: יומא
 ס"ט: ביצה מ"ו, מ"ז, תענית י"ט, כ"ו, מגילה
 מ"ז: כ"ה: יכמות י"ו, צ"ג, והפכו ימות החול =
 יומא דחולא תרג' ש"ש כ"י י"ט ועוד הפכו יום ביש
 קידושין ל"ט: ונקראת מסכתא דביצה: יום טוב
 אבל בערוך בדפוסים הראשונים יותר רגיל כנוי
 ביצה ומס"ג מקומות שהוכחו הציונים מפרק א'

דביצה מצויין רק פעם אחת יום טוב בע' סנדל'¹
 וכן נקראת המסכתא שמתעסקת מהלכות יום
 הכפורים: יומא כלומר יומא רבה (ר"ה כ"א) והוא
 יומא דכפורי (יומא י"ט סע"ב) (וצומא רבא עיי"ע
 צום) יומא י"ד: סדר יומא, והקבוץ ימים טובים,
 ביצה ד': ירוש' תענית פ"א דס"ב ע"ד שני ימים
 טובים של גליות, שם: שני ימים טובים של ר"ה,
 שם מ"ט עבדינן תרי יומי וכו' ועוד הקבוץ ימות
 (בסמיכות כמו בל"מ) שבת ס"ג, סנהד' צ"ט, ימות
 המשיח, תענית ג': ימות החמה . . ימות הגשמים
 וכ"ה בעירובין ג"ו רע"א, תוספת' סהרו' פ"ו ואלו
 הן ימות החמה משתערך תבואה מתוכה ואלו הן
 ימות הגשמים משתערך רביעה שניה, מדרש שו"מ
 ריש מזמור כ"ד פירות חמין נאכלין בימות החורף
 פירות קרים נאכלים בימות החמה, ירו' נדה פ"א
 דמ"ט: ימות הלבנה . . ימות החמה בר"ס פ"ל ג'
 ימות החמה יתירים על ימות הלבנה י"א יום, ירו'
 יכמות פ"א ד"ג: ימות הבגרות, ימות הנערות, מגיל'
 כ"א, גימין נ"ט, מימות משה ועד ר' וכו' אבל
 בנפרד תמיד ימים, ד"מ קידושין פ"א: יומא י"ט:
 לא היו ימים מועטים פי' לא עבר זמן רב, ובירו'
 יומ' פ"א דל"ט, הגי' לא באו ימים קלין, ובתוספ'
 יומא פ"א ותוספת' פרה פ"ג בתמורתו: לא שהה
 שלשה ימים, ובכנוים מְיָמי שבת ק"ח: מגילה כ"ח,
 סוכה כ"ח, קידושין פ"ב: חולין ז': מימיהן של
 אבותינו, יומא כ"ח: מד' שמואל רפ"ט ראית מימך
 וכו', וביחיד מיום, ותמיד בקשור שי"ן ופירוש מעת
 עיין ברכות ז': ח', ל"א: ל"ב: נ"ח: שבת קל"ט,
 עירובין י"ח: פסחים ס"ב: עירובין י"ח: כתובות
 ל', סוטה מ"א: ב"ב י"ב, ושם: כ"ה: ס': סנהד'
 ל"ז: ע"ה, ע"ז ג': ובתואר הפעול יִמָא כמו
 בל"מ יומס ובל"ס אִימָא אבל בא ג"כ תמורת
 השם כמו בל"מ ביזמס נחמיה מ', י"ט, וכ"ה בל"ס
 בִּימָא, ברכות ג': ואתי יממא, ושם ג', פסחים ב',
 יממא הוא, יומא כ': הכא יממא וכו', ושם ע"ד
 סע"ב הוריו' ד' סע"א אלא ביממא, מגילה כ' רע"ב
 ביממא היא, ירו' פסחים רפ"א דכ"ז, הוא מנהר
 ביממא, ועוד עיי"ע איממא (בח"א ע') ובתרג' ירמיי
 י"ה, י"ז; ל"ד, י'; לתהלים א', ב' ועוד: יָמָם פירוש
 יומס, — תוספתא שבת רפ"ח יממא ומציא עיי"ע
 אושכי ומ"ש כח"א ש"י: וחלאה ועוד הוראת יום
 יומא: חמה מל"ע *glähen* ומ"ש עיין פירש"י שרש
 יום, בר' פ"ו ג' דברים הולך מסוף העולם ועד
 סופו וכו', ואלו הן היום והגשמים והנפש וכו',
 וכ"ה בילק' תהלים רמז תשמ"ג ונ"ב תענית פ"א

¹ ועיין ג"כ מה שכתבתי בה שחר שנה יי' חוברת ו' להוציא מודעת ה' ווייס שמעיה בזה.

אמרו לו ישראל כשתנאול אותנו משעבוד מלכות ותושיע את ימינך עלינו וכו'. — ועוד דרש ימין עיין בע' איפרפוס (ח"א רמ"ב), ובע' ביין (ח"ב נ"ז), סומה מ"ז, סנהד' ק"ז: לעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת. ספרי שופטים פ' קנ"ד ימין ושמאל (דברים י"ה י"א) אפילו מראים בעיניך על שמאל שהוא ימין ועל ימין שהוא שמאל שמע להם, ובילקוט שופטים רמז תתק"א לי' בעיניך ועיין רש"י עה"ת, ול"ג נגעים פ"ב מ"ד יד הימנית, ובלא"ר ימינא ירושלמי נדרים ספ"א דל"ז רע"א ימינא הרי זה שבועה. . . דכתיב (דניאל י"ב ז') וירם ימינו וגו', וכן הקבוץ מן ימין בל"ע אמן, אמן פירוש שבועה, ונכנה בל"ע מן ימין הפעל (כמו בעברית) פי' עומד או הולך לצד ימין והושאל מאושר ומכובד וחשוב וככ' הוראות בדרו"ל ד"מ חולין צ"א, הוריות י"ב, קידו' כ"א: דרש הירך (בראשית ל"ג): המיומנת שבירך, הוריו' שם: המשיח (ויקרא ו' ט"ו) המיומן שבמשיחים, ספרי ויקר' פרק ג' פרש' ג' הימנית נאמר כאן (ויקרא ד' י"ז) אצבעו ונא' להלן אצבעו מה אצבע האמורה להלן הימנית המיומנת שבימין אף אצבע האמורה כאן המיומנת שבימין, וכן בזכחים נ"ג, וטובל באצבעו הימנית המיומנת שבימין ורש"י פירש בע"א ע"ש, בערך אחימן (ח"א נ"ז), הביא רבינו סומא ל"ד: אחימן כמדבר י"ג, כ"ב) מיומן שבאחיו וכ"ה ביומא י', ככ"י ובנו"ג שבאחים ופירש"י בסומ': גבור שבהם כמו שיד הימין חשובה משמאל ע"כ ול"ג שדרש אחימן כמו בל"ע אמן כלו, הכי נכבד מאושר שבאחיו, או ח' במקום ה' כאלו הוא ה"א הידיעה ליחסו לשבח כמו שפירש"י בקידושין הירך. . . חשובה שבירכות, ובה פעיל מיימינים, מיימינין שבת ס"ג, פ"ח: שהש"ר פ' לסוסת' ועיין פירש"י לשכת ס"ג, לפי' ראשון וכמו כן לשכת פ"ח: מל' ימין ולפע"ד מל"ע הנ"ל פי' מאושר וזכה והראיה כי במקום למיימינים כה סמא דחיי וכו' הגי' בילקוט ואתחנן רמז תתכ"ט מאן דזכה סמא דחיי וכו' ונ"ב יומא ע"ב: ובנו"ג דאומן לה סמא דחייא וצ"ל כמו בכ"י מ' (דאמיין) [דאמיין] ליה סמא דחיי לה אמיין ליה וכו' עיין ד"ס יומא צד ק"ז: ושם הובא מכ"י א"פ הגי' כגי' ילק' מאן דזכי תהוי ליה סמא] —

* ימן (כמו אמן באפעל הימן וכ"ה בל"ס הימן glauben) ירו' הגיגה פ"ב דע"ז ע"ד לית הוא מהיימנתי, ושם: אי הימנך פי' אם מאמינך, וכאן פעל מתהיימן וכצ"ל בירו' שביעית פ"ח דל"ה: במקום: מתייהמן, מתייהמנון וצ"ל מתהיימן, מתהיימנין.

וזהו מוסב על המאמר הקודם ע"ש אבל מקור זה הדרוש אי' בב"ר הנ"ל ביומא כ': אי' גלגל חמה, ושם ונדרים ח': חירגא דיומא עיי"ע חירגא, שבת קל"ד, ולוקמיה להדי יומא, חולין ס' רע"א אוקמיה להדי יומא וכו' ע"ש וע' צבת כ' כתוב' ק"ו, וכסי ליה ליומא] —

* ימברינוס, ימבריס, ימרים עיין ערך יוחני ומ"ש שם.

יִמְחָרָא (הורכב מן יום יומא) חרא פירוש מחר (der andere Tag, morgen) תר"י [א] ויהי ממחרת (בראשית י"ט, ל"ד) והיה מיומחרא, * [אחיה"ה וכ"ה יומחרא בת"י א' לשמות י"ט, י' וכן בתרג' אסתר ג', ד' יומא ויומחרא, ובתר"י א' לויק' ז', ט"ז וכיומחרן, ובלי חבור נמצא בתרגום דה"י כ' כ', ט"ז יומא חרא וכן מכות כ"ב: עירובין מ': למחר וליום אחרא, תענית י"ב: למחר וליומא אחרנא] —

* יוֹמְנָא (הורכב מן יומא ומן הנא בהשמטת הה"א וכ"ה בל"ס פירוש זה היום, dieser Tag, Heute, diese Zeit תר"י א' היום (דברים כ"ז, א') יומנא, וכן תרג' משלי ז', י"ד, ושם (פסוק כ') ליום הכסא תרג' כ"י (אצל לעווי) וליומנא וועידא, וגם בתואר הפעול בעלמא יומנא (תר"י א' לדברים כ"ה י"ו, י"ח) פי' בעולם הזה, וכן הורכב בל"ע יומינד מן יומא) יום ומן (זה) א'.

יִמְיָן (מל"מ וכ"ה בל"ס ימינא ובל"ע ימין die rechte Hand ועוד עיין בפנים) במגילת איכה השיב אהור ימינו (איכה ב', ג') לקץ הימין (דניאל י"ב, י"ג) קץ נתתי לימיני כל זמן שימיני משועבדת בני משועבדין גאלתי ימיני גאלתי בני הוא שרוד אמר (תהלים ס"ז ז') למען יחלצון ידיך הושיעה ימינך וענני, ובר"ג דחלק (סנה' צ"ב) [לקץ הימין], פי' לקץ שעתידי הקב"ה להחזיר ימינו לפניו, * [אחיה"ה וכ"ה ברש"י בסנהדרין שם ד"ה ואתה לך וברש"י בע"י לנכון סוף הדבור לאחר מכאן, ומלות לקץ הימין הוא ד"ה ועל זה פירש"י ממש כערוך וסיים שהרי השיב אהור ימינו ואולי כן היה כתוב כגמ' ורש"י מצייין רק הגי' אבל בכ"י ש"ס גם כן ל"י, וציון מאיכ"ר הנ"ל בנו"ג קצת בע"א אבל כגי' רבינו הובא בשו"ט מזמור קל"ז ובילקוט תהלים רמז תתפ"ה בשם הפסיקת' והוא כפסיקת' דר"ב ותאמר ציון (צד קל"א): עפ"י כ"י א"פ ופ' אצל ה' באבער שם אות מ"ג, ובילק' איכה רמז תתרי"ב הגירסא כמו באיכ"ר, ובפסיקתא רבתי פ' ל"א שינה סגנון לשונו כזה: מהו לקץ הימין כשתעורר קיצה של ימין

* ימינא (?) שם הפרטי, פסיקת' רבתי רפ"א א"ר הונא כהן בן אבין בשם ר' אבא בן ימינא וכו' המת כחול וכו' ובילק' ירמיה רמז ש' הובא בשם הפסיקת' בקטוע אבל הז"א הגיה אר"ה כהן בשם אביו בן אב"י בשם ר' אבא בר זמינא וזה ר' אבא בר זמינא (זמינא) רגיל הרבה בירו' עיין מבוא הירו' למהרז"ף צד ג"ו: והלאה ויוחסין השלם צד ק' ובבבלי ר' אבא בר זימנא (זימנא) עיין סד"ה (רפי ווארשא) ז':

* ינאי, ינאי (שם פרטי) א' לאחי אריסטובלוס בנו של יוחנן הורקנוס החשמנאי, וגם ינאי = ינאי הוא בל"י Ιωάννης כמו בעברי יוחנן ונקרא ג"כ בל"י אלכסנדר (עיין בן מתתיהו קדמוניות י"ג י"ב, א') ובא תמיד בכנוי הכבוד ינאי המלך (מלכא) עיין ברכות מ"ד, מ"ה, קידושין ס"ו, סנה' י"ט סע"א, ב"ב קל"ג: סו"ט כ"ב: מגילת תענית פ"ב, איכ"ר פ' בלע, ב') לאיזה אמוראים מגילה ל"ב סע"א א"ר ינאי בריה דר' ינאי סבא משמיה דר' ינאי רבה, ולדעת מהרז"ף מבוה"י ק"ד ינאי הראשון הוא ר' ינאי זעירא ור' ינאי סבא הוא ר' ינאי בי ר' ישמעאל והאחרון הוא ר' ינאי רבו של ר' יוחנן ורוצה להוכיח כי ר' ינאי הראשון הוא בנו של ר' ינאי בי ר' ישמעאל אבל בכ"י א"פ (בדים מגילה צד פ') הגי' א"ר ינאי בר בריה דר' ינאי משמיה דר' ינאי סבא וכ"ה בכ"י פ' ושם ל"י סבא, ובירור' אי' כמה פעמים ג"כ ר' ינאי עיין מכל זה מבוה"י ק"ג והלאה, ויש להוסיף ויק"ד פ"ט, ופס"ז עי"ע טרקלין, ר' ינאי בריה דר' ישמעון בן ינאי פסיקת' רבתי פכ"א, ושם פ"ד ר' ינאי דשאב בשם ר' ישמעאל בר נחמן ובפסיקת' דר"כ (ל"ה) הגי' ר' חגי בשם רשב"ג ובכ"י פ"א (הובא בהערות הח' באבער שם) ר' זכיי (דשאג) [דשאב] ובקהלת רבה פסוק מי כהחכם חסר שם האמורא ובילקוט שם רמז תתקע"ז ר' ישכב בשם ר' שמואל בר נחמני עיין הערה הנ"ל ועוד אמוראים אחרים נקובים בשם זה, עיין סדר הדרות (רפוס ווארשא) דף קמ"ז והלאה.

לישראל וכו', או אולי צריד לנקד הַנַּח מפעל נוח פ' תן להם מנוחה — הפעל שבת ד' סע"א ורע"ב כמי שהונחה דמי (דמיא), ב"מ ל"ו, יהא מנוח, אַתְּפַעַל חולין מ"ה סע"א מְתַנַּח עי"ע חת, וממנו השם המופשט הַנְּחָה, הַיְנוּח עי"ע.

* ינאי, ינאי (מל"מ ענינו נגישה ולחיצה, quälēn, bedrücken) בהפעיל ב"ר פנ"ג דלא יהון מוּנְיָן, שם ר"פ פ"ח שלא יהיו מוּנְיָן את ישראל, שהש"ר פ' אל תראני: לפי שאהו"ע מוּנְיָן לישראל, ובל"מ כזו ההוראה גם בקל עיין ג', א'; תהלים ע"ד, ח'. ובהפעיל ענינו אונאת ממון (ויק' כ"ה, י"ד) וגם אונאת דברים (שמות כ"ב, כ) עי"ע אונאה (ח"א קל"ה): וכן בל"ע ופי' פירוש מטריח belästigen ועיין רש"י לפ' זאת חקת התורה: לפי שהשטן ואוה"ע מוּנְיָן את ישראל וכו' וביומ' ס"ז: שהשטן משיב עליהן ואומות העולם משיבין עליהן כ"ה בכ"י מ' ובילק' אחרי רמז תקפ"ז שהשטן ויצר הרע משיב עליהן ואוה"ע משיבין עליהן ובאה"ת א"י מקמ"ג.

יניבא (מל"פ הרשומה בע' אנכא (ח"א קל"ו) פי' תולעת שנדלה בפשתן (Flachswurm) בר"ג רפ' השוחט אחד בעוף (חולין כ"ה רע"א) מאי לאו בעוף דקא בעי לדמיה ליניכא לא בחיה דקא בעי לדמיה ללכא, ובפ' כסוי הדם (שם פ"ה) ר' חייא נפל ליה יניכא בכיתניה, פי' דם העוף שעושיין אותו להמית התולעת שנדל בפשתן ויש מפרשין התולעת הוזה כשיריה דם העוף בורח מן הפשתן ודם החיה עושים אותו לצבע לכ"א סס שמו לכ"א ודם החיה מחזק אותו הגוון ועוד מפורש בערך אנכא. * [אחיה"ה בכ"י ו"ו ובר"א אי' בע' אנכא וכ"ה בדפ"ר ופי'ז' לכן הגהתי בע' אנכא בכ"ף וזו עיקר הגי' וכן בכ"י ו"ו ול"ד בדבור המתחיל יניכא בכ"ף וכ"ה בחולין כ"ח, ושם בדף פ"ה: ופ"ו, הגי' יאניכא וצ"ל יאניכא כג"י כ"י ו"ו ול"ד ודפ"ר בע' בביתא (ח"ב, י) ע"ש ושם הבאתי פי' רגמ"ה כ"י לחולין אבל גם רגמ"ה גרס בב"ת כמו בכ"י ח"ב ודפ"ע ועיקר הגי' בכ"ף ובאל"ף אחר היו"ד כי גזרתו מל"פ יאנה פי' פשתן וממנו יאניכא פירוש בל"פ תולעת פשתן ובפ"ר רגמ"ה כ"י הגי' וכן שם בדף כ"ח (בקובץ כ"י אנג' דף רצ"ו) הגי' כמו (פעם אחת בכ"י ו"ו) כשני יודי"ן ושם איתא נקוד כזה: דקא בעי לדמיה, לְיִנְיָכָא וא"כ יו"ד אחת משתמש' במקום הכרה ארוכה כמו יאניכא כדאי' בע' אנכא לפי גי' כ"י ע"ש, אבל כתיבתה בלא אל"ף תתכן ומסכמת עם כתיבתה בל"פ כי יניכא היא היא המלה הפרסית *יניכ* Flachswurm

* ינח (מל"מ ינח Chin-niederlegen באפעל אַנַּח שבת ו' רע"א כל היכא דמנח ליה, אי מנח ליה, כי מנחי ליה, כתובו מ"ז: אנוחי ננחינהו, תרג' אונקל' שמות י"ז, י"א וכד מַנַּח ידיו, תרגום שופטים ו', י"ח ואניח קדמך, ובהפעיל כמו בל"מ ב"ק י"ז, הניחו, שם כ"ז, פ"א פ"ו מ"ג המניח, הציווי ב"מ פ"ו, מ"ו הנח לפני, ביצה ל', וש"ג הנח להם לישראל וכו', פסחים ס"ו סע"א הנח להן לישראל וכו', וירו' פסחים פ"ו דל"ג, הניחו להן

אבל רבינו היה מסתפק בפ"י ובג"י של מלה כי בלתי זאת לא היה יכול לסדרה גם בערך נכא [ע"ש] —

יְנוּבְרִיִּים (בל"ר Januarius ופירושו חודש ראשון שלהם) ירוש' דע"ז פרק לפני אידיהן (פ"א דל"ט ע"ג) בגין כן צווחין ליה קלנדס (ינובריים) [צ"ל יינובריס] בל"ר ראש השנה פ"י קלנדס ראש חדש פ"י ינובריום חדש ראשון שלהם עיין ערך קלנדס. * [אח"ה קצת בלי דקדוק כי קלנדא Calendae, Kalendae הוא שם ליום ראשון של שמונה חדשים מן Januarius עד Au-gustus ככלל וחודש ראשון נקרא Januarius והוא על השם הפרטי Janus מלך ישר לרומיים ולו הוקדש החודש הראשון ונקרא ראש השנה על שמו Calendae Januarii = Calendae Jani (מארמיאל ח' ל"ג י"א) וגם בספור של ירו' ע"ז הג"ל זה פתרון של צווחין ליה קלנדס יינובריס (כח"ג לפנינו) ועוד עיי"ע סטרנליא, וע' קלנדס] —

יְנוֹן (מל"מ (תהלים ע"ב י"ח) ועפ"י האגדה כנוי למשיח עיין בפנים) בכרייתא דר' אליעזר פל"ב לפני שמש ינון שמו שהוא עתיד לינון ישיני עפר לפיכך נקרא שמו ינון. — (א"ב פ"י להוליד ולהחיות ישיני עפר נין בלשון עברי ילד). * [אח"ה וכן גזר רד"ק בשרש נין ינון נפעל מן נין, ואין ג"ל כי לפע"ד הוא מל"ע וסורי וארמי נון פ"י דג ונבנה ממנו הפעל וידגו פ"י וירבו כמו הדגים וכן יְנוֹן מן נון פ"י וירבה כמו נון, אכן האגדה דורשה לפע"ד מל"י vesoo פ"י מְחַדֵּשׁ וכן קוראים הפרסיים הישגים תחית המתים frashō-kereti פ"י חידוש הגופות עיין מאמרי בענין משיח תח"ט ועוה"ב במ"ע דמ"ג חכ"א 577 ועוד ווינדישמאן צאראאסמרישע שמודיען 236, וכן השתמשו רז"ל סנהד' צ"ז רע"ב בזה הלשון ואין הקב"ה מחדש את עולמו וכו' ע"ש הסיפור בענין מגילה שנמצאת בין גנוי פרס, ודע כי עיקר מקום זה הדרוש הוא בסנה' צ"ח: ושם א"י דבי ר' ינאי אמרי ינון שמו שנא' (תהלים שם) . לפני שמש ינון שמו, והנה ינון מלבד כונת האמורא על חידוש העולם על יד משיח עוד נופל על שם האמורא כדוגמת מאמר דבי ר' שילא אמרי שילח שמו ודבי רב' חנינה חנינה שמו וכו' ע"ש, אבל בפדר"א חסר שם אמורא וכן חסר בשו"ט ריש מזמור צ"ג ושם כני רבינו שהוא לינון ישיני עפר ובפדר"א שהוא עתיד לינון וכו', וכתובה בוי"ו תתכן יותר לגזרת המלה מל"י הג"ל] —

* יְנוֹן עיי"ע יינון.

* יְנִים, ינונים (ובילקוט סוף שמות רמז קע"ו ינוס) עיי"ע יוחני.

* יְנֵק (וכ"ה בל"ם ינק פ"י מצוין החלב מן החד saugen ובהפעיל הניק, באפעל אונֵיק säugen) הרבה בדרוז"ל עיין ד"מ ברכות ג'. י. ל"א: שבת ל"ו. נ"ג: קב"ח: קל"ה. פסחים קי"ב. יבמות קי"ד. כתובות נ"ט: ס'. ושם: ס"א. ס"ד: ע"ה. גימין נ"ג. ע"ה: ע"ו. פ"ט רע"א. סוטה י"ב: ל': ב"ק פ'. ב"מ פ"ז. ב"ב קכ"ח: קמ"ב. ע"ז כ"ו. מ"ג. סנהד' ק"ב. בכורות ז': חולין קמ"ז: קכ"ב. ושם: תמור' ל': ל"א. כריתות י"ג. גדה ט'. י': ס"ז. ואפעל אונֵיק ב"ר ס"פ צ"ה ועוד אֵיִנֵק ירו' כלאים פ"א דכ"ז: עיי"ע כו א'. והכינוני והוא שם תואר מינקת כל"מ או מיִנְיָקָה (מיִנְיָקָה) כתובות ס' סע"א ושם: ירו' גדה פ"א דמ"ט: יבמות י"ב: ל"ו: מ"ב. סוטה כ"ה. ב"מ ע"ט: פ"ז. ע"ז כ"ו. גדה ז': ט'. י': והקבוץ מיִנְיָקוֹת כתובות ס"ה: תענית כ"ז: והשם המופשט מיִנְיָקוֹת גדה י': והשם בל"מ יִנְק וברוז"ל יִנֵק קידושין ל"ב סע"ב, ובכנוי ויק'ר רפ"ה יניקיהון ובכ"ר רפ"ו א"י יְנִיָקָא וזה רגיל יותר ולנקבה יְנִיָקָא עיין ד"מ שבת קל"ה. (ח' פעמים) קל"ה. קל"ו. עירובין כ"ב. כ"ח: ס"ז: חגיגה ח': י"ג. ושם: ט"ו: מ"ק כ"ה: תענית ט'. כ"ג: יומא ע"ה: ע"ה. ושם: סוכה מ"ו: מגילה כ"ח: יבמות ע"א: כתובות ח'. ח': גימין ט'. ג"ו. ג"ז סע"א ס"ו. ס"ח. סוטה י"ב. ב"ק פ'. פ"ד. (ד' פעמים) ב"מ ל"ט: (ה' פעמים). ב"ב ג' סע"ב כ'. כ"א. כ"א: נ"א: נ"ז: צ"א: ע"ז ג"ז: סנה' י"ז: ל"א. ק"י: ק"א: מנחות כ"ט: חולין צ"ה: מעילי ז': ועוד במשקל סורי יְנִיָקָא במד"ר ספ"ד קָהֵן יְנִיָקָא וכו' ועוד מזה הענין תיגוק תיגוקת עיין ערכו, והשם המופשט יְנִיָקוֹתָא Jugend וכ"ה בל"ם, שבת כ"א: קנ"ב רע"א תענית כ': ומלת יניקה נאמרה ג"כ על הצמחים וזולתם עיין ברכות מ': ביצה ל"ז: ב"ב ע"א: ע"ב: ירושלמי עירובין פ"ג דכ"א: אברים יונקין, והצומח שיונקת מיץ שלה מן האדמה נקראה יִנְיָקָתָא והקבוץ יונקות פרה פ"א מ"ז תוספת' פרה פ"י — ועוד ינוקא שם פרטי לבנו של רב חסדא הנקרא מר ינוקא ככא בתרא ז' רע"ב, עיין תוספות שם ועוד רש"י לכתובות פ"ט: דה"ט מר קשישא, ויוחסין השלם 167. — ועוד יְנִיָקָא בתרגום ירמיה כ', כ"ג תחת נאקה מלשון ערבית עיין ערך נקה.

* יָסֵד (מל"מ וענינו כונן תחתית הבנין gründen ועוד שימת חוק גבול bestimmen, feststel- len והשם יסוד פירושו כן שעליו דבר עומד נכון

ובל"י *ισχυρά* פי' עשב יבש ואז תהיה זו המלה פי' של חרחבינה מלשון חרב ויבש אבל הפירוש הראשון ג"ל עיקר.

יִסְבָּה (שם פרטי (בראשית י"א כ"ט) ונדרש מן סָבָה פירושו ראה) בר"ג דפרק בן סורר ומורה (סנהדרין ס"ט:) יסכה זו שרה ולמה נקרא שמה יסכה ישכתה¹) ברוח הקודש² דבר אחר יסכה שהכל סכין ביופיה.

* יסם (= כמו סמי פי' נעשה עֵוֶר Blind sein) תנחומא תולדות ס' סי' ז' הואיל ונתייטם בעיניו כאלו הוא מת. פי' הואיל ונעשה סומא. יִסְמִין (בל"ע ופי' יאסם = יאסין, יאסון, יאסמין בלשון יונית ורומית *jasminum, ἰάσμινον*)

(*wohlriechende Pflanze*) כוספא דיסמין (שבת ג'): כבר פי' בערך כסף³). — (א"כ פירוש בלשון יונית ורומית וישמעאל מין פרח לבן ולו ריח ערב טוב.) * [אחי"ה ובע' כספן פי' רבינו בזה"ל ויסמין הוא סימלק שאמרו חכמים בכיצד מברכין ע"כ והוא בברכות מ"ג רע"ב האי סמלק (ובכ"י ש"ס סימלק וכ"ה באו"ז הל"ב סעודה ס" קע"ט) מברכין עלויה בורא עצי בשמים ופירש"י סמלק יסמין קורין לו בלשון ישמעאל וכו' ע"ש, אבל כבר הוכיח בעל הפישב"ע ע' כספן שאלו תיבות באו מגליון ברש"י ולפע"ד העתיקו איזה תלמיד מפי' הערוך כי כבר הוכחתי במבוא ובשאר מקומות כי בעת שהיה מפרש רש"י את מסכת ברכות עוד לא השתמש בערוך, אבל צ"ע כי לפי הנראה אי"ז זה ההוספה גם בכ"י רש"י כי לא העיר בעל ד"ס לברכות במקומו מאומה משינוי הגי'. ותדע כי אלו התיבות אינן מרש"י שהרי בפי' על דודאים (בראשית ל"י י"ד) כתב דודאים סיגלי עשב הוא ובל"י ישמעאל יסמין ע"כ ובד' צאמרא הובא זה הפי' מרש"י בשם הגאון ר' סעדיה⁴) וא"כ לדעת רש"י סיגלי הוא יסמין (ועיין בפי' הרמב"ן שהשיג עליו) ולפע"ד ג"ל להסביר טעם הבעל מגיה כי בראותו שפירש"י בברכות הג"ל סמלק וכו' והוא מן עשב שיש בו שלש שורות של עלין זו למעלה מזו ושלשה עלין לכל שורה ע"כ ועוד אחרי רואו כי בשנת ג': ד"ה סיגלי פירש"י עשב שקורין ויא"ל (= *Viola*) ויש בו שלשת עלין ע"כ הוסיף התלמיד לדברי רש"י בברכות מה שמצא בפירש"י על דודאים בענין סיגלי והם המה דברים הנ"ל כמ"ש, ובאמת סמלק הוא כדעת בעל הערוך אחד עם

(Grund, Grundlage) שבת ק"ד. סוכה מ"ד. יומא פ'. מגילה ג'. תמורה ט"ו. שכחום וחזרו ויסדום (ויסדון). פי' על תוספת ב"מ ר"פ י"א לא יאמר לו הריני מְיַסֵּד עמך מכנגד חצרי למעלה אלא מיסד עמו מלמטה ועולה, ובירו' ב"מ רפ"י די"ב ע"ג לא יאמר לו הריני מייסד עמך כותל חצרי ועולה וכו', ובהשאלה בירו' עירובין פ"ה דכ"ב ע"ג שער היסוד ששם היו מייסדין את ההלכה, ושם שער התוך שהיה מיסד בין שני שערים. שהש"ר פ' כי טובים: הכירו בא ליסד עליו וכו' (ובע"ז כ"ט: איתא מלמד) נת פ על תנחומ' בראשית ס' א' שהעולם לא נתיסד אלא על התורה והשם המופשט יסוד = *die Begründung, Feststellung* סוכה מ"ד סע"א ערכה יסוד נביאים וכו', ירושלמי שביעית פ"א דל"ג; ערכה עשר נטיעות וניסוך המים מיסוד הנביאים הראשונים הם (ועיין סוכה שם), ירו' עירובין הנ"ל שער היסוד, תענית כ"ז. מיסודו של דוד וכו', מנחות צ"ט: פעמים שביטולה של תורה זהו יסודה. יסוד מל"מ. עירובין ד'. חיק האמה (יהו"ק מ"ג, י"ג) זהו יסוד, סוכה ט"ה. מדות פ"ג מ"א עלה אמה וכנס אמה זהו יסוד, ושם: והיסוד היה מהלך על פני כל הצפון ועל פני כל המערב, פסחים ס"ד. כנגד היסוד, ס"ד: ס"ה. יומא ט"ו: זבחים נ"ו. נ"ז. עולה טעונה יסוד, יומא נ"ז: זבחים ל"ד: נישכין ליסוד, יומא נ"ח: זבחים מ"ו. נ"ג. יסוד מערכי של מזבח. יסוד דרומי, יומא נ"ט. יסוד דרומית. יסוד מערבית (ושם. י. דרומי, מערכי) ועוד עיין סוכה מ"ט. זבחים ס"ב, ושם ל"ה: ל"ז. ל"ח: ל"ט. נ"א. נ"ב. נ"ג. נ"ד. נ"ו: נ"ה. נ"ח: ס"ד: פ"ט. מנחות צ"ז. הסוכב והיסוד, ושם: מיסוד ועד סוכב באמה וכו' והקבין כריש מדרש שיר השירים רבה דוד בנה את היסודות. ושלמה בנה את העליונות, ירושלמי בכא מציעא רש פרק י' דף י"ב עמוד ג' אילין יסודיין.

* יסי (מין עשב לפע"ד מל"ר אמצ' *Minze, jacea* (Gartenpolei) ירו' פסחים פ"ב דכ"ט רע"ג כחרחבינה ר' יוסה בי ר' בון אמר יסי חלי פירוש אותו עשב הנקרא יסי ומיני מינטא הוא שנקרא גארמענפאליי והוא מר ומתוק *bittersüßlich* וחלי הוא מתוק עיי"ע חל, ובירו' כלאים פ"א דכ"ז. כמ"ס יסוח לי ופי' הק"ע הוגד לי, וכשגנה יצאה מלפני השליט הזה, ואולי צ"ל בתיבה אחת יסחלי

(1) בנו"ג שסוכה וכו' בילק' סוף נח רמז ס"ב. (2) בנו"ג עוד: והיונו דכתיב כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה. (3) ע' כספן. (4) אולם בהעתקת רס"ג אי' לפאה והוא יברוחין עיי"ע.

יסמין אך נ"ל להגיה סמבק והוא מל"ע ופ' זָבִיץ וחוקר הטבע לינגע מכנה מין יסמין אחד *Jasminum Sambac*¹ ובענין כוספא דיסמין פירש"י בשבת הנ"ל פסולת של שומשמיין ע"כ וזה כפי הערוך בענין כוספא וכבר תמה הגר"ב בהפשב"ע ע' כוספן על רש"י שלא פי' בענין יסמין מאומה ובעל למוד ערוך בשבת צד ל"ז שרוצה ליישב פירש"י ותמה על הפשב"ע שגה ברואה במח"כ כמו שאוכיח בערך כוספן] —

* יִסָּר (מל"מ ענין רבוי בכמות ואיכות, hinzuthun, vermehren) לרוב בהפעיל עיין ד"מ ברכות י"א: שבת כ"א: ל"ד: ל"ד: ג"א: ע"ז: פ"ה: צ"י: ק"ד: קכ"ה: קמ"ו: קנ"א: עירובין מ"ד: פ"י: צ"ו: ק"י: פסחים ו': כ"ה: ל"א: ג' צ"ה: ק"ג: קי"ה: ביצה ג': מ"ה: מ"ק ד': כ"ו: כ"ו: (ה' פעמים), ר"ה ט': י"ז: י"ח: כ"ג: כ"ח: תענית ט"ה: יומא ל"ד: ל"ו: מ"א: מ"א: מ"ג: מ"ה: מ"ה: מ"ח: (כ"ב קמ"א: זבחים ק"ה: בכורות מ"ד: עי"ע גרע) ג': ע"א: סוכה ו': ל"א: ל"ט: מ"ב: נ"ג: (ד' פעמים) מגילה כ"א: יבמות ל"ב: (פ"א: כריתות י"ד: עי"ע אָסַר ח"א ר"א) ג': צ': צ"ד: ק"א. (סוטה מ"ד: סנהד' ב': י"ד. עי"ע שקל א') כתובות ח': ל"ג: מ"ב: ג"ד: ס"ג: ס"ד: ס"ה: פ"ד: צ"ח: צ"ט: קידושין י"ג: ל'. מ"ח: מ"ט: נ"ב: ג"ד: ע"ו: נדרים כ': כ"ב: ג"ז: ג"ז: נזיר מ"ג: סו"ט: י': מ"ה: ב"ק ל"ב: ג"א: ס"ה: ס"ט: צ"ז: ק"ד: ב"מ מ"ד: ג"ג: ג"ד: נ"ה: ג"ח: פ'. ק"ג: ב"ב י"א: ע"ה: פ"ט: צ'. צ': קכ"ט. קמ"ג. ע"ז ח': י"א: י"ד. מ"א. מ"ג. ע"ה: סנהד' ה': י': י"ה: כ"ה: כ"ט. מ'. מ"ב. מ"ח. ג"ו: פ"ח: ק"ב: ק"ז. מכות י'. שבעות ב': י"ד. כ"ד: זבחים י"א: כ"ט: ל"ד. ס"א: פ"ח. מנחות ח'. ל"ט. מ': ג"א. ס"ט: פ"ב. ק"ד. ק"ז: בכורות ז'. י"ב: כ"ו: מ'. ג'. חולין כ"ח. ג"ד. פ"ג: פ"ח: קמ"ה. ערכין י'. י"ג. י"ג: י"ד: כ"ז: תמור' ט': מעיל' ט': כ': תמיד כ"ט: באפעל אָסַר, אָסַר בל"ס עיין שבת קמ"ז: קמ"ו: פסחים קי"ד. הגיגה ה'. כתובות מ"ד. ס"ד. קידוש' כ'. נזיר ל"ד: ל"ה: ב"ק ס"ז. ב"מ ג"ד: ע"ז ד': ל': סנהדרין י"א. י"ה. שבעות מ"ח: מנחות מ': בכורות ג'. חולין ס"ג: פ'. פ"ג: ג"ד: אָתְפַּעַל, נְתַפְעַל אִיתְּוֹסַף ד"מ ברכות כ"ה: שבת קנ"א. ושם: יבמות ל"ב: ג'. נ"ה. (מיתוספא) ע"ט. קידושין ע"ו. ע"ז: נדרים י"ה. כריתות י"ד. (י' פעמים) ושם: (ד'

פעמים) מכילת' בא פרש' ט"ז השני ניתוסף שמ"ר רפ"ז ניתוסף לו עוד שתי שנים — והשם מוסף, תוספת עיין ערכם.

* יִסָּר (= כמו אָסַר פי' ענין לקיחה. הסרה או גרדף עם סוף פי' כלייה ואבוד weg-ab-nehmen, zu Grunde gehen) אבות פ"א מ"ג ודלא מוסיף יסיף פי' רע"ב יסוף מפיו מה שכבר למד וכו' וי"ג יאסף כלומר יאסף אל עמיו וכו' וכ"ה במגן אבות לרשב"ץ אבל עיין פירוש כ"מ הובא בתו"ט לאבות הנ"ל. וכשתי הגירסאות אי' בש"ס כי בב"ב קכ"א: אי' מכאן ואילך דמוסיף יוסף שאינו מוסיף יסיף מאי יסיף תני רבי יוסף תקבריה אמיה ובתענית ל"א. הגי' יאסף אבל עיין פירוש"ס לב"ב שם דכתב יסף לשון כלייה ולא גרסינן יאסף. ורבינו בע' תכר גרס יאסף ובערך סף ב' יסף ועיין פי' בע' תכר. והשם יָסַר תרג' ירו' ב' לדרברים כ"ח ס"ה וכליון: יָסַר.

* יִסָּר (א') מל"מ כמו אסר פירוש קשר binden, sich binden, sich ver- ובחשגה מוסרית strafen, züchtigen) ענין הוכחה בדברים או בעונש מל"מ יסעי' ט"ה: ג' יסרון סקין, באפעל תרגום אסתר שני א', ג' אָיִסַר חרציו ושם בשושילתא איסר. מגילה תענית פ"ב (לפי גי' רש"י) ובתענית י"ב. בגי' כ"י מ' מן קדמת דנא ייסר בצלו וכ"ה בירו' תענית פ"ב דס"ו. ובנו"ג ייסר מאי לאו ייסר עצמו בצלו לא יאסר עצמו ועיין ד"ס לתענית בענין הנוסחא. ירוש' עירובין פ"ו דכ"ג ע"ד הוא ייסר. בהוראה השנית סנה' ל"ט סע"א מייסר הגדולים שכהן בייסורין אף כך הקב"ה מייסר את יחזקאל וכו', שם ק"ה. יסרו יצריכם. התפעל, אתפעל שמהו' פ"ג חסידים הראשונים מְתִיפְרִין בחולי מעיים, שהש"ר פ' דודי ל' ר' יוחנן אָתְיִיסַר, נתפעל ויק"ד פל"ו על שנתייסר על בנו הבכור. ירושלמי סנהד' פ"י דכ"ז ע"ד מפני שנתייסר בכנו הבכור, תנחומ' נח סי' י"ד נתיסר בכנו, ושם משפטים ס"ח' איוב נתיסר בעוה"ה. אגדת בראשית פ"ה כשנתייסר איוב, ירו' סו"ט' פ"ב ד"ז ע"ד מכיון שנתייסר (עי"מ"ש ה' לאטמעס במקום הנ"ל). והשם מהוראה ראשונה ביחיד כאסתר תרגום שני א' סוף פ' ג' לבושיה ייסוריה והקבוץ ייסורין תרג' ישעי' כ"ח: כ"ב: מ"ב. כ"ב: לאיכה ג', וי. ובהוראה שנית ייסור תרגום ירמיה ל', י"ד. והקבוץ תרג' לויק' כ' ה' בייסורי ולרוב ביו"ד אחת יָסַרְיָן, יָסַרְיָן תרג' ישעיה ג"ג.

(1) אבל סמבק בשו"ט מוזכר צ' אין זה מזו ההוראה כמו שאוכיח בעה"י בעי' סמבק נגד דעת בעל כ"כ.

עברי ²). * [אחי"ה וכנ"ה בכורות י"ג. מצות יעדה קודמת למצות הפדייה ופירש רש"י באמה העבריה שייעדנה אדון לאשה. ועוד השם יעוד. ייעוד קידושין י"ח: ייעוד נישואין עושה או ארוסין עושה, ושם י"ט. אין יעוד אלא בגדול אין יעוד אלא מדעת, ושם כ'. צד ייעוד הוא כמו יחוד עיי"ע יחיד, ומ"ש והקבוץ ירו' קידושין פ"א דג"ט סע"ב ייעודים, ירו' יבמות פ"י ד"א: ייעודין, והפעל בפיעל ייעד בל"ע ועד קידושין י"ח. כגון שיעדה ושם: ייעודי מיעד לה עיין תוס' שם, ושם י"ט. מלמד שצריך ליעדה, ושם ו'. מיעדת לי מהו, ירו' קידושין שם במה הוא מיעדה. . מיעדה בדברים. . כיצד הוא מיעדה אומר לה כפני שנים הרי את מיעדת לי וכו' ע"ש וירו' יבמות שם, ובבלי קידושין י"ט: — ומן הפעל יעד נבנה השם מיעד פי' זמן מיעד כלומר חג עיי"ע מועד, ומהשם מועד מפעל עוד ענין אזהרה והתראה בעדים (verwarnen) ב"ק כ"ד סע"א ורע"ב ליעודי תורא. . ליעודי גברא. . היכי מיעדי ליה וכו', שם פ"ו: יעדה הכי אתפעל שם כ"ד: מיעד, ל"ז: פ"ד: איעד, והשם ספרא ויקרא פרק ב' יעדת עד אחד. . יעדת שני עדים, ומהפעל יעד פירוש אסיפה והקבץ למקום אחד (zusammentreffen) נכנה שם מופשט יעדה במד"ר פי"ד ונועדתי לך (שמות כ"ה, כ"ב) לך היתה יעידה ולא היתה יעידה לכל ישראל] —

* יעזק עיי"ע יזק וש"ג.

יעט (כמו יעץ בל"מ rathen והשם יעסא) (כדניאל) [צל בעזרא] [ושבעה] [צל' ושבעת] יעטוהי (עור ז' י"ד) פי' יועצין, תרגום בפסוק וישי הוליד את דוד (רות ד', כ"ב) עיטא דיהב חויא לחוה אתת אדם, וזה מה שאמרו חז"ל (כ"ב י"ז) עמיו של נחש, * [אחי"ה אתפעל אתיעט דניאל ו', ח' ותרג' דה"י א', י"ג. א' ועיין עוד תר"י א' לבראשית כ"ה, מ"ב; ל"ה, י"ח, ותר"י א' לשמות א', י'. ובערך עט הביא רבינו תרגום של רות וב"ב הג"ל וע"ש שני פירושים ושם אארך] —

* יעל (רק בהפעיל הועיל מל"מ פי' פעול לתכלית טובה (nützen) עירו' כ"ד: כ"ה, יומא מ"ה, מגילה ו'. כתובות י', נימין י"ז: י"ח, ל"ב: נ"ז:

ח'; לירמיה ל"א, י"ח; להושע ה', ב'; לתהלים ע"ג, ה'. וכן הרבה בדרז"ל היחיד סומ' ח': סנהד' מ"ה, אין לך ייסור גדול מזה, והקבוץ יסורין, ייסורין ובסמיכו' יסורי עיין ד"מ ברכות ה'. (מ' פעמים) שם: (ד' פעמים), י', י"ז, נ"ו: ס"ב, שבת ג"ה, ושם: פ"ח: כיצה ל"ב: תענית ח', יומא כ"ב, פ"ו, (ג' פעמים) פ"ז: יבמות מ"ה, מ"ח: כתובות מ"ו, קידושין מ': פ"ב, גיטין ל"ו: נדרים מ', סוטה י"א, ב"מ פ"ד: פ"ה, (ו' פעמים) ב"ב מ"ו: ע"ז ד', י"ח: (כ' פעמים) סנה' צ"ב, (כ' פעמים) צ"ג: ק"א, ק"ה, ק"ז, שבועות ח': מנחות נ"ג: ערכי מ"ז: (כ' פעמים), ספרי ואתחנן פ' ל"ב, שהש"פ פ"א פסוק י"ג מד' שו"ט ריש מזמור צ"ד, ילק' ירמיה רמז שכ"ז.

יעא (מל"ס יעא פי' כמו יצא בל"מ her- (auskommen, hervorbrechen) תר"י (ס' ו) והנה פרח ממה אהרון (במדבר י"ז כ"ג) והא יעא חמר אהרון. * [אחי"ה ממה שהביא ר"ב תרג' ירו' מוכח כי בספריו היה תרג' אונקל' נעא אבל בכ"י תרגום אונקל' יעא וכ"ה בכ"י אשר ממנו הודפס בחומש דפ' ווילנא תרל"ו עם נתינת לגר להנאון ר"ג אדלער, ובאפעל אוועי וכ"ה בל"ס אועי והביאו רבינו בערך מוועי ע"ש] —

יעבץ (שם פרטי דה"א ד' מ', י' ודרשוהו מן יעץ — רבין) בתמורה כפ' יש בקרבנות (מ"ז) תנא הוא עתניאל הוא יעבץ ומה שמו יהודה אחי שמעון, שמו עתניאל שענהו אל יעבץ שיעץ וריבץ תורה בישראל, * [אחי"ה נמשכתי אחר סדר הנכון בדפ' אמש' ובדפ"ר ובכ"י נסדר אחר ע' יעדה, ועוד דרוש אחר בענין ויקרא יעבץ וגו' דה"י שם עיי"ע בנס ומ"ש, — ועוד הוא שם אמורא דא"י ירו' חגיגה רפ"ב ר' חני בשם ר' יעבץ] —

* יעדוט (?) שם מקום כירו' דמאי פ"ב דכ"ב ע"ד ועיון ויעדוט ובתוספ' שביעית פ"ד בדפ' ועין יערים ובכ"י אירפ' ועין יעריט.

יעידה (מפעל עברי יעד ענינו הכנה והזמנה be- (stimmen) מה לבן שכן קם תחת אביו ליעידה ולשרדה אחוזה (עיון קידושין י"ז: ¹), ובסוף תורת כהנים (בחקותי סוף פרק י') מרבה אני את הבן שכן קם תחת אביו ליעידה ולעבד

(1) ושם הגי' מרבה אני את הבן שכן קם תחת אביו ליעדה וכו' וכ"ה בב"ב ק"ח: ובספרי ראה ס"פ ק"ח מביא אני את הבן שכן קם וכו' ועוד עיון מבילתי משפטים מסכתא דנוקין פי"ג ד"ה ואם לבנו ייערנה ובירו' קידושין פ"א דג"ט סע"ב. (2) וכ"ה בערכין כ"ה רע"ב ושם ליעדה אבל בפ"י רגמ"ה כ"י לערכין בקובץ כ"י אנגיליקא דף קמ"ח סע"ב וקמ"ט רע"א הגי' ליעדה.

ס"ה: כ"ב ק'. חולין ס"ט. ע': — ירו' סוטה פ"ז
דכ"א ע"ג לא הועלתם לעצמכם כלום, וממנו השם
תועלת עיי"ע.

יעל קנים¹ (פי' ר"ת משש הלכות) י: יאוש
שלא מדעת, בר"ג דפ' אלו מציאות
(כ"מ כ"א רע"ב). ע': עד זומם אביי אמר למפרע הוא
נפסל כפ' דיני ממונות בשלשה זה כורר לו (סנה'
כ"ז) ובגמרא דפ' מרובה (ב"ק ע"ב סע"ב), ל': לחי
העומד מאליו נגמ' דפ"ק דעירובין (מ"ו). ק': קדושין
שאין מסורין לביאה כפ' האיש מקדש בו (כ"א) ג':
גידול בר² (דעילאי³) שדר גיטא לדביתהו בר"ג
דפ' השולח גמ' (גיטין ל"ד) אמר אביי ברוך הטוב
והמטיב ולא בטל הגמ' דגלווי דעתא כגיטא לאו
מילתא היא עד שיאמר בפירושו בטל יהא הגמ'
הזה ואי הדר שליח ויהיב לה ההוא גיטא
מיגרשא ביה. מ': משומד⁴ אוכל נבלות לתאבון
בפרק דיני ממונות בשלשה זה כורר (סנהדרין
כ"ז). * [אח"י"ה והוזכר יע"ל קג"ם בב"ק ע"ג.
ב"מ כ"ב: סנהדר' שם, קידושין ג"ב.] —

לכן נ"ל כי יש כאן בערוך ט"ס וצ"ל תישה
נקבה במקום כשבה נקבה. וכנ"ה כב"ר פי"ב מה
יעלה זו תשייה היא ומהר"ז גרס תיישה הוא אבל
בערך הר הגירסא תשה וכ"ה בילקוט תהלים רמז
תתס"ב ונ"ב מין חיה משו בלע"ז. ובפי"מ להרמב"ם
בכלאים הנ"ל פירש "יעלים בערבי אלמעול" צ"ל
אלועול והוא *الوعل* פי' תיש סלע שמיניבאקק.
ובלשון תרגום יע"ל וכו"ה כירושלמי גדרים רפ"ג
עיי"ע ארכובה (ח"א רפ"ח). ולנקבה יעלה ובלשון
עונבים ומגעגעים יעלת חן סנהדרין י"ד. כתובות
י"ז. עיי"ע כחל א' ועוד עיי"ע [ילתא] —

* יענה (Strauss) בל"מ תמיד בצרוף מלת בת
ומן יענים (קרי של איכ"ד ג') כל תמצא יחיד
אבל בדרז"ל איתא גם יענה בלי בת עיין חולין
ס"ד: כיענה זו שמתאבלת על בניה. כיענה זו
ששוכנת עם בניה. כתיב היענה וכתיב בת היענה
וכו' ע"ש.

* יעף (בל"מ ענין יגיעה Ermüden) תנחומ' וארא
סי' כ"ב שאינו בא אלא ליעף לנו.

* יעץ (= בלא"ר יעץ כמו יעט עיי"ע rathen)
ברכות ג': ח': ג"ו: ס"א. שבת ל"ג: חגיגה
י"ד. סוטה י"א. סנהדרין מ"ז. ושם: ע"ו רע"ב פ"ז.
ק"ו. חולין י"א. תמור' מ"ז. עיי"ע יעבץ. קידושין
פ': עייץ ליה עצות רעות, מגילה מ"ו סע"ב דילמא
עצה קא מייעצי עילוי דההוא גברא למקמליה
כ"ה בכ"י מ' וא"פ ופ' ובשאר מקומות אצל ד"ס
מגילה צד מ"א. ובנו"ג עצה קא שקלי. נתפעל
עירובין נ"ג: נתייעץ במכתיר עיין ערך כתר א'.
אתפעל אתייעץ תרג' שופטים י"מ. ל'. ספרי
במדבר פ' קנ"ו שהיו מתיעצים (בילקוט רמז תשפ"ו
מיעצים) על ישראל והשם עצה עיי"ע.

יעק (לפע"ד מל"ע ועץ זעף לבו, סר רוחו
mürrisch, missmuthig sein) תרגום
[ירו'] ויקצו מפני בני ישראל (שמות א', י"ב) ויתיעקו
מצראי בחיהון. * [אח"י"ה והוא א ת פ ע ל
ובנו"ג בשני יודין ואתיעקו וכ"ה בתרי"א'
לבמדבר כ"ב, ג' ובתרג' כ"י לאיוב י"ח ז' יתייעקו
ובנו"ג יתייעקו והוא מן עיק = ציק ודרש לפי זה
קוץ מן צוק כדעת ה' לעווי אבל לפי גזרת המלה
מל"ע הנ"ל לא הוצרכנו לזה] —

יעל (מל"מ שם לתיש הבר וכן בלש' ערבי ועל
Steinbock פירוש רבינו עיין כפנים) בפרק
ראוהו בית דין (ר"ה כ"ו) שופר של ראש השנה
של יעל פשוט פי' יעל כשבה נקבה לעולם הוא
פשוט . . . ובתעניות בשל זכרים כפופים פי' של
אילים שהן גדולים וכפופין⁵. קרנות שן וחבנים⁶
(יחזקאל כ"ו, מ"ו) תרגום קרנין דיעלין, שן דפילין
ומווסין. * [אח"י"ה ודע כי התוספ' ר"ה שם ד"ה
של יעל חולקים על רבינו והביאו ראיה לפירוש
הקונט' שיעל חיה שקורין אשטנבוק⁷ ממקראות
ע"ש וכן השיגו על הערוך הריטב"א ותו"ט לר"ה
וזה האחרון הביא ראיה מירושלמי ע"ש ובהפש"ע
ע' יעל כי האריך וכן חולק על הערוך הר"ש
בכלאים פ"א מ"ו ע"ש ונ"ל ליישב כי ממה שהביא
רבינו תרגום של יחזקאל קרנין דיעלין ראיה כי
סבר רבינו כי של יעל קרן אקרי שופר לא אקרי
וכקושיית הריטב"א בחי' לר"ה לכן הוכרח לפרש
יעל של ר"ה כשבה נקבה (ובחי' הריטב"א הוכח
בשם הערוך כשבה קטנה⁸). אבל בכ"י לבי נוקף
כי מכלאים הנ"ל כורר כי היעלים שהוזכרו עם
הרחלים בלי ספק מיני חיה הם כדעת ר"ש שם

¹ כ"ה בכ"י ו"ו וה"ב, ובדפ"ע נדפס' רק מלת יעל בדבור המתחיל. ² כ"ה בדפ"ר וא"מ, ובדפ"ו וויניצי ברות. ³ בנו"ג רעילאי. ⁴ בנו"ג מומר. ⁵ בכ"י מיכנען ב' וא"פ ולי' לוי' מלת כפופין ולי' באו"ז הלי' ר"ה סי' רנ"ח דסתם זכרים כפופין כמ"ש הרמב"ן בחי' לר"ה והוא ברא"ש ובאו"ז שם וכמ"ש רבינו ואולי גם הוא לא גרס כפופין והגיהו בדפ"ר או אולי גם בכ"י על פי ג"י שלנו. ⁶ בכתוב אי' והובנים. ⁷ ברש"י אי' שטיינבוך וצ"ל כני' התוספ' וכ"ה ברש"י לדברים י"ד ה' בכיבור על אקו ובאיוב ל"ט. א' על יעלי סלע וכ"ה באו"ז הנ"ל. ⁸ ובענין תרג' הנ"ל עיין רד"ק ליחזק' שם ובתרג' פירש"י שם.

בשעה [שהיה הקב"ה] מרעיש עולמו אליהו מזכיר זכות אבות, בני ירוחם הקב"ה מתמלא רחמים על עולמו.⁶

יָף (= יָפָה ידוע מל"מ schön sein ובל"ע וְיָפִי פ"י מלא ושלם) כפסחים בר"פ האשה (פ"ט: הרי"ט) שהיו ידיו של אחד מהן יפות כלומר אוכל הרבה. * [אדו"ה] הועתק מפ"י ר"ח לפסחים וכו"ה ברש"י וו"ל: לישנא מעליא ממחר לאכול הרבה ע"כ. אבל בתוספ' פסחים פ"ז איתא בכ"י אירפורט (בהוצ' צוק"מ 167) שהיו ידיו רפות אך בתו"כ קדשים פרק ג' (הובא בר"ש לפיאה פ"ד מ"ב) אי' ג"כ אפי' בריא אפי' ידיו יפות, ולפע"ד הוא מל"ע הרשומה ופ"י ידיו מלאות כלומר הרבה יש בידו לאכול (או בתו"כ ללקט). ודע כי הוראת יפה לא לבד תואר להידור והן הוא כי אם פ"י ג"כ: טוב וישר וחזק עיין ד"מ ברכות ד'. כ"ד: ל"ד. ל"ט. ושם: מ"ג: מ"ד: מ"ו. נ"א. נ"ו: נ"ז: (כמה פעמים). שבת י"א. כ"ג. ל"י. ושם: ל"ד. ל"ז: ל"ח. ל"ט. ע"ד. ע"ו: ק"ט: ק"יג: ק"ט: קמ"ו. קנ"א: קנ"ב. עירובין י"ט. כ"ט. ושם: נ"ח. ושם: ס"ה: ס"ו. ע"א. פסחים ג': ד'. ו': מ"ט. נ': ע"ה: צ"ה. צ"ט. ק"ח: ביצה ז'. מ"ז: מ"י. י"ח. כ"ט. מ"ק ג': כ"א: כ"ח. ר"ה ז': מ"ז. תענית י"א. י"ב: י"ט: כ"ב: כ"ד. ושם: יומא כ"א: ל"ה: מ"ז. נ"ח. יבמות ל"ה. מ"ח. ג"ו. ס"א: ס"ג: ס"ה. ס"ז: פ"ז: פ"ט: צ': קכ"ב: כתובות י': (גדה ה': ס"ד); מ'. ס"ה. ושם: ע"ט. צ"א. צ"ו: צ"ז. צ"ח. צ"ט: ק'. (בכורות ס"א). ק"ד. (איזה פעמים) ק"ה. ק"ו: (נדרים ל"ג): ק"י: ק"א: קידושין כ': (איזה פעמים) כ"א. ושם: (איזה פעמים) כ"ז. (איזה פעמים) ל"א. נ"ב: ע"ו: גימין מ"ו: מ"ט. נ"ב. נ"ח. (איזה פעמים) ע'. נדרים ט': (נייר ד'): כ'. כ"ו: מ"א: ס"ד. ס"ו: (איזה פעמים) ע'. ע"ז: נזיר ל"א: ס': (איזה פעמים) ב"ק ל"ג. ל"ד. מ"א. מ"ב: מ"ח: מ"ט. ג': נ"ה. ושם: פ"ג: קט"ו: כ"ט. מ"ו. ל"ז. מ"ה. מ"ו. נ"א: נ"ב: נ"ה: ע"ו: צ'. צ"א: ק"ג: ק"ז: ק"ח: סנהדרין כ"א. ק"ו. חולין ק"ט: ועוד זולתם. ובקשור עם: דעת פירושו (כמו עם: כח) ענין חזק ותוקף ד"מ ע"ז כ"ט: שהש"ר פ' כי טובים כהן שדעתו יפה פירש"י לע"ז: שאינו קץ ומואם בו. מנחות צ"ט: במשנה מפני שדעתן יפה ופי' רע"ב ואינן

* יַעֲקֹב (שם פרטי) א"י) ליעקב אבינו, ואלה המקומות אשר הובאו עליו דרשות רז"ל ברכות ד' סע"א וש"נ. י"ג. כ"ו. ס"ב: שבת י': ל"ג סע"ב פ"ט: ק"ה רע"ב. פסחים ג'. פ"ח רע"א. ק"ו: ק"ט: תענית ה' סע"ב. י': יומא כ"ח: מגילה ו' סע"א י': י"ה. י"ח. יבמות י"ז: כתובות ל'. ק"א. גיטין ג"ז: נזיר ס"ה. סו"ט י"ג רע"א. ב"מ פ"ד. וש"נ. פ"ה. וש"נ. צ"ג רע"ב. ב"ב י"ז. קב"א: סנהדרין י"ט: צ"ה רע"ב ק"א. מכות כ"ד רע"א. חולין צ"א. צ"ב. ב"ר פרש"י א', ו', י"א. י"ט. כ"ה. מ"ה. ג"ה. ס"ג. ס"ה. ס"ה. ס"ח. ס"ט. ע'. ע"א. ע"ג. ע"ד. ע"ה - צ"ב. צ"ד - צ"ו. צ"ח - ק'; שמו"ד א', ב', ה', מ"ו. י"ח - כ"א. כ"ג. כ"ה. ל'. ל"ב. ל"ה. מ"א. מ"ה. ט"ט. ויק"ר כ', כ"א. כ"ה. כ"ט. ל'. ל"א. ל"ד. ל"ה. ל"ז: במד"ר ב' - ד', ו', ט' - מ"ו. י"ח. כ'; דבר א' מ' י' י"א; שהש"ר פ' משכני פ' אשכל פ' הביאנו, דומה דודי מי זאת, כלך יפה, לחייו, שמני, אם חומה. איכ"ר פ' ויבער, ישבו לארץ. קהל"ר פ' כי ברוב, כי לאדם, טוב ללכת, טוב אחרית, החכמה תעוה, שבת וראה, טובה חכמה, יש רעה. - ב') לכמה אמוראי דא"י ובבל ד"מ ר' יעקב ארמנייא, ר' יעקב גבולייא, ר' יעקב דרומיאי (דרומנא) ר' יעקב דכפר חנן¹ ר' יעקב איש כפר נבוריא, (נבוריה)², ר' יעקב עמסונייא, ר' יעקב בר אבא (אביי), בר ארא בר אחא, ר' יעקב בר אדי, בר אבון (בון) ר' יעקב בן (בר) דסאי, דסיי³, ר' יעקב בר סוסיי (סיסי), ר' יעקב בר זבדי עיין באורך במב"י למהרז"ף צד ק"ד והלאה, ועוד ר' יעקב בן תרדאי פסיקת' רבתי פכ"א. יעקב איש כפר סכניא ע"ז י"ז רע"א.

* יַעַר (א"י) מל"מ קביצת עצים רבים Wald; ב') מל"מ חלת דבש Honigseim) עיין ברכות ג"ז. שבת צ"ה. יומא ל"ט: קידושין ל'. נדרים פ"ה. סוטה ל"ו: מ"ז. ב"ק ל"ב. שם: כ"ט פ"ג: ב"ב ס"ו. פ': ק"ה. מכות ז': ח'. ערכ"י ל': זבחים ג"ד: - תרגום הושע ד', י"א יערת דובשא.

יַעֲרָשִׁיָהּ (שם פרטי, ונדרש כמו מרעיש יה) כב"ד פרשת ע"ב⁴ (לפינו פ' ע"א) בגד: ויערשיה ואליה⁵ (זכרי בני ירוחם (דהיי א' ח', כ"י)

1) בפסיקת' רבתי פ' ל"ג הגי' חנון. 2) בב"ר רפ"ז נבוריא, ובפסיקת' רבתי פ' פרה נבורין, שוי"ט מזמור י"ט במ"ס סבריה וצ"ל נבוריא ועיין מ"ש בע' כפר. 3) בפסיקת' רבתי פ"י בן יוסי. 4) כ"ה לנכון בכ"י וזו ל"ד ה"ב, ב"ר וכן מוכח מנ"ע אליהו ובדפ"ע במ"ס פ' ע"ה. 5) כ"ה לנכון בדפ"ר ואמשי, אבל בדפ"י פ"י וויניצי אליהו. 6) ועיין תוספ' כ"מ ק"ד. ד"ה מהו, הנאי דבי אליהו רבא פ"ח צד ס"ה, ותניא דבא"ז פמ"ו וילקי מלכים רמו ר"ה ורד"ק לדה"י שם. 7) לפינונו ל"י וכן ל"י בכ"י ש"ס.

פנים אל פנים פירוש כמו פנים יפות (אבות פ"א, מט"ו). ועוד בקשור כח פיהה פ"ה, מ"ו יופי כח אבל בכ"י ש"ס הגירסא ייפה כח וכ"ה בר"ש שם ע"ש] —

יַפְּנֵעֵנוּ (שמות ה', ג' er könnte uns begegnen) בהגדת ילמדנו (בחנוני וילקוט ל"י) פן יפנענו בדבר או נחרב (שמות שם) יפגעך צריך לכתוב אלא נהגו כבוד למלכות.

* יַפַּח (= פוח מל"מ ענין נשב כמו נפח, blasen wehen) סנהד' י"ח סע"ב יפח בלועך פי' רש"י מנשב בפך וע"ש היטב ובכ"י פ' פח בלועך ויתר שנויים עיין בר"ס סנהד' צד י"ט.

* יופטוי עיי"ע יופתי.

* יַפֵּךְ (= הפך = אפך umwenden) כלאים פ"ה מ"ז, ירו' כלאים פ"ה ד"ל. אם עשבים יופך ופי' הר"ש שיהפך העשבים עם השרשים, ובפי"מ גרס יהפך ועוד עיין דונמאות בע' אפך (ח"א, רט"ו) וכן ענין ילך שהוא = הלך עיי"ע.

יַפְּנָה (שם פרטי ונדרש מן פנה) בפרק יש בקרבנות (תמורה ס"ז). כלב בן קנו הוא והא כתיב (במדבר י"ג, ו'; יהושע י"ה י"ג, י"ד) וכלב בן יפנה אמאי קרי ליה בן יפנה שפנה מעצת מרגלים. * [אח"י"ה ובסומה ל"ד: למד כן מן ויבא עד חברון (במדבר י"ג, כ"ב) ויבאו מבעי ליה אמר רבא מלמד שפירש כלב מעצת מרגלים ונשתתח על קברי אבות] —

* יַפֵּעַ (רק בהפעיל כמו בל"מ הופיע פירוש האיר וזרז glänzen, strahlen ועוד עיין בפנים) מכות כ"ג: בג' מקומות הופיע רוח הקודש בכית דינו של שם. בר" פ"כ כל אחד ואחד הופיע בזמנו, ושם פ"צ צפנת פענח (בראשית כ"א, מ"ה) צפונות מופיע וכו' עיין ערך צפנת. ובש"מ פ"א דרש פועה (שמות א' ס"ו) שהיתה מפיעה את התינוק כשהיו אומרים מת ופי' מהרז"ו מאירה באור החיים וכו' אולם לפע"ד הוא מפעל נפע = נפח כלומר היתה מפיתה רוח חיים בתינוק, ושם עוד ג' פירושים: פועה שהופיע את ישראל לאלהים ד"א פועה שהופיעה פנים כנגד פרעה וזקפה חוטמה בו. . . פועה שהופיעה פנים כנגד אביה וכו' ונ"ל שדרש פועה מל"ע יַפֵּעַ הרים ונשא למעלה כלומ' הרימה פניה נגד אביה טרוב כעסה וגם הוראת פֵּאעַ כעס. — בא פעל אִפֵּעַ בתרג' לתהלים פ'. ב', צ"ד; לאיוב י', ג'; ל"ה, מ"ו ואולי במקום ולא (תפע) [תפע] בתרגום איוב ג' ד' צ"ל תופע.

קצין וכו' ובפירוש רגמ"ה כ"י למנחות (בקובץ כ"י אנג' דף מ"ב:) פירוש שאינן אניני הדעת" ועיין פירושו בע' אָן ב' ומ"ש בח"א קל"ד: והלאה. — והפיעל כמו מל"מ ענין קשוש והטבה (putzen, verschönern, verbessern) נדרים ס"ו סע"א וייפיה. ברכות מ"ג: ייפה לו אומנותו, שבת נ': אם בשביל ליפות את עצמו (כ"ה בכ"י ש"ס וברש"י) מ"ק ד', ואם. . . לייפותו, ירו' שבת פ"ו ד"י. לייפות את הקרקע. . . מייפה את הקרקע, ובקשור עם כח פי' מטיב ומחזק כחו והוא כמו יישר כחו עיין ערך אִיֶּשֶׁר וערך ישר. ב"ב פ"ז מ"ג לייפות כחו של מוכר, גיטין ס"ו. כדי לייפות את כחו, כתובות מ"ד. ליפות כחו הוא דכתוב, ירו' כתובות פ"ט דל"ד: כזו מייפה כוחה, ירוש' יבמות ס"פ י"ד די"ד רע"ג כזה ייפה כח היבם מכה הבעל, ירו' פסחים פ"ז דל"ד ע"ד ייפיתה כוחו בטומאה ידועה, ירו' ב"ב פ"ז דמ"ו רע"א ייפיתה כוחה בניכסי האם. . . ייפיתה כוחו בניכסי האב אינו דין שנייפה כוחו בניכסי האם, והפכו הורע כוחו (שם ופיהה פ"ה מ"ו קידושין כ"ג, ייפה כהך עיי"ע לכ ב' וע' גשש (ח"ב שפ"א וכו"ש), ובכינוני פעול: בריש שהש"ר נמצא מיופיה ומרובה בנין בית שלמה מבנין ביהמ"ק, ירו' גיטין רפ"ב דמ"ד, כחה מיופה. . . אין כחה מיופה. — נת פעל תענית כ"ג סע"ב לפי גי' כ"י מ' וילקוט (עיין ד"ס תענית צד ע"ג) א"ל חנה תתייפי ונתייפה, ועיין עוד יחסין השלם ע' מני צד 166. בר"ר פ"ג נ"ט והובא בילקוט חיי שרה רמז ק"ג ובילק' תהלים סוף רמז תש"מ"ט ייפית מבני אדם (תהלים מ"ה ג') נתייפית בעליונים. . . נתייפית בתחתונים, ומלת יַפְּיִיֶּתְהּ הוא פועל בכפלות הא' והעין הפעל וכן כירושלמי מגילה פ"א דע"א ע"ג קילסו אותו ואמר ייפית מבני אדם, וממנו התואר יַפְּיִיֶּתְהּ (מל"מ יַפֵּה פֵּיָה) פסחים ו': עיי"ע גלסק ומ"ש בח"ב, ש', תר"י א' לדברים ל"ה, ו' עיי"ע יופיאל, והקבוץ יַפְּיִיֶּתְהּ מגילה ט"ו, תענית ל"א, והשם יַפְּיִיֶּתְהּ מגילה ט', עיי"ע יון ב', ועוד השם יַפְּיִיֶּתְהּ תנחומא ריש חיי שרה והוא כמו יופי (כמו יַפְּיִיֶּתְהּ בל"מ) ב"מ פ"ז, וחזר יופי למקומו, סוכה מ"ה, יופי לך מוכח יופי לך מוכח, קידושין מ"ט: וריש אסת"ר י' קבין יופי ירדו לעולם וכו', ברכות מ"ח: כדי להסתכל ביופיו של שאול, תענית ל"א, כתובות נ"ט: אין האשה אלא ליופי, יומא נ"ד: יפיו של עולם, מגילה י"ד, סנהדרין ס"ט: עיי"ע יסכה, יבמות ל"ד: ויכחיש יופיה, סנהדרין צ"ב: בחורים שהיו מנגיין את החמה ביופין, בניטין נ"ה, שהיו מנגיין הפז ביופין, ונטין שם כיופיו, כיופיה ביפיה, ובהשאלה ש"מ ר"פכ"ה אני מראה לך יופי

ופי' למעט והפכו לרבות, ובוה נבין ירושלמי חניגה פ"א דע"ו רע"ג צא שבת מהן כלומר הוי ממעט ומנכה את השבת משמונה ימי החג. ד' ענין הליכה בכלל אחד, עולה במסילה אחת auf glei- che Weise, gleichwie פ' כמוהו ורק בכ"ף הדמיון ד"מ ברכות ס' רע"א, מכות פ"ב מ"ח, חולין ס' סע"ב כיוצא בו, ברכות שם וחולין ס'א, כיוצא בהם (כהן) וכ"ה בכ"ק ב', זכחים פ"ה מ"ו, מ"ו, מ"ק ט"ז: ספרא ויקרא פרק ב' ספ"א כיוצא בדבר אתה אומר, ברכות י"ב סע"ב, ספרי נשא פ' ל"ב במד"ר פ"י כיוצא בו אתה אומר. ה') ענין הליכה בקיום חובה או איזה מצוה (seine Pflicht erfüllen) מל"מ יצא את כלם (קהלת ז' י"ח), ברכות ח': ל"ז: פסחים ל"ט, חולין ד', וש"נ יוצא בהן (בו, כה) ידי חובתו, ברכות כ': וש"נ מוציא את הרבים ידי חובתו, יבמות ק"ח: אין זו דרך מוציא מידי עבירה, ב"ק ק"ג: ב"מ ל"ז, (מוציאתו מידי עבירה) ב"מ שם בכא לצאת ידי שמים, ירו' שקלים פ"ג דמ"ז ע"ג אדם צריך לצאת ידי הבריות כדרך שהוא צריך לצאת ידי המקום, וגם בלי צרוף: ברכות י"ג, אם כיון לבו יצא, ט"ו, יצא . . לא יצא, ירו' סוטה רפ"ז דכ"א: יוצא בה . . אינו יוצא בה, — מן השם צָאָה (= צוֹאָה) הפעל ברכות ס"ב סע"א השכם וצא הערב וצא ועי"ע חשך, והשם יִצְאָה (das Ausziehen, der Ausgang) יציאת מצרים ברכות י"ב סע"ב י"ג, הפכו הויה עי"ע וש"נ, ועוד הפכו ביאה עי"ע וש"נ לענין הוראת תשמיש המטה, וש"נ יציאתך מן העולם ב"מ ק"ז, ועוד פ"י זריחת השמש ירו' ברכות פ"א ד"ב ע"ג יציאתו, ועוד פ"י ענין תת כסף Ausgaben מל"מ ויוציאהו (מ"ב י"ב, י"ב) ב"ק ק': במשנה ושם ק"ב, אם השבח יתר על היציאה נותן לו את היציאה וכו', ב"ר פ"א וילקוט בראשית רמז ט"ז ברכו ביציאה, ושם מפני היציאה, ושם פל"ט במד"ר פ"א וש"מ ריש מזמור כ"ג ילקוט תהלים רמז תר"ץ ממעטת את היציאה, והקבוץ אסת"ר פ' בהראותו מיני יציאות הראה להן, ב"ר ר"פ מ"ז שט"ר ר"פ ל"ה, במד"ר פ"ב, ילקוט בראשית רמז כ"א אדם פורט זהוב אחד מוציא ממנו כמה יציאות פ"י הוצאות והזכרו יחדיו באיכ"ר פ' בני ציון היה עושה שולחנות יותר מן היציאות . . היה עושה הוצאות יותר מן השולחנות, ובכניו תוספת' ב"מ פ"א יציאותיו של כותל, פסיקת' דר"ב (צד קפ"ג) והובא בילק' ישעיה רמז רנ"ה והיו יציאותיו כלין, — ועוד פ"י הרקת בני מעיין מן הזבל ברכות ס"ב רע"ב יציאה בעמוד השחר וכו', עיין פירש"י ועיין ערך אסטמא, ואולי מזה הענין לא חסרת דבר

* יופתי (שם פרטי לנהר = זופתי Suphta) עירובין ס"ד, אמעברא דנהר יופתי כ"ה בכ"י אבל כדפ' שונצ' ובכה"ג צד ה': זופתי ובכ"י ילק' (כדים עירובין צד ק"ל), זופתי ולפע"ד הוא שם מקום Σούφθα בארץ פרתיא עיין מאננערט ח"ה 67 ועל שם המקום נקרא הנהר ועוד שם מקום ושם נהר בארץ קרמניאה Sabis שנקרא ג"כ Sethis עיין מאננערט שם 42, 43 ואז אולי נ"י כ"י מ' זומר צ"ל זומת ופ"א עיין בניאגרפיא תלמודית לנייבויער 308.

* יצא (יודע מל"מ וענינו תנועה מפנים לחוץ מסתעפים מושגים שונים א') ענין הליכה ד"מ יצא לו מוניטין ב"ר פל"ז עי"ע מניט ב', ובסוף אסת"ר מוניטה שלו הולכת בכל הארץ פירוש נתפשטת, ב"ר פס"ג ויקס וילך (בראשית כ"ה ל"ד) ר' לוי אמר מעולמו יצא, פ"י במ"ב אבד עולמו לעתיד ע"כ וכן מפורש בויק"ר פל"ב יוצא בן אשה ישראלית (ויקרא כ"ה) מהיכן יצא ר' לוי אמר יצא מעולמו . . מפרשה של מעלן יצא, ושם: מפרשת יוחסין יצא, ב') ענין הליכת חיים עד זמן מוגבל עירובין ס"ג, תמיה אני אם יוציא זה שנתו ולא הוציא שנתו ובר"ף הגי' שכתו וכ"ה בדפוסים הישנים ובירו' שביעית פ"ו דל"ו ע"ג ושם אינו יוצא שכתו ולא יצא שכתו עד שמת והוא מל"מ בצאת השנה (שמות כ"ג, ט"ז, ג') ענין יציאה מהכלל (ausschliessen, von der Regel ausnehmen) סנה' י"ג סע"ב יצא זה שאין זרעו מיוחס אחריו עי"ע יחס, מכות פ"ב מ"ב יצא חצר בעל הבית, יצא האב המכה את בנו, חולין ק"א, יצא זה שגידו ובשרו אסור, ב"ק כ"ה, יצא זה שאין קריו גורם לו וכו', זכחים כ"ו, יצא זה שאין פיגולו גורם לו, תו"כ בריש פ"א יצא דבור אהל מועד, ולרבים תו"כ ריש ויקרא פ"ב יצאו הגרים, יצאו המשומדים, תמורה פ"א מ"ו והלאה המעשר בכלל היה ולמה יצא וכו' יצאו קרבנות צבור יצאו קרבנות בדיק הבית; ירו' שבת פ"ו ד"י, הכל היה בכלל זריעה ויצאה זמירה להחמיר וכו', ולנקבה ירו' יבמות פ"א ד"ב ע"ג אשר תלד יצתה זו שאינה יולדת, ובבבלי יבמות ק"ג: יצתה זו שאין לה יד לגרש עצמה, יצתה זו שמשלחת והזורת, ובה פעיל להוציא (= לאפוקי) מורגל מאוד עיין פסחים כ"ג רע"א קידושין ל"ד, סוכה כ"ח, חולין ה' סע"א ובת"כ שם ריש פרק ב' אוציא את ישראל, אוציא את הזקנים, אוציא בני אהרן וכו' ע"ש ובפרש"י ב' ובילק' ריש ויקרא בשם תו"כ כמה וכמה דוגמאות

(דברים ב' ז') זו היציאה, שו"ט מזמור כ"ג וילקוט שם תר"ץ. — עוד ענינו כמו הוצָאָה das Her- austragen הפכו הכנסה שבת פ"א מ"א יציאות השבת וכן שבועות ב'. ג'. והיחיד יציָאָה מדות פ"א מ"ג הפכו כניסה (שם), ומהפעל יצא נכנה השם הפרטי מוצא (סוכה ד', ה') אידי דמיפק מכרנא דמלכא, סוכה מ"ה, ועוד עיין מ"ש בערך מוצא — והתואר יוצָאת (die Ausgehende) פי' זונה, כלים כ"ח, ט', תוספת' כלים ב"ב ספ"ה לגי' ר"ש (אבל בכ"י אירפ' ודפי בט"ס) חלוק של יוצאת החוץ (וכ"ה בע' חלוק) פי' בגד של זונה וכן נקראת בל"א נפקת ברא ובל"פ של טאווס להעתקת זונה: **יָצָא** על כלומר תועה בלי דרך ועיי"ע גר בח"ב שט"ג: ועוד התואר יוצָאנית (Herumläuferin) כ"ר פמ"ה ד' מדות נאמרו בנשים. * יוצָאנית ותצא דינה (בראש ל"ה א'), והיחיד יצאנית בראש"י לבראש' א', כ"ח; וול"ד, א' ובתנחומא וישלח סי' ז' מה לאה יוצאנית אף זו יוצאנית, ותמורתו בכ"ר פי"ח פרסנית ובילק' בראשית רמז כ"ד פורסנית ובילק' ישעיה רמז רס"ה פרסנית ובדבר' ספ"ו פרדניתא ותנחו' וישב סי' ו' פרדנית ובע' פרס ב' הכיא רבינו מב"ד שני המקומות הנ"ל ומילמדנו ותצא דינה שלש גירסאות פרסנית, פרדנית, נפקנית וגירסת פרדנית הכיא גם בערך פרד ב'. והנה נפקנית בלא"ר כמו יוצאנית בלשון עברית החדשה ובענין שתי המלות היוניות האחרות אדבר איה באות פ' במקומותן] —

פסוק ושנים זיתים עליה) צ"ל ש מאירין ובפי' ר"ח כ"י הנ"ל ובאה"ת אצל ד"ס הגי' שמרין אולי צ"ל שמורין, כלומר שמלמדים זה לזה בהלכה והשמועה יוצאה לאור כזית כלומר כשמן זית ולא כאילן זית כדעת התוספ' בעירובין י"ח: ועיין גליון הש"ס לסנהדר' שם. — ודע כי כל הערך הנוכחי ליתא בכ"י ו' ל"ד וכ"ר וגם בדפ"ר נעתק ממקומו ונדפס קודם ע' יף] —

יָצִיב (= יציבא פי' בלא"ר אזרח, Angestammter Einheimischer) בר"ג דהוציא'ו לו (יזכא מ"ז) יציבא בארעא וגיורא בשמי שמיא פי', משל הוא כלומר האזרח (2) למטה והגר למעלה הנחלים בימין והקמרת בשמאל². וכן פי' יציב דפ"ק דעירו' (ט"ו) אם הוא פתוח לכרמלית דלית ביה חיוב חמאת אסור להשתמש בתוכו עו' שיעשה לו לחי להתירו ואם פתוח לרשות הרבים דחיישינן לחיוב חמאת יהא מותר בלא לחי כלומר איך יהא דין כרמלית חמור מרשות הרבים. * [אחי"ה ועוד נאמר המשל יציבא וכו' בב"ק מ"ב. גבי תם איך תאמר שהוא חמור ממועד לחיוב על דמי וולדות בשגגה אשה הרה, וכן הובא בירו' חגיגה רפ"א דע"ו רע"א על מה דאיתא שם קטן חרש מהו שיהא חיוב (בראיית קרבן) ע"ש. — (א"ב תרגום כל האזרח (כמדבר ט"ו י"ג) כל יציבא) — והפכו גיורא עיין תרג' אונק' לשמות י"ב, י"ג ובתרי"א לויק' ט"ז כ"מ; י"ט, ל"ד וזולתו וכן תרג' האזרחי (תהלים פ"ח, א') הימן יציבא, וגם נאמר על דבר שאינו בעל חי כמו אזרח בל"מ תהלים ל"ה, ל"ה אילן יציב, ובתרג' זכריה י"ד, ט' שטיה יציב בעלמא, כלומר שמו יעמוד בתקפו, והפעל בקל ויק"ר פ"ט הייא תמן חדא איתתא יציבא ושמעא ליה פי' נצבת לישמע, ושם אנא (תיבא) [צ"ל יציבא] ושמעא קליה דדרושא, והשם במכילתא בשלח פ"י דמסכתא דשירתא אמר לה (למרים) בתי היכן נבואתיך ועודה מחזקת בנבואתה שנאמר (שמות ב', ד') ותתצב. * ואין יציבא אלא נבואה שנאמר וכו', ותואר הפעל עיין בערך הבא] —

יָצִיב (תואר הפעל מן יָצַב, יָצַב festste- hend, wahr) כדניאל (ב' ח) מן יציב ידע, פירוש אמת ויציב. * [אחי"ה ובזו ההוראה ג"כ יציבא (שם ג', כ"ד) ועוד עיין שם ב' מ"ה; ו', י"ג; ז' ט"ז, ונקראה עוד בכנוי אמת ויציב

יָצָהָר (מל"מ שטן הכא מבית הבד ausgepresstes Oel) ונדרש למי שנמשח בשמן זה) בר"ג דפ' דיני ממונות (סנה' כ"ד) אלה [שני] בני היצהר (וכרי' ד', י"ד) ¹ אלו תלמידי חכמים שבארץ ישראל שנוחין זה לזה בהלכה כשמן. * [אחי"ה וכ"ה בפ"י ר"ח כ"י לסנהדר' (בקובץ כ"י אנג' דף פ"ה): וכ"ה בילקוט כ"י אצל ד"ס, ובנו"ג כשמן זית ונ"ל שמעות היא כי אינו עולה יפה עם נוחין והוא לפע"ד מל"ע נש"י חכמה ובינה והשכלה ופירושו שמשכילים ומאירים זה לזה כשמן והראיה מגי' יומ' שגרם במקום שנוחין, שמשמינים והוא מצהירים כשמן וכן נראה מגי' רש"י משמנין נוחין כשמן ונ"ל שנתערבו שתי גירסאות ועוד עיין פירוש רש"י ד"ה מחבלים, ועוד נ"ל כי במקום שמתרין זה לזה בהלכה כזית (סנהדרין שם על

¹ ומלת שני אי' לנכון גם בכ"י ש"ס כבמקרא אבל בנוסח' לוי' ובנו"ג עוד הוספה ע"ש אבל בכ"י פי' וקי' לוי' עיין ד"ס סנהדרין צד ל"א: ולא העיר על הערוך. ² כ"ה לנכון בכ"י וזו ל"ד ב"ר ופאריו וכ"ה בדפ"ר ופראג, ובדפ"י פי' ויוציא ובאסיל האזרח ובדפ"מ האזר' וצ"ל האזרח וכל הפירוש הועתק מפירוש ר"ח ליוזבא (בש"ס ווילנא)

התפלה אחר קריאת שמע של שחרית ברכות י"ב סע"א כל שלא אמר אמת ויציב בשחרית⁽¹⁾ ואמת ואמונה בערבית לא יצא ידי חובתו ושם כ"א. קרית שמע דרבנן אמת ויציב דאורייתא. ומירו' ברכות פ"א ד"ב סע"ד נראה כי גם בתפלת ערבית אמרו בא"י אמת ויציב וזה ממה דאמר על הא "דאין אומרים (כגו' מהרש"ם) דברים אחר אמת ויציב פתר לה באמת ויציב של שחרית. ירו' שם ד"ג סע"ד הקורא את שמע בבוקר צריך להזכיר יציאת מצרים באמת ויציב ובתוספת' רפ"ב ל"י מלת בבוקר] —

יִצוּל, ועין עקום נקרא ברכ עיין מ"ש הח' לעווי בעמתי"ל ח"ב 404 בשם וועטצשטיין אבל כבר העיר הח' לעווי כי בזמן הקדמונים נקראו חלקי המחרישה בכנויים אחרים⁽⁵⁾ —

* יִצְחָק (שם פרטי) לכמה אמוראים עיי"ע בסד"ה ומח' למהרז"ף. והח' לאטמעס (במקום הג"ל 66) הוסיף ירושלמי ברכות פ"ד ד"ו: יצחק סחורא שאל לרי' יצחק.

* 1 יצע (בל"ת יצע מל"ע وضع setzen, stellen מל"מ בהפעיל הצייע ענינו שמיחת דבר

תחת הגוף למשכב zum Lager ausbreiten, unter-breiten) כתובות ס"ז עיי"ע יתום. מנחות מ"ד. הצייעה לו ז' מטות. גימין נ"ו: והציע ספר תורה ועבר עליה עבירה, ובמד"ר ספ"ה ונטל ספר תורה והציעה והביא ב' זונות ועבר עליה צ"ל ועבר עליה עבירה וכצ"ל בתנחומי חקת סס"א ו' ושם במ"ס ועבר עליהם, ובויק"ר רפכ"ב ונטל ב' זונות והציע ס"ת תחתיהן ובעלן, וכ"ה בילק' קהלת ריש רמז תקע"ב ושם הגי' הניח, שבת ק"ג. ומציעין את המטות. ועיין עוד דוגמאות בע' טפיט וע' יחף וממנו השם הצייעה פי' שמיחה עיי"ע ועוד בערך יקטאות בציון קונדרס אחרון דילמדנו כניה"מ ליעללינעק ח"ו 88 ושם 89 רץ האוהב לקלקל ההצעות. תרג' ירו' א' לדברים ל"ד, ו' אציעון דרגשא ומן אפעל נגזר השם מציעא ובל"מ מציע פי' כמו יצוע Lager, Bett. פעל בתרגום ירו' א' לשמות כ"ד, י' ולכמדבר כ"ג, ה' דמייצע. הפעל: ערכין כ"ז מ"ג מטה מוצעת, חגיגה י"ד: מצעות נאות מוצעות לכם, ירו' חגיגה רפ"ב דע"ז. הטריקלין מוצע לכם, פסיקת דר"ב פ' איכה (צד קכ"ב) ומצאה (הטלית) מוצעת ע"ג מטתו בילק' ישעי' ריש רמז רנ"ח בשם הפסיק' ומצאו מוצע וצ"ל ומצאה מוצע, וכדב"ר פ"ב הגי' ומצאה פרושה, וילק' הושע רמז תקי"ז בשם דב"ר פרוסה. והראשון עיקר כי ענין פרישה הונה על השטוח מלמעלה והציעה על ההתפשטות מלמטה ומטות ומצעות של קדמונים היו מוצעות על הארץ, והשם יצוע מלשון מקרא והקבוץ כב"ר פצ"ח ודיש שם יצועי עלה (בראשית מ"ט, ד') עלה וקלקל את הצייעין, ומזה הענין לפע"ד גם בירו' כ"ב רפ"ד ד"ד ע"ג המוכר בית הבד. לא מכר הצייעין, ושם רפ"ה דט"ו רע"א המוכר את הספינה וכו' לא מכר הצייעין. והטעם

יצול ולדעת הערוך עפי"י מ מפעל ארמי צלא. צלי פי' נטה neigen וא"כ יצול מטה המחרישה ע"י בית יד Handgriff ולפע"ד מל"ע וצילה חרב וא"כ יצול חרב של מחרישה das Schneidewerk-zeug an der Pflugschar (ובכורך⁽²⁾ וביצול טמא (כלים פכ"א מ"ב) "יש מפרשים בית⁽³⁾ ידא בארמית עץ של מחרישה שתופש אותו האיש החורש בידו ומטה המחרישה [ו]מצלי (ליה) [לה]⁽⁴⁾ להכא ולהכא כדמתרגמינן לא תטה משפט (שמות כ"ג, ו') לא תצלי דין". * [אח"כ הועתק מפי' רה"ג לכלים שם צד ט"ז והכיאו כקצור קצת הר"ש וגם הרמב"ם בפ"מ ואחריו רע"ב הולכים בזו השטח. אבל דע כי רה"ג בעצמו חולק על זה של י"ט וסיים פירושו בזה"ל: אבל אני אומר שזה חרב של מחרישה שמו אכלי ע"כ ולזה נוטה דעתי כי יצול ממש ל"ע הרשומה ופי' חרב וכן אכלי לפע"ד הוא ל"ע אכלה סבין חד והוא החרב של מחרישה. וצע"ק למה השמיט רבינו סיום פירושו של רה"ג ולדעתי עשה כן מנדל ענותנותו שלא להטעות את הקורא שזה הפי' שייך לרבינו עצמו לכן השמיט מן אבל אני אומר וכו' והראיה מע' אבוב (ח"א ג') ששם העתיק רבינו ג"כ פי' דרה"ג מכלים ב', ג' אות באות רק במקום וכך אני אומר של רה"ג השמיט רבינו מלת אני וכתב וכך אמר להורות כי איש אחר זולתו אמר כך ונשען על הקורא שיבין מעצמו כי כונתו על רה"ג אבל אני הכאתי שם בין שני חצאי עגולה מלת אני להערות על המקור ויותר נכון צ"ל אני אומר בו"ו — ודע כי גם היום נקרא אצל הסוריים הדרים בא"י חלק המחרישה אשר מחבר עץ עקום של מחרישה הקיצון עם העול בל"ע

(1) כיה בכ"י עיין ד"ס. (2) עיי"ע ברך ח"ב קצ"ב: והלאה ובעי' חרב ב'. (3) כ"ה לנכון בעתיק שגיב ובפי' רה"ג, ובדפ"ע כה, ובד' באסיל בטלה אחת בתודא! (4) וכ"ה בפי' רה"ג. (5) וגם בענין בורך או כורך יש להעיר ככה עיין מ"ש בעי' ברך הג"ל ותמה אני על הח' לעווי שלא עיין בחבורי במקום הנ"ל.

כי המטות והמצעות אינן שייכין כל כך לצרכי בית הכד והספינה כי אם לצרכי הבעלים. ובתוספ' ב"ב רפ"ג ורפ"ד הגי' היציעין, ויותר נכון היצועין ופי' מטות והראיה מע' ישוין ע"ש.

* 2 יצע (הפעיל היצע הושאל ממושג הראשון ענין פרישה ושמוח ההלכה לרכים - eine Hala cha unterbreiten, lehren) בערך צע הביא רבינו מברכות כ"ב סע"א שונה הוא כרגליות ובלבד שלא יציעין ופירוש שלא ילמד לאחרים כשהוא בע"ק. ובברכות שם לפי גי' כ"י מ' (ד"ס כ"ג.) ר' יונתן ב"ר יוסף אומר אף מציע [את המשנה] ובלבד שלא יציע את המדרש ר' אלעזר בן שמוע אומר אף מציע את המדרש ובלבד שלא יזכיר את האזכרות שבו. ובירו' ברכות פ"ג ד"ו ע"ג ובתוספת' שם פ"ב בקצור ע"ש. והשם הצעה עיי"ע.

יציע (מל"מ פי' כמו עליה באמצע הבית מקיר לקיר עיי"ע ברקא ג' ח"ב, ר' ועוד עיי"ע אפתא (Stockwerk, Anbau, (substructum) כפ' המוציא תפילין כנמ' מחזירין ציר (עירובין ק"ב:) של בור ושל דות ושל יצע לא יחזיר. ובפ"ק דפסחים בגמ' בכל מקום שאין מכניסין (פסחים:) חורי הבית העליונים והתחתונים והיציע¹). [בר"פ²] המוכר את הבית (כ"ב פ"ד מ"א) לא מכר את היצע³. (גמ' שם ס"א.) מאי יצע⁴ הכא תרגומו אפתא. (תני רב יוסף ג' שמות יש לו יצע צלע תא כבר פירשנו בע' אפתא) [צ"ל רב יוסף אומר ברקא חלילה (כ"ב שם) כבר פירשנו בע' אפתא⁵. תני רב יוסף ג' שמות יש לו יצע, צלע, תא]. פירוש⁶ היצע⁷ התחתונה חמש באמה רחבה⁸ (מ"א ו' ו') "אלו לשכות שהיו בנויות חוץ לכותל בית המקדש והיו תחתיים ושניים ושלישים זועל זו וכי האי גוונא היו בנויות דקיי"ל כותל ההיכל עוביו שש אמות מלמטה של יצע התחתונה והיציע היתה חמש באמה רחבה וכנס אמה מן כותל ההיכל כנגד תקרה של יצע

התחתון ועל אותה כניסה שוככין ראשי קורותיו⁹ של יצע וממנו ולמעלה עד היצע התחתונה¹⁰ היה עוביו של כותל ההיכל ה' אמה וכנגד תקרה של תיכונה כנס אמה ככותל ההיכל שעל אותה כניסה ראשי קורות התיכונה שוככות ולהכי היתה התיכונה (שש אמות רחבה) [וצ"ל שש באמה רחבה] (מ"א ו' ו')¹¹ ומן היצע התיכונה ועד השלישית¹² היה עובי כותל ההיכל ד' אמות וכנס עוד אמה מקום שקורותיו שוככות ולהכי כתב (מ"א שם) והשלישית שבע באמה רחבה נמצא מן התקרה השלישית ולמעלה עוביו של כותל ג' אמה והיינו כי מגרעות [היינו]¹³ לבלתי אחוז בקירות הבית (מ"א שם) כדי שלא יהו צריכין לנקוב הכותל בשביל הנחת הקורות שלא יהא הכותל רעוע. והצ' ל' עות¹⁴ צלע אל צלע (יחוקי מ"א ו') ולא יהיו אחוזים (בקירות הבית) [צ"ל בקיר הבית] (יחוקי שם)¹⁵ אלא כדאמרן במגרעות¹⁶. והתא היינו יצע ובין התאים חמש אמות (יחזקאל מ"י ז') כלומר בין תא לתא ה' אמות, ואיבעית אימא מהכא מצית יליף (כ"ב שם)¹⁷ דתא היינו יצע של אחר הבית דקא חשיב במדות (ד"י ו') כותל ההיכל שש עוביו¹⁸ והתא שש והיינו יצע". * [אח"ה עד כאן הועתק מפי' רגמ"ה ושם ג"כ הגי' ברקא חלילה כני' רבינו בע' אפתא וברקא אבל בענין פירוש אלו התיבות הלך רבינו בשיטת ר"ח ועתה הוברר לי כי בערך אפתא גם התיבות, ואשר נראה לנו" לפי גי' כ"י ר"ו א' וב' ול"ד או פ"א שפירשנו אנו" עד סוף הערך אינם מדברי רבינו כי גם הם שייכים לר"ח מאחר שהפי' נעתק ממנו כי ראיתי בשמ"מ לביב ס"א. שהביא בשם הרי"א¹⁹ וז"ל. ומצאנו בפי' ר"ח ז"ל כתב מר רב שרירא גאון ז"ל בכתביו פי' אפתא בלי ישמאל אנרו"ג (?) והוא שמקרין בית תחת קירוי של מעלה ומחין אותו ומשתמשין (אותו) בו כו' עכ"ל וזה הכו' מראה כי הרי"א קיצר פי' ר"ח בשם ר' שרירא גאון אבל מדברי העורך

1) כ"ה לנכון בכ"י וזו ל"ד ה"ב וכיר ודפי' וויניציאה ובדפ"ר הסר מן חורו עד והתחתונים, ומדפי' פי' והלאה נשמט כל הציון בפעות. 2) וכ"ה לנכון בעי ברקא ועיי"ע אפתא. 3) וכ"ה במשנה דירוי, ובמשניות ג"כ היצע ובכ"י ש"ם את היצע אבל במשנה דבבלי יציע. 4) בעי אפתא (בה"א רמ"ו), ובעי ברקא ג' (ח"ב ר'): נדפס במעות יצועה, יציעה. 5) וככה ניסה רבינו בעי אפתא ובעי ברקא ג', אבל מזה דתני רב יוסף ג' שמות וכי' לא דבר מאומה בערכים הנ"ל לכן יש להגיה כבפנים. 6) ומעתה יפרשם רבינו בסדר. 7) במקרא כתוב היצוע ובקרי היצוע. 8) כ"ה לנכון בכ"י וזו וה"ב בדפי' וויניציאה ועיין במדות ד"י וזו ובשד"פ ע"ל. 9) ובפי' רגמ"ה כ"י לביב אשר ממנו הועתק כל הפי' הנוכחי הגי' קצוות קורותיה וכן למטה בסמוך. 10) ובפי' רגמ"ה שם הגי' יותר מעולה וממנו ולמעלה כנגד יציע התיכונה. 11) בפי' רגמ"ה הסדר ולהכי הוה תיכונה שש באמה רחבה וכנגד תקרה של תיכון כנס וכי' וכי'. 12) בפי' רגמ"ה איתא וכנגד היצע שלישי. 13) וכ"ה לנכון בפי' רגמ"ה, ושם ג"כ הסדר כמו שכתבתי בהערה 11. 14) שב רבינו עפי' פי' רגמ"ה לפירוש מאמר דרב יוסף בכ"ב שם. 15) ובפי' רגמ"ה ולא יהו אחוזות בקירות הבית וצ"ל כמו שהגתי כל"מ. 16) וגם כאן יותר נכון כל"מ (מ"א ו' ו') כי במגרעות. 17) ושם: ואי בעית אימא מהכא. 18) זה מפי' רגמ"ה ובמדות ליי.

ההפחות, שם פ"ג. אזהרה ליוצק וכולל מנין וכו', הוריו' י"ב. מציקין לו שמן על ראשו כ"ה בכ"י מ' ובכה"ג מציק לו ובנו"ג מוצקין (?) ובנין ה' פ' על יוצק עיין בע' צק א' ע"ש היטב. והשם המופשט יציקה הוריו' שם מנחות ע"ד: ע"ה סע"א ירו' נזיר רפ"ה דנ"ג ע"ד והקבוץ יציקות מנחות י"ח: ועוד השם נצוק (מהנפעל) עי"ע וע' קמפרס. — בהוראה שניה ירו' ברכות פ"א ד"ב סע"ג כראי מוצק (איוב ל"ה י"ח) בכל שעה ושעה נראין מוצקים ושם וע"ד השם: בכל שעה ושעה נראין כשעת יציקתן. ודע כי גם הפרסיים הקדמונים שערו בנפשם כי השמים היו מוצקים ממתכת מוצקת ולכן שמים יכונה אצלם aqman פ"י אבן עיין שפיענעל קדמוניות של אירן ח"ב 109 והלאה והרחבתי דבורי בזה הענין במ"ע דמ"ג חכ"א 586 ועוד עי"ע כדכד. והושאל לתאר בו את הצדיקים שהם עומדים כיסוד עולם וחזקים כמו מוצקים. ירו' כלאים פ"ט דל"ב: ירו' כתובות פ"ב דל"ה. יצוקים ואראלים. ובכתובות בבלי ק"ד. מוצקים עי"ע אראלים (ח"א רס"ה) וש"ג.

יצר (מל"מ נתן צורה לחומר ועוד ענינו כשרש ברא bilden, erschaffen השם המופשט יצירה das Bilden, Erschaffen. יצר (Sinn, Trieb) בר"ג דחלק (סנהד' צ"א C. א"ל אנטונינוס לרבי יצר הרע אימתי שולט באדם²) משעת יציאה או משעת יצירה³ אמר לו משעת יצירה אמר לו א"כ היה בועט באמו⁴ והורגה⁵ ויוצא אלא הוי אומר⁶) משעת יציאה אמר רבי דבר זה לימדני אנטונינוס ומקרא מסייעו לפתח חמאת רובין (בראשית ד' ז'). ובב"ר פרשת ל"ה (לפנינו ל"ד) וירח ה' את ריח הגיחה אמר לו אם היה [כן] חוטמ⁷ בני מעיה ויוצא אלא משיצא והודה לו רבי שהשוה לדעת המקרא כי יצר לב האדם רע מנעוריו (בראשית ח' כ"א) ר' יוחנן⁸) אמר מנעוריו כתיב משעה שניעור לעולם. * [אחי"ה לפע"ד רבי שאמור כאן או רבינו תיכף אחר זה הסיפור בב"ר שם הוא ר' יהודה נשיאה שנקרא ג"כ יודן והוא בנו של ר' גמליאל בנו של רבינו הקדוש עיין מבה"י למהר"ף צ"ב והלאה והיה לו עסק עם אנטונינוס

בע' אפתא מוכח כל הפירוש רק שם נשמש, בל' ישמאעל אנרוג" כרוב פעמים בהעתקת דברי הקדמונים ע"י רבינו. ומלת אנרוג צ"ל לפע"ד אברוג מל"ע אברג קבוץ מן אברג בנזן בולט לחוץ כעין מגדל סוכב הבית כמבצר (Schutzwehr, Vormauer) על כל פנים נראה כי רבינו בע' אפתא ראה פי' רב שרירא גאון מתוך פי' ר"ח ואולי אם גם תיבות, ואשר נראה לנו" או, פ"א שפירשנו אנו" ליתגהו בפ"י ר"ח ככל זאת כיון רבינו כתיבות אלה על פי' רב שרירא גאון ומשתמש בזה הלשון להורות כי בעיניו יתר שאת לפי' רב שרירא גאון מפ"י ר"ח שהביא קודם לזה ולפי גי' כ"י ו"ו ול"ד יפה הכדיל רבינו במלות: "ע"כ פי' ר"ח ז"ל" פי' ר"ח מפ"י, ואשר נראה לנו" אשר כונתו בזה לפירוש רש"י [כאמור] —

יצף (מל"ס יצף פירוש זעף ודאג, betrübt יצף (בי"א) ית מן יצפתא. * [אחי"ה צ"ל יצפת כנ"י בעל כ"כ ובוקסט, ובמתורגמן אי' כנ"י ר"ב וש"נ יתר דוגמאות, ובנו"ג יצפת, ובפעל ליצפא תרג' רימ' ל"א. י"ב ובאת פעל אתייצף תרג' תהלים ל"ה, י"ט ועוד פי' יצף בל"ס משגיח sein Augenmerk richten ובוזה הענין בב"ר פנ"ו ויאמר הנה האש והעצים (בראשית כ"ב, ז') א"ל יצף לההוא נברא דינער ביה פי' ישגיח וידאג ועיין מ"כ בשם פי' המיוחס לרש"י, ומערוך ע' צף ו' נראה שגזר אומר מע' הבא אח"ז] —

* יצף (נדרף עם צפה בפעל יצף פי' הרף כלומ' גלה (sehen lassen, aufdecken) ירו' תעני' פ"ב דס"ה רע"ב נפח צפונה יצף לבניך פי' המפרש משנפח רוח צפון גלה לבניך שהיו מכוסים מפני הגשמים ואל תירא מהמטר שתשחיתם ע"ש בגליון דפ' קראט'. ועוד עיין ערך צף ו' וערך הקודם לזה.

* יצק (מל"מ א') שפך דבר הנגר. (י' ענין התכה בדבר הנתך 1 giessen etwas Flüssiges, Metall giessen, schmelzen) 2 זכחים קי"ב: היוצק והפותת והכולל ובסנהד' פ"ב סע"ב היוצק והכולל

(1) ואינו כגוף הבנין וכן נ"ל כי יציע בענין בפני עצמו ממה דאי' בתוספת: נגעיו פ"ו היציע והאבוס והמגורא אין מטמאין בנגעים וכו' וכשהוא נותן את הבית אין נותצין אותו. (2) וכ"ה בכ"י ש"ס ובכ"י ובילקי' כ"י אצל ד"ס סנה' צד קב"ח. ולא העיר בעל ד"ס על הערוך בנו"ג מאימתי יצה"ר שולט באדם ובב"ר פליד הגי' נתון באדם. (3) בנו"ג הסדר בהוסף ע"ש. (4) וכ"ה בכ"י ש"ס ק' ופי' ובנו"ג במעני אמו. (5) לפנינו ל"י. (6) וכ"ה בכ"י ש"ס. (7) בנו"ג א"ל לאו! שאילו היה נתון בו עד שהוא במעני אמו היה חוטמ וכו' ובילקי' נה רמו ס"א הגי' א"ל לאו שאלו כן היה חוטמ וכו' וכצ"ל בערוך ובדפ"ר בקטוע, כי לא הביא כי אם משעה שניער לעולם. (8) בנו"ג ר' יודן וכ"ה בירו' ברכות פי"ג ד"ו רע"ה, ובילקי' ובלקח טוב חסר שם האומר.

אסורוס עיי"ע אנמונינום (ח"א, קמ"ה:) כדעת מו"ר גרעטץ (אבל עיין מ"ש מהרז"ף שם צ"ג) והראיה כי כן הוא יען כי בימי ר' יודן גברה יד הנוצרים ומעקרי דתם היתה האמונה בירושת החטא Erbsünde ונגד דעה זו לוחם זה המאמר של ר' יודן באמרו כי יצר לב האדם רע משעה שניעור לעולם או כלשון הירו' ברכות שם משעה שהוא ננער ויוצא לעולם כלומר משעת יציאה לעולם ללכת בדרכי תבל ולא משעת יצירה במעי האם, ויען שרופצה ר' יודן לחלוק לאנמונינום (בן אסורוס) כבוד תלה זו הדעה בו ואמר שלמד כן ממנו בהתוכחו עמו, וק"ל. — יצר, יצר טוב, יצר הרע (בר"ח יצ"ט, יצה"ר) רגיל מאוד בדרז"ל ד"מ ברכות ה'. מ"ו: כ', ג"ד. ס': ס"א, ושם: שבת ס"ב: ס"ג: פ"ט. ק"ה: קנ"ו: עירובין י"ט. יומא ס"ט: סוכה ג"ב, ושם: מגילה ט"ו: חגיגה ט"ז. כתובות ס"ד: נדרים ל"ב: מ'. סוטה ח'. מ"ו. ירושלמי נדרים רפ"ט דמ"א: קידושין כ"א: ל': פ': פ"א, ושם: ב"מ ל"ב: ב"ב ג': ט': מ"ו. י"ו. ג"ח. ע"ח: סנה"ג: ס"ד. ק"ג. ק"ה. ק"ז. ק"א: ע"ז ה'. תמורה ט"ו. ב"ר פ"י פכ"ב, פ' ל"ד וקהל"ר פ' את הכל. הקבוץ ברכות ס"א רע"א שני יצרים וכן הוא בב"ר פ' י"ד וילקוט בראשית רמז כ', ושם מופשט יצירה, תוספת' ב"מ פ"ח יצירה אין פחות מ"ב חודש, ב"ר ר"פ י"ד ויצר (שני) [שת] יצירות יצירה לאדם ויצירה לחוה יצירה לשבעה ויצירה לתשעה. . יצירה מן התחתונים ויצירה מן העליונים, ויק"ר ר"פ י"ד א"ר שמלאי כשם שיצירתו של אדם אחר כל בהמה חיה ועוף וכו' ושם וב"ר שם לא כשם יצירת הולד בעוה"ז כך יצירתו לעוה"ב. . ביה"א כשם שיצירתו של אדם בעוה"ז כך יצירתו בעולם הבא וכו', מ"ק י"ח: סוטה ב' סע"א, סנהד' כ"ב סע"א יצירת הולד, ירו' נדה פ"ג ד"ג ע"ג יצירה באדם. . יצירה בבהמה, ירו' יבמות פ"ח ד"ט רע"ב יצירתו בידי שמים, הקבוץ ב"ר שם כתובות ח'. ירו' יבמות פ"ד ד"ה סע"ג שתי יצירות, והפעל ברכות ס"א. (עירובין י"ח) ויצר אוי לי מיוצרי אוי לי מיצרי ועיין מדרש לקח טוב בראשי' א'. ו', נפעל נוצרת, אבות פ"ב מ"ח עיין תוספ' חדשים למה לא אמר התנא לכך נבראת. פעיל במקום התואר פסיקת' רבתי פ' אחרי (ר"ס מ"ו) שמא אתה גדול מן האדם יציר (כפים) [כפיי]. את הפעל יומ' פ"ה, דכל מידי ממציעתיה מיתציר] — * יוצר (מל"מ פי' אומן יוצר חרש Töpfer מערך הקודם מהוראת הפעל: נתן צורה לחומר)

ב"ר פי"ד כלי יוצר שלא הוסקו וכו' שם פנ"ה היוצר הזה כשהוא בודק את הכבשן וכו'. ב"מ ע"ב: עיי"ע בץ ב' (ח"ב, קנ"א) ושם נסמן פרה פ"ה, מ"ו הקבוץ ביצת היוצרים, ויק"ר ס"פ כ"ג משל לתלמידו של יוצר שננב ביצת יוצרים וכו' וכן הגיה לנכון מו"ל של פסיקת' רבתי פכ"ד צד קכ"ד במקום שננב יצרים, סוכה ח': שתי סוכות של יוצרים וכו', בית יוצרה, בית היצירה עיי"ע בח"ב ע': והלאה.

* יצרים (נלפע"ד מל"ע ונג' דבר שמכביד על ידו דבר אחר (Beschwerer) תוספת' ב"ב פ"ג המוכר בית הבד מכר את היצרים כ"ה בפירוש"ם לב"ב ס"ז: ובנו"ג כב"ב שם הנסרים עיי"ע יקב ובתוספ' שם בנו"ג היצירין ובכ"י אירפורט בס"ס היצירין, ונ"ל כי היצרים הן הקורות שמכבידן את התמד בבית הבד, ועוד עיי"ע יקב.

* יצת (מל"מ ענין דליקה ויקידה (an-verbrennen) סוטה ט"ו, משתיצת האור ברובו וכ"ה לנכון בכ"י ב' ליומא ס"ז: משתיצת את האור ברובן ובע' צת הגירסא עד שיצת, ובנו"ג בס"ס משיצת וצ"ל משיצת, ובכ"י ל"ד (ר"ס יומא צ"ו.) משיצת צ"ל משיצת, ובהפעיל תמיד פ"ד מ"ד שהיו מציתין וכו' עיי"ע אליתא (ח"א, ק"ה) וש"נ, ע"ז ל"ח, ירו' שבת פ"ד ד"י, עיי"ע אגם (ח"א, כ"ג) ירו' ב"ק פ"ב ד"ג רע"א כמצית את האור וכו' ירו' תרוט' פ"ז דמ"ד ע"ד המצית נדישו של חבירו, והשם הצתה עיי"ע וע' אליתא.

* יקא (שם הפרטי) ירו' שבת פ"ז ד"י: ר' חנינא בן יקא ואולי הוא אחד עם חנינה בר איקא בירושלמי כתובות פ"ז דל"א ע"ג אבל מצאנו גם במקרא (משלי ל', א') שם העצמי בן יקה ונדרש כשהש"ר בתחלתה ובריש קהל"ר ובמד"ר פ"י ילק' שה"ש רמז תתק"פ יקא שהקיא דברי תורה וכו' ע"ש ושם הגי' באלף בסוף וכ"ה בפ"י רלב"ג אבל באכרד"ג ס"פ ל"ט ובמד' משלי פ"ל בה"א בסוף כמו במסורה ובמד' משלי דרש בן יקה שהיה נקיא מכל חטא ועוון וכ"ה בשם המדרש בילקוט משלי רמז תתקס"ב רק שם הגי' באלף.

יקב (לדעת רבינו סל וא"כ מל"ע וק"ב פי' ענין חללה ניקוב ועמיקה Gehöhlt, Vertieftes) ויש להעתיק יקב (Hohlmass, cufa) בס' המוכר את הבית כגמ' המוכר בית הבד (ביב ס"ז) ת"ר המוכר את בית הבד (מכר את הנסרים ואת היקבים, פי' הנסרים, הן הקרשין שמשכיבין על

(1) כ"ה לנכון בדפי וויניציא, ובשרפ"ע חסר.

כמעט דרא יקידא יקדת וכאיכ"ר פ' מרומם באפעל:
 קרתא יקידתא אוקידתא (ובסנהדרין צ"ו: ילקי ישעי
 רמו רכ"ז וילקוט מ"ב רמו רניא אי היכלא קליא קליח),
 סנהדרין ל"ג: אדמוקדך יקוד וכו' עיי"ע קד ב'.
 ושם צ"ג. אוקדן וילקוט ירמיה רמו ש"ט אוקידו
 עיי"ע אוד (ח"א, ל"ב) ובע' קס א' גי' רבינו אוקדוה.
 פסיקתא דר"כ (ק"ב, רע"ב) ואוקיד היכלי ושם קי"ד.
 ונפיק עפרא יקידא ואוקיד זרעא צ"ל דרעיה כמו
 שהגיה החכם כאבער שם וכ"ה כאיכ"ר בסוף
 פתיחתא. הפעל קידושין נ"ו: חולין קמ"ג. ירו'
 פסחים רפ"ב דכ"ח ע"ג תקדש (דברים כ"ב, ט) תוקד
 אש. אתפעל ירו' חגיג' דע"ג ע"ג קברא דרכך איי"קד
 וכו' ואשכחיה איי"קד. אתפעל תרג' תאכל באש
 (יחזק' כ"ג, כ"ה) תתוקד בנורא עיי"ע אחריות (ח"א,
 נ"ח) ובנו"ג יתוקדו, תרגום אונקל' ויקרא ו', ב'
 עלתא דמתוקדא, שם י', ט"ו והא אתוקד. והשם
 ר"ה כ"ב: לישנא דיקד; שבת פ"ב סע"א יקידה,
 ובתרגום יקידא, יקידתא יקידותא עיי"ן דוגמאות
 בעמט"ר ללעווי, והתואר זכר יקידא עיי"ן ריש
 הערך הזה וירושלמי תענית פ"ד דס"ט: ופסיקת'
 דר"כ הנ"ל, ולנקבה יקידתא עיי"ן לעיל ובדניאל
 ג', ו'. ט"ו. י"ז. כ"ג. כ"ו יקדתא ובפסוק י"א וכ"א
 יקידתא.

יקטון (שם הפרטי לבנו של עבר (בראשית י', כ"ה)
 ונדרש מן קטן (sieh verkleinern) כב"ר בס"פ
 ל"ח (לפנינו ל"ז וכ"ה בפי') למה נקרא שמו יקטון
 שהיה מקטין עסקיו¹) ומה זכה זכה להעמיד י"ב
 משפחות ומה אם הקטן על שהקטין עסקיו
 כך, גדול המקטין עסקיו ע"כ ו"ו² (כדכת')
 [ודכוותה] וישלח ישראל את ימינו וגו'
 (בראשית מ"ה, י"ד). * [אח"י"ה סוף הערך איתא
 רק בכ"י ו'ו וה"ב וכ"ה בכ"ר בשני המקומות וכמו
 שהגהתי במקום כדכת' של כ"י ערוך וכונתו על
 הדרוש שם מפסוק וישלח וגו' וישת על ראש
 אפרים והוא הצעיר וכו' אלא שהיה מצעיר את
 עסקיו וכו' ובפסיקת' רכתי ס"פ ג' הגירסא והוא
 הצעיר שהיה ממעט את עצמו וכו'. ונראה שכן
 גרס רבינו רק בכ"ר פרשת ל"ז (שהוא אצלו ל"ח)
 אבל לא בפרש' ו' שאל"כ היה לו להביא הפרשה
 — הקודמת]

* יקטאות (לפע"ד מלי"ר אמצ', escocia, cotzia,
 cottum, cottus פ' מכסה עב לכסות
 בו בלא ש' Kotze) בקונדרס אחרון ממדרש

הזתים לעצרן. היקבים הן הסלים שמביאין בהן
 הזתים מן השדה לבית הבד.* [אח"י"ה הועתק
 מפ"י רגמ"ה כ"י לב"ב רק שם במקום תיבות על
 הזתים לעצרן אי' מלת ע"ג התמד ואחת היא כי
 היוצא מן הסחיטה ועצירה נקרא תמד ועיי"ע פרצן.
 ובעלי תוספ' בכ"ב ס"ז: ד"ה ים ובגדה ס"ה. ד"ה
 הרפין הסכימו עם פ"י רבינו כי יקבים הם הסלים
 וכו' וחולקים על פירוש הרשב"ם ע"ש אבל מ"ש
 הרשב"ם ד"ה מכר את הנסרים: הן כעין נסרים
 נתונים סביב הזתים כבית הבד כדי שלא יתפזרו
 אנה ואנה בהכביד הקורה עליהם ע"כ זה עולה
 עם פ"י י"א דא' בפ"י רגמ"ה כ"י שם וז"ל: וי"א
 שמקפיץ אותן סביב לתמד וקושרין שלא יתפזרו
 הענבים אילך ואילך ע"כ. וזה ענין של עקל בית
 הבד עיי"ן פירוש"ם בסוף ד"ה מכר את הנסרים
 וכן מפורש בע' לולב כשם רגמ"ה ע"ש. ולא
 זכיתי להבין פ"י רבינו עפ"י פירש רגמ"ה שמאחר
 שנסרים ענינו קרשים איך פתרו שם יקבים הנזכר
 אצלו מענין סלים לבן הישב פירש הר"ם (הובא
 בשמ"ט לב"ב שם) וז"ל מכר את הבית הסורים
 (זו גירסתו וכו') מן מגאש הגי' הסורים) שהוא הבור
 שיורד (לו) [אליו] הזתים בשעה שהן נכבשין
 תחת הקורה ובית היקבים הבור שיורד לתוכו היין
 בשעה שגדך עכ"ל וזה ג"ל יפה והכל מענין אחד
 הוא רק ג"ל להגיה בית הסירות מלש' סיר הקבוץ
 סירות Topf, Kessel פ' דוד וכל דבר חקוק ויקב
 ג"כ מל"מ דבר חקוק והוא בת התחתונה והוא ים
 החקוקה העשויה כעין יקב כפירוש"ם לב"ב שם.
 ומזה מ"מ יקבי המלך (זכריה י"ד) שתרגומו שיחי
 מלכא ופ"י רש"י לזכריה שם כמו שיחין ומערות
 וכן כל יקבים שנמקרא לשון שיחין הם בור שלפני
 הגת שהיין זב לתוכו, ומדרש אנדה וכו' יקבים
 שחצבם מלך מה"מ ע"כ וכונתו על פסיקתא דרני
 עקרה (פסיק' דר"כ צד קמ"ג:) הובא בלי ציון בילקי
 ישעי' רמו של"ד ועיי"ן שהש"ר פס' צוארך כמגדל
 ובמו"ע ע' רפע ושם תראה שגגת ר"ב כי עיקר
 הגי' כמ"ש הח' באבער (פסיק' שם) שיחי ד' פ"ו.
 ומן השם נבנה הפעל פסיקת' שם יקבים שיקבם
 ממה"מ הקב"ה, ושם יקבים שיקבם המלך שלמה,
 ובילקוט שם צ"ל יקבים שיקבם המלך שלמה,
 ושם אי' לנכון הגי' עד ישיחיה ד' פ"ו ובשהש"ר
 כמעות ויפיע! וכן גרס רבינו בע' רפע בלי פ"י —
 * יקד ומל"מ וכן בל"ע וקד ובל"ם יקד שרוף
 והדליק (brennen, anzünden) שהש"ר פ'

¹ כן הוא בביר' פרש' ו', אבל בפרש' ל"ז איתא מקטין את עצמו ואת עסקיו וכ"ה בילקוט גה רמו ס"ב. ² כן הוא רק בדפ"ו.

רגמ"ה כ"י לב"ב וכזה הפי' מסכים פירושם לפי י"מ. ובשט"מ מפורש בשם הרא"ם בזה"ל: יקמים הם ספלים של עץ שמשמשין בהן כבית המרחץ ונתנים בהם מים לפני כל אחד ואחד והוא שקורין לה אקבא"ב עכ"ל ואולי הוא מל"ע קב, וקב כלי הלול והקוק. והנכון אצלי כגי' התוספת ב"ב פ"ג בית הקמין² וכ"ה בירו' עיי"ע בית היקמין ומ"ש. ובריה"ף וברא"ש הגי' בית היקבים וכזה"ג בנימוקי יוסף בכ"ז פי' כפי' הערוך וזהו ארכביה אתרי ריכשי] —

יקומיני (מל"י *ἡ οἰκουμένη* ארץ נושבת die bewohnte Erde, Erdeinwoh-
 ner) מדרש בר"פ בא אתה וכל ביתך (פליב וילקי נה ריש רמז נ"ו) ומחית את היקום (כראשית ז', ד') רב אבון אמר יקומיני פי' בל"י כל ארץ נושבת.

* יוקנא (מל"י *εἰκόν* בל"ר אמצ' *icona, iconia* וכן בל"ם יוקנא פי' דמות וציור Bild, Abbildung) פי' כמו איקונין שהוא בל" קלילא עיי"ע (ח"א רנ"ו): הקבוצ בתוספת שבת רפ"ח אין מסתכלין בייקנאות כ"ה בכ"ו ויען ובקצת דפוסים וככ"ו אירפורט דיוקנאות וגו' בייקנאות יש לקיים רק צ"ל ביוקנאות, ובירו' ע"ז רפ"ג דמ"ב סע"ב הגי' איקוניות, איקונית] —

יקינטיין (בל"י ורוי *hyacinthinum ὑακινθίνον* מיין אבן טובה *Hyacinth* ועיין כמו"ע) בילמדנו והיה עקב תשמעון פרשת פסל לך (בתנח"ל ל"א וא"י בילקוט עקב רמז תתנ"ד בשם מדרש) אתה מביא את המרגליות ואת היקינטיין³. — (א"ב פי' בל"י ורוי מיין אבן טובה ירוקה ובתוכה לפעמים כמו עפרות זהב ועוד בשם זה נקרא פרח אשר לו גוון של תכלת וזה פירוש חור כרפס ותכלת כאסתר רבתי תרני עקילס איריון, קרפסינון ויקינטינון כי זו היא הגי' הנכונה ועד היום מעתיקים יונים ורומיים העתיקו כן עיי"ע איירינג. ובמד' בר"ס פ"ב ויבא יעקב שלם (פע"ט) אלו חליות ויהקינא כי זו היא גירסא נכונה, לפי זה משיב יפה על השאלה י"ה מאי עבדית הכא. * [אחי"ה ובנו"ג דייקניא ועיין מ"ש בע' דייקינטיין. ובענין שאלה י"ה מאי עבדית הכא ג"ל כדעת מהר"ו בכ"ד שם כי עיקר מקומה הוא אחר דברי ר"י דס' בשם ר' לוי שדורש עוד קשימה קשמי יה ששם יה מקשמי ומחוק הענין.

ילמדנו לר' שמעון הדרשן בעל הילקוט נדפס בביה"מ לה' יעללינעק ח"ו 88 הציע המטות ביקמאות ובמפיטיין ונ"ל שצ"ל יקמאות והוא *escocia* הנ"ל מכסה עב אבל גם בל"ר נשמט הם' כדמוכה מדונטאו' הנ"ל אבל יותר ג"ל לנסח יקמאות במקום יקמאות והראיה מע' קטה ששם גרס רבינו בשם ילמדנו בר"ש בהעלתך: קמאות של בוך וכו' ועיין עוד ס"א מחצלות במקום קימיות של ויקר שאי' בע' הנ"ל הרי שמלת יקמאות צ"ל קימאות והוא ממש *cottus, cottum* בקבוץ עכריופ' מחצלות¹) שוב הראיתי לדעת במכתב הרב הח' ידידי באבער אלי כי בתנחומא כ"י שלו ס' אמור איתא מכוסין בקימאות ועיין עוד פסיקת' דר"כ (צר ע"ד) ומ"ש הח' הנ"ל וא"כ בודאי הי"ד צ"ל אחר הקו"ף.

* יקום (יקים) (שם פרטי) א' לכהן הגדול בבית שני והוא הנקרא כספרי המכביים *Ἀλκιμος* כ"ר ס"ה ויקום איש צרידות עיי"ע אשכל (ח"א 311) ומ"ש, ויותר טוב לנרוס כאן יקים, ובש"ט סוף זמור י"א הגירסא יו יקים איש (צרידות) [צ"ל צרידות] הוא בן אחותו של יעזר איש צרידה. (ב' לתנא: פסיקתא רבתי פכ"א י' הדברות פי' קמייחא): רבי יקום ור' יהודה ר' יקום אמר העובר לא תחמוד וכו' ואולי הוא אחד עם ר' יקים בעדיות פ"ז מ"ה ושם הגי' לפנינו העיד ר' יהושע ור' יקים איש הדר ובסד"ה ע' יוד צד קמ"ז רע"ד הגי' ר' יקום איש תדיר אבל הנ"ל להגיה איש הדיד וכ"ה ביוחסין השלם ז' ר' יקים איש הדיד וכ"ה בסוף הקדמה לזרעים לרמב"ם וכן הוא בטאירי בפתחתו לאבות.

* יקמא (פירוש כמו יקום בל"מ, *das Seiende, Lebende*) עיין אונקל' לבראשית ז', ד'. כ"ג; לדברים י"א. ו, ב"ר פליב קיומיה ועוד עיי"ע יקומיני.

יקמין ולדעת רבינו בגדים הטעמפין בהם כבית המרחץ את הראש *Badekopftücher* ולפע"ד *Badeheizofen* תנור בית המרחץ עיי"ע בית יקמין ח"ב, ע"א) כפ' המוכר את הבית בגמ' המוכר את המרחץ (כ"ב ס"ז סע"ב) מכר את הנסרים ואת בית היקמין. פירוש יקמין אלו בגדים שמעמפין ראשיהן במרחץ מפני החום שלא יזיק להם בראש". * [אחי"ה הועתק מלה במלה מפ']

¹ וכן נדפס בביה"מ הנ"ל בשעות אבליגא במקום אבלינא שהביא רבינו בערך אבלינא בשם הילמדנו ועיי"ע (יינום) [יינום] ומ"ש. ² אולם בכ"י אירפורט ג"כ בית היקמין והי"ד נסמן בשוא אולי להורות שאינו מן השורש. ³ כ"ה בדפ' וויניציא, ובדפ"ר פחי' ודיקניטין, ובכ"י ו"ו ול"ד ודיקניטין ובלקוט שם בטי"ס ודיקניטין וצ"ל ודיקניטין ועיי"ע דייקינטיין.

בענין העתקת מעתיקים יוניים עיי"ע איירינגון (ח"א, ע"ב) וע' מיינגן ומ"ש כי תרגום השבעים תכלת *ύάχινθος* ולכן מעות הוא ביד בעל צמח דוד לומר כי הוא כעין אבן רובי"ן כי זה הוא אודם ולא מגוון תכלת והפליג בשבחה אבן זאת ע"ש אולם בל"ע יאקוט ובל"פ יאקנד הוראתו ג"כ אבן יקרה (או פנינים) מגוון תכלת או צבע זולתו, ובשמ"ר ס"פ ל"ה לוי דייקניתי'ן יותר טוב לגרום יקינטיין אולם הגוון תכלת לא עולה יפה לתאר בו את אבן ברקת אשר עליה היה חקוק לוי (שמ"ר) שם ופסיקת' זמרת' תצוה צ"ד: בהוצאת באבער) ולכן היטב העתיק בעל לקח טוב ברקת ועפרן כי זעפרן הוא בל"ע ופ' زعفران ירוק ככרכום safran-gelb ויתכן זה הצבע לברקת ובתרג' שה"ש ה' י"ד שתי גירסאות נתערבכו לוי גליף על ברקן (ועפרן) [צ"ל זעפרן] וג"כ כי זעפרן בא מגליון להורות על ברקן = ברקת והח' באבער שם כתב, ומלת ברקן הוא מיותר ויש למחוק מן הספר אבל לפע"ד היפך הוא כי ברקת עיקר וכ"ה בשמ"ר שם על ברקת היה כתוב לוי ובא הגליון לפרש כי צבע ברקת = ברקן הוא זעפרן או י"ל כי ברקן זעפרן שניהם מורים על הצבע ואז ב' במלת ברקן תהיה כמו וי"ו והוא ל"ע وרק פירוש ירוק ושעור ברקן זעפרן ירוק ככרכום, ומ"ע בע' עפרן מעה בפירושן] —

* יקינטיין תרג' ירו' ב' לכמדבר ל"ד ט"ו פ"י כמו אוקיינוס עיי"ע ח"א, רנ"ה.

(משלי א' י"ג) וכמו בשם יקר (איוב כ"ה, ט"ז) אבל מאסתר ו' ו' והלאה הוברר כי יקר לשון עבר הוא וכפרש ה ת ו א ר יקר בלי ספק לשון עבר הוא ופ"י חשוב וגדול הערך וכן בלא"ד ד"מ ברכו' כ"ח רע"א יומא חד במן יקר כ"ה לפי גי' כ"י מ' ובכ"ג ובמנו"ה אצל ד"ס ברכות צד ע"א ובכ"י א"פ בכסא דיקרא ובנו"ג בכסא דמוקרא וזה האחרון ג"ל מל"ע מוקר פ"י חשוב ונכבד, וגי' רבינו בע' כס ד' ע"ש היטב, ובירוש' יבמות פ"ב ד"ב ע"ד יקר ובירו' שבת פ"ו ד"ח, אי' יקר והוא התואר עיין בסמוך, ועוד השם הארמי יקרא מגילה כ"ח: קידושין ע'. סוטה מ'. סנה' מ"ו: ב"ב ק': ובכנויים ברכות י"ט רע"א ביקריה, ב"ק ק"ב: יקריכו, ויקר' פל"ד ליקרך ועוד עיי"ע איקר ובתרגום הועתק כבוד המיוחס לבורא ע"י: יקרא דיי, יקר שכינתיה דיי, וכבר האריך בענין זה כמאמר מיוחד ומלומד הרב הח' מאייבוים, ועוד השם יקרות איכ"ר פ' בני ציון: מה היתה יקרותן ובהשמטת התי"ו (כדרך לא"ד וסור' קהל' רבה פ' שלח: את חכים ביקרו דברייתא, ועוד השם יקר (Theuerung) סנהדרין צ"ג, סוטה מ"ט רע"ב, שהש"ר פ' התאנה מעשר שני פ"ד מ"א, שבת ל"ב סע"ב, ב"מ ע"ג, ירו' ב"מ פ"ה ד"י: ירו' כתובות רפ"ב דל"ד ע"ד, ירושלמי הוריות פ"ג דמ"ח ע"ג, ויקר ר"פ ב' קהל"ר פ' ואמרת, ובל"ס יקרא וכ"ה בתרג' איוב כ"ה, י"ז והפכו זול, זילותא, והתואר מל"מ יקר, יקיר, יקירא (עורא ד, י'; יקרה דניאל ב, י"א) ירו' קידושין פ"א דג"ח ע"ד כספא יקיר, נחשא יקיר (והפכו זליל), קהל"ר פ' שלח ויקיר מאומתך פ"י נכבד ונחשב, והקבוץ יקירי יומא הג"ל, חולין כ"ו רע"ב, סוכה ל"ז, ועוד עיי"ע יחיד, והקבוץ מן יקר לזכר יקרים מגילה כ"ג: מנחות מ"ד, ויקר ר"פ ב', יקרין שבת ג"ב, ולנקה יקרות סנהדרין מ"ג, כתובות ק"ו סע"א, ו ה פ ע ל בתרגום לשמות כ', י"ב יקר ית אבך, לכמדבר כ"ב, י"ז יקרא איקרין, למשלי ג', ט' יקר לאלהיך וכו'; ד', ח' וחכיה דתיקריך ועוד זולתו, וכן בדרז"ל ברכות ה' סע"ב אייקר חלא, ב"ק ק"ג, אייקר כיתנא, סנהדרין מ"ו סע"ב דמייקרי בהו אינשי, במד"ר פכ"ג מיקר, מיקר, דב"ר ספ"ז מייקר, א ת פ ע ל סנהדרין שם לייקרו בך ישראל היכי דמתייקרי באבתך, מגילה כ"ח, אתייקורי דמתייקרו כי וכ"ה בחולין מ"ה רע"ב, תרג' אונקל' לשמות י"ד, י"ז ותרג' למ"ב י"ד, י' אתיקר, לש"ב

(1) בכ"י ש"ס ויקירי ובמשניות נאפ' יקירי עיין ד"ס יומא צ"ד, ובירושלמי ויקרו. (2) כ"ה בכ"י ו"ו ובדפ' וויניציא אבל בשד"פ ע' גמטע, ובנו"ג נשים יקרות שבירושלים היו מתנדבות ומביאות אותן עי"כ כלומר קורט של לבונה וכפירוש רבינו וחלחל המאמר הובא בע' קרט ב'.

בא להשמיענו בזה זיל קרי בי רב ותדע מקום הפסוק אבל לפע"ד כיון רש"י בצחות לשונו לומר כי גדלו מעשי ה' ומאוד עמקו מחשבותיו ביצירת אדם ועליו אמר דוד המלך ולי מה יקר וכו' [כאמור] —

* יקר (היו"ד נוספת בראש והוא כמו קיר מל"פ קיר חמר Asphalt, Erdpech עיי"ע איהו דקירא (ח"א, ס"ו) ירו' ע"ז פ"ה דמ"ד ע"ד אין הוה עילויה יקיר לא אתפתחה. והכלים שעומדים לשמירת קיר נקראו היקירין תוספתא כלים ב"ק רפ"ג היקירין (צ"ל היקירין) שטפלן להיות זופת בהן.

* ירא (מל"מ ענין פחד; יראת שם מופשט למורא שמים Frömmigkeit, Ehrfurcht) הפעל לרוב פעמים בהתפעל ונתפעל עיין ברכות ס"א: שבת ל"א. פ"ח: סוכה כ"ט. יבמות ו'. ט"ו. סוטה כ"א. ושם: מ"א. ע"ז י"ז: זבחי' קט"ו: התואר ירא יראת בצירוף שמים, והשם יראת בצירוף שמים או חטא עיין לדוגמ' ברכות ח': ט"ז: י"ז. י"ט. ל"ג: שבת ל"א: ס"ג: ירושלמי ברכות פ"ט די"ד: עירובין ס"ו. יומא ע"ב: סוכה מ"ט: מ"ק י"ח: כתובות צ"ו: סוטה כ"א. כ"ב. ל"א. מ"ט. מ"ט: כ"ב פ"ח. סנהדרין ס"א: ס"ב. ע': ע"ז כ': נדה ל"ג: אבות פ"ב מ"ה. פ"ג מ"ט. דא"ר פ"ח דא"ז פ"ה. כ"ד פנ"ה פנ"ו תואר למקום יראוי (der Gefürchtete) ברכות ל"ג: העוזז והיראוי כלומר הגורא וכ"ה באמת בכ"ה פ' לברכות אבל לפי גי' כ"י במגילה כ"ה. ג"כ היראוי והעוזז ובנו"ג והאמיץ (עיי' ד"ס שם ושם). ועוד נאמר יראה על אליל של אוה"ע סנהד' ס"ד רע"א הוציא יראתו מחיקו. . ונפלה יראתו לארץ וכו'. בילק' בחקותי רמז תרע"ה הגי' נוטל את יראתו ונתנה על לבו וכו'. ונפל הוא ויראתו לארץ. סנהד' ק"ו. הוציאה יראתה מתוך חיקה וכ"ה בילק' בלק רמז תשע"א ובילקוט הושע רמז תקכ"ז אבל בירו' סנהד' פ"י דכ"ח ע"ד מפוס של פנור ובספרי בלק דפוס של פנור. ירו' פיאה פ"א דמ"ו ע"ג ירו' קידושין פ"א דס"א: עשה אותה יראה שלו. פסיקת' דר"כ (צד ס"ה) כדי שלא יאמרו יראתנו הביאה עלינו את הפורענות קשה יראתנו שעמדה על עצמה קשה יראתנו שלא שלטה הפורענות בה לפיכך לקה. ועיין מכילתא בא פ"ג וילקוט בא רמז ר"ה. והקבוץ מכילת' בשלח פרש' א' וילק' שם רמז ר"ל בעל צפון נשתייר מכל היקראות (שלהם).

ירואר (= מרירואר מין צמח הנקרא Majoran מל"ר ויוני אמצ' μ.α.γ.γ.υ.ρ.ά.ν.α amaraeus, majorana, עיין ברילל יהר"ב ח"ה, ר"ה) כבר פירשנו בערך

ו', כ', לתהלים י"ב, ט' וזולתו. בא פעל מוקיר ברכות מ"ח. (לפי גי' כ"י ש"ס) את קא מוקירית לי (כנו"ג מיקרת). שבת כ"ג: דמוקר רבנן, אסת"ד בהראותו עיי"ע אוקיריא, ב"מ נ"ט. אוקירו לנשייכו וכו'. ירו' ע"ז פ"א דל"ט: עיי"ע דוקינר, ירו' ב"מ ספ"ה דס"ג סע"ב אוקירה, ירו' ב"ב ספ"ב ד"ג ע"ג אתתא אוקרת, ירו' פיאה פ"א דמ"ו ע"ג דאיקרינהון. ירו' כתובות פ"א דל"ד: הוקיר המקח, ושם רפ"י דל"ד ע"ד והוקירו, כ"ד פ' ל"ד שהוקירו השמן ועוד עיין תרגום לתהלים ט"ו, ד'; נ', כ"ג מוקיר, וגם המשקל אַקְרַר תרגום לש"א, ב', ל', וזה המשקל כב"ר פי"ז דליתא מיסרך אבל לכאורה נראה כי הוא שם וצ"ל מַקְרַךְ והראיה כי בירוש' כתובות פ"א דל"ד: הגי' דאִקְרַךְ ובילק' בהר רמז תרס"ה ובילק' ישעיה רמז שנ"ב, לית היא דיקרך ובוקיר' פל"ד (עיין לעיל) ליקרך — ובסנהדרין ל"ח: פי' רז"ל יקרו דקרא (תהלים קל"ט, י"ז) מל' ארמי ענין כבוד או מע' הבא אח"ז. והושאל כב"ר רפ"ה לא אברא אותה מן הראש שלא תהא מיקרת ראשה נ"ל פירושו מקשטת מלשון כלי יקר והראיה מגי' הילקוט בראשית רמז כ"ד קלת ראשה ובילקוט ישעיה רמז רס"ה מקילת ראשה לע"ד מל"י ααλός וה פ ע ל ααλλυνέω מקשט] —

יקר (פי' בל"ס וערבי ענין כבדות schwer, יקרא Schwere) כפ' ר"א אומר תולין כגמרא אין שורין (שבת ק"מ) דתניא אין שורין את החלתית לא בחמין ולא בצונן וכו' עד למאי עבדי ליה ליוקרא דליבא, כבד תרג' יקיר. * [אח"ה תרג' אונק' כבד פה (שמות ד', י"י) יקיר ממלל (וכ"ה בהעתקת ע"ל שפתים שם ו', י"ב) ועיין עוד דוגמאות כמתורגמן ואצל לעווין, וכן בדרז"ל שבת נ"ט סע"א דיקיר, והושאל נדרים ל"ז. יקיר עליהון עלמא כלומר הוכבד עליהם תלמודא כמו תקפה עליו משנתו (אבות גי' ח') והקבוץ סוכה נ"ב סע"ב הגי' יקירי טפי, ב"מ כ"א: אגב דיקירי וכו', והשם יוקרא סוכה שם משום דיוקרא, מנחות צ"ד: אגב יוקרא, יבמות ק"ה: אגב יוקריה, והושאל יוקרא דליבא Herzbeschwerde שבת ק"מ. גימין ס"ט: ולפע"ד הוא אחד עם אונקלי' חלי שמכביד וכופף האיברים עיי"ע אונקלי' (ח"א קניית) — וה פ ע ל ע"ז מ"ו: אַיְקְרַר ליה תלמודא (עיין לעיל). סנהדרין ל"ח: אדה"ר כלי ארמי סיפר שנאמר (תהלים קל"ט, י"ז) ולי מה יקר ועיקר אל ואולי כונתו מה כבדים ותקיפים מחשבותיך (ועיקר = רעיון) ובוהה הטיב לפרש רש"י: כתר גלמי ראו עיניך כתוב אותו מוזמר וביצירת אדם מדבר ע"כ לכאורה קשה מה

מורא (פסחים ל"ט.), * [אחי"ה ודע כי ברש"י דפ' וויניציא ובסיליאה הגי' ומר ירואי ובמלה אחת תתכן הכתיבה עפ"י גזרת המלה הרשומה ובכ"י מ' הגי' ומר ואלאי ובדפוס' הישנים הגי' אף סווס ומורא ומר יולא. ועוד עיין הגי' בערך עסווס — ולדעת ה' לעף (במכתבו אל) ירואר הוא מל"ס ירוקא מין צמח בל"ר [ferula] —

ירבזו (בל"ע ירבוז בל"פ יארבוז, Küchengewächs, Melde) פ"ט בשביעית (כ"א) ובפרק לולב הגזול בגמ' הלוקח (סוכה ל"ט): הפיגס והירבוזין השומים (1) והחלגלוגות (2) פי' ירבוזין אספריג"י של גנות, שומין אספריגי של שדות וי"א פינקל"י. * [אחי"ה ובעה"ק שנ"ב הגירסא פינקולי פי' אספריגי מין כרוב ע"כ. וכונת רבינו על לא"י Spargel, sparagio וזה של שדות נקרא wilder Spargel, sparagio salvatico והמלה האחרת היא ל"ר foeniculum ובלא"י Fenichel, finocchio ורש"י כ"י לסוכה הגל פי' והשומים מן ירק הן ובגליון: פיטקלי בלע"ז ע"כ (ד"ס לסוכה צד ס"א) ולפע"ד צ"ל פינקולי והועתק מהערך. ובכ"י ל"ד: אי' בראש הערך ירבזו וכ"ה בירו' כלאים פ"א דכ"ה. (לפי גי' הר"ש לכלאים א, ד) הרביב תריד ע"ג ירבזו וצ"ל ירבזו אבל בע' שזף הגי' דרקון ובנו"ג דרכון, ירו' מעשרות ספ"ה דנ"ב. ירבוזין דתרומה ובר"ש סוף מעשרות הובאה הגי' זרבזין דתרומה, ושם זרע זרבזין. ולפע"ד צ"ל זרבזין כי בל"ס זרבזא אחד הוא עם ירבזו של ל"ע ופ'. והיחיד תוספתא כלאים (תרד) [תריד] על גבי ירבזו ובמשקל ארמי: ירבזוה ירו' כלאים פ"ה ד"ל. וירו' ערלה פ"א דס"א:] —

בלה בשרי מי שירד מנכסיו. . שירדו מנכסיהם וכ"ה בילק' ויצא רמז קכ"ז. ובגדרים ס"ד. וע"ז ה'. שמ"ר רפ"ה וילק' בהעלותך רמז תשמ"ב הגי' עני ובתנחו' צו סי' י"ג אביון. ב"ק פ"ו. צ' רע"ב בני חורין שירדו מנכסיהם. ירו' פ"א פ"ה ד"ט. אלו שירדו מנכסיהן. ויק"ר פל"ד בן גדולים שירד מנכסיו. מנחו' ק"ט סע"ב כל האומר לי לירד ממנה וכו', כלומר מן הגדולה עיין פירש"י. הוריו' ט'. עולה ויורד, שבעות כ"א סע"א קרבן עולה ויורד והפכו חמאת קבועה. יורד ברשות, יורד לשדה חבירו עיין זה הערך כפ"י. והבינוני והתואר זכר ירוד ירו' כ"ט רפ"ד ד"ט ע"ג כל הירוד מחבירו קונה את חבירו, ב"ר ס"פ ס"ח כל אחד ירוד מחבירו (עיין שם כמה פעמים עולה. . יורד) שמ"ר ספ"ט אין לך ירוד משבט דן וכו', והקבוץ פסיקת' רבתי פי"ג וירד (בבב"ר כ"ה י"ט) אמר הקב"ה לא מן הבנים הגדולים של יעקב אלא מן הבנים הירודים של יעקב מי היה ירוד מכל השבטים וקטן מכולם זה יוסף ובנימין. ולנקבה שמ"ר פ"ל ירודה שבאומות וכו', איכ"ר פ' בני ציון גדולה ממנו. . ירודה ממנו, תוספתא עדיות אומנות ירודה. תוספתא פרה רפ"ח ר"י אומר יורדת הצלמן אסורה מפני שכזבה בשעת פולמוס וכו' עי"צ צלמן. הפעיל: ירו' ברכות פ"ד ד"ז ע"ד לא הורידו אותו מגדולתו וכו', ירוש' ב"ק פ"ד ד"ד: הורידן מנכסיהן. סוטה י"ג רע"ב וילקוט וישב רמז קמ"ד מורידן אותו מגדולתו, סוטה שם: הוריד איצטמניני פרעה מגדולתן, ר"ה כ"ב רע"א הורידוהו מגדולתו, ברכות כ"ח. ושי"ג מעלין בקורש ולא מורידין. סוכה ל"ז סע"ב ושי"ג מעלה ומורידה, חולין מ"ה: אינו מעלה ואינו מוריד, ב"ר פס"ח לא מעלין ולא מורידין, שם פפ"ו ילק' וישב רמז קמ"ה אני מוריד אותו בכזיון, והשם זבחי' נ"ג. ירדתו מן הכבש, ירוש' ברכות פ"ט ד"ד. ירושלמי תענית רפ"א דס"ג ע"ג ודס"ד: ירדת נשמים, ירו' הוריות רפ"ג דמ"ז. עלייתו ירדה לו, ב"ר פפ"ה עלייה ליהודה. . וירדה לשמשון, שמ"ר ר"פ א' תנחו' שמות סי' י' ועלה מן הארץ כ"ז שישאל בירדה התחתונה הם עולים, שמ"ר ר"פ ט"ב וכשהם יורדים הם ושלוחיהם בירדה וכו', ויק"ר ר"פ כ"ט אם אתה עולה אין לך ירדה עולמית, במד"ר פט"ז מעלתו של עשו מעלה שכולה ירדה היא וכו', והקבוץ כריש שהש"ר שלש ירדות ירד שלמה. — ומן הפעל נבנה ירד ע"ש.

* ירבעם (א) בן נבט והוא מלך הראשון מ"י השבטים בישראל ורז"ל דרשו עליו במקומות אלה ברכות ל"ה סע"א, ר"ה י"ז, תענית כ"ח. ל': גיטין פ"ח. ב"ב קכ"א: סנהד' צ'. ק"א: ק"ב. והלאה, ירוש' ע"ז רפ"א דל"ט. ב"ר פל"ד, ס"ה. ע"ג, ע"ה, פ"ב, פ"ז, צ"ז; ויק"ר פ' ל"ב; מד"ר פ"ב, כ"ג; שהש"ר פ' אל תראוני; רות רבה פ' ויתפש; איכ"ר פ"א; קהל"ר פ' יפה עשה. — (ב) ירבעם בן יואש פסחים פ"ז: יבמות צ"ח.

* ירד (מלשון מקרא ענינו תנועה מגבוה לשפ"ל herabsteigen והושאל לירידה מנכסים, מכבוד וזולתו herunterkommen) ב"ר פע"א ואיכ"ר פ'

(1) וכ"ה בשביעית ובכ"י ב' לסוכה ובפירוש ר"ה שם ובפסקי ר"ה, ובנו"ג בסוכה והשומין. (2) וכ"ה בשביעית ובסוכה וחלגלוגות ועי"צ נגדגניות ה"ב רמ"א.

יִרְדֵן (שם הנהר הידוע Jordan) כפ"ח בפרה (מ"י)
 מי ירדן ומי ירמוך פסולים מפני שהן מי
 תערובות. ובר"ג דפ' המוכר את הספינה (כ"ב ע"ד
 סע"ב) אלו הן ד' נהרות ירדן וירמוך קרמיון ופינה⁽¹⁾.
 ובר"ג דפ' אחרון דב כורות⁽²⁾ (כ"ה) א"ר יוחנן
 למה נקרא שמו ירדן שיורד מדן א"ל רבא לרב
 אשי⁽³⁾ אתון מהכא מתניתו לה אנן מהכא מתנינן
 לה ויקראו ללשם דן בשם⁽⁴⁾ דן אביהם (יהושע
 י"ט מ"י) אמר רב יצחק לשם זו פמיים ותניא ירדן
 יוצא ממערת פמיים. * [אח"ה וכ"ה כב"ב
 שם, ובכורות א' יוצא ירדן וכו'. וכן מעיד בן
 מתתיהו על הקדמוניות מ"ו, י' ג'; על המלחמות
 א', כ"א, ג' ופליגי'אוס ה', מ"ו. פמיים הוא לדרום
 עיר באניאס Banias ובצאתו ממערה הנ"ל הירדן
 הוא קטן מאוד ואח"כ יתערב עמו נחל דן שיוצא
 בערך שעה אחת צפונית מזרחית לעיר באניאס
 עיין תבואות הארץ להח' שווארץ צד ל"א וכן
 העיד בן מתתיהו על הקדמוניות א', י' א' כי דן
 Δάνας הוא מקור שני אשר ממנו יוצא הירדן
 ובמקום אחר (שם ה', ח', ד') קוראו ὁ μακρὸς Ἰόρδαν
 δάνας ירדן קטן. ולפי חוקרים חדשים יש לירדן
 עוד מקור שלישי הנקרא נחל חספאי *Chaspaia*
 עיין שווארץ שם ועוד ווענער רו"ב, 600. ואולי
 לכן נקראו מי הירדן מי תערובות (פרה הנ"ל) כי
 נתערבו בהם מים ממעיינות שונים ועיקר הירדן
 הוא ממערת פמיים כדאי' בכורות שם זכרותא
 דירדנא ממערת פמיים עיין רש"י. ושם: אין ירדן
 אלא מבית ירחו ולמטה ובתוספת בכורות רפ"ז
 איזהו ירדן מבית ירחו ולמטה. והירדן הוא נחל
 שוטף עיין שווארץ. ונייבויער גיאוגראפיא ל"א
 עד כי לא יוכלו לעבור בו בספינות גדולות כי
 אם בספינה קטנה הנקראה עריבת הירדן ירו' שבת
 פ"ד ד"ו. וקהל"ר פ' מעוות, ובשבת פ"ג: ספינת
 הירדן, ועל שם קלות ומהירות מרוצתו נקרא
 לפע"ד ירדן מל"ע *وړوډ* schnell — בענין כפת
 הירדן כריתות ה', עיי"ע כפת א'] —

יִרְדֵינֹן ומל"ע *وړد* Rose ומל"י *ῥόδινον*
 תואר במקום השם Rosenartiges,
 Lorbeerrose. פליישער בהוספות ללעווי II, 446
 מדר' שמ"ר פ' אז ישיר משה (פכ"ג) ויורוה ה' עץ
 (שמות מ"י, כ"ה) אי זה היה ר' נתן אומר ירדינן
 פי הרדפני. * [אח"ה ובפרש' נ' א' בפירוש
 י"א הרדופני היה וכ"ה במכילת' בשלח פ' ויסע

פ"א ר' יהושע בן קרחת אומר זה עץ הרדופני וכ"ה
 בתרג' ובתנחומי' בשלח רסי' כ"ד ר' נתן אומר
 הרדופני מר היה ועיי"ע הרדף] —

יְרֹר (לפע"ד מע' הבא פי' תנים Drache והושאל
 לחולי העין הנקרא נחש אבל דעת רבינו עיין
 בפנים) בפ' המוציא יין בגמ' ושאר כל משקין (שבת
 ע"ח.) דם כדי לכחול בו עין אחת שכך כוחלין לירור.
 פי' שעלתה קרמית על גב עינו. * [אח"ה ודע
 כי רק בדפ"ר ופירו' ובכ"י ב"ר א"י ברי"ש בסוף
 ובשאר דפ"ע ובכ"י א"י ירוד וכ"ה בשבת ושם
 יארוד ונ"ל להגיה יארור וכ"ה כאמת בע' כרשתינא
 לפי גי' כ"י ו"ו ב' ול"ד ובר', ובכ"י ה"ב יארוד
 וצ"ל יארור ובכ"י ו"ו א' יארוד וצ"ל יראור, על כל
 פנים מוכח כי עיקר הגי' ברי"ש וכ"ה בדפ"ר ושם
 ירור ובדפ' וויניציא יארוד כמו לפנינו בשבת ודע
 כי בתוספתא שבת פ"ט א' חרוד ובכ"י ו"ו חורוד
 ובכ"י אירפורט חורורא ורש"י לשבת הנ"ל הביא
 זו התוספת' בגי' חורור ורומז על בכורות ל"ח:
 וכ"ה בתוספות שם רק הם השינו על פי' דהיינו
 תבלול כפי' רש"י (ועיין הגרי"ב בהפשב"ע שהוכיח
 כי גם רש"י לדעת התוספ' כיוון) וכה"ג חורור
 כפי' ר"ח לשבת (בש"ס ויילנא), ובכורות איתא
 לפנינו חורור אבל ראיתי כי בפירוש רגמ"ה כ"י
 לכורות (בקבוץ כ"י אנגיליקא דף ק"ב:) גרס
 חורוד וצ"ל חורור ופי' שם בזה"ל אם יש בשחור
 לבן וא"י דאמרי קרום ע"כ ועפ"י אית דאמרי פי'
 גם רבינו כאן קרמית ע"ג עינו ובע' כרשתינא פי'
 חולי שבעין שאינו בולט ע"כ ועיי"ע תרנגול
 שפי' ברקית חולי שיש בעין וכולט ועיין פירש"י
 בשבת ד"ה שכך כוחלין, ולכאורה מזה נראה כי
 כונתו על גי' ירוד מלשון ירידה פי' שקיעה ואינו
 בולט. אבל לפע"ד עיקר הגי' ברי"ש כאמור וסדר
 הערכים (היינו אחר ע' ירדן) מעיד עליו ולא כמו
 שנדפס בדפ' אמש' ירוד אחר ע' ירבוז וקודם ע'
 ירדן, ודוגמא לכנוי חולי עין ע"י ירור (= יארור)
 פי' תנים ונחש תמצא בכנוי נחש עיי"ע חלזון,
 ובענין חורור עיי"ע חור — וכדי להטעים פי' רבינו
 שעלתה קרמית והוא קרום של רגמ"ה הנ"ל ג"ל
 שלפי זה עיקר הגי' בדל"ת ירוד = חרוד (כמו
 בתוספת' הנ"ל) והוא לשון פרסי *چر* עור דק
 וקרום] —

(יְרֹד) [יְרֹר] (לפע"ד פי' מל"ם יְרֹרָא Schakal
 שועל; ירוד נאלה heulender Schakal מל"פ

(1) כ"ה בכ"י ו"ו ל"ד וברפ' וויניציא אבל בדפ"ר ושדפ"ע נשמט, ועיי"ע פגה ועי' בק' (ח"ב קנ"ב:). (2) כ"ה לנכון בכ"י
 ו"ו ל"ה, ובדפ"ע במ"ס דברכות. (3) בנו"ג א"ר חייא בר אבא א"ר יונתן . . . א"ל רבי אבא לרב אשי. (4) במקרא אי' בשם
 וכן בתרג' בשום אבל בקצת ספרים בשם וכ"ה בכורות.

וכן הוזכרו יחד בירוש' כלאים ספ"ח דל"א סע"ג
הירודות והנעמית ויותר נכון בתוספתא כלאים
פ"ה הירורין והנעמית (וצ"ל כמו בכ"י אירפורט
— והנעמיות) —

* יָרַח, יָרַח (מל"מ יָרַח א') ענין זריקה במהירות
schleudern (ב') ענין למוד, lehren
(unterweisen) מהורא' ראשונ' בקל הושאל לזריקת
השכבת זרע יבמות ס"ה סע"א, נדרים צ"א. רש"י
לבראשית מ"ט, כ"ד. כ"ה יורה כחין, וכן בהפעיל
מזרה שמ"ר ספ"ג דרש והוריתך (שמות ד', י"ב)
מורה אני דברי לתוך פיך כמו חץ כמד"א (שם י"ט,
י"א) או ירה יורה, ובלא השאילה ילק' וישלח רמו
קל"ג בשם מדר' ויסעו: לירות בשתי ידי, ושם
יורה יעקב הצים וכו' ושם בהפעיל והיה מורה
עליהם הצים, והשם המופשט יִרְחָה: מפני קליעת
אבנים ויורית הצים וכו'. — מהוראה שנית רק
בהפעיל ואפעל ברכות ל"א: המורה וכו', עירובין
ס"ה. אל יורה, כתובות כ"ג סע"א דמוריין, שנת
י"ט: עירובין ס"ב: אִרְחָה ירו' מעשרות פ"א דמ"ט.
הורי ורבים זולתו, ויתר הבנינים עיין בערך איירי
(ח"א ע"א: ובע' אר' (שם רס"ד) וממנו השם הִרְחָה,
הִרְחָה, אורייתא, אורייתא, אוריין עיין ערכם.

* יָרַח (מל"מ שם להמאור הקטן משני המאורות
הגדולים Mond; יָרַח שם להחדש Monat)
בל"מ יָרַח הוא זכר אבל אצל רז"ל מצאנוה נקבה
חולין ס' רע"ב אמרה ירח לפני הקב"ה וכו', עיין
תוספ' ד"ה אמרה, שם ובשבע' ט'. על שמיעמתי
את הירח ועיין תוספ' שבועות שם ד"ה שעיר
ומ"ש במבוא לח"א XXXVIII ובפ' ר"ח שבועות
כ"י (בקובץ כ"י אנגיליקא דף מ':) הגי' והפירוש
בוה"ל שעיר זה מכפר ואחריתי היא כפרה לפני
שמיעמתי את הירח וקרוב לגי' זו בילק' כ"י פנחס
(אצל ד"ס שבועות צד ז'). שעיר זה מכפר לפני ובכ"י
מ' הביא כפרה עלי על שמיעמתי וכו' ועיין ד"ס
על יתר השנויים. ברכות נ"ו: לפי גירסת כ"י מ'
ראיתי שנשק את הירח אל אשת איש בעל וכו'
ובנוסחאותנו בע"א ע"ש, ר"ה י"א, ירח האיתנים
עי"ע אתן, ביצ' ד': שבת פ"ו סע"ב קביעא דירחא
ר"ה כ"א סע"א קביעא דירחא וכשבת שם ופ"ז רע"א
איקבע ירחא, ויק"ר פכ"ט דרש בחדש השביעי,
(ויקרא כ"ג, כ"ד) ירחא שבועתא שבו נשבע הקב"ה

נאל' פי' ענין יללה ודעת רבינו עיין בפנים) בפ'
נערה שנתפתתה בגמ' האב (כתובות ט"ט:) אמר להו
ירור (1) ילדה ואבני מתא שדיא (2) ובפ' ד' מיתות
בסוף הלכה דמגדף (סנהדרין ג"ט סע"ב) א"ל ירור (3)
נאלא (4) הא (5) אמרי ליה אין דבר טמא יורד מן
השמים, פי' ירור (6) תנין, נאלא שומה, ותנים
כהיכלי עונג (ישעיה י"ג, כ"ב) תרג' וירורין (7) כבית
משתהון (8), והיתה נוה תנים (ישעיה ל"ה, י"א) [תרג'
ותחי מדור] ירודין, במגילת איכה (ג', ח') גם תנים
חלצו שד הניקו גוריהן אילין ירודתא אית להון
מסוון על אפיהון כד אינון מינקן בניהון דלא יהוין
חמין יתהון סימוקין ואכלן להון. * [אחיה' בנו"ג
אילין ירודתא כמין מסוון פריסין וכו' וכגו'
רבינו הובא בשרשים לרד"ק שרש תנן ע"ש ועוד
עיין תנחומ' בחקותי סי' נ', ורש"י למגילה ומשם
הביא הח' לעוויזאהן (תולדות החיות 371) ראה
שהיא חיה הנקראה Beutelthier ולפע"ד אולי יש
להמציא המלה מל"ע חרס פי' שק Beutel שיש
לזו החיה אשר בו שדים שלה אבל לפע"ד גם
כאן צ"ל ירודתא (ירודתא) ברי"ש והוא מענין
הראשון פי' חיה שנקרא' Goldhund, Schakal והוא
מין שועל בל"ס עיין באכארט היאראזאיקאן III
223 גיזיניאום בפ' לישעי' י"ג, כ"ב, ותיזוירום ע' תן,
ופירשט ע' טן פליישער כהוספ' לעמת"ל ללעווי ח"ב
446 ונקראה זו החיה בל"ע אִבְן אִוִי פי' המילל וכן
הבין תנחום ירושלמי ל"ט תנים (תנין) עיין
גיזיניאום שם ועוד עיין כתאב אלאסול לר' יונה
ע' תן (בחוץ) גיבויער 765) ובכ"מ צ"ל ברי"ש
ירור כגו' דפ"ר במקומות הנ"ל וכצ"ל כציון ממדרש
איכ' ונקראה כן חיה האכזרית הנ"ל על שם היללה
ולכן לה יאות התואר נאלה (עיין לעיל) שפי'
בל"פ מילל ולא כדעת רבינו כאן ובערך נאלא
מלשון מקרא גואלו (ישעיה י"ט, י"ג) וכן פירש"י
בסנהד' נאלה שומה, ושם פי' יארוד עוף ששמו
תנין וכו' ובכתובות פירוש במהדורא קמא (הובא
בשט"מ לכתוב) בשם י"מ וז"ל יארוד י"מ שהוא עוף
אכזר ע"כ ולפע"ד קשה להולמו כי בכ"מ הוא חיה
כמו שפי' תלמידי הר"י ז"ל בשט"מ שם, וגם תנין,
תנים נגזר מל"ע טן פי' הרמת קול יללה, וגם
ירורא הוא כמו ילולא בלא"ר עי"ע ילל ב' ולכן
הוזכרו תנים יחד עם בנות יענה (ישעיה ט"ג, כ')
מיכי א, ח'; איוב ל', כ"ט) להורות על קול יללתם.

(1) כ"ה לנכון בדפ"ר ובדפ"ע ירוד ובנו"ג יארוד וצ"ל יארוד. (2) כ"ה בכ"י ו"ו ולי', ובדפ"ע במ"ס שרית. (3) כ"ה לנכון
בדפ"ר ובכ"י ל"ד בעי, נאלא, ובדפ"ע ירוד ובנו"ג יארוד. (4) וכ"ה בערך נאלא אבל ברש"י נאלה והוא הנכון עיין למטה
בסמוך. (5) כ"ה לנכון בכ"י ודפ"ר ופי' ואמ' ובדפ"ע וויניציא הוא. (6) בדפ"ר, ובדפ"ע פי' וויניציא ואמ' ירוד. (7) בדפ"ר,
ובדפ"ע וירורין וכ"ה בתרג'. (8) בדפ"ר מ"ש והוא קטוע ובתרג' לפנינו בבית מושיהו הפנוקיהון.

* יְרֵיעָה (א) מל"מ ענין ווילון Vorhang ב' הושאל למגילה ולעלה לכתוב בו Pergament-rolle, Blatt, Bogen אהלות פ"ח מ"א יריעה וסקורטיא, נדרים נ"ה: מותר בשק וביריעה וכו' עיי"ע סקורטיא. מל"מ וכן בל"ס יריעא ונגזר מל"ע ירע פ' מה שרחף ונדנד אנה ואנה וממנו הושאל לעלה ולרף או למגילה של גויל שרחף אנה ואנה lin- und herflatterndes Blatt u. s. w. מנחו' ל'. עושה אדם יריעה מבת ג' דפין וכו' נזדמנה לו יריעה וכו' שם ל': מסלק את היריעה כולה וגונזה. מסכ' סופרים פ"ב הל"ה יריעה אחת קמנה, ואין פותחין את התורה ביריעה ועיין עוד הל"ו הל"ז, תוספ' שבת פ"ח (ט) יריעה כדי לכתוב עליו פרשה קמנה, והקבוצין אהלות פ"ד מ"ז ופמ"ו מ"ד יריעות שבת י"א. אם יהיו כל הימים דיו . . . ושמים ו א ר ק י יריעות כ"ה בכ"י מ' וילקוט משלי כ"ה רמז תתקס"א ותמורתה בשהש"ר פ' לריח שמניך ושמים וארץ מגילות. תוספתא ידים פ"ב חכר לה יריעות אחרות וכו'.

* יְרֵעָנָה עיי"ע יִרְעִין.

* יָרֵק (מל"מ יָרֵק נדרף עם רַקַק spucken) יבמות ל"ט: וירקת באנפוהי רוקא דמתחזיאי לבי דינא, ושם ק"ו. (כמשנה) וירקה בפניו (דברים כ"ה ט) רוק הנראה לדיינים ובענין התרגומים לזה הפסוק הארכתי בספרי על העתקה פרסית לריב"י שאווס צד קל"ז עיין שם. — ועוד עיין ערך ירקומי.

יָרֵק (= יְרוֹק מל"מ ול"ע ורקֵי grün, gelb ולנקבה יְרֵקָה, והשם יָרֵק בלא"ד יָרֵקָא Grünes, Gemüse. יְרֵקָנָא וכן בל"ס יְרֵקָא = כל"מ יָרֵקֵן Gelbsucht ועוד עיין בפנים) כפ"ה בעריות (מ"ו) ודם הירוק, ובפ"ב בנדה (י"ט) דם הירוק עקביה בן מהללאל מטמא, ובפ"ג דנגעים (מ"ח) הבתים מיטמאים בנ' שבועות ובג' סימנין בירקק ובאדמדם ובפשויון. — כפ' מי שמתו בנמ' היה עומד (ברכות כ"ה), ובפ' הרואה בנמ' לא יקל (שם ס"ב), ובסוף מסכת תמיד (כ"ז) סילון החוזר מביא את האדם לידי ירקון, פ"י סילון החוזר אדם שהתחיל להשתין ונטרד ולא גמר השתן מביא אותו לידי ירקון חולי שמראהו כירק (2). כס"ג דפ' ח' בשרצים (שבת ק"י

רע"א, מכות כ"ד סע"א, ערכין ל"ג, ב"ר פ' מ"א, נ"ה, ס"ד; שמ"ר פ"ה, ט"ו, כ"ה, כ"ט, ל"ח; ויקר' פ"ג, י"ז, י"ט; במד"ר פ"ח, י"ט; דב"ר פ"ב, ג'; איכ"ר סוף פתיחתא. — ב' ירמיה בשם זה היו מכונים איזה אמוראים והידוע ככולם ר' ירמיה תלמידו של ר' זירא שעלה לא"י עיי"ע אשל (ח"א, שס"ו) ומבוא הירו' צד ק"ד: והלאה ושם הוזכרו גם ר' ירמיה בר ווא, ר' ירמיה בר חנינה ע"ש] —

* יְרֵמוֹךְ (נהר בא"י הנקרא אצל הערביים יְרֵמוֹךְ והיום شريعة النضور) עיי"ע ירדן וש"ג, ובענין הנהר עיין ראבינאהון ח"ג במפתח 1008 רויטער פאלישטינא 68, נייבויער 31.

יְרִינֹן (לרעת ר"ב מלש' יונ' ἱρινον Irissalbe ועיין בפנים ומ"ש) מסכ' דמאי פ' הקלין שבדמאי (סוף פ"א דכ"ב) בשמן ורד ירינון, פ"י בל"י שמן ערב נעשה משרש הנטע אשר פרחו כעין קשת הנראה בענן ונקרא אירוס כל' משנה ומרקחו ידוע אצל הרופאים. * [אחי"ה וכן דעת בעל כ"כ וכן גירסתו אבל בנו"ג וירינון וס"א וירדינון ודעתי נוטה לס"א והוא תואר מן ורד בל"ע ורד Rose על משקל יוני ῥόδινον von Rosen gemacht ויש להשלים מלת ελαιον פ"י שמן עיין אליאס כ"ג, קפ"ו] —

* ירנקה עיי"ע ירקנא.

* יָרֵקָא (= אירסא Gift) תרג' כ"י תהלים נ"ח, ה' ירסא להון כגון ירסא דחויא ובנו"ג אירסא אבל גי' כ"ד תתכן על פי גזרת המלה מלא"ד עיי"ע אָרס, אָרס ה"א, רצ"ו.

* יָרַע (נדרף עם רוֹע מל"מ ענין עשית הרע וכאפעל והפעל נעשה רע schlecht werden) כתובות מ"ד, אורועי סהדי, לרוב בצרוף כח: ב"ק מ"ד רע"א הורע כחם כנזקין והפכו יפה כחם כנזקין (שם ועיי"ע יר), ירושלמי פסחים פ"ז דל"ד ע"ד הורעת כוחו, ירושלמי שביעית ספ"י דל"ט ע"ד הוא מורע כוחו והשם: הרעה עיי"ע. — ועוד מענין רַעַע תרג' ירו' א' לדברים כ', ג' תערצו: תתַרְעֶנּוּ, ויותר ג"ל לגזרו מל"ע ירע רחף flattern והושאל לענין נדנד מרוב פחד ויראה furchtsam sein וממנו יריעה עיי"ע הבא.

(1) ברפ"ו בעדות כפ"ס. (2) וכן פירש ר"ח הובא באי"ז ח"א סי' קל"ז וז"ל סילון החוזר קילות השתן ע"כ פירש ר"ח עכ"ל וכן הוא בערך עמד א' ע"ש. ויתר דברי ר"ח הלא הם כתובים בערך הירקון ע"ש ובענין ירקון והירוקן עיין תוספ' יבמות סי': ד"ה סימן ובתוספ' בכורות מ"ד סע"ב ד"ה לידי ותוספ' ר"י החסיד בסוף ברכות (בברכה משלשת צד מ"ד:).

סע"א) לירקונא תרין בשיכרא ומיעקר. בפ"א דבכורות בגמ' שהיוצא מן הטמא⁽¹⁾ (ו' רע"ב) כי קמיבעיא להו מי רגלים של חמור⁽²⁾ דשתו אינשי ומעלו לירקונא⁽³⁾ — בפ"א דר"ה בגמ' ועל כסליו (כ"י) אמר עולא ידעין חברין בכל אי מאי סיבותא עבדי⁽⁴⁾ בהדייהו מאי סיבותא אמר עולא⁽⁵⁾ משום ירקא רב אחא בר הנניא אמר משום מיתא⁽⁶⁾ פ"ב בע' מת. — ולא בירוקה שעל פני המים (שבת פ"ב מ"א) פירש בערך אכמותא. * [אחי"ה בכ"י ו"ו הגי' אכמותא אבל כב' ווי"ן נוח יותר עיין מ"ש בערך אכמותא (בחי"א ע"ח:)⁽⁷⁾. וזה הציון עיקר מקומו אחר ציון הראשון דם הירוק וכו' כי ירוקה היא נקבה של ירוק, ועוד פתרון ירקא כמו ירקון, ירקונא עיין שבת ק"ט: מפני שהן לירוקה ופירש"י ירקון וכ"ה בגמ' שם ק"ט סע"א ירקונא עיין לעיל. ול"מ ירקון אי' עוד בשבת ל"ג סע"א סימן לשנאת הנם ירקון. יומ' פ"ד סע"א מי שאחזו ירקון. ועוד מל"מ ירקון (דברים כ"ה, כ"ב) פירוש מכת התבואה בלשון ערבי יرقان Vergiltheit, rubigo תענית י"ט רע"א כ"ב. על השדפון ועל הירקון, כתובות ה' סע"ב מן השדפון ומן הירקון ובתרג' ירקונא ועוד ירקנא כמו בל"ם וערבי עיין תרגום לירמיה ל"ו; עמוס ד', ט'. ועוד ירקונא בל"ם כמו עשב ירוק Grünkraut, Gemüse ומזה לפע"ד ירקונא בע"ל. עי"ע אחר ע' ירקומי — והקבוץ ירו' ביכורי ספ"ג דס"ה ע"ד מחזר פתירין (בל"ר paterae פ"י כוסות) עם ירקונין, ותרגום ארת (מ"ב ד', ל"ט) ירקונין (ולג' בוקס' ירקנין) ולדעת בעל כ"כ הוא מל"ר eruca פ' גרגיר Rauke (עי"ע גרגיר ח"ב, ש"ט), ומל"מ ירקק עשב עיין ירק ברכות מ"ד: נדה ג'. והקבוץ ירקות ברכות ל"ה. ל"ח סע"ב פסחים ל"ט. ר"ה פ"א מ"א; עוקצין פ"א מ"ב, פ"ב, מ"ז. ובלא"ר וסורי ירקא שבת ק"ט רע"ב, מנחות פ"ה. עי"ע יוחני א'. והקבוץ ירקא עיין לעיל ציון מ"ה כ'. ובענין הצבע הירוק עיין תוספ' סוכה ל"א: ד"ה הירוק ולחולין מ"ז: ד"ה אלא כי יש ירוק ככרתי שהוא מעין החציר עי"ע כרת א' וירוק כאתרוג (גדה י"ט:), ועוד ירוק כמוריקא (עי"ע) והוא ירוק

ככרכום, ועוד ירוק בשעוה (ירו' סוכה פ"ג ד"ג ע"ד) אבל זה נקרא לחווק הענין בכפלות: ירקק מל"מ, וז"ל הירו' הנ"ל אי זהו ירקק שבירוקים ר' לעזר אומר בשעוה ובשיושנת כרמל סומכוס אומר ככנפי טווס, ובתוספת' נגע' רפ"א הגי' ואיזה הוא הירק שבירוקין רבי אליעזר אומר בשעוה וכקורמן סומכוס אומר ככנף טואס וכחוץ של דקל ור"ש לנגעי' פ"א מ"ד הביא התוספתא בזה"ל איזהו ירקק שבירוקין ר' אליעזר אומר בשעוה וכקורמן סומכוס אומר (בכנף) [צ"ל ככנף] טווס וכחוץ של דקל ובכ"י אירפורט (בהוצ' צוק"מ 618) הגי' בשעוה וכקורמל וכו' ככנף טואס וכחוץ של דקל, ושם ג"כ ירקק שבירוקין כמו בנגעי' הנ"ל, ובספרא תזריע ריש פרק י"ד מפורש ירקק (ויק' י"ג, מ"ט) ירוק שבירוקים וכן שם פ' מצורע ריש פרשה ו' ירקקות (שם י"ד, ל"ז) ירוק שבירוקים, ועי"ע שקע, ורש"י על ויקרא י"ג, מ"ט, ועין שצבע ירקק ולנקבה ירקקת הוא בתכלית הירוק כמו הדם לכן דרשו רז"ל במגילה י"ג, ט"ו, אסתר ירקקות היתה ופ' רש"י לרף י"ג, כהדסה זו ע"כ ובכ"י פ' אי' בפירוש בגמ' אסתר (ירקקות) [ירקקות] היתה כהדסה. וממנו הפעל בקל שבת קכ"ט סע"א ירקא אפוחי, ולרוב בהפעל נדרים ג"ח. הוריקו עי"ע רק ב', ובהשאלה פניה מוריקות יבמות ס': סוט' כ', ירו' סוט' פ"ג ד"ח ע"ד, כמד"ר פ"ט, וות רבה פ' ותלכנה, תר"י א' לכמד"ר ל"א, י"ח אפאה מוריקין. הוריקו פניהם תנחו' וילקוט ריש נצנים פ' נחפכו פניהם לירקון או נתכרכמו פניהם. ב"ר רפ"מ ג' דרש וירק (כראשית י"ה י"ד) בזה הענין בכמה אופנים עי"ע רק ה' ושם הובא ציון מנדרים ל"ב, ורבינו גורם בנדרים שהריקין — בויק"ד פ"ח ערוגת ירק מלאה השכים כבוקר ומצאה שהוריקה ופ"י מהר"ם די לונזאנו בע' ירק: פ' ירוק כזהב וקלקול הוא לירק ע"כ אבל בילקוט ישעיה רמז רפ"ז גרס ומצאה ריקה וזה ג"ל עיקר והראיה ממד"ר פ"ז ומצא אותה שהפריגה עיין מ"כ] —

ירק = יריקת חמור (Eselsgurke) בפ"ח באהילות (מ"א) ויריקת החמור. פ"י קישואים והם מרים והן פקועות שדה. — (א"ב וכן נקראים בלשון

(1) כ"ה לכנון בדפ"ר וויניציא וכל כ"י. (2) כ"ה לכנון בכל כ"י ערוך וברפ' וויניציא, וברפ"ר ובשדפ"ע ל"י, ותיבות מי רגלים וכו' הם מפני דרבינו וכיה בפ"י רגמ"ה כ"י לבכורות (בקבוץ כ"י אנגיליקא דף ס"ה רע"ב). (3) בנו"ג ב"ס לירקונא. (4) בנו"ה עבדינו. (5) כ"ה בכ"י ו"ו וה"ב וכ"ה בעי' מת ובנו"ג עולא אמר וכ"ה בכ"י ליר. (6) כ"ה לכנון בכ"י ו"ו ליד וה"ב ובי"ר וכן מוכח מעי' מת ושם קצת קטוע ובעי' הנוכחי בדפ"ע חסר ונשמט מן אמד עולא עד אמר עולא וכן נשמט הסיום, ובערך מת הגי' חוננא, ובכ"י מי חנינה. (7) וכן בל"ם יורקא והוא ירוקה שעל פני המים בלשון ערבי *الخضرة على الماء* ונקרא *طحلب* (Moos) עיין לעף פפלני"צ 237 ושי"ג פ"י רשב"ץ בספרו מוגן אבות.

ישמעאל קשאי חמור). * [אחי"ה ור"ב העתיק ללשון ארמי כנוי של מלה ערבית *قثاء الحمار* פי' קישואי חמור וזו דעת רבינו האי גאון ורמב"ם והרחבתי בזה בע' אנגירון (ח"א, קל"ח: קל"ט.) עש"ה ושם הזכרתי גי' רה"ג וירוקת חמור ובנו"ג וירקות חמור ובדפ"ע ובכ"י בראש הערך ירקת ובאמצע ויריקת ובדפא"מ בראש הע' ירק ואחריו נמשכתי כי נגזר מלשון ירוק כי צבע זה הצומח הוא ירוק grün וכונת רבינו במ"ש והן פקועות ג"כ על זה הצומח עיי"ע פקועות לפי י"ט דילועי מדבריות ועיי"ן מ"ש בע' אנגירון בשם אפרים הסורי ועוד עיי"ע כנגר. ודע כי בל"פ נקראים קישואי חמור *خيار* ואולי יריקה (לפי גי' רבינו) הוא קייר הפרסי הנ"ל באותיות הפוכות. וסופר ערבי Ibn al-Dschezzar קוראהו קתא אלכרי (עיי"ן Donnolo להח' שמיני-שניידער 90) ולפע"ד צ"ל קתא אלכרי פירש קישואי חמור כי כר = *خربل* פירש חמור אבל וואוללירס (ח"א, 767) פירש *قثاء البري cucumis silvester* וזה ממש דילועי מדבריות של רבינו הנ"ל] —

א', ג"ו נדחק להבין כונת ר"ב ע"ש ואין ספק כי ר"ב כיון על ל"י *εραχόμος* פירוש משרת בקודש אבל שייכותו לשר הברד אין ג"ל, ודע כי בנו"ג יורקמו ובכ"י מ' ובילקוט הג"ל ויתר המקומו' אצל ד"ס הגי' יורקמי ונ"ל כי עיקר הגי' בוי"ו בסוף והורכב מן יורק פי' רוקק ושופך (עיי"ע ירק א') ומן ל"ע 44 פי' ברד וא"כ יורקמו [Hagelspeier] —

* יורקונא (פי' מל"ס עיי"ע ירק ב' כלומר יין שמעורבין בו יורקות *Kräuterwein*) ע"ז ל' סע"א שלש ינות הן וכו' מר ירקונא מתוק וכו' כ"ה בכ"י מ' ובכ"ה"ג ובכ"י ר"ח לע"ז (בקובץ כ"י אנגלייקא דף י"ח:) ירקנא וכ"ה בדפ' ש"ס וויען תר"ל אבל בכל הדפוסים הראשונים ירנא וכו"ה ברש"י.

ירקריקא (לפע"ד או מל"מ ירקק sehr grün או היתר טוב כמו שרקק מל"ע *شرقاق* וכ"ה בל"ס שרקקא *Bienenspecht*, *Grünspecht*) תרג' ואת הקאת ואת הרחם (יקי י"א י"ה) וית קתא וית ירקריקא. * [אחי"ה וכן תרג' אונקל' הרחמה (נדריס י"ד, י"ז) אבל תר"י א' לשני המקומות שרקקא וכ"ה בפשיטא וכן מוכח מחולין ס"ג. רחם זו שרקק וכו' ועיי"ע שרק ה' ושם הגי' בזה דרב ביבי: ושרק ררק ובנו"ג שרקק ועיי"ן זאאלאגיע להחכם לעוויוזאהן 169 ונתנית לגר על אונקלס להגאון מהר"ן אדלער לויק' הג"ל, והוספות פליישער לעמת"ד ללעווי ח"ב 580 ולעמת"ל ח"ב 447] —

ירק (= ירקן, ירקתא, יורקתא פי' מין אבן טובה שעניה ירוקה *grün-gelber Edelstein*) אודם פטדה (שמות כ"ה, י"ז; ל"ט, י"ז) סמקן ירקן. * [אחי"ה וכ"ה בתרג' יחזק' כ"ה, י"ג והוא תואר לזכר והקבוץ תרגום אסתר א', ו' סמקין ירקין, ולנקבה יחידה בתר"י א' לשמות כ"ה, י"ז יורקתא ושם ל"ט, י" א"י יורקתא והקבוץ בתר"י א' (שם כ"ה, י"ז) יורקתא. לדעת רבים פטדה הוא אבן *Topas* ועינה לדעת פליניאוס ל"ז ל"ב היא ירוקה grün אבל לדעת שטראבא ודיאדאר (עיי"ן וויענער רו"ב ח"א 282) הוא מצבע אדום ולזה מסכים כי בפסיקת' זוטרתי תצוה (כהוצ' ה' באבער צ"ד: הערה ד') מבואר פטדה עיקר עיי"ע והוא אבן אודם [Carneol] —

ירושלים (בל"מ לרוב חסר ובעזר' ירושלים — ל"ס ועוד מלא ירושלים *Jerusalem* עיר שלם יראה שלם עפ"י רז"ל עיי"ן בפנים) כפ' במה אשה (שבת נ"ט.) מאי עיר של זהב (שבת פ"ו מ"א) א"מ רבה בר חנה א"ר יוחנן (3) ירושלים דדהבא כדעבד לה ר"ע לדביתהו. ובר"ג דהגודר מן המבוש של (נדריס י"ד) הו"ג גנו ר"ע ודביתהו בתיבנא (4) הוי קמנקימ ליה (5) תיבנה ממזייה אמר לה אי הוה לי (6) רמינא לך (7) ירושלם דדהבא. פירוש כתר ועליו צורת ירושלם. כב"ד פרישת ג"ז (8) (לפנינו פ"י ג"ז) שם המקום ההוא ה' יראה (בראשית כ"ב, י"ד) אברהם קרא אותו יראה, שם קרא אותו

ירקומי (שר של ברד עיי"ן בפנים) בס"ג דפסחי (קיי"ה סע"א) אמר (1) ירקומי שר הברד לפני הקב"ה רכוננו של עולם ארד ואצנן הכבשן. ירקומי שר ברד (2). — (א"ב פי' בל"י שמש משרת בדברי קדושה ואולי שר הברד הוא מהפחותים בין שרי מעלה). * [אחי"ה הח' אייזלער במ"ד

(1) וכ"ה בילקוט תהלים רמז תתע"ג וכ"י מ' ואי"פ אצל ד"ס פסחי ולפנינו עמד. (2) כ"ה רק בדפ"ד. (3) כ"ה בכ"י ו"ז ובדפ"ע נשמט, וכ"ה הכ"י א"י לנכון ג"כ בכ"י ש"ס ובר"ף וברא"ש ובא"ז ה"ל שבת ס"ו פ"ד ס"ק ד' ובנוסחי ל"י מלת אמר. (4) כצ"ל וכו' בש"ס ובכ"י ל"ד וב"ר כי תבנא ובכ"י ו"ו בחיבה אחת ביתובנא. (5) כ"ה לנכון בכ"י ו"ו, ובכ"י ה"ב ול"ד לה. (6) בכ"י ל"ד במ"ס ליה. (7) כ"ה בכל כ"י ערוך ובדפ"ע נקטע. (8) כ"ה לנכון בכ"י כ"ד ובדפ"ע במ"ד מ' שנתחברו שתי אותיות.

שלם ומלכי צדק מלך שלם (שם י"ד, י"ה) אמר הקב"ה אם אני קורא אותו יראה שם אדם צדיק מתרעם ואם אני קורא אותו שלם אברהם אדם צדיק מתרעם אלא הריני קוראו כמו שקראו אותו שניהם ירושלם יראה שלם¹). במגילת איכה הבת ירושלם (איכה ב' י"ג) הבת יראה ומושלמת לי אמר רבי יצחק אמר הקב"ה כשאת יראה² את מושלמת לי. * [אח"י"ה כונת רבינו על איכ"ר

פ' מה אעידך ושם הגירסת הבת ירושלם הבת שיראה ומושלמת לי ע"כ והסיום א"ר יצחק וכו' חסר. ורבינו הביא זה המדרש יען שהזכיר מב"ר ירושלם כמו יראה שלם. ועפ"י שני מדרשים יש לומר כי ירו של ירושלם ענינו א' קצור מן יראו = יראות Anschauung ב' כמו ירוא (מפעל ירא) Verehrung ואלה שני הפירושים תמצא באו"ה לפירשט שרש ירושלם אבל את מדרש איכ"ר לא הזכיר אבל בלי זה אינו מיושב כל צרכו. ויתר מאמרי רו"ל בענין ירושלם עיין בברכות ג"ה. שבת ס"ב: ס"ג. קל"ט. פסחים ח': ג'. יומ' כ"א. סוכה ג"א: ר"ה כ"ג. תענית ה'. חגיגה י"ב: כתובות ק"ה. קידושין מ"ט: ב"ק פ"ב: כ"ב ע"ה: סנהדרין צ"ה. ושם: זכחים קי"ט: חולין צ"ב. אבדר"ג פל"ה איכ"ר פתיחת' ס' כ"ג ועוד עיי"ע אלכסנדריא ומ"ש בח"א, צ"ה. ועוד גיאוג' לנייבויער 134 והלאה. והתואר זכר ירושלמי איכ"ר פתיחתא רסי' כ"ד ילקוט ישעיה רמז רפ"ט כל נביא שלא נתפרש שם עירו ירושלמי היה (עיין מגילה מ"ו רע"א) ושם פ' רבתי אזל ירושלמי לאתינס וכו', תוספתא כתובות ס"פ י"ב כסף ירושלמי. ותלמוד דבני א"י נקרא ירושלמי עיין הקדמה למבוח"י למהר"ף. ולנקבה ירושלמית חולין ס"ה. עיי"ע יוחנא, איכ"ר פ' בני ציון עירוני שנשא ירושלמית. עירובין פ"ג. סאה ירושלמית והקבוץ ירושלמיות יומ' מ"ד: ירו' כתובות פ"א רכ"ה: תוספת' מעשר שני פ"ב] —

* ירוּשָׁה (das Erbe) עיי"ע הבא אח"ז.

יֵרֵת (בל"ע וּרְתַבְלִים בל"ם יֵרֵת כמו בל"ם ירש אותי (בראשית מ"ו, ג.) ירית יתי. * [אח"י"ה וכן הועתק בכל מקום שרש ירש ועוד שתי פעמים

הועתק כן שרש נחל בהפעיל עיין תרגום למשלי ח' כ"א; י"ג, כ"ב ובעל המתורגמן מצאו רק במקום ראשון. וכן בדרו"ל שבת קמ"ז: בראי וברתא כחדא יירתון. כתובות ג"ב: (פ"ד מ"ו) אינון ירתון. יומא ע"ב: לא תירתון תרתי גיהנם. ירוש' פ"א פ"א דמ"ו ע"ג דנירת גן עדן, שהש"ר מה יפית מן דיירות. כאפעל בתרגום משלי שם ושם ובנו"ג במקום ראשון דאירות וכ"ה במתורג' אבל כפשיטא דאורית וכ"ה בכ"י תרג' אצל לעווי וכן מצאתי בכני הגוף בכ"מ מ"ז רע"א זכנה אורְתָה ויהבה במתנה עיין פירש"י. והתואר ירוְתָא ובל"ם ירוְתָא פי' יורש עיין תרגום ש"ב י"ד, ז'. והקבוץ ירותין תרג' לשופטים י"ח, ז'. לירמיה ח', י'. ובירו' סנהד' ספ"ג דכ"א ע"ד כתב ר' לעזר לירְתוֹי ספרים וכו' והוא במשקל ל"ם ירוְתָא פי' יורש. והשם ירתו ירו' סנהד' שם ותר"י א' לבמד' כ"ז, ז' והוא כמו ירוְתָא פי' ירוְשָׁה בל"מ (או ירוְשָׁה מלא בדרו"ל קידושין ל"ז. והלאה. נדרים פ"א. אבות פ"ב, מ"ב). וכתב המתורגמן ע' ירת כן מצאתי כל השמות בוי"ו ודגש התיו והיה ראוי להיות ירוְתָא חסר וי"ו . . . ו בס' מי כות ירוְתָת ע"כ עיין הדוגמאות שם אבל אני מצאתי גם בנפרד באונקל' לדברים ג', כ'; תרג' יהושע א' מ"ו ירוְתָתְכוֹן וכן בויק"ר פ"ה ירותתי נכך וכו' ושם ומה ירותתך וכו' והוא במשקל סורי ירוְתָתָא ואולי גם ירוְתָתָא במקום ירוְתָתָא לכן בא תמיד בוי"ו ובדגש בת"ו. — פנ"ו עיי"ע פרגויות] —

יֵשֵׁב (ידוע מל"מ והפכו עמד, והשם יְשִׁיבָה, יֵשֵׁב, das Sitzen, Besetzen, der Sitz, die יֵשֵׁבִית) gesetzte Ansicht, Verständigkeit עיין בהוספות) בר"ג דפ' כל הזבחי' (מ"ט) אתיא בקל והומר מיושב ומה יושב שאוכל קדשים³ אם עבד הילל זו שאינו אוכל אינו דין שאם עבד הילל מה ליושב שכן פסול לעדות מיושב תלמידי חכמים מה לשם יושב שכן פסול לעדות שם יושב לא פריך. בכ"ר פרשת נ"א (ג') ולוט יושב בשער סדום (בראשית י"ט, א') ישב כתיב אותו. . . היום מינוהו ארכי (יודיקו) [צ"ל יודיקין]⁴. ובפרשת נ"ט מ⁵ (לפנינו פנ"ח) ועפרון יושב (בראשית כ"ג, י') רב יצחק אמר ישב כתיב אותו היום מינוהו ארכי סמרטיוגוס⁶

1) בכ"ר קצת בלי אחרת ע"ש ובילקוט תהלים רמז תת"ד ושם כתוב מלא ירושלם ואין זה נכון שהרי קוראו על שם שלם ועיין תוספות תענית מ"ז. ר"ה הר' ישם הובא זה הורו, בשם י"מ ואולי הוא ר"ת מן "יש מדרש" וכן אי' חסר במד' שו"ט סוף מזמור ע"ו אבל שם נשתנה הגוי ע"ש. 2) כ"ה בדפ"ר ואמ', ובדפ"א יראה. 3) ונראה שהוא ספ"י רבינו ועיין תוספ' יומ' כ"ה. ר"ה אין. 4) וכצ"ל בדפ"ר ע"ש. ארכי יודקי ועיין עוד ע' ידקי ומ"ש. 5) כ"ה לנכון בכ"י ו"ו וכ"ה בערך ארך בח"א רפ"ו ובדפ"ע ככאן במד' פי' י"מ. 6) צ"ל במלה אחת כמו בעי' ארך במקום הנ"ל וכ"ה בכ"י ו"ו רק שם במים ארכרטיוגוס וצ"ל ארכיסמרטיוגוס והוא ל"י ἀρχισμάρτυρος וכח"א רפ"ו. שורה כ"א אי' ס"ד ע"ש.

ומושיבין, מכות י'. אין מושיבין אותן ע"ש כמה פעמים, וזכרים פ"א מ"ג ביום שהושיבו וכו', יומא ל"ח סע"א ובמקומך ושיבך, ב"ק מ"ז סע"ב הושיבו ישיבה על קברו, ירו' כרכו' פ"ז די"א: בין נגידים תושיבך, תוספתא שבת ספ"ז המושבת אפרוחין וכו' עיין שם כמה פעמים, נתפעל ברכות ל"א, נתישבת. . לא נתישבה. מהוראה שניה רק בפיעל, בפועל, בהתפעל, בנתפעל: ויק"ר פל"ז אתה יִשְׁבֶת לבני סבלותם חיך שאת עתיד ליישב ולפרש לבני נדריהם, ירו' פסחים ספ"ה דל"ב ע"ד דרש ויִשְׁב (ש"ב ז', י"ח) יישוב עצמו לתפילה וצ"ל בתפילה וכ"ה בירו' סו"ט ספ"ז רכ"ב, יומ' רפ"ג ד"מ: ועיין תוספות סו"ט מ': ד"ה והאמר, ירו' שבת פ"ד די"ד ע"ד החומץ מיישב את הנפש, ב"ר פ"פ דברים שמישבים את הלב, ילקוט משלי תתקס"א מְיֻשְׁבִין את הדין, — ברכות ל', אין דעתו מיושבת עליו, סנהדרין ס"ח, דעתו מיושבת עליו, תנחומ' ק"י, ילקוט ישעיה רמז ש"ז דעתן מיושבת עליהן, ילקוט וארא סוף רמז קע"ח בשם ספרי בקי ומיושב, ירושלמי ברכות פ"ד ד"ח: לכו מיושבי, וילקוט הנ"ל ומיֻשְׁבִין בדין, ברכות נ"ח: (לפי גירסת כ"י ט') דלא מתיישבא דעתיה, חגיגה ג' סע"ב לאחר שנתיישבה דעתו, יומא פ"ב, אם נתישבה דעתה, איכ"ר פסוק כל עמה עד כמה מתיישבת נפש וכו', ילקוט ישעיה רמז שני"ט עכשיו נתישבה דעתי עליו — והשם המופשט יְשִׁיבָה הפכו עמידה כתובות קי"א סע"א אל תרבה בישיבה שישיבה קשה לתחתונות ואל תרבה בעמידה שעמידה קשה ללב, ושם: ישיבה שאין בה סמיכה, חגיגה ט"ו, אין למעלה לא עמידה ולא ישיבה וכו' כ"ה בכ"י ש"ם עיין ד"ס למקומו וכן בפ"מ להרמב"ם לסנהדרין פ"י מ"א ושם לא ישיבה ולא עמידה, כלים פ"ח מ"ח נמצא מקום ישיבת הכלן מקום ישיבת הצבע מקום ישיבת של שולקי זיתים מהור עיין פ"מ להרמב"ם, ובפ"י רה"ג בסד"ט למקומו מבואר רק תהלת המאמר וז"ל (כבלן) [צ"ל הכלן] פי' בעל מרחץ שמשלם לבני אדם ע"כ וכלי ספק צ"ל שמשמש וכ"ה בערך בלן (ח"ב צ"ט) ועוד שם הוספה קצת ע"ש ולכן בודאי דברי הערוך שם שייכים לרה"ג אבל בפ"י לזבין ד', ב' ליתנהו ונלקחו מכלים פ"ח מ"ח וכ"י אשר ממנו נדפס קמוע הוא בכלים שם וחלו

דלא יהא בר נש רב זבין מבר נש זעיר, בפ' כיצד משתתפין כגמ' רבי יהודה אומר אם יש שם תפוסת יד¹ (עירובין פ"ו) ורבי עקיבא מכבד את העשירים² כדרש רבה³ בר מרי ישב עולם לפני אלהים (תהלים ס"א, ח') פי' אימתי ישב עולם לפני אלהים בזמן שחסד ואמת מן ינצרוהו (שם) כלומר בזמן שיש עשירים שנותנין צדקה וגומלין חסד העולם מתישב והואיל וכן יש להן כבוד לפני הקב"ה גם אנו מכבדין אותן, פ"א לולי חסד ואמת שהן עושין לא היה עושרם נצור לפיכך ראוי לכבדן, *אח"י"ה כפ"י ראשון איתא בפירוש ר"ח (בש"ס וילנא) וכן הוא ברש"י ועוד עיין ביוחסין השלם הנ"ל בשם רש"י ומה שהביא בשם הערוך ליתא לפנינו ועיין מ"ש במבוא XIX ותיבות, ומן ינצרוהו לשון מוונות" שייבין עוד לפירש"י, ודע כי יש לשרש ישב שתי הוראות עקריות, א) ענין ישיבה שהיא הפך העמידה ומזו ענין עכבה ודירה במקום (sich aufhalten, wohnen ב' הושאל לענין מנוחת הדעת הלב והרעיון Herz beruhigen, erquicken מהוראה ראשונה שהוא ל"מ עיין דוגמאות ברכות ל"א: אסור לישוב בתוך ד' אמות של הלכה, מגילה כ"א, מנין לרב שלא ישב וכו', מ"ק מ"ז: לא היה יושב ע"ג כרים וכו', ב"ב ק': עמדו יקרים עמדו שבו יקרים שבו עי"ע כ"ך א', הוריות י"ג: תוספת' סנהדרין ספ"ז כשהנשיא נכנס כל העם עומדים ואין יושבים עד שאומר להם שבו, ובירו' ביכורים פ"ג דס"ה ע"ג ואין רשות לאחד מהם לישוב עד שיאמר להם שבו כתובות ק"ג: ישב כראש — ומענין עכבה ודירה ברכות כ"ח: יושבי קרנות וכו' הפכו יושבי בית המדרש (שם) עי"ע קרן ג', שם ל', השכים לישוב בקרון וכו' ירוש' פסחים ספ"ה דל"ב ע"ה, ירו' סוטה ספ"ז רכ"ב, ישבה לה בהר הבית. . ישבה לה במקומה, עירובין י"ח: וש"נ ישב בתענית, ברכות כ' רע"א וש"נ שב ואל תעשה — בפיעל שמ"ד פנ"ב ולא היו יודעין ליישבו, ירו' שבת ספ"ז ד"י ע"ד ושם רפ"ב די"ג ע"ג הכנאי שיישב את האבן וכו', ירו' פסחים פ"ח דל"ג: מפני שהוא כמיישב בידו, ובפועל ב"ר פפ"ב כשהקב"ה דן את אוה"ע מיושב וכו', ירו' גיטין פ"ז דמ"ח ע"ד אדם מעיר ערותו מיושב, הפעיל: סנהדרין פ"ה מ"ד

1) כ"ה בדפ' וויניציא וכ"ה בירוש' ובדפ' פיז' וויניציא רפ"ב ורפ"ח וקושטי' (ד"ס עירובין קס"ח): ובכ"י ערוך ו"ו ל"ד ב"ר תפיסת יד וכ"ה בא"ז ס"י קיצ ובנוסחא, 2) כ"ה בכ"י ו"ו ל"ד ב"ר ובדפ' וויניציא אבל בשאר דפי'ע קמוע הוא ול"י מן אם יש וכו' ממה שגרס רבינו ורבי עקיבא בוי"ו נשמע שהיה לפניו כמו בנוסחאותינו ר' מכבד עשירים ר' עקיבא מכבד עשירים, ובכ"י איפ' ורפ' שונצ' בהיפך עיין ד"ס שם קס"ט: 3) וכ"ה בכ"י ט' ועי' וביוחסין השלם 119 ובנו"ג רבא.

בו ידים. מכות י"א סע"ב איזהו ישיבה שהיא בארץ אהוזתו זה קבורה. יומ' כ"ה. וש"נ אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד וכ"ה בירו' יומ' רפ"ג ד"מ: וברו' פסחים ספ"ה דל"ב ע"ד וירוש' סומ' ספ"ז דכ"ב. אי' הגי' לא היתה ישיבה בעזרה אלא וכו' ולפי דעת ר' אמי (ר' אימי) בירו' בג' מקומות הנ"ל: אף למלכי בית דוד לא היתה ישיבה בעזרה. ירוש' ביכורים פ"ג דס"ה ע"ג אין ישיבה לפני סיני — ועוד ענין ישיבה כמובל"מ מושב או בכסא מלכות או באסיפת חכמים. בסוף איכ"ר על פסוק אתה ה' לעולם תשב וגו' וכי יש ישיבה בלא כסא וכו' ע"ש במפרשים. ריש אסת"ר פ' בימים החם: דרש כשבת המלך או"ה אין להם ישיבה. . . כשבת המלך אין כתיב כאן אלא כשבת המלך ישיבה שאינה ישיבה אבל ישיבתן של ישראל ישיבה ונ"ל המעם כי כ"ף הדמיון מורה רק שיווי ולא החלטת הענין וכן דרשו רז"ל ברכות ג': כחצות הלילה (שמות י"א) מי איכא ספיא קמי שמיא וכו' ע"ש וברש"י על הפסוק הזה ומכילת' שם. ועוד באסת"ר (שם) דרש אל מקום השֵׁבֶת (מ"א) " (י"ט) ביש ישיבתו בא לישב אומר לו דע לפני מי אתה יושב וכו' ועיין ג"כ רד"ק לזה הפסוק. ומענין ישיבה בשבת תחכמוני ואספת חכמים במקום שלומדים בו הלכה עיין אבות פ"ב מ"ז מרבה ישיבה מרבה חכמה. ב"ב ק"כ. בישבה הלך אחר חכמה. יומ' כ"ח: מימיהן של אבותינו לא פרשה ישיבה מהם היו כמצרים ישיבה עמהם שנא' לך ואספת את זקני ישראל היו במדבר ישיבה עמהם שנא' אספה לי שבעים איש וכו' אברהם אבינו זקן ויושב בישבה ע"ש כמה פעמים. עירובין כ"ו סע"א הושיב ישיבה על פתחו. פסחים קי"ט רע"א המכיר מקום חבירו בישבה. המקבל פני חבירו בישבה. תענית ח'. ירבה בישבה. חגיגה י"ד. זקן שראוי לישב בישבה (כ"ה בכ"י מי ובנו"ג לישבה) זכחים פ"א מ"ג כיום שהושיבו ראב"ע בישבה וכ"ה בירו' תענית פ"ד דס"ז ע"ד וברו' ברכות פ"ד ר"ז ע"ד אי' ומינו את ראב"ע בישבה. ירו' דמאי פ"ב דכ"ג. חכם שישב בישבה. ירו' שבת פ"ב ד"ג סע"ג ממזר ת"ח קודם לכה"ג עם הארץ. . . הא לישבה לא א"ר אבין אף לישבה. כלומר להיות ראש ישיבה והוא ריש מתיבתא (Akademiehaupt).

מכות י'. הרב שגלה מגלין ישיבתו עמו. סנהדרין ל"ב: הלך אחר חכמים לישבה אחר ר"א ללוד וכו' אחר ר' מתיא בן חרש לרומי וכו' כ"ה לנכון בפ"י ר"ח לסנהד' (בקובץ כ"י אנג' דף צ"ג). ובכ"י ש"ס. וזה מה שמצינו ביומ' פ"ו. ילקוט ירמיה ג' רמז רס"ט. מדרש משלי ס"י י' שאילתות בוואת

הברכה סס' קס"ז שאל ר' מתיא בן חרש את ר"א בן עזריה ברומי ותמורתו בירו' יומ' פ"ח דמ"ה סע"ב וירושלמי סנהדרין רפ"י דכ"ז ע"ג שאל וכו' כי שיבה והח' ברילל כמבוא המשנה 136 רוצה להסביר הלוקה הגירסאות ע"ש ושם הובאה גירסת המכילת' יתרו (פרש"י ז' פ' כי לא ינקה) הלך מתיא בן חרש אצל ר' אלעזר הקפר ללודיא וכו' ובאבות דר"ג פכ"ט הגירסא ללודקיא ועל חלופי הגירסאות כבר התעורר הח' פריעדמאן במאיר עין למכילתא שם. ולפע"ד החלוקה ללודיא. ללודקיא נולד מהבנת מלת ברומי במקומות הנ"ל כמו ברומי שהוא בנגב דא"י קרוב ללוד כמו שהוכחתי בערך דרום ע"ש היטב ושם היה מקום ישיבת ר' ישמעאל ובאמת בילקוט ירמיה שם אי' הוספת ברומי: שהיה ר' ישמעאל דורש ברומי מה שלי' במקומות הנ"ל ואולי עיקר הגי' בדרומא. ואולי היה ר' מתיא בדרומא קודם שהלך לרומי ומהר"ז פ' כד"מ 131 החליט שלא הלך ר' מתיא לא"י. ובלי ספק היה קבע רמב"ח ישיבתו ברומי עיין שם 130 והראיה ממעילה י"ז. שאל רמב"ח את ר' שמעון בן יוחאי בעיר ושם העיר נפקד וצ"ל בעיר רומי או גם זולת זו פ"י עיר כמו בל"ר urbs היינו עיר של רומי והראיה מיומ' ג"ז. אני ראיתיה ברומי ובמעילה י"ז: בתמורתו בעיר. — והושאלה מלת ישיבה למתיבתא דרקיע פסחים ג"ג: זוכר ויושב בישבה של מעלה ובכתובות קי"א: תמורתו כאילו מדבק בשכינה. וג"ל לפרש מלת ישיבה במעם בית ספר ובית רב אשר שם יושבין ועוסקין בתורה וכן דרשו רז"ל חגיגה ג': בעלי אסופות שיושבין אסופות ועוסקין בתורה. והקבוץ ירו' שבת פ"י ד"ב ע"ג שימשיתי את אבא עומדות מה שלא שימשיתי ישיבות וכו' כך א"ל שימשיתי את אבא עומדות מה שלא שימשיתי את רבך ישיבות עיין ש' המפרש. קהל"ר פסוק כל הדברים אפשר שישבות הללו טועות הן בדברים בטלים הללו — משתי הוראות הפעל ישב נבנה השם יישוב. ישוב א') כל מקום המיושב שבעולם bewohnte, cultivirte Gegend (ב' מנוחת והשבת נפש ודעת Einleuchten, Verständniss, מהוראה ראשונה ברכות ל"א. כל ארץ שגזר עליה אדה"ר ליישוב נתישבה וכל הארץ שלא גזר עליה אדה"ר ליישוב לא נתישבה וכ"ה סומ' מ"ו: ובמ"ע דמ"ג חכ"ה. ע"ג הוכחתי כי מדמיון הפרסיים נובע זה המושג. ברכות ג"ח רע"ב ביישובן והפכו (שם) בחורבנן. ירו' גימין פ"ה דמ"ז סע"א רע"ב משום יישוב הפכו חורבה (שם) וירו' ב"ק רפ"ט ד"ו ע"ד ב"ק פ"י מ"ו ביישוב והפכו (שם) במדבר. שם פ"ג סע"א ביישוב

כרמים, ביישוב שובכין, ירו' דמאי פ"א דכ"א ע"ד מן המדבר ליישוב, ירו' סוט' פ"ז דכ"א ע"ג ביישוב ילכו ולא במדבר, קהל"ר פ' מעות, רות רבה פ' באשר תמותי עולם שבאת ממנו דומה ליישוב (ליישוב) אם אין אדם מתקן ביישוב מה יאכל במדבר, ובפדר"א פמ"ג אם אינו לוקח מן היישוב לחם ומים כמדבר אינו מוצא לאכול ולשתות ועיין מדרש משלי סי' ו' וילק' ירמי' סוף רמז רצ"ז בשם מדרש, ועוד הפכו בר חולין קכ"ב, חזיר של יישוב חזיר הבר, ירו' שבת רפ"ד ד"ד: חזיר של יישוב, חזיר של בר, והפכו ים ירו' ב"ק ספ"ה ד"ה, אווז ים עם אווז יישוב וכו', פסחים צ"ד, כל היישוב כולו תחת כוכב אחד יושב ע"ש כמה פעמים — והושאל ליישוב העולם אומנות ועבודת האדמה ירוש' כ"ב ספ"ב ד"ג ע"ג יישוב העולם, ילקוט בא רמז רכ"ה ישוב המדינה, סנהדרין כ"ה סע"ב דלא שכיחי ביישוב, קידושין פ"א סמ"א אינו מן היישוב והפעל: מיישבי עולם סוט' כ"ב, הפכו (שם) מבלי עולם, ומזה הענין כמדרש תרשא (כביה"מ ליעללינעק ח"ג, קס"ו) והם עומדים על רגליהם (ד"ה ג' י"ג) כאות ל' שאין לו ישוב פי' בלי קיום ומשענה ובילקוט מ"א ז' רמז קפ"ה ל', מהוראה שני ה ירוש' נדרים פ"א דל"ו ע"ד דבר של יישוב (הפכו של סכנה, שם), בר פל"ה בני אדם של יישוב ושם פ"ט פ"כ ביישוב הדעת פי' שהיתה דעתה צלולה] —

וויניצ' רק הנוצרי וכן הוא באה"ת למסכת עבודה זרה דף י"ז כך למדני הנוצרי ובכ"י ש"ס ובע"י הראשון הגי' ישו הנוצרי, וכן שם בכ"י ובדפוסים הראשונים ומצאתי אדם אחד מתלמידי ישו הנוצרי ועיין יתר המקומות בד"ס לע"ז שם, ובתוספת' דחולין פ"ב וירו' ע"ז פ"ב ד"מ ע"ד וירו' שבת ס"פ י"ד ד"ד סע"ד הגי' ישו פנדרא ועי"ע בן פנדרא (ח"ב קכ"א): ועוד עי"ע בן סמרא (שם ק"ח: והלאה) ושם בסוף הערך הנ"ל הובא ציון מסנהדרין ק"ז: שדחו לישו הנוצרי בשתי ידים וכ"ה בסומ' מ"ז, בדפוס' הישנים והובא במאמר חסרון הש"ס ועוד עיין גי' כ"י ש"ס לסנהדר' שם וע' מרמות, ובתוספ' כ"י אירפורט לחולין פ"ב א"י ישוע בן פנמרא (פנטירי), ובע"ז כ"ז: לפי גי' כ"י ישו בן פנטירא, ועוד עי"ע בוני (ח"ב ג"י) ציון מסנהדרין מ"ג, וקצת מזה הציון הובא בע' קרב ע"ש ומ"ש וכל הענין נשמט בדפ' באסיליא וקראקא מן הצינזור עיין חסרונות הש"ס וד"ס לסנהדרין צד ס"ג, והלאה, ובכ"י ש"ס וע"י איתא הרבה פעמים בספור שם ישו הנוצרי.

ישוע¹ (נתקצר מן לי"מ ישועה או כמו ל"מ ישע פי' עזרה והצלחה ואשר והושאל ליום פדיון או ליום הולדת הבן Auslösungs- Geburts- tag des Neugeborenen) בס"ג דפ' מרובה (כ"ק פ' סע"א) איקלעו לבי ישוע הבן, פי' לפדיון הבן, ישוע [צ"ל ישועה] תרגום פורקן וכן תרגום פדיון, * [אח"י"ה עיין מתורגמן שרש פרק א' כל לשנא ישועה והצלה ופדיון מתורגם בלי פריק וע"ש הדוגמאות, ולכן צ"ל במקום ישוע תרג': ישועה תרג' וכו' או צ"ל ישע וכן תרגום ישענו (תהלים צ"ה, א') פורקנא (כפי גי' כ"י), וכפי הערוך אי' ברש"י ע"ז ד', ד"ה להן שוע ע"ש וכן מוכח מפ"י לבי"ק הנ"ל ע"ש והתוספות שם ד"ה לבי השיגו עליהם והעלו בשם ר"ת פ"א והוא ממש כפי' רבינו בע' שבע בשם ר"ח ואולי גם בתוספ' צ"ל ר"ח במקום ר"ת, וכשני פירושים הנ"ל העתקתי, ובע' שבע מצוין ג"כ ישוע הבן מבי"ב ס' סע"ב ורשב"ם לא פי' וכן לא מצאתי מפורש בפירוש רגמ"ה כ"י לב"ב, ומתפעיל יושיע (סוף ל"ד): נבנה השם הושענא עי"ע. — ועוד פירוש ישוע שם הפרטי במקום הושע, הושע עיין עזרא ב', ב'; נחמ" ח', י"ז, והיה ישוע התשיעי בראשי האבות לכהנים ושכניהו העשירי עיין דה"א א', כ"ד, י"א; דה"י ב', ל"א, מ"ו ועיין מ"ש הח' כאבער בהערה

* ישבב (שם הפרטי א') לחברו של ר"ע עיין חולין ל': ל"ב, כתובות כ"ש: ועוד עיין ד"ה למחרו"ף קל"ג ומבוא המשנה להחכם ברילל קמ"א ב') לכהן הגדול בימי בית שני יומ' מ"ז, ועיין רש"י לחולין שהשווהו עם ישבב דה"א א' כ"ד, י"ג ועיין היוחסין השלם ז' ושם הגי' ישבאב וכ"ה במקרא אולם יותר טוב לדמותו עם ישבב אחיו של ישמעאל (שמעון) בן קמחית וכן נכתב מלא ישובאב בכ"י ליומ' ועוד עיין מ"ע לח' גרעמץ ח"ל, ג"ד, ולפע"ד שם חכם הנ"ל ראוי להכתב חסר להבדילו מכה"ג של אותו השם, ועוד יש אמורא מזה השם עיין יוחסין השלם 160.

* ישו (קצור מן ישוע והוא מיסד דתם) ובא איזה פעמים בתואר הנוצרי סנהדר' ק"ג סע"א שמקדיה תבשילו ברכים כגון ישו הנוצרי כ"ה לנכון בכ"י ו"ו בע' קדח ב' וכ"ה בכ"י ש"ס מ' פ' וק' ובע"י הראשון ובדפוס' הראשונים ונשמט מן הצינזור וברוב כ"י ערוך נמחק או נגרד ובדפ'

¹ כ"ה לנכון בעמק שני"ב, ובדפ"ע בראש הערך: ישע.

ובמה"מ לה' ברילל 103 והלאה. ג) לאיזה אמוראים ד"מ ר' ישמעאל אבנה דר' יודן ר' ישמעאל בר רב יצחק מבה"ר ק"ה והלאה.

* **ישן** (ידוע מל"מ schlafen) והושאל לרפיון erschaffen שחש"ר על משכבי: כשישנתי לי מן התורה ומן המצוות נסמכו לי לילות ללילות ושם עכשיו שישנתי לי וכו' והוא מיותר וכפול עיין פי' מהרז"ו. והשם ישנה עיי"ע.

* **ישן** (מל"מ ופי' עמידת דבר ימים רבים alt) הפכו חרש עיין דמאי פ"ד מ"ז, ירו' פסחי' פ"ו דל"ג, ירו' גיטין ספ"ג דמ"ה: והקבוץ יומ' כ"ו רע"א והשם ישן פירוש מעמד הקודם der frühere Zustand קידוש' ס"ו סע"א החזיר את התורה ליושנה, כתובות ח': החזירו הדבר ליושנו, סנהדרין י"ט. החזיר ר' יוסי את הדבר ליושנו בציפורי, ירוש' ברכות פ"ג ד"ו: חזרו הדברים ליושנן, שם פ"ז די"א ע"ג וירו' מגילה ספ"ג דע"ד ע"ג למה נקראו אנשי כנסת הגדולה שהחזירו הגדולה ליושנה ובבבלי יומ' ס"ט: אי' שהחזירו העטרה ליושנה. והפעל ממנו בפעל ובפועל כ"ב צ"א סע"ב ואכלתם ישן נושן (ויקרא כ"ה) מלמד שכל המיושן מחבירו הוי יפה מחבירו ואין לי אלא דברים שדרכן ליישנן דברים שאין דרכן ליישנן מניין וכו' ושם צ"ה רע"א במשנה ישן משל אשתקד ומיושן משל ג' שנים ושם רע"ב מיישן והולך עד החג, ירו' גיטין ספ"ג דמ"ה: מיושן מן ג' שנים, נדרים ס"ו. המיושן יפה למעיים, דב"ר רפ"ט מן היין הזה אני מיישן לשמחתו של בני, ירו' ע"ז ספ"ה דמ"ה: מיישנן כל שנים עשר חודש, התפעל ירוש' גימין שם הדא אמרה דמתיישן² חייב באחריותו שתי שנים הדא אמרה דמתיישן חייב באחריותו עד החג וכו' קהל"ר י"ב, ח' הבל הבלים המתישן בו פי' כשהורגל בו עיין פי' מ"ב וירי' משה, כנתפעל מד' תדשא פי"ג (בביה"מ ליעללינעק הובא מהח' לאטמעס במקום הג"ל) ולמה נקרא שם הצרעת נושנת שגרמו עונותיו שנתישנה הצרעת זמן מרובה.

* **ישנה** (פירוש תואר למבצר של רומיים קרוב לציפורי) קידושין פ"ד מ"ה ארכי ישנה של ציפורי כה"ג בע' ארך (ה"א רפ"ז) וכ"ה במד"ר פ"ט. ערכין ל"ב, קצרא הישנה של ציפורי עיי"ע גסמר ג' ויש"ג וע' ביתר (ח"ב פ"ט) וע' בני קצרא של ציפורין (שם קכ"ג) ועיין ג"כ מ"ע מאגאציען להחכם בערלינער ח"ד צד כ"ח וח"ה קפ"ז והלאה.

לפסיקתא דר"כ פ' העומר (צד ס"ט) על המאמר אימתי הן תמימות בזמן ישוע ושכני' ביניהם וצ"ל בזמן שאין ישוע ושכניה ביניהם — ישוע בן פנטרא עיי"ע הקודם לזה. ידים ג', ה', ר' יוחנן בן ישוע, ירוש' מ"ק פ"ג דפ"ב ע"ג ישוע אחוי דדוריי] —

* **ישט** (מל"מ רק בהפעיל וישטמ אסתר ה', ב') פי' שליחת יד (darreichen, ausstrecken) כל לישנא דשליחות יד מתורגם בלש' הושטמה עיין המתורגמן וכן כדרז"ל פסחים כ"ב: ע"ז ו' רע"ב מנין שלא יושיט אדם כוס של יין לגזיר וכ"ה בתוספת' דמאי ספ"ב והובא בע' ש"מ ד', הולין ק"מ. הושיט ירו' לקן, פסיקת' דשליחות (פסיקת' דרי"כ צד קס"ז) והובא בילקוט שלח רמז תשמ"ד משל לשנים שהושיטו הדסים למלך אחד הושיטה לשמו ויצאת לשם זקנו ואחד הושיטה לשם זקנו ויצאת לשמו חזקיה הושיטה לשמו וכו' משה הושיטה לשם זקנו וכו', ב"ר פ"ע והושיטו לו בקנה ושם בנ"א את מושיטו לזה בקנה ע"ש במ"כ, ואולי מזה ירו' מגילה רפ"ד דע"ד ע"ד המא חד ספר מושטמ תרגומא מן גו סיפרא כלומר שלח יד ופושט לקחת תרגום לקרוא בו או אולי המי"ם שרשית עיי"ע משט. והשם הושטמה עיי"ע, ועל שם הפרטי בר' ישימא עיי"ע בח"ב, קע"ז:

* **ישיון** (קבוץ מן ישיויא פי' ערש Lagerstatt, Bett (והיוד נוספת) תוספתא ב"ב רפ"ד המוכר את הספינה וכו' לא מכר לא את היציעין ולא את הישיון כ"ה בכ"י אירפורט (צוק"מ 402) ובנו"ג הישיון, ותרגי' ערש (דברים ג', י"א) ותרג' מושב (ש"א כ', כ"ה) ישיויא והוא כמו יצוע בל"מ שתרגי' יצועי (בראשית כ"ט, ד') ישיווי עיי"ע שו"א ונבנה מהפעל ישן וכן בל"ס. והי"ד בראש נוספת או הוא במקום א' כמו אשוויה עיי"ע או אולי צ"ל ולא את הישיון עיין תרגום עמוס ב', ח' ויגיד עליו רעו ולא את היציעין שענינו מטה וערש, ועיין ערך יצע.

* **ישמעאל** (שם פרטי א') לאומת הערביים שנתיחסו על שם ישמעאל בן אברהם אבינו תרג' עריץ (איוב ט"ה ב') ישמעאל תקיפא¹ שבת י"א, תחת ישמעאל ולא תחת גוי עיי"ע חבר ב', פסחים ק"ח: כוש ישמעאל והקבוץ ישמעאלים סוכ' נ"ב: ירו' תענית פ"ג דס"ו סע"ג וילקוט איוב רמז תתק"ו, עטיפת ישמעאלים מ"ק כ"ד, עיי"ע עמף ג', ב') לתנא הנודע והוא חברו ובעל מחלקותו של ר"ע עיין חקירות מהרז"ף בדה"מ 105 והלאה

¹ לפי גוי' כ"י אצל החי' לעוני. ² כ"ה לנכון בדפ' זוטאמי' וכדפ' קראמשיין במ"ס דאימתיישן.

עצמו, כמדבר רבה פ"ח כל המישר אורחותיו הוא מכבד להקדוש ברוך הוא, מגילה י"ח: מיושרין הן אצל רבי מאיר] —

* יִשְׂרָאֵל (שם הפרטי Israel) א' לכוני של יעקב אבינו (בראשית ל"ב, כ"ט) ונקרא בכ"ד פס"ח, פע"ד וילקוט ויצא רמז קי"ט וק"ל, מדרש שו"ט מזמור קכ"ד וילק' תהלים רמז תת"פ ישראל סבא להבדילו מן ב' כנוי של עם ישראל, ורז"ל הרבו לספר מישראל עיין ברכות ו'. ז': ל"ב. נ"ג: שבת כ"ב: ל"א. ס"ז. פ"ו. וש"נ. פ"ח. קמ"ה: קמ"ו. עירובין כ"ב: מ"ג: פסחים ס"ו. פ"ג: פ"ז: קי"ח: ר"ה ח': ירו' ר"ה פ"א דנ"ז. יומ' ל"ט. נ"ב. נ"ד. ע"ה: סוכ' ל"ד. מ"ה: מ"ט: נ"ב: כ"צ: כ"ה: ל'. תענית ג': ט'. כ"ז: מגילה י"א. י"ב: י"ג: כ"ט. מ"ק מ"ז: חגיג' ה': ט'. י"ב: מ"ו. מ"ז. ס"ג. כתוב' ח': קי"א. גיטין ז': נ"ו: נ"ז. סוט' י"ג. מ"ח. קידושין י"ח. כ"א. כ"מ ל"ג: נ"ט. ב"ק קי"ג. כ"ב י': סנה' כ': ל"ט. מ"ד. נ"ו: צ'. צ"ג. ק"א: מכות כ"ג: ע"ז ב'. שם: ד'. שם: ה'. שם: ח'. שם: כ"ה. כ"ט. מנחות מ"ג: נ"ג. שם: ס"ה. חולין ז': ס'. פ"ט. צ"א: צ"ב. ק"א: ערכין ט"ו. אבות פ"ג מ"ד אבדר"ג פ"כ. והקבוץ ליחידים מעם ישראל, ימות פ"ה. יִשְׂרָאֵלִים, ושם ל"ז. וקידושין פ"ד מ"א (ס"ט) יִשְׂרָאֵלִי.

* יִשְׁיֵשׁ (מל"מ ופי' זקן alt) וגם בענין לשון כבוד כמו בשמוש זקן בל"י ובל"ר πρεσβύτης-
τρεπος, presbyter עיין תוספות ע"ז י': ד"ה כל נשיאיה, ועוד כמו זקן בהוראת חכם מ"ק כ"ה: גזע ישישים.

יָתַב (כמו את כל"מ) תרג' את יתי תרגום אותי. * [אחי"ה וכו' בל"ס יתא ובסמיכות ית אבל בתרגומים תמיד בפתח ית והוא יחס הפעול ובכנויים יתי, יתך ועיין עמ"ד ללעווי א', שט"ז וכן בירו' ביכורים פ"ג דס"ה ע"ד יתיה דמן רבנן, ב"ר רפ"ג וקהל"ר פ' את הכל: יתהון לא הניין לי ועיין עוד כריתות ג': נדרים ס"ו: ולנקבה יתהין ילקוט ישעיה רמז של"ט ועוד מ"ש הח' לאמטעם במקום הגיל.

* יָתָא (כמו אָתָא kommen) תר"י ב' לדכרים ל"ג, מ"ז יתָין ועיי"ע אתא.

יָתַב (= יְתִיב כמו ישב ובל"ס יתב ובל"ע ויָתַב sitzen, sich aufhalten) תרג' והוא

* יִשָּׁף (נדרף עם נשף, נשב anfachen) וכ"ה בל"ס בא פעל אושף שבת קי"ט רע"א מושיף נורא.

* יִשְׂפָה (מל"מ וכ"ה בל"ע יִשְׁבַּ, יִשְׁפַּ בל"י ורוי * Jaspis, ή ἰάσπις, jaspis) פסיקת' זוטרתי תצוה (כחוצ' הח' באבער צ"ד). על ישפה בנימין, ושם צד צ"ה מפורש ישפה מאבצר ונ"ל מרבארין מל"פ מרואייד פי' פנינים יקרים וכן העתיק ריב"י מאווס תרשיש (שמות כ"ח, כ"י) ובהערה בפסיק' שם אי' במ"ד מזארין וצ"ל כמ"ש כאן. ירו' פיאה פ"א דמ"ו ע"ג ורוי' קידושין פ"א דס"א: פסיקת' רבתי פכ"ג פעם אחת אבדה ישפה של בנימין וכו' ועיין בשנויים קידושין ל"א. ע"ז כ"ד. דב"ר פ"א ילק' יתרו רמז רצ"ו.

יִשָּׁר (מל"מ וענינו הפד מן עות fest, gerade) ורגליהן⁽¹⁾ רגל ישרה (חוקאל א', ז') מלפי החיות מהלך תקמ"ו שנה מניין ישרה⁽²⁾. בר"ג דפ' הרואה בירו של מ"י (פ"ט ד"ג). בגזיר בפרק מי שאמר הריני גזיר ושמע חבירו בגמ' האשה שנדרה (כויר כ"ג). ובהוריות רפ"ג (י"י: 3) כי ישרים דרבי ה' וגו' (הושע י"ה י"י) מסקנא משל ללות ושתי כנותיו הן נתכוונו לשם מצוה צדיקים ילכו כם (שם) הוא שנתכוון לשם עבירה ופושעים יכשלו כם. * [אחי"ה ולנקבה בקבוץ יִשְׂרוֹת פירוש קרבנות נדרים ונדבות והפכו חובות עיין זבחי קי"ד. קי"ז: קי"ח. ודרשוהו מן הישר בעיניו וברים י"ב, ח"י) ובריו מגילה פ"א דע"ב ע"ג דרשוהו כמעט יִשְׂרוֹת: מה תעשו שם דבר שהוא בא לידי יִשְׂרוֹת ואי זו זו עולה ושלמים, וישרות הוא שם מופשט בל"מ יִשְׂרָה (מ"א ג', ו') ילקוט משלי כ"א רמז תתקנ"ט בשם המדרש (והוא ריש מדרש רות) מדת ישרות. מדרש שו"ט מזמור צ"ט דורש מישרים: אתה כוננת ישרות של עולם ובלקוט תהלים רמז תתנ"ב ישרות בעולמך. ב"ר ס"פ נ"ד מהלכות בישרות, סוט' ט': כתר ישרותיה אזל, דב"ר ספ"ח צידקה וישרותה וכו', ובשהש"ר פ' מישרים דרש זו המלה: מה ישריין רחמיך והוא הפעל פי' מה תקיפין או מאושרין ומזה הענין יישר חילך, יישר כחך עיין הציונים בערך אישר כחלק ראשון דף שכ"ז. ובפעל סוטה י"ב. שמות רבה פרשה א' יִשָּׁר (דברי הימים א' ב"י י"ח) זה כלב שיישר את

(1) במקרא ורגליהם. (2) וקרוב לזה בגי' המהרש"ם אף מלפי החיות מהלך ת"ק שנה ומ"ו שנאמר ורגליהם רגל ישרה כמנין ישרה ועיין תוספ' חגיגה י"ג. ד"ה ורגלי ובדפוסים ליתא הפסוק ואיתא המספר ה' מאות שנה וחמש ועשרה. (3) ל' בדפוס ערוך.

וּשְׂגִי אֶתְפַּעַל שִׁבַת מ'. הא איתותב, ירושלמי ברכות פ"ד ד"ז ע"ג איתותבת, ושם בנין דאיתתבת וכו', והשם מתיבתא עיי"ע פירוש תשובה.

יְתָד (מל"מ זל"ע וְגַד Pflock שם לכלי ברזל העשוי לתקוע מל"ע וְגַד תקע einstecken אבל יתדות דרכים Wegpfützen עיין בפנים) כפ' כל הכלים (שבת קכ"ג: וכ"ה בירו' שבת ר"פ י"ז דמ"ז. ושמי"ר פל"א) חוץ מן המסר הגדול⁽¹⁾ ויתד של מחרישה, כפ' יתד בכלי (מ"ג) יתדות אהלים ויתדות המשוחות טמאין, פירוש יתדות המורדין שמורדין הארץ, תרג' מדה (שמו"ב כ"ה ב, ח' ועוד במ"א) משחחא, שלשלת [של] משוחות (כלי שם) כמות⁽²⁾, גץ יוני⁽³⁾ אלו יתדות דרכים (מקואות פ"ט, מ"ב) כבר פי' בע' גץ. * [אחי"ה עיי"ע גץ ב' ח"ב,

שמ"א, וע"ש מ"ש בענין גץ שהוא בל"ע רפש ופיט Pfütze ולפע"ד יתדות דרכים ג"כ מזה הענין כי סוסטאדעס בל"י רפש מים נקבצים Sumpf zusammengelaufener Gewässer והוא נומות מלאות מים שפי' רבינו בע' גץ וכן פי' המהרש"ם וכלי זכרון פי' הערוך) לירו' ברכות פ"ב ד"ה רע"ד על מה דאיתא שם מסתלקין לצדדין מפני יתדות דרכים, ולפע"ד אין שייכות לזו עם יתדות אהלים או ליתדות של מחרישה או ליתדות החרוישה תוספ' כלים כ"ב פ"א שהוא מל"מ כאמור מפעל ערבי ותד פי' תקע ונעץ וכן נאמר בעירובין מ', נעץ שתי יתדות עקומות, וגם בל"מ (ישעיה כ"ה כ"ג כ"ה) בא בקשור הפעל תקע, ועוד נאמר על פי הפסוקים הנ"ל (שם כ"ג, כ"ד, כ"ה) כהשאלה יתד על איש גדול רב פעלים וכמו שזעתיק התרג' (שם) יתד: אמרכל, ירו' ברכות פ"ד ד"ז רע"ד וירו' תענית פ"ד דס"ז ע"ד אשרי אדם שיש לו יתד במי להיתלות בה וכי מה היתה יתידתו של ר"א ב"ע שהיה דור עשירי לעזרא (עיין בכלי ברכות כ"ז סעי'ב וירו' יבמות פ"א ד"ג סעי'א ורע"ב), ב"ר פמ"ג ויתן לו מעשר מכל . . . מכה אותה ברכה (בראשית י"ד י"ט) אכלו ג' יתדות גדולות בעולם אברהם יצחק ויעקב, וגם נאמר לרעה ב"ר ס"פ ס"ב ויהי אחרי מות יהושע מיד נתגרו בהן יתדות הארץ ובמ"כ פי' כמו והיו לשיכים ובס"א יתירות ושתי נוסחאות הביא גם פי' המיוחס לרש"י וגני' יתירות איתא גם כן בפרק צ"ח עיין ערך יתה, אבל לפע"ד יתדות הארץ בדל"ת העיקר ופירש שהיו יתד תקועה לישראל לרעה, וכן פירש"י למגילה ו',

יושב (בראשית י"ח, א') והוא יתיב. * [אחי"ה ועיי"ע תב א', כל ישב וכל לגור באורייתא מתורגם כן עיין במתורגמן הדוגמאות, וכן במקרא דניאל ז', מ"י, י', כ"ו; עזרא ד', י', י"ז, וכדו"ל ב"ב כ"ב סע"א יתבנא, ר"ה כ"א, חולין מ"ז, ירו' סנהדרין רפ"א די"ה, יתיב, יבמות ק"מ, יתבא, מגילה ג' סע"ב יתבה, כתובות נ"ב: יתכן, יומ' ע"ד: שבועי ל': תיב, עירובין ל"ד: ונתיב, שם נ"ד סע"א לא תתיב צ"ל לא תיתיב וכ"ה בתוספ' נזיר כ"ד: אמר, יבמות ק"ח סע"ב כתובות ע"ה, קידושין ז', ועוד זולתו: למיתב ירו' כלאים פ"ט דל"ב רע"ג מיתב, אתפעל שבת ל"ג: איתבו, והושאל לבעילה כי תרג' כי יבעל בחור (ישעי' ס"ה, ה') כמא דמיתב עולים עם כתולתה כן יתיבון וכו' ועיין מ"ק ב', וערך תב ג', והשם מייבתותא מ"ק שם, אֶתְפַּעַל מנחות ס"ה סע"א (מגילת תענית פ"א) אֶתְתַּב, ועוד בהוראת ישב פי' ענין ישוב דעת והנחת נפש sich beruhigen שבת ג"ב רע"א איתותב דעתיה וכן בפעל ברכות כ"ה, ליתובי דעתיה, יומא פ': פ"א, חולין ק"ב, מיתבא דעתיה, כ"מ פ"ג סע"ב לא מייבתא דעתיה, חולין ס': לא קא מיתבא דעתה, תמיד ל"ב, לא מיתבא דעתיהון, ב"ב ג' סע"ב ליתוביה ליצריה, — אפעל יומ' ס"ט: אותיבו, חולין ג"ט, נתיביה, שם וברכות מ"ה, אותביה, ירו' כתובות ספ"ז דל"א, אייתבון, ירו' קידושין פ"א דנ"ח ע"ד אייתבוני, עיין תרגום אונקלוס לבראשית מ"ז, ו', י"א; לויק' כ"ג, מ"ג; תרג' למ"א כ"א, מ', י', י"ב; לתהלים קי"ג, ח'; קמ"ג, ג' ועוד זולתו, והתואר יתבא בל"מ יתבא פירוש יושב Einwohner ב"ב ח' סע"א יתובי מתא, והשם מְתִיבְתָא [Gelehrtensitz, Akademie]

* יְתָב (= יְהַב) הפעל יהב מהפך הה"א במקור ובעתיד לתי"ז שבת י"ט סע"א פסחים י"ב סע"א כתובות נ"ב: נתיב, קידושין ע"ה: מיתבא ליה, כתובות ק"ו סע"ב ב"ק צ"ה: ב"ב קכ"ד, למיתבא ליה — ירוש' כלאים ספ"ט דל"ב ע"ג מיתבינין צ"ל מינסבינין וכ"ה בירו' כתובות פ"ב דל"ה:

* יְתָב (= תוב פי' מל"מ השיב erwidern, Frage עיקר מקומו בערך תוב וש"ג איתיבי, מיתיבי, ואפעל גם מותיב כ"מ פ"ז, דלא מותיב, כתובות מ"ד: שבועות כ"ה: זכחים ל"ד, מותבינין אשמעתין שבת קכ"ה: קידושין ג':

(1) כ"ה בכל כ"י ובדי' וויניציא, ובדפ"ר ושדפ"ע לוי. (2) ובעי' שלשל פי' רבינו עפ"י פי' רה"ג לסד"מ ע"ש. (3) בדפ"ע ובמ"ס יוניי בשני וויס ועיי"ע גץ ומ"ש.

קסרי בת אדום שהיא יושבת בין החולות והיא יתד תקועה לישראל היתה בימי יונים ופירש"י יתד תקועה לרעה] —

* יתד (= נתד מל"מ ענינו יציקה ומסיסה (schmelzen) ירו' ע"ז פ"ג דמ"ג: ופ"ד דמ"ד המתוך כוס לעבודה זרה (שם כמה פעמים), ושם במקום ראשון בדפ' זיטאמיר המיותכין (ובדפ' קראט) במ"ס המיות כו"ל) כוס לע"ז וצ"ל המיותכין ובבבלי ע"ז נ"ב. אי' ריתך כלי עיי"ע רתך. ומזה ית'קים עיי"ע הכא אח"ז.

ית'קים (ולפע"ד מערך הקודם ענין יציקה והגרה das Giessen, Schütten והוא הכלי אשר בו מנערין את הקדירה Giesser, Ausgiesser ועוד עיין בפנים דעת הערוך) בפרק י"ב בכלים (מ"ג) הייתיכים⁽¹⁾ טמאים, פי' תניא (תוספתא, כלים במ"ב פ"ב) אלו הן יתיכים⁽²⁾ שהחנווני מנער בהן את הקדרה והן כמו זומא לסטרון (כלים פ"ג ופכ"ה שבת קכ"ג: במ"ג ל"ג. הוריות י"ג:). וי"א ענין יתד⁽³⁾ בית יד מלש' (יחזק' כ"ב, כ"ב) כהתוך כסף ענין מלקחיים שנוטלין בו הכלי שמהתך⁽⁴⁾ הכסף ומריקין⁽⁵⁾ למקום אחר. * [אח"י"ה זה הפי' הביא ר"ש בשם הערוך והוסיף בזה"ל והא דתניא בתוספתא אלו הן היתוכין וכו' ההוא מנער מלשון ותער כדה אל השוקת אבל אין לפרש לש' קינוח וכו' ע"ש נ"ל ברור כי ר"ש בא לחלוק על מה שפי' הערוך והן כמו זומא לסטרון" שלפי דעתו ענין מנער: קינוח וניעור (das Rühren) לבן פי' ר"ש כי מנער פי' מן ותער כדה והדין עמו וגם רבינו נוטה לזה בהביאו דעת י"א כמ"ש ומריקין למקום אחר, רק לפי י"א הוא מלקחיים ולפי זה צריך לגזור

המלה מל"ע ת"ח פי' תלש ausreissen וממנו מתאחז מלקחיים Zange. אבל לפע"ד נ"ל שגזרתה מערך הקודם ומל"מ נתד בהפעיל ענין הגרה כמו תתיכני (איוב י"י) וקרוב לל"ע ת"ח ונאמר מנאר שהמ"ף ממנו הלחלוחית וא"כ יתיכים הם כלים אשר בהם מסננים הלחלוחית Durchsieher וזה מה שאמרה התוספתא הנ"ל מנער בהן את הקדרה] —

יתום (מל"מ, ותואר לבן בלא אב ואם, Waise, Verwaister ולנקבה יתומה) בפרק האיש מקדש בו ובשלוחו בגמ' האיש מקדש את בתו⁽⁶⁾ (קידושין מ"ו רע"א) כגון⁽⁷⁾ שנעשו בה מעשה יתומה בחיי האב, ובס"ג נדרדרים (פ"ט:). אבל חכ"א ג' נערות נדריהן קיימין כוגרת⁽⁸⁾ ויתומה ויתומה בחיי האב. בכתובות בפ' המדיר בגמ' המקדש את האשה (ע"ג סע"ב) מודים חכמים לר' אליעזר בקטנה שהשיאה אביה ונתגרשה והיא יתומה בחיי האב (והיא אינה כוגרת שתקבל קדושים גמורים)⁽⁹⁾ וכיבמות בפ' ב"ש (ק"ט). מפורש קטנה שהשיאה אביה ונתגרשה (הרי היא) כיתומה בחיי האב והחזירה (אסורה) [שאסורה]⁽¹⁰⁾ ליבם מפני שגירושה גירושין גמורין ואין חזרתה חזרה גמורה⁽¹¹⁾ כלומר כיון שהשיאה אביה אין לו בה רשות וכיון שנתגרשה אעפ"י שהאב קיים היא יתומה בחיי האב והיא אינה כוגרת שתקבל קידושין גמורין⁽¹²⁾. אמנ יתומה כבר פירשנו בערך אמנ. * [אח"י"ה עיי"ע בח"א. ק"כ וש"ג ויש להוסיף ירו' מגילה פ"א דע"ב. ובענין יתומה בחיי האב עיין ש"ע אה"ע רס"י קנ"ה ומ"ש והיא

(1) כ"ה בדפ"ר נפיו וויניציא, ובד' באסיל הייתכום, ובדפ"מ הייתכום, ובפ"י רה"ג הייתוכין ובנו"ג הייתוכין, וצ"ל הייתוכין ובערך פרבין הגי' הייתוכין. (2) בנו"ג הייתוכין וכ"ה בר"ש ובכ"י אירפורט, ורה"ג בשם כרתניא הייתוכין ומו"ל מצוין וזכחים ל"ד. ולא מוצאתי אבל הוא בתוספתא הג"ל. (3) כ"ה בדפ"ר ול"י כשרפ"ע. (4) כ"ה לכנון בכ"י ו"ו ובדפ"ע ובר"ש בשם הערוך שמוחק, בדפ"מ שמוחק וצ"ל שמתוך וצ"ל כ"ה בעה"ק שני"ב. (6) כ"ה בכ"י ו"ו ל"ד ביר ה"ב. (7) בנו"ג הוא"ל. (8) בדפ"ר אי' ואלו הן כוגרת וכו' אבל בנו"ג כג"י כ"י ערוך. (9) עיין מ"ש למטה. (10) וכ"ה לכנון בכ"י ו"ו ל"ד וביר וכן מוכח מדפ"ע עיין למטה בהערה. (11) ע"כ נגזרתה אחר כ"י ו"ו ל"ד וביר וכ"ה בדפ"ר וויניציא רק שם אי' עוד ציון מיבמות הג"ל מה שלתא בכ"י הג"ל כי בכ"י הגי' בכתובות בפ' המדיר בגמ' המקדש את האשה מפורש מודין וכו' אבל בכל דפ"ע אי' זה הציון מיבמות לכן הבאתיה ועוד ל"י בדפ"ר וויניציא מפני שגירושה וכו' וכו' אבל היבות: והיא וכו' עד גמורים שמתו בין שני חצאי עגולה כי נעתקו ממקום הראוי, ובאמת בכ"י הג"ל ליתנהו ועיקר מקומן בסוף הערך בפ"י זה המאמר דכתובות ויבמות וכל הפירושו עד סוף התיבות הג"ל שהסגרתה נשמט במעות מדפי וויניציא אבל אי' בכ"י הג"ל ובדפ"ר פי"ו באסיל ואמ"ש ופי' וכמו שכתבתי בפנים. (12) ועל פי ההצעה הג"ל כראוי בכ"י חוץ מכ"י ה"ב הכל נכון וקיים כי מתחלה ציון רבינו קידושין ונדרים בענין יתומה בחיי האב ואח"כ הביא זה דכתובות דמודים חכמים לר"א בקטנה שהיא יתומה בחיי האב ולכסוף הביא זה דיבמות אשר שם מפורש ובאמת שם עיקר מקומו (בפרט שלפי הירושלמי איתא הך מודים חכמים לר"א וכו' במשנה ביבמות עיין גליון הש"ס). ועל ציון האחרון דיבמות סובב והולך פי' רבינו, אבל בכל הדפוסים יש חסרונות ושיבושים מאוד וחלו בערך הנוכחי ידים עסקניות ואנכי תקנתיו בחמלת ה' עלי ולמען יבין הקורא את השבושים והחסרונות אעתיק כאן נוסחאות דפ"ר פי"ו באסיל ואמ"ש וז"ל בפרק האיש מקדש (בדפ"ר): בו ובשלוחו; ובדפ"ר באס' ואמ"י: בקידושין) כגון שנעשו בה (ל"י בדפ"ר) מעשה יתומה בחיי האב והחזירה שאסורה ליבם מפני שגירושה גמורין ואין חזרתה חזרה גמורה כלומר כיון (בדפ"ר במ"ד כ"ן) שהשיאה

אינה בוגרת שקבל קידושין גמורין כונתו לביאור המאמר ואין חזרתה חזרה גמורה מפני שאין לאביה בה רשות כשנשאת פעם ראשונה וכ"ה דעת רש"י בכתובות לפי מה דורא קמא שהובא בשמ"מ לכתוב וברש"י שלפנינו איתא בהיפך והוא מ"ם עיין חי' הרשב"א לכתובות ושמ"מ שם. — וכנ"ה בשבת י"א. עיי"ע חבר ב'. פסחים ק"ה רע"א יתום בכיצתו ואלמנה בתרנגולתה. וריש המאמר עיי"ע טב א'. תענית כ"ד. ביתום ויתומה. ב"ב קכ"ג. משל למח"ד לבעה"ב שגדל יתום בתוך ביתו לימים העשיר אותו יתום וכו', מגילה י"ג רע"א המגדל יתום ויתומה בתוך ביתו מעלה עליו הכתוב כאלו ילדו. וכ"ה בסנהדרין י"ט: לפי כ"י פ' וק' (ר"ס צד כ'): ובנו"ג יתום בתוך ביתו וכו', כתובות נ' סע"א אשרי שומרי משפט עושה צדקה בכל עת. . . זה המגדל יתום ויתומה בתוך ביתו (וכצ"ל) בילקוט תהלים ק"ו רמז תתס"ד ע"ש, שם נ"א רע"א ההוא יתום ויתומה ראתו לקמיה דרבא א"ל רבא העלו יתום בשביל יתומה וכו' שם ס"ז סע"א ורע"ב יתום ויתומה שבאו להתפרנס מפרנסין את היתומה ואח"כ מפרנסין את היתום וכו', יתום ויתומה שבאו לינשא משיאין את היתומה ואחר כך משיאין את היתום, יתום שבא לישא שוכרין לו בית ומציעין לו מטה וכו', סוטה י' סע"א אמרה ליה יתומה אני וכו', אסתר פ' גם ושתי יתומה אחת שנשתיירה לו. ובל"ס יתם = יתָמָא פי' יתום, ירו' שבת פ"א ד"ג ע"ד וירוש' ע"ז פ"ב דמ"א ע"ד דין דייקתם, ולנקבה בויק"ר פל"ז לחדא יתמתא וגי' רבינו עיי"ע קלב, ובהשאלה נאמר יתום, יתמא סנהדרין צ"ו רע"ב העולם יתום עיין מ"ש בפירושו במ"ע דמ"ג חכ"א 575. חגיגה ג': ירו' חגיגה רפ"א דע"ה ע"ה, ירו' סוטה פ"ג די"ט. מכילתא בא פרש' מ"ז אין הדור יתום שראב"ע (שרוי) בתוכו, ועוד הושאל לקצר ההכנה ומעט ההשגה חולין קי"ג סע"ב, ע"ז י"ג: יתמא עבד רבך

הכי, כתובות י"ז: יתמא לא עבדא לך אמך דרדוגי ומישחא עיי"ע דרדג. וגם נאמר על הבהמה בכורו' פ"ט מ"ד איזהו יתום כל שמת אמו או שנשחטה וכו' ע"ש, ובגמ' נ"ז: חולין ל"ח: תחת אמו (ויק' כ"ב, כ"ז) פרט ליתום, תוספתא בכורות ספ"ז מעשר בהמה של יתומין, ועוד בקבוץ ברכות י"ח: זווי דיתמי, ב"ק מ'. יתמי לאו בני כפרה גינהו, כ"מ ק"ה רע"א ואפי' מיתמי ועיין עוד ב"ב ח'. איתמי, גיטין ג'. ערכין כ"ב, וש"ג, ירוש' סוטה פ"ג די"ט, אתון יתמיא, ובהשאלה כתובו' ק"ו, קרו לנפשיהו יתמי דיתמי, ובמשקל עברי פסחים ג': שכו יתומים ושם וב"מ ע' רע"א מעות יתומים, ועיין עוד ברכות מ"ז, שבת ל"ג, גיטין ג', וש"ג, ולנקבה יתומות יבמות ק"י, קי"א, והלאה, והפעל מן יתום פסחים מ"ט, מאלמן את אשתו ומייתם את גוזליו ובכ"י ש"ס בניו וכ"ה בילקוט עמוס רמז תקמ"ה בשם פסחים, ובילקוט וירא רמז צ"ה בשם תנא דבי אליהו, ובנתפעל כתובות מ"ד: גת'תָמָה] —

* יתָמָא, יתָמָה (שם מקום אולי Jetma בשומרון) ערלה פ"ב מ"ה דוסתאי איש כפר יתמה ובכ"י מ' ובספר האגודה אצל ד"ס למקומו יתמא ועל שם מקום הג"ל עיין גייבויער גיאוגראפיע 268.

יתָר (אִיתָרָא = יתָרָא בל"ס חבל כמו יתָר בל"מ והוא חלב שבמקום יתָר הקיבה Fett am seilartigen Darm) [בפ' אלו טרפות בגמ' ניקבה הקיבה] (1) (חולין נ' רע"א) דאיתרא איה אמר רב [אמי] (2) מקמצין, פי' קיבה של בהמה עגולה כמין קשת ומחובר בה חלב משני צדדיה חלב של מעלה שהוא מרובה שהוא על גב הקשת אסור מן התורה ונהגו בו איסור בכל מקום וחלב שעל צד זה של קיבה שהוא על היתר אנחנו אוסרין וכהנים נהגו בו היתר ולמה נקרא שמו איתרא שהוא על יתָר הקיבה. * [אחי"ה כ"ה לנכון מאוד בכ"י ו'ו בתחלת הערך הגי' דאיתרא בשני יודין

אביה אין לו בה רשות וכיון שנתגרשה אעפ"י שהאב קיים היא יתומה בחיי האב והיא אינה בוגרת שתקבל קידושין גמורין, וביבמות פ' ביי"ש מפורש קמנה שהשיאה אביה ונתגרשה כיתומה בחיי האב והיא אינה (1) אסורה ליבם (ובדפ"ר איתא רק, וביבמות בית שמי מפורש" ותו לא). כונת מזה כי בדפוסיו ערוך חוץ מדפ' וויניציא נשמטו איזה שורות מן 'יתומה בחיי האב' הראשון עד 'יתומה בחיי האב' האחרון. ובדפ"ר אשר שם חצי ערך הראשון הוא כהוגן ומסכים לרוב בכ"י נקטע בחציו האחרון ונשתבש בפנים בערכוב הדברים. ותמיהני על הגרובי"ב שלא העיר מאומה מכל זה בהפשוט. (1) וכ"ה בערך המצא ועי' הסם ומ"א וכצ"ל כאן. (2) נסחתי על פי ערך המצא לפי גי' דפ"ר ובנו"ג רב אויא אמר ר' אמי וכ"ה בפ"י ר"ה לפסחים נ"א. אבל כבר כתב יוחסין השלם 110 וצ"ל רב איא בפי שמונה שרצים נ"א רב אויא עיי"כ וכונתו על שבת קי"ט: כי בדפ' שונצינו אשר היה לפני בעל היוחסין אי' באמת איא במקום אויא שלנו ובכ"י א"פ ר' אויא עיין ד"ס שבת צד קכ"א. ואי"כ גם בערך הנוכחי צ"ל איא באל"ף כמו בערך המצא לפי דפ"ר רק שם בשני יודין אייא וגם לזה יש סמך כי בפסחים נ"א. גרס כ"י א"פ במקום אוירא של מ"ד: אויא וכ"ה בר"ף ובפ"י ר"ה אולם בכ"י בי מו גרס רב חייא וכ"ל ברור כי צ"ל רב אויא וכגו' דפ"ר בערך. ואולי גם בה"א תתכן כי בכ"י פי' לברכות כ"ה רע"ב הגי' רב אויה בה"א תחת רב אויא שלפנינו, על כל פנים תקון של שריד שבערכין עי' יתָר מעות הוא והיה צריך רק לרמוז על נוסח שלנו רב אויא אמר רב אמי וכ"ה בהפ"ש"ב.

פ"ג. סאה ירושלמית יתירה על מדברית שתות, ובלא"ר מ"ק ד'. מירחא יתירא ולנקבה שם כ"א רע"א ב"מ ק"ד: מילתא יתירתא — גימז'ים רע"ב ידא יתירא זכי לה רחמנא. והקבוץ זכר מ"ק ב"ג. יתירי כח. יתירי מדע עיי"ע חזן ב"מ ג"א. בדמי יתיר. — ולנקבה יתירות וחסרות בס"ת קידושין ל' סע"א. עירובין י"ג. סומא כ'. הן המלות מלאות בוי"ו או חסרות ממנה. ב"ר פצ"ה כל השבמים הניחו יתירות ושבתו של יששכר לא הניחו יתירות אבל עיי"ע יתד — ובל"ס יתיר, ולנקבה יתירה פי' כמו בל"מ יתיר, יתרה ובא כבר זכרנו בדניאל ב', ל"א. ה'. י"ב. י"ה. ב"ב ק"ג: היתיר כל שהוא יחזור ואם אמר הן חסר הן יתיר וכו', שם ק"ד. הן חסר הן יתיר. חולין מ"ג. חסר או יתיר או חליף טרפה. והקבוץ רות רבה פסוק ויאמר לה: אילין יתיריא מה אינון, ותואר הפעל יתיר, ויתר פירוש הרבה עירובין פ"ג: יתיר על כן, גימז'ים פ"ג מ"א יתיר טיבן, ב"ב ק"ג. יתיר טבאן, מ"ק כ"ז: כתובות ק"א. יתיר מדאי, מ"ק שם יתיר מכשיעור, ב"מ ל"ה. יתיר מכדי חסרונו, יומ' פ"ה. מ"א יתיר ממה שקראתי לפניכם כתוב כאן, יבמות ק"ג. יתיר משהאיש רוצה לישא אשה רוצה להנשא, פסחים קי"ב. יתיר ממה שהעגל רוצה לינק פרה רוצה להניק, ויק"ר פל"ד, רות רבה פ' ותאמר לה חמותה, ילקוט בהר רמז תרס"ה וילקוט רות רמז תר"ד יתיר ממה שבעל הכית עושה עם העני העני עושה עם בעה"ב, מ"ק כ"ז: אי אתם רחמים בו יתיר ממני ירו' ברכות פ"ב ד"ה ע"ג יתיר ממה שלא יגעתם וכו' עיי"ע יגע וש"ג. שם פ"ד ד"ז ע"ד וירושלמי תענית פ"ד דס"ז ע"ד לא שהוא בן תורה יתיר ממני אלא מפני שהוא בן גדולים יתיר ממני, והוא מל"מ (קהלת ב', ט"ג י"א; ז', ט"ז; י"ב, י"ב) ובקשור הכי"ת לחזק הפעולה גדרים פ"ג מ"א לוקח ביותר, מוכר ביותר (הפכו בפחות שם), ספרי ואתחנן פ' ל"א עיי"ע ייחל, ויק"ר פ"ד וביותר אם היה זכר, וכן גם במקום תואר הפעל ב"מ ק"כ"ז: הוות קא בכיא פיתיתא, והשם יתרת עיין קידושין ובכורות לפי גי' רבינו בערך הנוכחי. חולין מ"ז. לית הלכתא כוותיה דרבא ביותר, ב"ר פ' צ"ח דרש אל תותר (בראשית מ"ט, ד') לא יותרת לך כלום (אבל נראה יותר גי' דפוס פירדא לא יתרת לך כלום ובדפוסים חדשים וותרת), השם המופשט עירובין ק"ג: זכחים י"ט רע"א יתיר בגדים, חולין ל"ו סע"א יתירי קראי, והפעל נותר

ובסוף הערך ביוד אחד כי דאייתרא הוא קצור מן ד"א יתרא פירוש שעל היתר ר"ל שעל יתיר של קיבה כמ"ש רבינו לנכון בע' המצא, לכן בסמיכות נמצא ג"כ בשני יודין כי בא בקשור ד' כמו תרבא דאייתרא עיי"ע תרב אבל בנפרד מן הראוי להיות ביוד אחד ובלא ד' בראש המלה כמו כאן ולמה נקרא שמו איתרא ואלף הוא נוספת והוא כמו יתרא בל"א וסורי, וכן בערך ספח א' בדפ"ר נכון איתרא ביוד אחד אבל בדפ"ר ככאן בשתי פעמים דאייתרא וכ"ה בדפ"ר וויניציא, ובדפוס פיז' באסיל ואמש' למה נקרא שמו דיייתרא וכ"ה בפסחים נ"א. לפי גי' כ"י ש"ס מ' ובד' וויניציא בסיליא ולובלין שפ"ו אבל הנכון כמו שכתבתי בנפרד איתרא ובסמיכות ר"ל בקשור עם ד': דאייתרא וכ"ה ברי"ף אבל בה"ג הל' חלב צד קל"ב: דאייתרא ופי' אבל דאייתרא פסחים נ"א. כלומר אבל חלב שעל יתיר ר"ל שעל יתיר של הקיבה, וכן בחולין שם דאייתרא כ"ע לא פליגי דשרי וכו' פי' מה שנוגע זה החלב שעל יתיר הקיבה וז"ל רגמ"ה כ"י לחולין (בקובץ כ"י אנגיליקא ש"ט). יש עליו (על הקיבה) חלב שעשוי כיתר ע"כ, וכן פירש"י בפסחים ובחולין דאייתרא חלב שבמקום היתר וכ"ה באו"ז הל' טרפות ס' תי"ג ושם דאייתרא חבל והוא נעתק מרש"י לחולין שם, וכן תרג' יתרים (שופטים ט"ז ז' והלאה) יתירין, יתריא] —

יתר (מל"מ בכל אופניו וענינו השאר חלק מהכל ועוד ענינו מותר ועודף, übrig, überflüssig, Besonderes) בפ"ק דקידושין בגמ' והכ"א בכסף (כ"ד סע"ב וכ"ה רע"א) ובפ' מומין אלו (בכורות מ"ה רע"א כמשנה) היתה בו יותרת (כס"ג דפ' המדיר (כתובות ע"ו) חכא במאי עסיקינן פיתרות (יתרות מה ראה מייתי כלומר מה ראה יכול האב להביא שאחר שנתקדשה נולדו בה איברים יתרים כגון אצבעות ידים ורגלים ודאי כן נולדה מייתי האב ראה הראה הבעל המומין קודם שקידשה ונתפיים. * [אחיה וכן פי' רש"י ביתרת, אצבע יתירה דליכא למימר אחר אירוסין נולד ע"כ אבל הרשב"א בחי' (ועיין ש"ס) מסיק בזה"ל ואוקמה ביייתה ברגליה שהן מומין שבסתר אבל שבגלוי בכלן על הבעל הראיה ע"כ — וכ"ה בכורות מ"ה, מ"ה: יתיר בידיו וברגליו, שם מ', וחולין נ"ח: חסר ויתיר ביד, חסר ויתיר ברגל וכו', חולין ג"מ. ס"א. אצבע יתרה, עירובין

(1) ליתא מדפוס פיז' והלאה. (2) כן הוא בדפוס ראשון וויניציא וכל כ"י ערוך ומדפוס פיז' והלאה לית א. (3) בנויג יתרת. (4) בנויג ביתרת.

בהאראזאיקאן לכאכארט ח"ג 771 ע"ש היטב. וכן בניטין שם בא יתוש ונכנס בחוטמו, וכן בתנחומי חקת ססי' א' ובמד'ר ספי"ה נכנס יתוש בחוטמו, ובויק'ר ר"פ כ"ב מזגו לו (למיטום) כסא דחמרא וזימן לו הקב"ה יתוש אחד ונכנס לתוך חוטמו וכן בקהל"ר פ' ויתרון ארץ: זימן לו הקב"ה יתוש לתוך הכוס ונכנס לתוך חוטמו ומשני ציונים האחרונים קצת ראייה לפידוש רבינו דיתוש הוא רחש שגדל במים כי מיטום שמה כוס יין אחר יציאתו ממרחץ כמו שיסופר שם ושם, וכ"ה בכ"ר פ"י ושם ובילק' קהלת ריש רמז תתקע"ב ובמקומות הנ"ל הפליג לדבר כמעשה דיתוש וכן נאמר בדרך הפלגה בילקוט בחקותי סוף רמז תרפ"א יתוש שבמקומינו יש בו ששים רבוי קלפים בבית המסס שלה, ונ"ב בכורות נ"ט וצ"ל נ"ז: אבל שם אי' רק ראש המאמר שהובא בילק' חזירים שבמקומינו וכו', וכ"ה בילקוט איוב רמז תתקכ"ו וליתא סוף המאמר הנ"ל. סנהדרין ל"ח. אם תזוח דעתו עליו אומר לו יתוש קדמך כמעשה בראשית וכ"ה בש"ק בכ"ר פ"ה ויק'ר ר"פ י"ד. הוריו י"א סע"א אכל פרעוש אחד או יתוש אחד הרי זה מומר. והקבוץ ב"ר פ"י אפילו דברים שאת רואה אותן שהן יתירה בעולם כגון זבובין ופרעושין ויתושין אף הן ככלל ברייתו של עולם הן וכ"ה בשמ"ר פ"י ויק'ר פכ"ב במד'ר ס"פ י"ח קהל"ר פ' ויתרון ארץ תנחומי חקת ססי' א' ילקוט בראשית רמז ט"ו. שתהא מעלה לך דברים ארורים כגון יתושין ופרעושין וזבובין ב"ר פ"ה ופ"ב מזיקי ביתו כגון יתושים ופרעושים וזבובים, שם ר"פ נ"ד. ויק'ר ר"פ י"ט וצואה עבדה יתושין, תוספת' שבת רפי"ב (י"ג) זבובין ויתושין, ובתוספ' תרומו' פ"ז א' היתושין, ירו' סוכ' ספ"ב דנ"ג: מפני השרב ומפני היתושין, ירו' שבת ר"פ י"ד ד"ד: ותושין צ"ל יתושין עיי"ע גז (חיב רס"א): ב"ר ס"פ ל"ד עיי"ע אדמדמני. חולין ס"ז רע"ב. עיי"ע כלס ומ"ש. ובענין גזרת המלה יתוש ראיתי בכ"ב שעל שהוא קמן ות ש כח נקרא כן, ואחריו נמשך בסתם הח' לעווי והביא ראייה מל"ע تاسی אבל כבר השיג עליו הח' פליישער אבל גם בפירושו לא נתקררה רוחי ולפע"ד הוא ממש ל"ע *تصوص* פי' Mücke, eulex וא"כ יו"ד נוספת ואצלי קרוב שבכונה הוסיפו רז"ל יו"ד בראש כדי להקל על מכמא של תעסוס] —

כמו כל"מ תמורת שם ועוד בפיעל עירובין י"ג. שמא . . . מייתר אות אחת (עיין ההפעיל) שמ"ר פכ"ז יתרו שייתר פרשה אחת בתורה, שם רפ"י ויק'ר פכ"ב, וקהל"ר פ' ויתרון: כאילו הם קיורתין בעולם. הפעיל סוטה כ'. תתיר אות אחת. ברכות ל"ד סע"ב לא הוטרקם, ב"מ פ"ג סמ"ז מפני שמתירות, אפעל ירוש' פ"א פ"ז ד"כ, ואייתרון, פעל ירו' מגילה י"ט סע"א לא אמרן אלא דלא מחסרא ומייתרא פורתא אבל מחסרא ומייתרא פורתא לית לן בה, אתפעל כהבלעת התי"ו אייתר (במקום איתר כמו בל"ס) ברכות ל"ה, שבת ס"ד, אייתר ליה, מנחות צ"ג: אייתרו ליה, אפתעל יומ' מ"ו רע"א איברי עולה שנתותרו] —

יתרא (שם פרטי ונדרש) בפ' הערל בגמ' עמוני ומואבי (יבמות ע"ז רע"א) ועמשא בן איש ושמו יתרא הישראלי (שיב י"ה כ"ה) וכתוב (דה"י א"י י"ו) יתרו הישמעאלי אמר רבא (שחגר חרבו כישמעאל אמר כל שאינו שומע הלכה זו ידקר בחרב כך מקובל אני מבית דינו של שמואל הרמתי עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית, *אח"ה גשנה עוד בירושלמי יבמות פ"ח ד"מ ע"ג, שו"ש מזמור ט' פ' האויב, רות רבה פ' אני מלאה רפ"ד, ובכולם בשם רבנין אמרין ועוד בכמה שנויים ובירושלמי הובא אלי תרו הישמעאלי ובבבלי יבמות וברות רב' יתרא וכן מוכח מגי' מד' שו"ט אבל בפסוק כמו בערוך יתרו, ועיין עוד רד"ק לש"ב ובמנחת שי לש"ב ושם יתרו הישמי] —

* יתרא (פירוש בלשון סורי כמו נתר, *νίτρον* Laugensalz) תרגום כ"י נתר (משלי כ"ה, כ"י) יתרא וכ"ה בפשיטא, ובנו"ג חילא, עיין לעווי עמ"ד 349.

יתוש (Mücke) בר"ג דפ' המוציא יין (שבת ע"ז): אימת יתוש על הפיל, פי' רחש הוא שגדל במים נכנס לו במיבורו ומפחידו. *אח"ה אבל מגיטין נ"ו: בעובדא דמיטום בריה קלה יש לי בעולמי ויתוש שמה משמע דיתוש הוא שרץ דיבשה דאיתא שם עלה ליבשה בא יתוש ונכנס בחוטמו וכו' וכבר התעורר על זה בעל התשבי הובא בהפשב"ע, וגם במ"ש רבינו נכנס לו במיבורו יתרו ראוי לומר נכנס בחוטמו וכן הוא בפירוש רש"י וכן מעיד סופר יוני תיאודוריש והובאו דבריו

(1) כ"ה בכל כ"י ודפ"ר אבל בדפ"י וויניציא עמון ומואב ובשדפ"ע ל"י. (2) בנו"ג עוד כלמד.

יהולל בנבל נימי עשירי, סייע להשלים ערך עשירי, ופותח (עיזור) [אזור] מלכים ומוסר, ישכילני בערך אחד עשר.

*[אחי"ה חרוזים אלה נמצאים אחד חתימת יו"ד בכ"י ו"ו א' וב' ול"ד ובריטיש מוזיאום ורבינו כיון על הפסוק איוב י"ב, י"ח מוסר מלכים פתח ויאסר אזור במתניהם, וסוף המלה של פסוק הקודם יהו לל ובזה פתח לשבח יהולל, וכונתו במ"ש בנבל נימי עשירי על תרגום תהלים ל"ג, ב' בנבל עשור: בניבלא דעסרתי נימין (עיון ערכין י"ג): ולשון ערומים בחר בסיום אות יו"ד שהוא עשירי ובכ"י ל"ד הגי' רק יהולל בנבל (עשורי) [עשירי], סייע אי' לנכון בכ"י ו"ו ב' ול"ד ובריט' מוזיאום אבל בכ"י ו"ו א' (ייסייע) [סייע] עתיד במקום עבר היותר נכון אחרי שהיה מסיים כבר, במקום עיזור של כ"י ו"ו א' או עיזר כגי' כ"י בריט' מוז'. צ"ל אזור כלשון הפסוק ושנה סדר התיבות אודות החרוזים מוסר — עשר, ומשל ויאסר אזור הוא על זירוז ואמין כח עיין רש"י על זה הפסוק וזירוז הבין רבינו מן מרבית החשכלה וזה מ"ש י ש כ י ל נ י וכו' ובכ"י ו"ו ב' ישכילני מן שכל פי' ידרכני אבל הנכון בכ"ף כדאי' בשלשה כ"י, ובכ"י ה"ב אי' בזה"ל וממי אירא ה' ישעי ואורי, והודות והלל לו כי נשלם ערך עשירי, וב עזרת אלהי כל בשר, אהל ספר ערך אחד עשר ע"כ, ובכ"י ב"ר איתא רק: נשלם ערך יוד אהל ערך (כאף) [כ"ף] —

אות הכף

ירו' מ"ק פ"א ד"פ: ועוד בירו' סוכה שם להלן . .
 וכא ועם אותיות השמוש מ', ל': מְבֹא = מיכא
 פי' מְזָה עיין תרג' אונקלס לשמות י"א, א'. י"ג;
 ג', י"ט; י"ז, י"ב; כ"ה, י"ט; כ"ו י"ג; ל"ב מ"ו; ל"ג,
 א'. מ"ו ירושלמי פ"א ד"כ ע"ד, ירו' כלאים
 רפ"ה דכ"ט ע"ד, ירו' נזיר שם רע"ד, ירו' קידוש'
 פ"ג דס"ג סע"ד מיכא . . מיכא, ירו' נדרים רפ"ט
 דמ"א; מכא . . הכא, ירושלמי כלאים ספ"ח דל"א
 סע"ג מיכא הוה וערק לתמן, פסיקתא דר"כ צד
 קפ"ג: אול מיכא ולהלן, ירו' ב"מ פ"ו ד"א, אנרא
 מיכא ללוד, ועם ל': לכא . . לכא תרג' כה כה,
 הנה והנה (אונקל' שמות ב', י"ב; לכמדרב י"א, ל"א,
 תרג' ליהושע ח', ב') ירו' ביצה פ"ה דס"ג, פצל מיא
 לכא ולכא ושתי, ועם ה"א בראש הלכא פי' קא
 לכא ועיין ערך הלכא, ובענין כאן עיין ערכו
 ומ"ש] —

* פְּאָב, פְּאָב, פֵּיב ומל"מ וכן בל"ם, בל"ע קָבֵב
 ענין הרגשת הצער (Schmerz empfinden)
 ירו' שבת פי"ט ד"ז סע"א בהיותו כואב אין כתיב
 כאן אלא בהיותם כואבים (בראשית ל"ד, כ"ה) מלמד
 שכל איבריהם כואבים עליהן ובלא"ר כ"יב עי"ע
 כב ג' ושי"ג ובהפעיל פרקי דר"א פי"ב שלא
 להכאיבו.

פְּאֹרְהָ (לפע"ד הורכב מן אורה בצרוף אותיות
 השמוש פי' בהשקפה (ראשונה) auf den
 (ersten) Anblick) בס"ג דפ' נערה שנתפתתה
 (כתובות נ"ד): לכאורה כשמואל ריהטא כי מעיינת
 בה הילכתה כוותיה דרב, פי' כשאתה פותח בה
 קודם שתעיין בה מעלה על דעתך שהיא כשמואל,
 וכאורה לשון ארמי הוא. * [אחי"ה והנכון
 כי ל' וכ' שמושיות הן ומלשון אור, אורה פירוש
 השקפה והבטה כלומר לפי ראות עין ובסקירה
 ראשונה, ובכ"י ב"ר במ"ס וכי ור"ה לא"ר הוא] —

* כ' א') הוא אות האחד עשר מהאלפא ביתא ובא
 לפעמים תמורת ג' עי"ע כשר ב', כבר ב';
 תמורת ק' שהוא מאותו המבטא עי"ע כלמי, כרדו;
 תמורת י' עי"ע כשר, א' ב') הוא אות הדמיון בערך
 השיווי כמשפט ל' עבר ונוסף לו לפעמים בלא"ר
 י ויהיה אז פי' ועוד נוסף לו לפעמים ד' כנוי
 המשך ויהיה אז פִּיר = פֶּךְ — ופתרונם כמו
 בל"ע פֶּשׁ — במקום פְּאָשֶׁר ד"מ תרגום ישעי'
 כ"ט, מ"ו; תהלים נ"ז, ה' פִּיד, ובדרז"ל לרוב חסר
 וא"ר רק פֶּד . . ד"מ ברכות ד' סע"א פְּדָרְבִי יעקב,
 ב"מ צ"ט: כדבא, פסחים ע'. כדמתני, ר"ה י"א:
 כדאיתא, סנהדרין צ', כדאית ליה, שם ז' רע"א
 כדעברו ועוד רבים כמעט בכל עמודי הש"ס ועוד
 הרבה פעמים בקשור אות שמוש אחר ד"מ ברכות
 י"א, לְכַדְתֵּינָא.

פְּאָ (=) פֶּה בל"ם פֶּא כמו בל"מ פֶּה בקשור
 מלת אי יהיה גם בעברי פֶּה ופי' זו
 המלה מורה על הגבלת מקום או זמן, hier, da,
 dort) תרגום נלכה עד כה (בראשית כ"ב, ה') (ניזיל')
 עד כא, והלכא כמו אל כה ובלשון גמרא אומרים
 כאן. * [אחי"ה ראש דברי ר"ב אמת כי מלת
 כה בל"מ או פֶּה בלא"ר (דניאל ז', כ"ח) מקביל תמיד
 למלת פֶּא בתרגום ובדרז"ל והפכו קָא, תָּמָן, להלן
 עיין ירו' ברכות פ"ד ד"ז רע"ג וכא אמר הכן . .
 תמן הוא אמר . . וכא אמר וכו' כ"ה בני' מהרש"ם
 ובשרד"פ איתא וכה אמר וכו', ושם פ"ה ד"ח סע"ד
 תמן אמר . . וכא אמר הכי (=) גי' מהרש"ם ובנו"ג
 הכן), ירושלמי פ"א דכ"א רע"א וירושלמי
 שביעית ספ"ג דל"ד רע"ד הכא את אמר . . וכא
 את אמר וכו', ירו' פ"א ד"ח סע"ד תמן
 הוא . . וכא הוא אמר הכין ועוד עיין ירו' תרומ'
 פ"ה דמ"ג ע"ג ירו' סוכ' פ"ב דנ"ג סע"א, ירושלמי
 חגיגה פ"ג דע"ט סע"ב, ירו' נזיר פ"ג דנ"ב סע"ג

(1) וכ"ה במתורגמן ובנו"ג נחמסי.

* כאליריקין עיי"ע כיליריכין.

כָּאָמִי (לפי דעת ר"ב מל"י χαμαι על הארץ auf die (der) Erde אבל עיין בפנים) מדרש שהש"ר פס' כמעט שעברתי אמר ר' חוניא כך אמרה ירושלים לכת כבל פני פלאה קקים כאמי מחי נראה לי שתתכן הגי' פרני פלאה קתים כאמי מחי פ"י בל"י פורני זונה פלאה זקנה קתים שכי כאמי לארץ מחי זני ואם נניח הגי' כמו שהיא פירוש קקים בל"י רשעה כלומר זונה זקנה ורשעה בארץ זני. * [אחי"ה לפי תקון הנ"ל תהיה ההעתקה היונית בזה"ל πόρνη παλαιά ἀθήνη χαμαι μοιχὴ וכפ"י ר"ב ועיין ברילל במקום הנרמז בערך כאמי ושם נסיתי את הילי כפ"י אחר (עין ח"י ג') לקיים גי' כאמי וגי' קקים, ובנו"ג פני (בקצת גי': פני) פילאי קקים (בקצת גי': קקום) כאמי מחי את סבורה בעצמך שאת בתולה זקנה את שכי לארץ אין כסא וכו'. ולפי מ"ש בערך כאמי יש לחבר מלת את למלת מחי ודרש אין כסא אבל לפי פ"י ותיקון של ר"ב יתכן הדרש של פסוק רדי ושכי על עפר (ישעי"ה מ"ה א') ולדעת לעווי בעמתי"ל פ"י כאמי מחי βῆμα μοιχάς רדי זונה אבל בערך כאמי פ"י כפי ר"ב] —

* **פֿאַן**, **בֿן** (פ"י) כמו פֿאַ עיי"ע עם נו"ן ההוספה והיא מלה להגבלת העת והזמן, hier, da, dort (Partikel der Ort- und Zeitbestimmung) פ"א מ"ב מכאן ואילך, כ"ב צ"ו. מכאן ולהלך, כלים פ"ה, מ"א; מ"ו א'. י"ח; ל', א' מכאן ולהבא, ובירושלמי מ"ק פ"א הל"א, ירו' קידושין פ"א ד"ו. מיכן ולכא, סנהד" ע"ה. לאחר מכאן וכן בקידושין פ"ב מ"ה נזיר מ"ו, ד'; מכות ב', ו'; בכורות ב', ג'; חולין י', ב'; יתר (יותר) מכאן כלאים פ"ה, מ"ז; תרומות ד', ה', שביעית ה', ז'; עירובין א', ח'; ה', ז'; גיטין ג', א'; כלים כ"ט, ג', ח'; פחות מכאן שביעית פ"א, מ"ב; תענית ג', ד'; ב"ב א', ו'; נדה ה', ד'; כלים ז', ג', ד'. ובירושלמי יתיר מן כן, יתר על כן ירושלמי חגיגה פ"ב הל"ב, פרא מיכן ירו' כלאים פ"ג הל"א, ירו' תענית פ"ג הל"ה, וכן תחת לכאן בירו' לכן . . . לכן ירו' תרומות ספ"ה כמו לכאן . . . לכאן, ירו' חגיגה ספ"א, ירושלמי עירובין פ"ה הל"ב, עירובין בבלי מ': ירו' עירובין רפ"ז דכ"ד; מיכן ומיכן, נזיר ז', כמיכאן ועיין על כל זה צונץ כמ"ע דמ"ג חכ"ד, תקצ"ב ודוגמאות הרבה מאוד.

פֿאַר (בל' צענד וסאנסקריש khara ובל"פ הישנה והחדשה חר' פ"י חמור Esel) בחלק בענין משיח (סנהדרין צ"ח.) מי אית לך כאר הזר גונא. פ"י יש מקום שקורין לחמור כאר, וקורין לאלף הזר והכי אמר לו יש לך חמור מאלף גוונים. — (א"ב בר חיור כתוב). * [אחי"ה והדין עם רבינו נתן וגי' ופי' מעולה הוא אולם ממה שכתב רבינו יש מקום מוכח כי לא ידע מקור המלה וכל המאמר כן הוא בל"פ חר' هزار קונה חמור של אלף גוונים¹) ובנו"ג במעות בר חיור גווי וכ"ה בילקי זכריה מ' ושם חיור וצ"ל כר חיור גווי ובכ"י מ' חמר בר גונג ונ"ל שנתערבו שתי גירסאות כי בתחילה היה כתוב (כר) [כר] וכא פירושו בגליון חמר והובא פנימה. ובכ"י פ' הגירסא חיור מאה גוונג ונ"ל שעל פי גי' זו פירש"י חיור מאה בלשון פרסי, אבל ברש"י ברפוס שונצ' וברש"י שבע"י הראשון איתא חיור מאה בלשון פרסי גווי גווינ ע"כ ובעל ד"ם (סנהדרין צד קמ"ו: אות א') העיר אולי צ"ל גוונג גווינ ע"כ וא"כ לפע"ד נמשך הדבור „בלשון פרסי" על גוונג גווינ ולא על „חיור מאה" כי בל"פ מאה נאמר صد וכן בלשון הונגרי száz ועיי"ע הזר. וגי' רש"י לפי זה היתה גוונג כמו בכ"י ש"ם (ד"ם שם) ועל זה פ"י כי הוא בל"פ כמו גווינ בלשון ארמי, ובל"פ צבע גוון הוא כאמת קונה ובהרכבה קונאקון פירוש מסורק בגווינ ומעתה נ"ל ברור כי ברש"י ד"ה סוסי ברקא צ"ל סוס מסורק ומגוון במקום ומכוון או מצויין של הנהת מהרש"ל, ועפ"י זה עולה יפה תשובת שמואל לשבור מלכא — ובכ"י ב"ר הגי' כארה זרנונא ואולי צ"ל זרנונא בל' צענד zairi-gaona וכן בל"פ זרנונה goldfarbig והונה בכ"י עצמו בזה"ל ג"א הזר (גונג) [וצ"ל גונג] —

פֿאַרר (לפ"ע מל"פ חוֹר מנונה ומכוזה niedrig, hässlich, verächtlich) בפ' הגזול עצים (ב"ק פ"ט, מ"ד ד"ק) צבעו כאור, ובפ' יש בערכין (פ"ג מ"ג י"ד:) הנאה שבעבדים ואת הכאור שבעבדים. ס"א בעור פ"י משונה. * [אחי"ה וכס"א גרס בערך כלבוס ג' וכן אי' לפנינו בערכין ועיין פירש"י ורע"ב לב"ק, וכונת רבינו על דף י"ד: ולא על דף י"ג: כדעת הגר"ב בהפשב"ע אשר על כן הגיה ללא נכון דברי רבינו, וחדוש שנעלם ממנו משנה ערוכה (מ"ג דפק ג' בערכין) וכן נעלם מעיני החכם לעווי בערך כאר, ומ"א דאותו הפרק הביא רבינו בערך

¹ עיי"ע ברקא א' (ח"י, ר') ועוד בעי ברקא ד' (שם ר"א).

ובשרשים שרש כזה הביא לשון הגמרא דשבת חלופי שופרא כו אה והוא מל"ע ^כ כ"ה כויה Brandmal ותרג' כויה (שמות כ"א, כ"ה) כוואה ותרג' מכות אש (ויקרא י"ג, כ"ד) כוואה דנור. ועוד עיי"ע כו א' אבל לפי גי' שלנו בשבת על פי נוסח רבינו כיבא יש לגזר המלה מפעל ככב עיי"ע הבא אח"ז ויש להעתיק כיבא עיי"ע Hitzblatter אבל רבינו מאשר כלליו בערך זה נראה שסבור היה כי שרשו כאב אולם בערך כס ז' נורם כיסא כגי' רש"י דפום שונצ' לפע"ד מל"י καυσις מכות אש = Brandblase, καυσσάλις ואחד הוא עם כיבא מפעל ככב בערך הבא אח"ז ושם מקומו. — ומה שענינו צער וכאב איתא עוד המלה בב"ק מ"ו: דכאיב ליה כאיבא, ושם פ"ה: הוה כאיב ליה מידי, שם ל"ה: כייבין עיי"ע חנך ב', גימין ס"ח סע"ב דכייב ליה, מעילי כ': דכייבין ליה, ובאיכ"ר פ' איכה יעיב דרש יעיב (כ', א') איך כייב . . . אית אתרא דצווחין לכיבא עייבא — והשם פָּאָב מל"מ ברכות ג"ה רע"ב תרגום ישעיה ס"ה י"ד כאב לב, ובלא"ר כאיבא ב"ק מ"ו: עיין לעיל ועוד פִּיבָא איכ"ר הנ"ל, ותרגום עצב ומכאוב כיבא עיין מתורגמן והקבוץ פִּיבִין תרג' לתהלים ל"ב, י', לישעיה ג"ג, ג' ועוד] —

כב (= כָּבֵד נדרף עם הָכֵב anrösten, ansengen פירוש ענין הריכה ושריפה והשם פִּיבָא תחת פִּיבָא (das Geröstete) בר"ג דפרק בבל מערבין (עירובין כ"ט סע"ב) ליתי בישראל דאטמא דריכרא דימינא ¹ . . . וליתי סונייני ² דערבתא נככב וניכול ³), פירוש יצלה הבשר שעליו ויאכל, בר"ג דפ' בן סורר ומורה (סנהדרין ע"ג) כבשר כיבי ⁴ דאכלי גנבי, פי' בשר שאינו נצלה כל צרכו כדאכלי גנבי כמאכל בן דרוסאי, *אחיה ורש"י פי' בסנהד' כיבא כוויה והביא עוד ראייה מזבחים מ"ו: לאפוקי ככבא דלא ושם פי' ע"מ לעשותו חתיכות צלויות בנחלים וכו', ע"ש ורומז שם על עירובין הנ"ל ונככב וניכול, ונ"ל כשר כיבא פי' כשר הנחרך באש והראיה כי בירו' סנהדרין רפ"ח דכ"ו, מפורש מהו כהב (עיי"ע טרמימר) ושרש

* פּוּבָּי, פּוּבָּי, פּוּבָּי חא גי' הערוך בכ"ף עיי"ע כוכא, ככיא, כוכיתא.

* פּוּבָּי, פּוּבָּי עיין מ"ש בערך אקרא דכוכי (ח"א, ר"ס) וערך בי כוכי, וערך בי כוכי (ח"ב, ג').

כָּבֵד (ידוע מל"מ הדר וגדולה שנותנים להיקר כמעלות ehren; והשם כָּבוֹד Herrlichkeit, Ehre, Ansehen) [יהי] כבוד תלמידך חביב עליך כ ש לך ⁵ מפורש באבות דר"ג כפ' ר' יוסי אומר (ס"פ כ"י) כבוד תלמידך ממשוה רבינו שאמר ליהושע תלמידו בחר לנו אנשים (שמות י"ז ט') ולא אמר לי עשאו כמותו, כבוד חבירך כמורא רבך מאהרן שאמר למשה (במדבר י"ב, י"א) כי אדוני אעפ"י שחבירו היה עשאו רבו, מורא רבך כמורא שמים מיהושע שאמר למשה אדוני משה כלאם (שם י"א, כ"ה) שקלו כנגד השכינה ⁶, ובמכילתא בפרשת ויבא עמלק (בשלה מסכת' דעמלק פ"א פי ויאמר משה) ⁷, ובס"ג דפ"ק דכבא מציעא ⁸ (כ"ט מ"ז סע"א ורע"ב) משום כבוד אביו . . . משום כדי חייו, פי'

1) בנו"ג דאטמא דימינא דריכרא. 2) וכ"ה לפנינו ובעי' סגוינו אבל בכ"י ל"ד בכאן: סגינתנו ובכ"י ש"ס מ' סוגינתנו ובכ"י א"פ סגנו. 3) בעי' סגוינו ברפ"י ווינצ'י נוככב וברפ"ד ואמשי' נוככב וכ"ה לנכון בכ"י וכו' ל"ד ה"ב אבל בעי' הנוכחי בכ"י וכו' ול"ד נככב, ובכ"י ח"ב נככה ובכולם כ"ס'ס ובנו"ג וניככב וכו' ברש"י סנהדרין ע"ג. ד"ה בשר כיבא ועיין רש"י זבחים מ"ו: ד"ה לאפוקי, אבל בכ"י א"פ כגי' הערוך וניככב ובכ"י מ' ונישכב וצ"ל ונישכב כגי' דפיר הנ"ל שנשורבש מן וניככב. 4) בנו"ג כיבא ובכ"י ש"ס כיוא. 5) כ"ה בכ"י וכו' ח"ב וכ"ה בנוסחאותינו וברפ"ע הגי' ככבוד חבירך ועיין תו"ט ושם ובפי' סוגן אבות לרשב"ץ הובאה גי' זו בשם מדי' שמואל ורש"י ורי' יונה ובפי' רשב"ץ כתוב כי כ"ה במשניות שלנו ועיי"ש הפי' ובתו"ט ועוד עיין אבות פ"ב מ"י הגי' כשלך. 6) באבדרין באריכות קצת יותר עיי"ש. 7) וגם שם קצת בסוגנון אחר. 8) כ"ה לנכון בכ"י וכו' ל"ד ה"ב ביר וברפ"ע כ"ס'ס דכבא קמ"א.

ומטעות. *לאחיה וכו' בשבת צ"ד: מגילה ג': ב"ק ע"ט: קידושין ל"ב: כבוד הבריות. ברכות ג"ג: כבוד שמים. גיטין ג"ז: כבוד הקב"ה. יומא ל"ח. קידושין ל' סע"ב כבוד המקום. קידושין מ' סע"א וש"ג כבוד קונו עיי"ע רת ב'. ברכות ס"ג: כבוד תורה. יומא ע'. ב"ב ל"ט: כבוד צבור. מ"ק כ"א: כבוד רבים. כתובות ע"ז סע"ב כבוד חכמים . . . כבוד אינך . . . כבוד עצמך. קידושין ל"א. לכבוד עצמו דורש. ב"מ ג"ט סע"א לעולם היא אדם זהיר בכבוד אשתו וכו'. מגילה ג'. גלוי וידוע לפניך שלא לכבודי עשיתי ולא לכבוד בית אבא אלא לכבודך עשיתי וכו'. ברכות י"ט: וש"ג כל מקום שיש הלול השם אין חולקין כבוד לרב. שם היה זקן ואינו לפי כבודו. קידושין מ"ה: דרך כבוד. שם ל"ב רע"ב הרב שמחל על כבודו כבודו מחול נשיא שמחל על כבודו אין כבודו מחול ועיין כתובות י"ז. וש"ג. סנהדרין ג"ב. שאם היו נוהגין בו כבוד יבמות ס"ב: שלא נהגו כבוד זה לזה. סוטה י"ג. בתחילה לא נהגו בהן כבוד. ובירושלמי פ"א דמ"ז ע"ג אינו נוהג בי בכבוד . . . נוהג בכבוד אבותיו וכו'. הואיל והוא רצונה הוא כבודה וכ"ה בפסיקתא רבתי ס"פ כ"ג. נדרים ס"ב. וסוף הכבוד לבוא. בכורות ל': כבוד זקן היא מונח במקומו. ירו' סוטה ספ"ט דכ"ד סע"ג יבוא זה שרץ אחר הכבוד אחר זה שברה מן הכבוד. ומורגל בפי העם כל הרודף אחר הכבוד הכבוד בורח ממנו. ול"י בש"ס אבל עיקר הגי' עיין בעירונין י"ג: כל המחזר על הגדולה וכו'. והשם המופשט כיבוד פ"א דמ"ז ע"ג עד היכן הוא כיבוד אב ואם. פ"א דמ"ז ע"ג עד היכן הוא כיבוד אב ואם וכו'. ספרא ריש קדושים הקיש כיבוד אב ואם לכיבוד המקום ושם ובירושלמי קידושין פ"א דס"א סע"א אי זהו כיבוד מאכיל ומשקה וכו'. ע"ש ובבבלי קידושין ל"א

הוא בתוספתא במסכת נדרים (ס"ב), ומפורש בירושלמי בפ' אעפ"י (ירושלמי כתובות פ"ה ד"ל רע"א) מה שאירש מאבא היום מכור לך . . . בלוה⁽¹⁾ לתכריכי אביו מפני שהיה גוסס, מה שתעלה מצודתי היום מכור לך דבריו קיימין משום חיו שאין לו מה יאכל⁽²⁾. כבודם בקלון אמיר (הושע ד' יז). ועמי המיר כבודו בלא יועיל (ירמיה ב' י"א), ומירו את כבודם בתבנית שור אוכל עשב (ההלים ק"ו כ') תיקון סופרים י"ח הן ומפורש בילמדנו בפסוק⁽³⁾ וברוב גאונך, ובפסוק ראה החילותי תת לפניך. הנוגע בכם כנוגע⁽⁴⁾ בכבת עינו (זכרי' ב' י"ב) בספרים הראשונים⁽⁵⁾ הוא כתוב בכבת עיני⁽⁶⁾. בס"ג דפ"ק ביומא (כ"א): מאי דכתיב (הגי א' ח') וארצה בו ואכבד וקרינן ואכבדה מאי שנא דמחוסר ה' אלו ה' דברים שמחוסר מקדש שני ממקדש ראשון⁽⁷⁾ ואלו הן ארון כפרת וכתוב אחד; שכינה שני; רוח הקדש שהיא נבואה שלישי; אורים ותומים רביעי; איש מן השמים חמישי⁽⁸⁾. בר"ג דהדר (עירונין ס"ג). שאני התם דאתחיל⁽⁹⁾ בכבודו. פ"י כשלח ר' אלעזר הסכין לראותה אמר לו בר תחליפא לא ליחוש מר לסבא שהוא רב אחא בר יעקב והואיל והזכירו נראה דלא חשש בכבודו⁽¹⁰⁾. בפ' אחרון דסוטה (מ"ט סע"א) משמת רבן גמליאל הזקן במל כבוד התורה. פ"י במלו בני אדם שמכבדין בעלי תורה. פ"א בר"ג דפ' הקורא את המגילה עומד (מגילה כ"א). ת"ר מימות משה ועד רבן גמליאל הזקן⁽¹¹⁾ היו לומדין תורה מעומד משמת רבן גמליאל [הזקן] ירד חולי לעולם והיו לומדין מיושב והיינו דתנן (סוטה שם) משמת רבן גמליאל הזקן במל כבוד התורה. בפרק כל הצלמים בע"ז (מ"ב: במשנה) על המכובדין אסורין מפורש בגמרא (שם ס"ג:): בחיצונה (תוספתא ע"ז רפ"ו)⁽¹²⁾ אלו הן המכובדין שעל שירין נזמין

(1) וכ"ה בדפ' זוטאמיר, ובדפ' קראטאשין בלוה וכג"י רבינו איתא בפירוש ר"ה (בב"מ בש"ס ווילנא). (2) וזו היא הצעת הירושלמי מה שאירש מאבא היום מכור לך מה שאעלה במצודתי היום מכור לך דבריו קיימין ר' אבהו בשם ר' יוחנן בלוה לתכריכי אביו והוא שיהא חולה אביו או מסוכן ר' אבהו בשם ר' יוחנן והוא שתהא מצודה פרושה בפניו. (3) כ"ה בכ"י ה"ב ובדפ"ע בפסיקא בשתי פעמים. (4) במקרא נגע. (5) בכ"י ב"ר בספרא דארם הראשון! (6) ובאלה המקומות הובאו י"ח מלין תקון סופרים במכילתא בשלח פ"ו פ' וברוב גאונך ובתנחומא בשלח שם (אבל בתנחומא דברים ל"י) ובספרי בהעלתך פ"ה ובלקוט בשלח רמז רמ"ז ושם תהלים רמז תת"ו ותתל"ב וילקוט שי"א רמז צ"ט ואיוב רמז תתק"ב ועיין רמז של י"ח תקון סופרים בב"ר פמ"ט. שמ"ר פמ"א. ויק"ר פ"א וילקוט וירא רמז פ"ג וילקוט ש"ב רמז קס"א ומר"י שו"ט כוזמור י"ה פ' עם חסיד ועיין מ"ש בערך בת עיין (ח"ב ר"ב) וש"ג מנחת שי לזכריה ב', י"ב ושם האריך ע"ש היטב והזכיר גם את העירך ועוד עיין אורשריפט לגייגער 309 והלאה. (7) בני"ג שהיו בין מקדש ראשון למקדש שני אבל לפי ג"י רבינו עולה יפה לגירסת מ"ש דמחוסר ומוה ראיא שבטעות ליתא בכ"י ב' ול"ד בש"ס ואיננו פירוש שהובא בפנים כדעת בעל ד"ס ליומא צד כמו אות חי. (8) בנוסחי' איתא בסדר אחר ע"ש ולפי ג"י רבינו יתכן מאוד כי כמה שסיים התחיל כלומר סיים באש ומתחיל ת"ר שש אשות הן וכו'. (9) בני"ג דאתחיל. (10) וכן פירש"י. (11) כ"ה לכונן גם בכ"י ש"ס ובע"ז וביוחסין עיין ד"ס למגילה צד כ"ז: ולא העיר על גירסת העירך. (12) ועי"ע אפתק ח"א ר"ב: ומ"ש.

סע"ב. פסיקתא רבתי שם אפילו הוא עשה אלף אלפי פעמים לך (כו') [כן] אפי' חצי כיבוד לא הגיע. והפעל ברכות מ"ז. שביעית פ"י מ"ה. שבת קי"ג: עירובין פ"ו. (עיי' ע"ש). תענית כ"א: אבות פ"ד מ"א. מ"ו. ה"ת פ"ע ל' ברכות ס' רע"ב התכבדו מכובדים משרתי עליון וכו'. נדרים מ'. הכל מתכבדין בו. מגילה כ"ה רע"א מימי לא נתכבדתי בקלון חברי. ב"ר רפ"א כל המתכבד בקלון חבירו אין לו חלק לעוה"ב בכבודו של מקום עאכו"כ וכ"ה בשנוי קצת בירושלמי חגיגה פ"ב דע"ו ע"ג] —

מכבדן לאמה, ירושלמי שבת פ"ג ד"ו. מכבד את הקרקע, תוספתא ברכות רפ"ו (ה') מכבדין את הכית, ושם ביצה פ"ב מכבדין בין המיטות. התפעל פסחים ז'. שוקי ירושלים עשוין להתכבד בכל יום, ירוש' נדה רפ"א דמ"ח ע"ד מבו' שהוא מתכבד, בבלי נדה נ"ו סע"א חזקתו מתכבד ושם רע"ב גומא לא מתכבדא, והשם נדה שם ודף ג'. שעת הכיבוד (כבוד), מסכת שמחות פ"א כיבוד הכית, ועה"ק שנת שנ"ב העתיק כבד קערי"ן בלא"ש = kehren. ועוד השם מכבד עיי' [ע] —

קָבַד (מל"מ) וכן בל"ע קבד Leber ועוד נקרא כן בל"ע חלל הגוף ד"מ במזן) כס"ג רפ' הקורא את המגילה עומד (מגילה כ"ה:) ובס"פ ד' מיתות בגמ' הנודר⁷ (סנהדרין ס"ג:) כי אבל עליו עמו וכמרוי עליו יגילו על כבודו⁸ כי גלה ממנו (הושע י"ה) אל תקרא כבודו אלא כבידו⁹ פירוש, אבל עליו עמו וכמרוי¹⁰ שחיו מגילים¹¹ על כבידו¹² כלומר שלקה בכבידו וחלה וגלה הכבד שלו וניטל כולו בדרך לצנות כיון שאינו יכול להועיל ניטל כבידו. פ"א ענבותיו כבדים לו נפלו, פ"י [לא יכלו] מלט משא (ישעיה מ"ה ב') שאינו יכול לסבול צואתו¹³. בס"פ דמקבל שדה בנט' המלוה את חבירו (ב"מ קי"ד) הוא לנידון בכבידו¹⁴ הוא דאתא מה ערכין נידון בכבידו אף הקדש נידון בכבידו. פ"י מה ערכין האומר ערך כבדי עלי נותן ערך כולו כדתנן בהאומר משקלי פ"ה בערכין (ב"ב דף כ"ה) ערך ראשי וערך כבדי עלי נותן ערך כולו זה הכלל דבר שהנשמה תלויה בו נותן ערך כולו כך בהקדש האומר דמי כבדי עלי הקדש נותן דמי כולו כדתנן (ערכין שם) דמי חצי עלי נותן דמי כולו זה הכלל דבר שהנשמה תלויה בו נותן ערך כולו¹⁵. *אחיה' וכנ"ה בברכות ס"א:

קָבַד (פי' מנקה הכית auskehren, fegen אולי מע' הקודם ענין כבוד ונועם כמו בל"ע מע' Besen מפעל נעם או אולי מל"ר scopo שנגזר מל"י σκοπω עשה חריין בקרקע הבית בנקייתו ואות ס נשמט מראש המלה) בברכות בפ' אלו דברים (פ"ה מ"א דנ"א:) בי"ש אומרים מכבדין את הכית, ופי' מטאמאין היה אומר התנא אלא בשביל שלשון פורענות הוא¹ לפיכך אמר מכבדין, בפ' יו"ט (ביצה כ"ב:) מכבדין בין המטות². בפרק הכונס צאן לדיר בגמרא כיצד משלמת מה שהזיקה³ (ביק נ"ח:) המכבד⁴ כרמו של חבירו סמדר, פירוש מיאמ הכרם והשיר פרוי עורנו סמדר. בארץ ישראל פ"ח במקואות (מ"ד) האשה ששטמה את ביתה ויורדה ומבלה ולא כיבדה את הכית פ"י, לשון נקיה כלומר שלא קינחה אותו מקום⁵ וכמו כן דיברו חכמים לשון נקי מדיחה פניה (נדה י"ד). בריש מגלת איכה (פתיחתא סימן ה' ד"ה ר' אבהו) והאחרון הכביד (ישעיה ח' כ"ג) הממם⁶ במטאמא. *אחיה' בנו"ג הממם כבמכביד וא"כ דרש ל"מ מלשון חכ"ל (עיי' מ"ש בערך אלבינא ח"א פ"ה:), וכנ"ה בנדה ג"ו סע"א כביד, תמיד ל"ג. ירושלמי חגיגה פ"ט דע"ט. היה

1) עיין ישעיה י"ד כ"ג. 2) וכה"ג בירוש' ובתוספתא ביצה פ"ב ובנו"ג בית המטות ובכ"י מ" את המטות וכ"ה ברא"ש דפו"ו ובחי' הרשב"א. 3) כן הוא לנכון בכ"י ל"ד וב"ר. 4) בנו"ג המכביר. 5) הועתק מפירוש סדמ"ה לרה"ג צד ל"ד. 6) כ"ה לנכון בכ"י ו"ו ובדפ"ר אבל בדפ"ע המיחס והרד"ל באיכ"ר טעה להגיה התימם. 7) כ"ה בכ"י ו"ו ל"ד וב"ר ובדפ"ר ובדפי וויניציא. 8) כן הוא לנכון בכ"י ה"ב ובדפ"ע ולכבודו. 9) כ"ה בדפ"ר ואמשי. 10) כ"ה בדפ"ר ובכ"י ה"ב. וכל הפירוש הועתק מפירוש ר"ה ביומא (בש"ס ווילנא) ע"ש. 11) בדפ"ר בש"ס מגולים. 12) בדפ"ר הגורסא על כבודו אל תקרא כבודו אלא כבידו אבל זה שייך לשורה הקודמת. 13) נראה שגם לפני רבינו היה כן הפסוק בישעיה, אבל מתוך פירוש רש"י מגולה נראה שלא היה לפניו וכן ל"י בכ"י ש"ס עיין ד"ס למגולה צד ס"ו: אבל בסנהדרין היה גורס גם רש"י, ובשני מקומות פ"י כבידו משא ענבותיו ורעיו שבהן וא"כ גזר אומר כבידו מלשון כובד עיין בפירוש רש"י למגולה ועוד לישעיה שם ובאמת בכ"י ש"ס סנהדרין הגי' א"ת כבודו אלא כובדו וכ"ה בילקוט כ"י (ד"ס לסנהדרין צד פ"ט:) ובכ"י פ"י א"ת כבודו אלא כבידו. ובהוראה שנית פירוש כבד בל"ע חלל הגוף ולכן היטב פירשו ענבותיו שבהן הרעיו, ולולי יראתי הייתי גורס א"ת כבודו אלא כובדו ברו"ש מל"י σκοπω פ"י זבל וצואה ופירוש גלה מלשון גלו, אבל ג"ו ברו"ש ל"י בכ"י ש"ס ול"י בילקוט ישעיה רמז שכ"ו וילקוט הושע רמז תקכ"ו. 14) כ"ה בדפ"ר ופעם אחת גם בדפ"ר וויניציא ובנו"ג בכבודו וכ"ה בערכין ד': ה', י"ח. וכן מוכח מפירוש רגמ"ה כ"י שם אבל ג"ו ר"ה הובא בשט"מ הוא בכבידו עיין הערה הבאה. 15) כ"ה בכ"י ה"ב ובדפ"ע נתקצר ע"י וכו'. ודע כי הפ"י הזה הועתק

2 פְּבָד = פְּבָד פירוש בל"מ פְּבָד, פְּבָד ענין קשוי הפעולה Beschwerde, Beschwer- (Dichkeit) אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש (ברכות ל:). פי' כפיפת ראש שיכוף ראשו ויכוין תפילתו כאדם שיש לו צער⁶. בר"ג דפ' חומר בקדש (הגיגה כ"א). לקדש מ"ט לא⁷ מפני שכבודו⁸. פירוש ישב בכבוד בקרקעית הכלי החיצון ואין מבילה עולה לו⁹. ובפ"ק דנזיר בגמרא הריני כשמשון (נזיר ה' רע"א) האי גזירה שוה¹⁰ משום כובד גמירי לה ושני ימים לא איכא¹¹ כובד. פי' האי גזירה שוה דילפינן הכא ימים דאבשלום מימים דבתי ערי חומה (עין ויקר' כ"ה, כ"ט) ואמינא י"ב חודש, משום דאבשלום כתיב (ש"ב י"ה, כ"ו) כי כבוד עליו וגלחו הילכך לא מצינן למיטר שני ימים דבשני ימים ליכא כובד. * [אח"י וכו' בפירוש"י — וכנ"ה ביומ' מ"א סע"ב כרי שיהא בהן כובה, ושם: כובד תנאי הוא עיין פירוש"י, ירושלמי חגיגה פ"ב דע"ז ע"ד זאת אומרת שאדם צריך לכבוש את כובדו פי' צריכה הסמיכה בכל כחו (עין בכלי חגיגה מ"ז:). ואולי לפי זה מפני שכבודו לפי ג' הערוך יש לתקן כובדו כג' הירו' הג"ל, ולפי פי' תש' הגאונים הג"ל הוא לפע"ד מל"ע כ"ג פי' אויה, ועוד הוראת המלה הערבית תוך ופנים וכוה עולה יפה פירוש רש"י לחגיגה שם. — והושאל כובד בצירוף ראש לכפיפת וכבודת ראש ועוד פירוש בלי רצון ד"מ במ"ק כ"א: בשפה ברורה ובכבוד ראש, ירושלמי ע"ז פ"א דל"ט ע"ד תוספתא ע"ז רפ"א שואל בשלומו בכבוד ראש, והפעל רק בהפעיל ופירוש כמו בל"מ ענין כבודת התנועה שמ"ר פ"ט ותנחו' וארא ססי' י"ב כבד לב פרעה (שמות ז', י"ג). רשע בל' שהכבדת בו בלשון אני מתכבד עליך שנאמר (שם י"ה, י"ח) בהכבדי, ובפעל עומד נזיר ד' סע"א הכביד שערו פי' שיש לו כובד שער, וגם

כבד כועס ונ"ל שכיון על הוראת כבד בלש' סורי באתפעל אֶתְפַּבֵּד פירוש כועס, חולין מ"ב. ניטל הכבד ושם נ"ד, ניטלה הכבד וכן בלשון נקבה תרומות פ"י מ"א הכבד אוסרת ואינה נאסרת וכו', וכ"ה בחולין ק"י סע"ב ושם ככבדא דאיסורא, ק"א. כבדא עילוי בשרא וכו' ע"ש כל הענין ובדיני כבד בש"ע יו"ד סי' מ"א, קהל"ר פ' וישב העפר: ראה בכבד (יחזקאל כ"א, כ"א) א"ר לוי כהדין ערביא דנכים אימרא וחמי בכבדיה ובילקוט יחזקאל רמז שס"א וחזו בכבדא] —

1 פְּבָד = פְּבָד פי' קן של אורג Weberbaum עיין פירוש הערוך ולדעת הרמב"ם צריך להעתיק (Walze im Weberstuhl) כפ"כ א"א¹ בכלים (מ"א) הנוגע בכבד העליון בכבד התחתון, ובכל הבגדים פי"א בנגעים (מ"ט) ומן הכבד העליונה לכבד התחתונה, ובפ' אלו קשרין בגמרא קושר דלי (שבת ק"ג). בעא מיניה ר' יוחנן מר' יהודה בר ליואי² כלי קיואי³ כנון כובד העליון וכובד התחתון מהו למלטלן בשבת, פי' "שני קנים יש לאורג אחד למעלה ואחד למטה זה באורגין העומדין אבל האורגין כשיושבין (בפיריה) [בתפירה]⁴ מניחין רגליהן על לוח אחת⁵ ומורידין על לוח אחת ומעלין ותלוי אבן בשביל שיכביד על השתי וימתח". * [אח"י"ה הועתק מפי' רה"ג לכלים הג"ל צד 15, אבל דעת הרמב"ם בכלים שם האורגים יעמידו להן שתי קורות אחד ממעל להן ועליה כרוך השתי, והשנית קרובה לארץ וכל מה שיארגו מן הכבד כרוך עליה וכו', וכן דעת הרא"ש ובע"א פ"ה הר"ש ורע"ב אבל כבר השיג עליו בעל תו"ט לכלים שם, ורש"י לועז בשבת שם ד"ה כובד: אנשובל"ש Weberbäume, ensubles עצים שהגדרי מסיך בהם את השתי עיין מ"ל לרמ"ל בשבת] —

מפירוש ר"ה הובא בשמ"מ בל"מ קו"ד. ד"ה איבעיא ע"ש היטב ושם כגירסת רבינו ועוד הובא בשמ"מ גי' כובד כלפינו ופירוש נידון בכבודו כל אחד לפי כבודו. ¹ כ"ה לנכון בכ"י ו'ו א' ובי, ל"ד ה"ב ובי, ובדפ"ע בטעות קמא. ² בנו"ג רק בעו מינוי מרב יהודה אבל בירושלמי שבת פי"ז דמ"ז סע"א ר' יוחנן שאל לר' יהודה בן לוי. ³ וכן לפנינו ובערך קווי הגירסא כלי קוואי ובכ"י ב"ר גם שם כמו כאן ע"ש. ⁴ וכן הוא בפירוש רה"ג. ⁵ בפירוש רה"ג אחד. ⁶ ורש"י פירוש כובד ראש הכנעה וכן כובן של פירוש הערוך ועולה יפה עם מה דשינוי ביבמות ק"ה: אמר אבא המתפלל צריך שיתן עניו למטה ולבו למעלה אבל מ"ש רבינו כאדם שיש לו צער קצ"ע שהרי בברכות ל"א, איתא אין עומדין להתפלל לא מתוך עצבות ולא מתוך עצלות וכו' אבל ו"ל שרבינו לא היה גורם אלה הדברים לא בתוך עצבות וכו' וכן לוי בירושלמי ברכות פ"ה ד"ח ע"ד וכן לוי בכ"י מי וליתא בתוספתא ברכות פ"ג וכשאר המקומות הרשומים בד"ס ברכות צד פ': ⁷ כ"ה רק בכ"י ו'ו וגירסת לקדש כ"ה לנכון בכ"י ש"ס ובתש"י גאונים קדמונים דפ' בערלין ר' סימן ע"ב ובנו"ג בקדש. ⁸ כ"ה בכ"י ו'ו ובדפ"ר וצריך לנקדו קנידו וכ"ה בתשובת גאונים משום כיבודו של כלי, ועוד בתש"י הגירסא מפני שכבודו וכ"ה בנוסחאותנו ובכ"י ש"ס, ועוד עיין מ"ש למטה מפ"ב דירושלמי חגיגה, ובדפ"ע אחרי הגי' מפני שכבודו וצריך לנקדו שְׁכָבְדוּ. ⁹ ובתש"י הגאונים פי' שכבדו שאוירו של כלי חוצץ ועיין מ"ש בפנים הערך. ¹⁰ כ"ה לנכון בדפ' וויניציא ובשד"פ ע"ל, לוי. ¹¹ בנו"ג ליכא.

רש"י הטיל גלל וכו' כמו (עירובין ה"ל) כיבוי דרעותא דניסן ע"כ ובכ"ב ע"ג רע"ב הגירסא רמא כופתא בתוס' אפיק כופתא ובערך כף ט' כפותא וכו' בפ' רגמ"ה כ"י לב"ב. וגו' השמ"מ עיין ערך כף ט' —

כָּבֵב (לפע"ד מל"ע **כִּבֵּב** ענין כסוי ושמיחה על הכלי (Sturz, Deckel) בכלי עץ פ"ב בכלים (מ"ג) וכבכב שעשאו לסל פ"י [כמין] ⁽²⁾ , כלי שמכסין בו את הסל של פת והוא של חרס, ויש ששונין וכפקף ויפה הן שונין מלשון כפה עליו את הכלי' (פסחי' ו' עיין חולי' פ"ה). * [אחי"ה הועתק מפ"י רה"ג בסד"מ 4 וכו' בר"ש בשם עצמו ושם הגי' ויש ששונין כף כף וצ"ל כפקף ועיין רע"ב שנגרר אחריו והתוי"ש לא העיר עליו ועיין פירמב"ם כבכב כמו כפקף אבל עיקר הגי' בבית מל"ע הנ"ל. וכצ"ל בתוספתא כלים ב"ק ספ"ב הכבכב והאלפס והקדרה, בנו"ג הכנכב וכו' בכ"י אירפורט. פ"י כסוי והאלפס וכו', ובכלים פ"ב מ"ה א"י בפירוש כסוי הלפס ועיין הר"ש ובתוספת' כלים ב"ק רפ"ב כסוי כבכב וכיסוי אלפס] —

קָבַל ובל"ס **קָבַל** בל"ע **קָבַל** פ"י קשר וחבר ונדרף עם הכל binden, zusammenbinden ובל"מ השם **קָבַל** Fessel וכו' בל"ע) כפ' במה בהמה (שבת פ"ה, מ"ב) והרחלים ⁽³⁾ יוצאות שחוזות כבולות. פ"י בגמ' (שם ג"ד רע"א) מאי כבולות שכוכלין ⁽⁴⁾ אליה שלהן למטה כדי שלא יעלו עליהן זכרים ⁽⁵⁾. ויקרא להן ארץ כבול (מ"א ט', י"ג) ארץ שאין עושה פירות ⁽⁶⁾. רב נחמן בר יצחק אמר ארץ חומטון היתה [ו]אמאי קרו לה כבול דמשתקעא כרעא כגווה ⁽⁷⁾ כי ⁽⁸⁾ כבלא, פ"י שרגליו של אדם משתקעות בה מחמת החול כאילו הן כבולין לכן אינה עושה פירות ⁽⁹⁾ ספר אחר עד כבלא ⁽¹⁰⁾ בלעז גבולא ⁽¹¹⁾. פ"א משתקעות רגליו של אדם מחמת תיחוח עד מקום שמישמיין הכבלים ⁽¹²⁾. כפ' במה אשה (שבת פ"ה מ"א) ולא ככבול לר"ה, גמרא (שם

נאמר מכובד איברים סמוך למיתה סנהדרין פ"ט מ"ג דף ע"ח סע"א רע"ב וירושלמי סנהדרין פ"ט דכ"ו. היקל ממה שהיה ולאחר מיכאן הכביד ומת ובירושלמי שם ואחר כך הכביד ומת ובתוספתא כ"ק פ"ט לפי גי' כ"י אירפורט (כהוצ' צוק"מ 363) והיקל ממה שהיה והכביד ואח"כ מת. ובירו' סנהד' שם: מאימתי מוגין לו משיכביד וכו' ע"ש] —

* **כָּבָה**, **כָּבִי** (מל"מ פָּבָה פירוש עמם erlöschen ובפעל יוצא בפיעל ובפעל פָּבָה, **כָּבִי** (auslöschen) שבת ל' רע"ב מוטב תכבה נרו של אדם ⁽¹⁾ מפני נרו של הקב"ה. שם כ"א. והלאה כבתה זקוק לה. . כבתה אין זקוק לה. ירושלמי יומא פ"ב דל"ט ע"ד קמרת שכבת. . פתילה שכבת. פיעל: שבת כ"ט: המכבה את הנר וכו'. נכרי שבא לכבות עי"ע בני קצרא של ציפורין (ח"ב, קכ"ג) וש"נ באריכות. יומא כ"א. לא כיבו גשמים אש של עצי מערכה. ב"ב י'. אור קשה מים מכבין וכו'. ב"ר פס"ח כי בא השמש (בראשית כ"ה, י"א) רבנן אמרי כיבא השמש וכו' משל וכו'. אמר המלך כיבו את הנרות כיבו הפנסין וכו'. ברכות ג"ה. וכבינהו לעיניה כה"ג בערך בטמ (ח"ב, מ"י) ובכ"י פ' ובכ"ג וכיבוה לעיניה ועיין מ"ש באריכות. כ"ב ד'. ככה אורו של עולם. . . סימא עינו של עולם ובכ"י ש"ס כיבה עינו של עולם ועי"ע כד"ם שם, והשם כיבוי שבת ק"כ: ירושלמי שבת פ"ז דמ"ו ע"ד.

כְּבוּי (והוא הקבוי מן **כְּבוּיָא** (כְּבָא) מל"ע **כְּבִי**, **כְּבִי** ובל"ס כביא פ"י זבל, Mist, Excrement) מסכת עירובין פרק ככל מערבין (כ"ט סע"ב) ליתי ליה כבווי דרעייתא פירש"י צפיעי בקר. * [אחי"ה ובערך כף ט' גרם רבינו וז"ל כפווי דרעיא ויש שגורסין כבווי והן זבלים וכו'. ע"כ וכה"ג כפווי דרעיא בכ"י ש"ס עיין ד"ם למקומו אבל בבית תתכן יותר והוא מל"ע וסו' הנ"ל. והיחיד בנבחים ק"ג: רמא כבא וסכר ירדנא ופי'

⁽¹⁾ כ"ה בכ"י ט' ובנו"ג נר של כשר ודם. ⁽²⁾ וכ"ה בפ"י רה"ג. ⁽³⁾ וכ"ה במשניות פוזרו וברוי"ף כ"י אצל ד"ס וכ"ה בציון בגמ' שבת נ"ד רע"א, ובנו"ג הרחלות. ⁽⁴⁾ וכ"ה בכ"י ש"ס וברש"י ובנו"ג בפיעל שמכבלין. ⁽⁵⁾ ובירושלמי שבת פ"ה ד"ז: כבולות שלא יעלה עליהן הזכר. ⁽⁶⁾ זה לשון הירושלמי שבת שם בשם ר' אבון בשם ר' חייא, ובבבלי שבת שם איתא מאי משמע דהאי כבול לישנא דלא עביד פירי הוא דכתיב וכו'. ⁽⁷⁾ וכ"ה בכ"י ש"ס ושם דמשתכנא ובחי' המאירי עד דמשכב ועיין בסמוך ובילקוט מלכים רמז קצ"ה איתא כגו' רבינו ובנו"ג דמשתרגא בה כרעא. ⁽⁸⁾ בכ"י ו'ו' ב"ו. ⁽⁹⁾ עיין המעריך ללונזאנו ע"י כבל ומ"ש בגד פ"י זה. ⁽¹⁰⁾ וכ"ה לפנינו. ⁽¹¹⁾ וזה הלעז הביא רבינו גם בערך אסתוורא (ח"א, ר"ד): ורצייתי לומר שהוא ל"ע יען שחסר שם מלת בלעז אבל בסוף ח"ב צד 390 הראיתי לדעת כי רבינו נגדר אחר פירוש רגמ"ה כ"י בערבין ועליו כיון במ"ש יש מפרשין ורגמ"ה כותב קאבילא בקוף וזה עולה יפה עם הלעז אצל רש"י עיין מ"ש בערך אסתוורא וכן בשבת פירוש כבלא פרק התחתון שקורין קויליא והוא ל"צ Fussknöchel, cheville ובחי' המאירי איתא, שקורין כבילה" ופירושו דמשכה בה כרעא עד כבלא ר"ל שמובעת הרגל בה עד הפרק התחתון שקורין וכו' עולה עם כונת רבינו עפ"י גי' ס"א. ⁽¹²⁾ וזה הפירוש ג"ב בילקוט מלכים הנ"ל וזה מ"ש רש"י ד"ה שכוכלין לשון כבלי ברזל [קשורה] (קשורה) וכ"ה באו"ז ה"ל שבת ס"ו פ"ג סק"ה.

נ"י: אמר רב ינאי ככול זה איני יודע מהו אי ככלא דעבדא תנן והוא חותם שנצוארו כדאמר שמואל (שם נ"ח רע"א) ופירושו מבעת שתולין בצואר העבד שרגיל בקמלאות. פ"א חותם שעושין על צוארי העבדים של מיני מתכות⁽¹⁾. כבלים ממאים (שבת ס"ג. במשנה) כבר פירשנו בע' (כירית) [צ"ל בורית]. *אח"ה עיי"ע (כה"ב, ר"ה): ובעה"ק שניב לועז קעטי"ן בלא"ש Ketten ע"כ, והוא ל"מ ככלי ברזל (תהלים קמ"ט, ח') ותרגום בכבלי דפרזלא וכן רב"ר פ"ד כבלים של ברזל, ב"ר פצ"א נותן עליו כבלים, תוספתא ע"ז פ"ב. . לא כבלין ולא קולרין, ירו' כתובו' פ"ב דכ"ו ע"ד עיי"ע זג ב', וע' חרקום, ב"ק קי"ט. כבלי ושירי, וממנו הפעל תנחומ' תזריע סס"ח מביא את הכבלים וכובלו וכו'. ב"ר ס"פ פ"ז כובלתך אני וכו' ובימי ל"ה: הגי' הריני חובשתך בבית האסורין ועיין אבות דר"ג פט"ו. ובלקוט תהלים קמ"ז רמז תתפ"ח הריני אשימך בבית האסורים, וזו ג"כ הוראת **כבל** כל"ע. ובפיעל שבת נ"ד, ארץ ככול (מ"א ט', י"ג) ארץ שהיו בני אדם שלה מכוכלין ככסף וזהב, כה"ג בכ"י א"פ, ושם חסר המאמר האחר בשבת מפני שמכוכלין ככסף ובזהב לא ישרו בעיניו וכן ל"י בילק' מ"א הנ"ל, ושם בשבת ארעא מככלא (בכ"י א"פ מככלתא) דלא עבדא פירי, ותרגום קהלת י"ב, ד' פְּבִילָן, — אולם ככול (שבת פ"ו, מ"א) נ"ל לגזר מלשון ערבי

קאבול פירוש מעשה שבכה netzartiges Geflecht והוא כמו כיפה של צמר שתחת השבכה לתכשיט ראש הנשים ובוה עולה יפה דעת ר"ש בן אלעזר בשבת נ"ז: ועיין פירש"י ד"ה אבל כיפה ועוד עיין ערך כפה ואר"ז הל' שבת ס"י פ"ג סק"ה ולכן נזכר ככול אצל פאה נכרית (שבת ס"ד) בהיות ענינה ג"כ קליעת שער עיין פי' רש"י ד"ה פאה ועיין ערך פאה א' — והקבוצ תוספתא מקואות רפ"ד העולה בכבולין — ובענין שם המקום פָּבּוּל עיין גיאגרא-פִּיא לניבויער צד 205 והחכם לאשטעם במקום הנ"ל [68]. —

כובלת ולא ככובלת (שבת פ"ו, מ"ג) בעל הערוך גרים כוכלת ע"ש⁽²⁾.

פָּבּוּן (מל"ע) כִּבֵּן, חֲבִין פִּי' גִּנְזוּ וְכִסָּה, verbergen, verhüllen) בפרק במה בהמה (שבת פ"ה, מ"ב ותוספתא שבת ריש פרק ד' (ה')) ככולות וככונות, גמר' (נ"ד). מאי ככונות שמכבני אותן⁽³⁾ למילת⁽⁴⁾ כדתנן בריש נגעים (פרק א' ס"א) שאת כצמר לכן וגרסינן בריש שבועות (ו') אמר רב ביבי אמר רב אסי⁽⁵⁾ כצמר⁽⁶⁾ נקי רך⁽⁷⁾ בן יומו שמכבנין אותו⁽⁸⁾ למילת, פירוש מכבנין עור הטלא מלידתו עד ח' ימים וזהו צמר רך הנקרא מילת⁽⁹⁾, וצמר צחר (יחזקאל כ"ו, י"ח) תרגום ועמר מילת כבינא⁽¹⁰⁾. — (א"ב מילת שם אי בלשון יוני ורומי ויש בו צמר חשוב מאוד לכן על שם האי נקרא כן הצמר צחר ונקי (ודק [ורך]). *אח"ה כונת ר"ב על עיר Milesios, Milesos מקום לידת Thales והיתה מפוארת בגלל הככשים וצמרם וא"כ מילת הוא תואר ל"י ול"ד milesius, μιλῆσιος צמר של עיר הלזו והנכון שהוא ל"ם מילתא ובל"י אמצעית μάλῆ, μάλιον פירוש צמר עיי"ע מל י"ד ומ"ש — ועם הוראת המלה הערבית הנ"ל יפה עולה פירש"י בשבועות ע"ש הישב, ותרגום יעמף (אייב כ"ג, ג') כד מְפָבִין, ותרגום אענדנו (שם ל"א, ל"ו) אכבנינה כלילין לי כה"ג בתרג' כ"י הובא בעמ"ת ללעווי ח"א 351 וממנו גם ערך הבא אח"ז וכן דעת רש"י בשבת ושבועות הנ"ל ע"ש] —

פְּבִינְתָא (= פְּבִינְתָא בל"ם פְּבִינְתָא, פְּבִנְנָא עמיפה הן של ראש הן של גוף Umwurf, Kopf-umhüllung, Kapuze) בפרק מי שמתו בגמ' שייר קרקע (ב"ב ק"א: ועיין קנ"ג) ובפ"א בגיטין בס"ג (י"ד סע"ב ומ"ו רע"א) מעשה באמן של בני רוכל שהיתה חולה ואמרה נתנן כבינתי לבתי, והצניפות והרדידים (ישעיה ג', כ"ג) תרג' וכתריא וכבינתיא. *אח"ה בנו"ג וכבינתא וכ"ה בערך רד ב' לפי מסורת ספר עיקרי התלמוד כ"י לר' אברהם זכות אבל בדפ"ע כאן ובערך כתר א' ובכ"י ערוך בערך רד א"י וכבינתיא וכתוספו' כ"ב קנ"ו: ד"ה כבינתי א"י וכתרגמינן כבינתי ונאו"ז הל' שבת ס"י פ"ד סק"ד וכבינתיא וצ"ל כבינתיא וכ"ה בדר"ק ישעיה שם

(1) ולפירש"י נ"ח, ד"ה חותם סתם ככול הוא של שיט ועיין ח"י הרמב"ן ובענין ביאור דברי הערוך עיין למוד ערוך להח' באמבערגער מסי' שבת צד מ"ה. (2) וגוי הערוך העיקר ע"ש. (3) וכ"ה בכ"י ש"ס ובר"ה כ"י עיין ד"ס למוקמו וכ"ה באו"ז כ"י פ"ג סק"ה ובנו"ג אותו. (4) ובירושלמי שבת פ"ה ד"ז: דק: ככונות למילת. (5) וכ"ה לפנינו ובכ"י א"פ בשבת נ"ד, ובר"ה כ"י ובנו"ג בשבת אמר רב ביבי בר אביו ובכ"י ש"ס שבועות וילקוט תזריע רמז תקנ"א דק: אמר רב ביבי. (6) וכ"ה בשבת וילקוט שם ובכ"י ש"ס שבועות ובנו"ג שם צמר. (7) וכ"ה בילק' כ"י ול"י בשבת ושבועות, ובפירוש ר"ח כ"י לשבועות (בקבוצ כ"י אנ"ג) דף ט"ל ע"ב) אוחא כצמר לכן שהיא נקי, וכולת נקי גם בשבת שבועות. (8) וכ"ה בשבת וילקוט ובכ"י ש"ס שבועות ובכ"י כ"י ר"ח, ובשבועות איתא ב'ו (9) בדפ"ר מילא. (10) כ"ה בכ"י ל"ד וכ"ה באו"ז ס"י פ"ג סק"ה בשם הערוך וכ"ה בתרגום וצריך לנקוד פְּבִינָא והוא פָּבּוּל ובדפ"ע ככונה.

ודע כי מדפ' פיזרו והלאה אי' בע' רד וז"ל והצניפות והרדידא תרגום ורדידא וכבינתיא, ותיבת ורדידא הוא ט"ס וליתא בדפ"ר וכ"י ק"ט ותוספ' הג"ל ובאו"ז הג"ל וצ"ל וכתריא וכבינתיא כמו בערך הנוכחי, ובפי' רה"ג לכלים כ"ט מ"א הגי' וכבינתא וא"כ הנפרד יחיד הוא כבינא כמו בל"ס הג"ל וכבינתא דנוסחאותינו וכגירסת כ"י עיקרי התלמוד או כבינתא כגירסת רה"ג הוא הרבים מן פְּבִינְתָא כמו בל"ס הג"ל והוראתן עמיפה של גוף או מעטף הראש וכן פירוש הרד"ק שרש רדד: הרדדים הם כדמות צעיפים או מעטפות וכו', וי"ט קלעי משי שעושיין הנשים לקשור ראש וכו', וכבינתא הוא כמו מכנתא עיי"ע וערך ככליאר ואו"ז שם ורש"י ורשב"ם לועזים איזה פעמים נושק"א ועיינן פי' במרפא לשון למ"ק י"ב, ובאו"ז שם, ורגמ"ה כ"י לב"ב קנ"א פי' כבינתא בת נפש וכ"ה בפירוש"ם כ"י וצ"ל כמו בדפוס בפירוש"ם בית נפש וכ"ה בערך מכנתא וכן לועז רש"י ישעיה ג', כ' בתי הנפש נושק"א והוא מלשון פרובינצי nusquo גרתיק חומט Muschelsehale ובלאי"ט nicchio ונותנין בו מיני תמרוקים ובשמים להריח בהם וקושרים אותו נגד הלב ועיינן רד"ק שרש בית, ולכן במעשה באמן של בני רוכל יתכן להיות בוז הוראה של בית נפש, ולדעתי ווכל שם אדם על שם מלאכתו מכירת בשמים עיי"ע רכל] —

ובנו"ג לכבסא וברש"י לכובסא וכ"ה בכ"י ש"ס, ורש"י פי' בשני המקומות אשכול תמרים ויפה פי' וכן פתרונו בל"ע הג"ל, ועוד פירוש בל"ע קבאס אבר התשמיש עיי"ע הכא אח"ז] —

כבס (א) = פּוֹבְסָא מע' הקודם בל"ע אבר הזכר ואשכול הביצים Hodensack ועיינן בפנים, (ב) פְּבִים = פְּבֵשׁ (niederdrücken) כפי' השואל כגמ' המשכיר בית לחכירו בימות הגשמים (ב"מ ק"א:) וכפי' שבעת הדיינין כגמ' מנה לי בידך אין לך בידי פטור (שבעות מ"א.) ליקמיה (ג) בכובסיה דלישבקיה (ג) גלמיה (ה) הוא, פי' יחזיקנו במבושי (ו) כדי שיניח לו גלימא שלו אף כאן כשמרבה לו בדמים אין לך הוצאה גדולה מזו כלומר מלבוש המתכבס, — (א"ב פי' בל"י ילקוט כים ופונדה), אל מסילת שדה כובס (ישעיה ז', ג) בחלק כגמ' ג' מלכים (סנהדרין ק"ד) למה לא מנו אחז שהיה לו בושת פנים מישעיה שנאמר שדה כובס כובש כובש כתיב (ז) דכבשינהו לאפיה (ח), ובויק"ר באם בחקתי פרשת לפנים הארץ יסדת (פ"ו) שהיה כובש פניו לארץ בשעה שהנביא בא לקנתרו והיה בורח למקום הטומאה (כלומר) [צ"ל לומר] שאין השכינה שורה במקום הטומאה וכו' (י) * [אח"י"ה ודע כי ענינים שונים היה כולל רבינו בערך זה כי בשני הציונים הראשונים פי' כובסא כמו בערך הקודם בל"ע קבאס אבר הזכר ועוד אשכול הביצים שדומה לאשכול התמרים וכן מלת אשכול כן פתרונה עיי"ע אשכול ב' ומ"ש בח"א, ש"י"ג ע"א וע"ב ויפה פירש"י בשבעות שם לכובסיה: ואחזו בכיצו התלויים בו וכו' ע"ש היטב וככ"מ שם, ולכאורה זו היא דעת רבינו לפי גי' דפ"ר פירוש יחזיקנו במבושי ולא כדפוסים אחרים במלבושיו, אבל אי קשה הא קשה כי גם בדפ"ר אי' בסמוך, כלומר מלבוש המתכבס וק"ל טובא (א) הרי כבר פי' יחזיקנו במבושיו ולמה הוסיף

כבס (= פּוֹבְסָא = פּוֹבְסָא מל"ע קבאס אשכול תמרים Dattelkamm ולדעת רבינו סנסני תמרים Palmzweig) בס"ג דפ' במה אשה (שבת ס"ו סע"א) כמאן תלינן כבסא (ד) בדיקלא, ובר"ג דפ' אלו הן הגולין (מכות ח"י רע"א) ומחיה לכבסא ואתר תמרי פי' "סנסני תמרים", * [אח"י"ה הועתק מפי' ר"ה למכות עיינן מגדל חננאל 11 ושם ג"כ הגי' לגדמא ואחריי נגדר רבינו בערך גדם וכן שם הגי' לכבסא

1) וכ"ה בש"ס דפי' קושטי וברי"ף כ"י ובכ"י אי"פ כבסי ובנו"ג כובסי ד"ס צד ע"ג. (2) כ"ה בכל כ"י ערך. (3) כ"ה בכ"י ביר וכ"ה בכ"מ לנקמיה, ובשבעות נקמיה ובדפ"ע ליקמיה וצ"ל כמו בכ"י ב"ר. (4) וכ"ה בכ"מ ובכ"י ש"ס שבעות ובנו"ג שם דנישבקיה. (5) ובשבעות לגלמיה ובכ"מ לגלימא. (6) כ"ה בדפ"ר ובשאר דפ"ע במלבושיו ועיינן עוד בסמוך. (7) ליתא בסנהדרין וז"ל שם שדה כובס מאי כובס איכא דאמרי דכבשינהו לאפיה וחלף אבל תיבות מאי כובס לוי בכ"י ש"ס ובדפי' שונגי, לוי, בילקוט ישעיה ז', ובכ"י ילקוט מ"ב ט"ז. (ד"ס סנהדרין צד קנ"ט.) ורש"י פירש כובס כמו כובש ובעל הפשט"ע מוגה בדבריו הערוך בזה"ל כובס כאלו כובש כתיב ע"כ ויפה הגיה והראיה כי בירושלמי סנהדרין פי' דכ"ז ע"ד ובויק"ר פל"ו אי' בפירוש וז"ל כובס, אל תהי קורא כובס אלא כובש"י ואולי רבינו היה מקצר בלשון כדרכו וכיון על זה הלשון כי הוא בעצמו הביא ויק"ר זה. (8) וא"כ לא גרס מלת וחלף וכן ליתא בכ"י ש"ס וילקוט ובדפוסים הראשונים והמהרש"ל הגיה מעיי' (ד"ס שם). (9) בנו"ג בויק"ר וזה לשונו שהיה לו בושת פנים כיצד כיון שהנביא בא לקנתרו היה יוצא לו למקום טומאה לומר שאין שכינה שורה במקום טומאה הה"ד וכו' אל מוסילת שדה כובס אל תהי קורא כובס אלא כובש כיצד כיון שהיה הנביא בו לקנתרו כובש פניו ע"כ ורבינו גם כאן היה מקצר בלשון וקצת בשניו איתא כן בירושלמי סנהדרין הג"ל ושם איתא בשעה שהיה הנביא בא לקטר גו, ובענין נפקותא של שתי גירסאות עיינן יפה תואר לויק"ר.

(ש"א י"ז ה) וכובע נחשת על ראשו¹. לכומסות² מן לרע כמה דתימר (דברים ל"ב ל"ד) הלא הוא כמס עמדי (חתום)³ פירוש כובעות ראשי שבלים הן, כומסות תחתון⁴ של שבלים, וי"א לכובעות אגודות הקשורות למעלה כנגד ראשיהן כומסות אגודות הקשורות מתחת. *אח"ה וגם הר"ש כתב כן בשם עצמו בשנוי לשון קצת וז"ל פירוש מן לעיל למעלה מראשו כדפרשית (ר"ל בפירוש הירו' לעיל במשנה: לכובעות לעשות מהם כובע לראש וכו') מן לרע למטה מן הראש שאין נראה כלל כדבר הכמוס וי"ט כובעות ראשי שבלים כומסות תחתיו של שבלים ע"כ ועיין ג"כ פירוש הרא"ש וא"כ אולי יש לקיים בערוך מלת חתום ושייכת למטה כפי' אחר מלת כומסות תחתון וכונת רבינו כומסות מלשון כמוס פירוש חתום כלומר שאין נראה כלל כדבר הכמוס וכפי' היר"ש ובפי"ט לרמב"ם מבואר יותר וכל מה שיקבצו בחפירה שהיא נעשית בארץ נקראו כומסות גזור ממלת הלא הוא כמוס עמדי ע"כ. ודע כי בפירושו הראשון הלך רבינו בעקבות פי' הירושלמי כי כובעות הם הערימות דומין לכובע וכן פי' הרמב"ם והראיה שדרבן היה לעשות לגדיש כמין כובע מראשי שבלים ממה דאיתא בסוכ' י' סע"א וש"נ עמדות של שיבולין עיי"ע פרכ"ל. ונגזרה המלה מל"מ כובע = קובע (ש"א י"ה ל"ח; יחזקאל כ"ג, כ"ד) וכן איתא בקו"ף קובעת, קובעתה בירושלמי שביעית פ"ד דל"ה. וירו' סנהדרין פ"ג דכ"א: עיי"ע אסמו ומ"ש כח"א קס"ז: ולולי פי' הירו' הייתי מגיה במקום כומסות או כומסאות של נוסחאותינו: כומתות או כומתאות והוא מל"ע כו"ע גדיש עגול (ועוד עיי"ע כמתא) ואם בסמך תתכן הגירסא אז לפע"ד נגזרה מל"ע כו"ע ג"כ גדיש עגול, ור"ב דעת אחרת עמו עיין ערך כמס, ולדעת י"א בערוך לפע"ד כובע הוא מל"ד האמצעית cova וממנו בל"א האמצעית Schaube, Schoof אגודת תבואה וממנו ערימת תבואה Schober (וכן בל"ע ص"ב) ואז עולה יפה גזרת ר"ב בענין כומסות מל"י κάμυτος ג"כ אגודת עמרים Garbenbündel — ועוד הושאל כובע, כובעא לסחוסין שבפי הקנה הנקרא שפוי כובע Helm עיין רש"י בחולין י"ח: ד"ה בחודא דכובעא ועיין ערך חד ב', גם ב' וערך שיפוי, וכלי שאילה אי' כובע וכן בל"ר האמצעי' cova, cofea, euphia וממנו

לפרש כלומר מלבוש המתכבס, ב' למה לא פי' כן רבינו תיבף אחר מלות פירוש יחזיקנו במבושיו כלומר וכו', לכן דעתי כי ערבוב דברים יש כאן כי לפע"ד תיבות כלומר מלבוש המתכבס שייכין אחר מלות, אל מסילת שדה כובס" וכו' וכו' כי כובס פירושו שדה אשר שם מתכבס המלבוש עיין תרגום רש"י ורד"ק לישעיה ולמ"ב י"ח, י"ז, אבל ר"ב כאשר גם הוא גורס במעות יחזיקנו במלבושיו היה סבר כי תיבות כלומר וכו', שבים אל פירוש הראשון לכן הביא בינתים פירושו בל"י ילקוט וכו', וכיון על ל"י Tasche, Sack, κάβισος והעיקר כמו שכתבתי. וסדר הערך כך הוא בתחילה מציין רבינו משל לינקטיה ככובסיה וכו' ופירושו ואח"כ הביא לשון מקרא אל שדה כובס ופירושו ומציין על פסוק זה דרשת רז"ל מסנהדרין ויק"ד וכצ"ל לינקטיה וכו' וכו' עד פי' יחזיקנו במבושיו. — אל מסילת שדה כובס כלומר מלבוש המתכבס. בחלק וכו' עד גמירא] —

* כָּבַס ופי' בל"מ רחץ בגדים וחלקי הגוף במים וזולתו (waschen, walken) נגעים פי"א מ"ה יכבס, ירושל' נדרים רפ"ה דל"ט. מכבסים . . . מכבסין, פסיקתא דר"ב ס"א: עיין ערך כבש ד'. פעול מקואו' פי"מ מ"ד מכבסים, התפעל שהש"ר פ' שחורה ותנהומא ויחי סי' י' מתכבסת, והתואר במקום השם כובס ברכות כ"ח. כתובות ק"ג רע"ב, ועוד עיין ערך הקודם. ועוד התואר כָּבַס עיין ערך כבש ד' והשם המפשט זכר פִּיבּוּס נדה ג' סע"א, ירוש' נזיר ספ"ז דג"ו ע"ד, והקבוץ כבוסינ, כבוסים פסיקתא דר"ב צד ל"ג, פסיקתא רב' פי"ב תנהומא חקת סימן ה' וילקוט ריש חקת וילקוט תהלים סוף רמז תרנ"ה. ולנקבה כביסה ירושלמי שביעית פ"ח דל"ו: ירושלמי נדרים רפ"ה דל"ט, רפ"ט דמ"ב ע"ג — מקואות פ"ח מ"א עיין ערך כבש ג', והקבוץ ירושלמי שביעית רפ"ז דל"ז: מיני כביסות כ"ה לנכון בדפ' זיטאמיר ובדפ' קראמ' במ"ד כניסות.

כָּבַע (= פּוֹבְעָה פי' מל"מ פּוֹבַע = קוֹבַע פירוש מנבעת בל"ע قبة hohe Mütze, Helm והושאל לערימות המסודרין ככובע Schober) בגדיש פ"ה כפיאה (מ"ה) המעמר לכובעות ולכומסות¹ ירושלמי (פיאה פי"ה ד"ה) [לכובעות²] מן לעיל כמה דתימר

(¹) וכ"ה בערך כמס ובירושלמי ובר"ש אבל במשניות ובש"ס בבלי ולכומסאות. (²) וכצ"ל בירו' ושם ל"י זו המלה רק: ר' יונה אמר מן לעיל. (³) בירושלמי: ר' אבינא אמר אבל בר"ש ל"י ובתחילת המאמר איתא שם ר' יצ"ל ר' יונה. (⁴) יש למחוק אולי מגליון בא לפנים ואיזה חכם כתב כן להורות כי כנוס של מקרא פי' חתום כדאיתא במקרא אצל כמס חתום באוצרותי. (⁵) בר"ש לפיאה פי"ה מ"ז תחתיו.

בכברה ונקראת בל"ע קְרִיבָל, גְּרִיבָל ובלש' רומי
cribrum ובפ"מ לרמב"ם בפרה הג"ל צ"ל קריב"ל
במקום קריב"ל. ובעה"ק שג"ב כברה זיפא בלא"ש =
— [Sieb]

כָּבַר (פֶּעֶל מֵהֶשֶׁם כְּבָרָה בל"ע ופ' כְּבִרִית פ"י
בל"מ גפרית Schwefel והפעל beschwefeln)
בר"ג דפ' תפלת השחר (ברכות כ"ז:) א ב י י ש ר א
ל ר ב ד י ט א בר ל י ו א י (2) ל כ ב ר ו י י ס ל י פ י ר ו ש
ל ע ש ן ה כ ל י מ של נ צ ר י מ (3) ב ג פ ר י ת כ ר י ל ל כ נ ן .
פ"א מניחין הכגדים בסלים והיו מעשנין תחת
הסלים ללכנ הכגדים. בר"ג דפ' הגזול עצים (כ"ק
צ"ג סע"ב) הא דאחוריי אחוריי (4) הא דכברי כברויי (5).
כפ' אחרון דגיטין בגמ' גופו של גמ' שחרור (6)
(גיטין פ"ו רע"א) גינברא ומרתכא (7) וכבריתא, בס"ג
דנדה (ס"ב) בורית כבריתא (8) פי' כבריתא גפרית.
א ש ו ג פ ר י ת (תהלים י"א, ו) ת ר ג' א ש ת א
ו כ ב ר י ת א . * [אח"י"ה כ"ה בכ"י ו'ו א'
וכ' ל"ד ה"ב וכ"ה בדפ' וויניציא וכן הובא בתוספ'
נדה ס"ב. ד"ה כבריתא בשם הערוך אבל מדפ'
פירוזו והלאה ל'י' ובדפ"ר חסר גם מן מלת פירוש
ולכן השלימו ר"ב בהוספותיו ואני השמטתי דברי
ר"ב כי כבר איתא כן בכ"י ובדפ' וויניציא והגרי"ב
בהפשב"ע לא ראה דפ' וויניציא ראשון לכן אחז
לשון ר"ב בעל המוסף ומה שתמה עליו למה לא
הביא קרא המוקדם והיינו אותו דבראשית י"ט.
כ"ד גפרית ואש שתרי"א' כבריתא ואשא [וכן
גפרית ומלח (דברים כ"ט, כ"ב) שתרי"א': כובריתא
ומלחא] כבר תירץ בעל למוד ערוך במסכת ברכו'
צד י"ב: שאין זה תמיה כל כך ע"ש ול"ג כי ר"ב
רוצה להשמיענו בהביאו תרגום של תהלים עיקר
הג"י כי בנו"ג במעות דאשתא ו ב כ ו ר י ת א] —

* כָּבַר (מל"מ תואר הפעל להנבלת הוית דבר
זמן רב קודם (schon, längst) בקהלת א'
י' ; ב' ; ט"ז ; ג' ט"ו והרבה בדרז"ל ד"מ ברכות י"ב.
ושם סע"ב. כ"ח. וש"נ. ס"ג סע"א. שכת ג"א.
עירובין מ"ג: פסחים י"ג. ג' סע"ב. ב"ב קס"ז. וש"נ.

בלא"ש Haube, Schaubе פ"י מגבעה וכסוי הראש
גיטין י"ד: (לפי ג"י רבינו בערך דבר ב') וירוש'
גיטין ספ"א דמ"ג ע"ד כובעיהן אמה. ברכות כ"ד
רע"א מניחין בכובע תחת מראשותיו דמפיק ליה
למורשא דכובע לבר עיין בפירש"י ותוספ' שם] —

כָּבַר (מהשם כְּבָרָה פ"י מְנַפֵּה sieben) כפ' ר"א
אומר תולין (שבת פ"ב מ"ג דף ק"ט. וכ"ה בירו'
שבת פ"ב ד"יז סע"ג) אין כוברין את התבן בכברה.
בריש מעשרות (פ"א מ"ו) הקטניות משיכביר (1)
ואם אינו כובר (ובכל כלי) [וצ"ל וכול]. ובכלי
עץ פ"ט בכלים (כ"ד) ותלוי כברת גרנות. ובפ'
אחרון דאהילות (פ"ה מ"ב) וכוברו בשתי כברות.
ובפ"ג בפרה (מ"א) וכברין אותה בכברות. פירוש
כברה כלי שכוברין בה החטין ומוציאין את המוץ
והוא עגול כאמה על אמה ולכן דמה בארה של
מרים לכברה (עין המקומות בערך ים ומ"ש) שכיון
שעגול הוא דומה לפי הבאר. * [אח"י"ה ובירוש'
שבת פ"כ ד"ז סע"ג פירש אין כוברין את התבן
ככברה וכו', משום מרקיד, כלומר שזורה או בורר
החטין מן התבן. בר"פ פ"ד אדם כובר חטין תבן
ככברה. סוף רות רבה כבר את הצבר וכו'. ירוש'
גיטין ספ"ה דמ"ז ע"ג כברה לכבור בה חול, ירו'
מעשרו' פ"א דמ"ט סע"א תני אבל כובר הוא מקצת
ותורם מן הכבור על שאינו כבור, תוספתא שבת
ספ"ז הכוברת אפרוחין בכברה. . . . הרי זה מדרכי
האמורי (ובכ"י אירפורט הג"י הרי זה מותר). והשם
כלים פט"ו מ"ד, שם פט"ו מ"ג ירושלמי כתובות
פ"ז דל"א: גפה וכברה, מ"ק כ"ח סע"ב, תעני' כ"ב
רע"ב. סנהדרין מ"ח סע"ב, ירו' קידושין פ"א דס"א.
שעשו כל גופו (של יאשיהו) ככברה. במד"ר רפ"ג
סנסנים לכברה, וכ"ה כב"ר ר"פ מ"א בדפוסים
האחרונים אבל בחוצ' פירדא שנת תנ"ב לכברה
וצ"ל לכבר עיי"ע אלבינה (ח"א פ"ו) כי אין דרכה
של כברה להיעשות מסנסני התמרה אבל מכבודת
עושין מתמרים עיי"ע מכבד והקבוצ' פרה פ"ג
מ"א כברות של אבן. דב"ר פ"ו קרדמותיו וכברותיו.
והמלה ל"מ הוא ככתוב (עמוס ט', ט') כאשר ינוע

(1) בנו"ג משיכביר וכצ"ל בערוך. (2) כ"ה בכל כ"י ערוך וכ"ה לפנינו, ובכ"י ש"ם ליתא בר ליואי וכן ליתא בפסקי רי"ד
ובאז"ז הלי' שיע' ס"י ט"ז ובראש"ש רבא בר ליואי ויוחסין השלם 185 הביא רבה בר ליואי ונעלם זה מבעל ד"ם ברכות
צד ס"ט: (3) בכ"י ל"ד וה"ב נכרים. (4) בנו"ג דחוריה חוריי. (5) בחוסי' שם הג"י כוריה כוריי. (6) בכ"י ויו' או, ב' ל"ד.
(7) בכ"י ויו' מרתבא וצ"ל בכ"ף וכ"ה בע' אספדיכא ובערך גביר ומרתכא ע"ש. (8) בתחילה הייתי סבור לסגור זה הציון
מנדה שג"י מוטעת היא כי בורית לחוד וכבריתא לחוד עיי"ע בורית (ח"ב ר"ה: (9) ועיקר הג"י כמו שניסח רבינו בערך
אהל (ח"א, מ"ב), מושבת צ"י. מאי בורית אהלא ובאמת כ"ה בכ"י א"פ בשבת מאי בורית א"ר יהודה זה ה"ו ל' והוא
אחד עם אהלא כדאי' בנדה ועיין תוספ' שבת צ"י. ד"ה בורית. אבל בכ"י א"פ איתא עוד הג"י מאי בורית כברותא כמו
בשבת ונדה הג"ל ולזו הגורסא כיון רבינו כאן ובערך זתא הביא מושבת: מאי בורית זיתא ע"ש. ודע כי בדפ"ר בערך
הנוכחי ליתא הציון מס"ג דנדה אבל מזה אין ראיה שלא ניסחו רבינו כי מלבד שאיתא בכ"י קשה לפי ג"י דפ"ר שלי'
גם מה שאי' בדפ' וויניציא וכ"י וא"כ נשמט בדפ"ר במעות מן וכבריתא עד וכבריתא של סוף הערך.

ב"ק ל"ו סע"א כ"מ צ"ג: ירו' ברכות פ"ב ד"ה ע"ג ועוד הרבה. ובתרג' ירמיה ל"ה. מ' כבר מית אולי פתרונו מל"ס כבר פי' יוכל היות. אולי, möglich, vielleicht.

* קָבַרְיָתָא (ובל"ס ופי' נפת Honigseim ונדרף עם כווריתא Honigwabe) ורבינו בערך ככריתא גרם כשני כפי"ן ודל"ת אבל בכ"י ו"ו א' הגי' לנכון כבר יתא אולם סדר האותיות מוכיח כי גי' רבינו היתה ככריתא וכ"ה בל"ס ואחד הוא עם קָבַרְיָתָא.

* ככריתא (שם מקום נתחום א"י) תוספת' שביעי' בגי' כ"י אירפורט (הוצאת צוק"מ 66) תחום א"י פרשת אשקלון . . . ככריתא ובנו"ג וכברתא וכירו' שביעית פ"ו דל"ז ע"ג וכברתה והוא לדעת הח' שווארץ Chabarta למערב של שפרעם ועיין ג"כ נייבויער 15 ובספרי עקב פ' נ"א הגי' סברתה ובילקוט סוף עקב נברתא.

קָבַשׁ (יודע מלש' מקרא Schaaflamm) כסיפרא (דיבורא דחטאות פרק י') ואם כבש יביא קרבנו (ויקרא ד', ל"ב) כבשים קודמין לעזים וכו' עד ת"ל ואם כבש וכבר קדם והביא שעירת עזים. * [אחיה' ובנו"ג ואם כבש יביא קרבנו לחטאת רבי שמעון אומר כבשים קודמין לעזים בכל מקום יכול מפני שהן מוכרחין מהן ת"ל ואם כבש יביא קרבנו לחטאת מלמד ששניהם שקולים וכן הוא במשנה דכריתות כ"ה. והובא בפסחים נ"ז: ובילק' ויקרא סוף רמז תס"ט ואולי מטעם חלוף הגי' הביא רבינו זה הציון — וכנ"ה קָבַשׁ ולנקבה קָבִישָׁה פרה פ"א מ"ג יומא ס"ו: סנהדרין ק"ד: ירושלמי נדרים פ"א דל"ז ע"ד ושם פ"ו ד"מ: תנחומא תולדות ס"י ה' והקבוץ קָבִישׁים פרה הגיל ירושל' ברכות פ"ד ד"ז: ולנקבה כבשות אגדת בראשית פ"ה ועיין מ"ש החכם לאטמעס במקום הנ"ל

2 קָבַשׁ (= קָבִישָׁה, קָבִישָׁא פי' מהוראה העקרית קָבַשׁ פי' דָּרַךְ ורמס וא"כ השם קָבִישָׁה. כבשה דרך ומסלול Weg, Bahn) פ"ח במקואות (כ"א) מפני הכבישה (9) פי' מפני מסלה (10) של בני אדם. גבר במסלתו ילכו (יואל ב', ח) תרגום נכר כבשיה (11) אזלין, במסלה נעלה (במדבר כ', י"ט)

1 קָבַשׁ (מל"ט ועיקר הנחתו דרס רמס ודחק וכן בל"ס ובל"ע קָבִישׁ drücken, pressen) והושאל על הנחת ירקים או בשר בחומץ או במלח Ge-Früchte, Speisen einlegen והשם קָבַשׁ

(1) בנו"ג עוד: בקדרה. (2) צ"ע שהרי בזה הכבא מיירי רק הסיפא היתה טבולת יום מנערת את הקדרה עיין ערך נער ב'. ועיין הר"ש. (3) וכ"ה בכ"י שים ובנו"ג שהוא יכול. (4) כ"ה בכל כ"י ובדפ' וויניציא, ובדפ' קמוע וא"י עד: וכל כבשים שהיא וצ"ל שהוא יכול כגי' הספרים, ומדפי' פירו והלאה חוץ מדפי' וויניציא נשמט מן ולא שלוקין עד כובשין. (5) בלא"ט Eingelegtes, Eingemachtes, composta וכ"ה בלע"ז של פי' הונוחם לרשמי למיך לפי גי' כ"י בדי"ס שם ובדפ' בערוך במעות קופושטא. (6) כצ"ל כמו בערך גסטרי (ח"ב שכ"ט). והחי' לעווין בערך כבש ח"ב 292 טעה בגי' רבינו. (7) ע"י זת = זית. (8) כונתו על ערך כשר א' וככ"י ו"ו א' כשנתא וככ"י ב' ככשתא ומ"ס הוא. (9) בנו"ג הכביסה ועל כן נדחקו המפרשים. (10) כ"ה בדפ' ובשרדפ"ע מסלול. (11) בנו"ג באורחה.

והיתה העיר בתוכו¹⁴ (שם פ' מ"ח) תרג' ותהי¹⁵ כ"בש קרתא בגויה. כבשים בני שנה (במדבר כ"ה, ג') בפסיק' את קרבני לחמי (פסיקתא דר"כ צד ס"א:) כ"ש אומרים כבשים שהן כובשין עונותיהם של ישראל כמה דתימ' יכבוש עונותינו (מיכה ז', י"ט) כ"ה אומרים כל דבר שהוא נכבש¹⁶ (סופו לצוף אלא כבשים שהן מכבשין¹⁷) עונותיהן של ישראל כשלג כמה דתימר (ישעיה א', י"ח) [אם יהיו המאכס כשני ס] כשלג ליבנו¹⁸, בן עזאי אומר כבשים בני שנה שהן מכבשין¹⁹ עונותיהן של ישראל ועושין אותן כתינוק בן שנה²⁰ שאין לו עון²¹. בילמדנו פ' את קרבני לחמי (כתנח"ל) כ"ש אומרים כבשים שהן כובשין את העונות ויום הכיפורים בא ומכפר אמרו להן כ"ה אעפ"י שכתוב כבשים כבשין²² אנו קורין כבשים כס'²³ שהן מלבינין עונותיהן של ישראל כשלג שנאמר (ירמיה ד', י"ד) כבשי מרעה לבך. *אדחיה ודע כי כבשים (במדבר ה"ג) דרשו כ"ש בפסיקתא את קרבני לחמי הנ"ל ובילמדנו הנ"ל כאלו היה כתוב כבשים. וכ"ה וגם בן עזאי דרשו כאלו כתוב כבשים וכן דרשו רז"ל כבשים (משלי כ"ה כ"ח) כש"ן ימינית עיין לעיל תחלת זה הערך ציון מחגיגה י"ג סע"א ובכ"י ש"ס אצל ד"ס חגיגה שם ובע"י ובילקוט משלי רמז תתק"א ובמנו"ה סי' רס"ז אי' בפירוש אל תקרי כבשים אלא כבושים

שכיבשה דוד מלך ישראל יחיד הוא. כל הכלים אין נגררין חוץ מן העגלה מפני שהיא כובשת בכיצה בפרק י"ט (כ"ג:) פירש כובש הקרקע ואינו עושה חריץ. ובפרק המביא כדו יין (שם ל"ב:) אין גורפין תנור וכירים אבל מכבשין. בפרק אלו הן הנחנקין (סנהדרין פ"ט. במשנה) אבל הכובש את נבואתו והמוותר על דברי הנביא, גמר' (שם סוף העמוד) כובש נבואתו כגון יונה בן אמתו המוותר על דברי הנביא כגון חכריה דמיכה וכו'. בפ' המוכר את הבית נגמ' המוכר את¹ בית הכד (כ"ב פ"ד מ"ה דף ס"ז:) כירים כבשי (גמרא שם) הם קורות שכובשין³ בהן הזיתים⁴. בגוי⁵ שכיבשתו בר"ג דפסחים (ה"י) השוככים על מטות שן (עמים י"ד) תרג' [דשכבין על ערסן] דמכבשין⁶ בשן דפיל. בס"ג דפ' בנות כותים (גדה ל"ט:) תרגומלתא דרמיא יומא וכבשא יומא. בפסיקתא דזאת הברכה (פסיק' דר"כ צד קצ"ז) הובא בילקוט וזאת הברכה רמז תתק"ן זאת וזאת⁷ [הן וכיבושין הן]⁸ לפי שהוא מקנתרן⁹ בראשו של ענין מזי רעב ולחומי השרף וגו' (דברים ל"ב, כ"ד) לפי כך הוא חוזר ומברכין בסופו¹⁰ שנא' (שם ל"ג, כ"ט) אשר יך ישראל וגו'¹¹. וערפל תחת רגליו (תהלים י"ח, י"י) תרגום וענן אמיתתא כ"בש קדמוהי¹². והיה המקדש בתוכו¹³ (יחזקאל מ"ה, ח') תרג' ויהי כ"בש מקדשא בגויה.

1) כ"ה בכל כ"י ש"ס ובירושלמי. 2) בדפ"ר כ"בש וכ"ה כ"י ש"ס אבל כ"י ערוך ובשאר דפוסים ערוך כבשי ודע כי בני"ג במשנה ובגמ' העכורים אבל ברי"ף ברפוסים הושגם העכורים עיין תנ"י לביב ולכלים פ"ב מ"ח וכו' בערך עבר ב' ושם הובא פ"א בכלים (מ"ב) הכירים ופי' כבשי כפי' הר"ש בכלים שם בשם הערוך כי הכירים של כלים והעכירין של כ"ב אהרן הוא ובאמת במשנה ד"ב איהא בירושלמי הגורסא הכירים ובפירוש רה"ג לכלים גרס ג"כ בב"ב העכירין וכן בפירוש רגמ"ה כ"י לביב עכירין וכן בערך כרם הובא לפי גי' הכ"י ערוך גי' כירים ומפורש ע"י עכירים (עכירין) ובקצת דפוסים ערוך במטות עבדי'ם וכ"ה בכ"י ש"ס ה' בב"ב העבדים ועוד העכירים, וכ"ה ברא"ש בדפ' וויניציא ונ"ל שמושבוש מגי' העכירים וכ"ה בשמ"מ לביב וכ"ה בכ"י ר"ף הובא בד"ס לביב שם, ועוד שם גי' הכ"י ש"ס במשנה ובגמ' העמודין ואולי נכון הוא ופירוש קורות בית הכד והיינו כבשי Pressbalken ובתוספתא כלים כ"ב ספ"ז איתא והעכירין ואולי צ"ל והעמודין. 3) בכ"י ב"ר שכותשין. 4) וזה הפירוש מסכים עם פירוש התשובות שהביא רבינו בערך עבר ב' ועוד שם פ"א ע"ש ועם פ"א קצת קרוב פי' הרמב"ם במשנה ד"ב ע"ש ובשמ"מ פירש "עכירים כבשי הן כמו לוחים ועצים שנתנים אותה על הקופות של זיתים וגם על הענבים הדרוכין כדי שתרד עליהם הקורה וכובשת אותם ומוציאה כל מזה שבתוכה" ע"כ. 5) בנו"ג נכרי וברש"י כ"י בגירסת הערוך. 6) בנו"ג דמכבשן. 7) וכו"ה בילק' שם בשם הפסיק' ובפסיקת' הגי' וזאת הברכה וזאת ר"ל שהיה לכתוב זאת והוי"ו כתוב לדרשה עיין הערת ר"ש כאבער שם. 8) נשמט במטות דאל"כ למה הביאו בזה הערך וכ"ה בפסיק' וילקוט. 9) וכ"ה בילקוט ובפסיקתא מקנתרן עיי' קתה. 10) בנו"ג לפיכך הוא אומר בסופו אבל בטאמר שלפניו בפסיקת' סיים כמו בערוך. 11) כ"ה בכל הכ"י ובדפ' וויניציא אבל בשאר דפ"ע קטוע ונתקצר ע"י וכו' אחר מלת מקנתרן. 12) בנו"ג קדמוי. 13) זה לפי הקרי והכתיב בתוכה. 14) הכתיב בתוכה. 15) ובנו"ג ויהי וכן עיקר. 16) ובפסיקתא רבתי את קרבני ס"פ מ"ז חסר במטות וצ"ל כמו כאן וכ"ה בילקוט פנחס קרוב לסוף רמז תשע"ו [תשע"ז]. 17) כ"ה בדפ"ר פ"י וויניציא וכ"י ערוך ובר' אמי' מכבסין וכ"ה בפסיקת' דר"כ ורבתי וילקוט וגם כבש נדרף עם כבס. 18) השלמתי ראש הפסוק עפ"י פסיקת' רבתי וילקוט וכ"ה בכ"י א"פ לפסיקתא דר"כ והוטב העיר בעל מגן דוד לפסיקתא רבתי צד פ"ד. כי דב"ה נמי בני שנה דרשו וכווננו להא דדריש ר"י בשבת פ"ט: אם יהיו המאכס כשנים הללו שסדורות ובאות מששת ימי בראשית ועד עכשיו כשלג ילבנו. 19) בדפ' אמי' מכבסין וכ"ה בפסיקת' רבתי וילקוט ובדפ"ר נשמט במטות כן שהן מכבשין עד שהן כובשין. 20) וכ"ה בפסיק' רבי' אבל בילקוט בלי נכון בן יומא. 21) ל"י בפסיקת' רבתי ובילקוט ובפסיק' דר"כ ל"י כל טאמר דבן עזאי. 22) כ"ה נכון בדפ' וויניציא וכן נראה מכ"י ל"ד רק שם משובש. 23) כ"ה בדפ' וויניציא ובשדפ"ע שכתוב ש"ס אנו קראין.

ובחיפך דרש כובש (ישעיה ז, ג) כאילו כתוב כובש עיי"ע כבס ב'. — והנה המושג הכללי אשר עליו השתע כל הערך הנוכחי הוא שרש כבש מעיקר הוראה של ערך הקודם וגם ערך הבא מסתעף מזה המושג לכן היטב סיים רבינו בערך הבא „אלו הן ג' כבשים קרובי ענין הם" והיה יכול לכלול גם בע' הנוכחי כי בלעדי זאת ערך זה בלי סדרים הוא, לכן עתה באתי לישב דבר דבר על אפניו ולמלאות את דברי הערוך. מן עצם הוראה ראשונה קבש פירוש דרך רמס עצר נאצלו אלה הוראות א' מיישר ומחלק הבגדים plätten שבת קמ"א. (עיין לעיל) אבל לא כובשין (והשם מקבש). גם משווה שמתחבר והעפר כדי לעשותו חלק ביצה ל"ב: (עיין לעיל) אבל מכבשין ועיין פירש"י. ומזה הענין כירושלמי ביצה ספ"ד דס"ד סע"ג איזלין כבשין (והפכו גרף) ומזה גם מ"ק י'. עיי"ע הבא אח"ז. גם מחלק שמתחבר הארץ בחזק או בכפיית הקנים לישב עליהם עירובין ל"ד: (עיין לעיל). ב' נעצר ונדהק בכשר וגאמר מערלת בשר: ערלה פְּבוּשָה תוספתא שבת פמ"ו (ט"ז) ירושלמי שבת פרק י"ט דף י"ז. ירושלמי יבמות פרק ח' ד"ט. (ועיין בבלי יבמות ע"ב. בסגנון אחר) ב"ר ס"פ מ"ו כלומר ערלה שנסבך בכשר. ג' הושאל לרדיה והתפשה בכח כמו בל"מ unterdrücken, unterwerfen פסחים ה': נכרי שכיבשתו וכו'. עיין לעיל בערך ותרג' לרכא תחת רגליו (איכה ג' ל"ד) לכבשא תחות לאכסא ריגליו, ומושל ברוחו (משלי ט"ו ל"ב) תרג' ודמכביש נפשיה, והתעני (בראשית ט"ו ט') תר"י א' ואתכבשי ועוד זולתו וכן בדרז"ל סנהדרין צ"ה. ועלה כנשית כל מדינתי וכו', דכבשית בתקופ ידי ירו' סוכה פ"ה דג"ה: בוא וכבוש את היהודים, איכ"ר פ' זכור כבש את הגדול לפני הקטן. ויק"ר ר"פ כ"ז מה ההרים הללו כובשין על תהום שלא יציף העולם כך הצדקה כובשת את הפורעניות וכו', ובשינוי קצת במדרש שו"ש מזמור ל"ו, ובב"ר פל"ג בנפעל נכבשים ובסגנון אחר באגדת בראשית פ"ד (ביהמ"ד ליעללינעק ח"ד, ו') — ירושלמי שבת ספ"ד ד"ז ע"ג עיי"ע מרמוטא, וב הפעיל הקב"ש תנא דבי אליהו זוטא פכ"ה. נתפעל ירוש' שביעית פ"א דל"ו ע"ג ירו' יבמות פ"ז ד"ה. שטא נתכבשה מדבר תורה והושאל ד' לכפיית הנבואה שלא עשה שליחות הנורא עיין לעיל מסנהדרין פ"ט ועוד בצרוף יצר כלומר כופה את יצר הרע להכניעו. אבות פ"ד מ"א הכובש את יצרו, יומא ס"ט: שכובש את יצרו אבל יותר טוב כני' כ"י מ' ועי' שכובש את כעסו וכן נאמר

בברכות ז' רע"א שיכבשו רחמי את כעסי כלומר מעביר על מדת הדין ואוחז במדת הרחמים ועיין ר"ה י"ז. (לעיל בערך) וכן כבש בצרוף יצר, יצרא בתרג' עיין תר"י א' לבראשית מ"ט כ"ב, תרגום תהלים ד', ו'; ג', י"ד. ה') ענין ירושת ארץ וכן בל"ע חולין י"ז. בשעה שכבשו, ירושלמי פ"ה פ"ז ד"כ ע"ג שבע שנים שכבשו, ירו' חלה רפ"ב דנ"ח: שבע שכבשו, ספרי עקב פ' נ"א משיכבשו לארץ, ו') ענין ענוי ובעילת אשה מל"מ לכבוש (אסתר ז', ו') וכן בל"ע כבס beiwohnen יבמות ס"ה: ומלאו הארץ וכבשה (בראשית א', כ"ח) איש דרכה לכבש ואין אשה דרכה לכבש, קידושין ל"ה. וכבשוה אמר רחמנא איש דדרכו לכבש אין אשה דאין דרכה לכבש לא, ב"ר פנ"ג מכבש נגות וצד נשי אנשים ומענה אותן עיין ערך גן א', ובתוספתא סוטה פ"ו מכבש את הגנות (כ"י אירפורט בט"ס נגות) ומענה את הנשים, אסתר"ר פסוק והמלך והיתה מצעקת אדוני המלך כבשני לפניך, בנפעל יבמות ס"ט רע"ב עיין לעיל בערך. ספרא אמור פרק ו' נכבש עם השפחה והנכרית ז' מל"ע כבס פ"י עמף ראש ומכסו sich verhüllen ומזה הענין לפע"ד כבשו פניהם בקרקע סנהדרין י"ט רע"ב ועוד עיי"ע כבש ב', ותרגום שה"ש ז' ח' ועוד עיי"ע כפש ומ"ש וגם הושאל לסתירה והעלמה והמטמה verhüllen, verbergen ויסתר משה פניו (שמות ג', ו') תרג' וכבשינון משה לאפוייה וזה התרג' הביא הריטב"א בח"י לר"ה י"ז. לפי' כובש (שם) כלומר מטמין מן העונות ומסתירם. תרג' ואם העלם יעלימו (ויקרא כ', ד') ואם מכבש יכבשו, שהש"ר פ' כי טובים: כבשים ללבושך (משלי כ"ה כ"ה) כבשים כתיב בשעה שתלמידך קמנים תהא מכבש לפניהם דברי תורה הגדילו ונעשו תלמידי חכמים תהא מגלה להם סתרי תורה. ח"י) מל"ע כבס יום אחד מהחדש בשנת עיבור ורז"ל השאלוה להפסקת ולהמעטת יום אחד או שניים ומזה ג"ל גדה ל"ט: וכבשה יומא . . . וכבשה תרי יומי וכו', כלומר הפסיקה התרנגולת מלהטיל ביצה יום וכן יומים ומזה הוראת עצירה ועיכוב פסיקת דר"כ צד קצ"ה. ופסיקת רב' פ"ד כבשה אותן עוד יום אחד ושם בפסיק' דר"כ קצ"ה: היה כְּבֻשָּׁן עוד יום אחד אצלו. פסיקת רב' פל"א איני כובש פקדונך. — והשם מהוראה של סי' א' עיי"ע מכבש, קבשא ובקבון קבשי מקום כסאות למושב עירובין ל"ד: מהוראת סוף סי' א' — בענין קבשי דב"ב ס"ז: עיין פ"י הנ"ל בערך ומ"ש — קיבוש Eroberung, Unterwerfung גימין ח' רע"ב וש"ג כיבוש יחיד, ירושלמי הוריות

פ"ג רמ"ח ע"ג כיבוש הארץ. ב"ר פי"ז כאן לכיבוש מהוראת סי' ג' וה'. והקבוץ פְּבוּשִׁין פי' הכנעות ותוכחות Demüthigung, Strafe תענית פ"ב מ"א ותוספ' שם פ"ב אומר לפניו דברי כיבושין, ומזה הן וכיבושיהן בפסיקתא הג"ל פי' דברים קשים וכמו שא"י בספרי ריש וזאת הברכה) או תוכחות (ספרי ריש דברים) מהוראת סי' ד' אבל בכ"ר ר"פ ס"ו יתן לך ברכות ויתן (בראשית כ"ה כ"ח) כיבושיהו לפי גי' ופי' המיוחס לרש"י וצ"ל כיבושיהן ופי': מקום להתקיים שם הברכות ע"כ ג"ל מההנחה הראשונה דריסה כלומר דריסת רגל ורושם ניכר שנתחזקו הברכות ולפי גי' הילקוט (הובא במ"ב) יתן לך ברכות ויתן לך כיבושין הראויות לך נתבאר יותר המובן הג"ל. — פְּבֻשָּׂא בקבוץ פְּבֻשִׁי (לג') הערוך פְּבֻשִׁי או פְּבוּשִׁי עיין לעיל מ"ש) פי' מסתרים ונסתרות Geheimniss ברכות י'. ועוד פְּבוּשִׁים לגי' של ספרים יצאו פְּבוּשִׁים (מכו' כ"ג) ועוד פְּבֻשִׁין (הגיגה י"ג) כולם מהוראת סי' ז' וכבושים לפי גי' הערוך ופירושו עפ"י דפ"ר נתבאר מהוראת סי' ו' כלומר ענין בעילה. ועוד מהוראת סי' ז' רישא בכבשא חולין צ"ג: ופירוש רש"י הטמנה ועיין ג"כ פירש"י בברכות י'. ושם ג"כ הגי' כבשא וכו' בערך רש"י ב' בלי פירוש. ובנו"ג בכיבושא וכו' הפי' רגמ"ה כ"י לחולין (בקבוץ כ"י אנגיליקא שט"א): ופי' בזה"ל כלומר כשרוצין לגרד שער מראש של בהמה מומנין אותו ברמץ וכו', ובה מסכים פי' רש"י בחולין ע"ש. ותרג' אריה במסתרים (איכה ג' י') אריא דמיטמר בכבישא. וזה היחיד מראה על אמיתת גי' רבינו כהדי פְּבֻשִׁי (קבוץ עיין לעיל) —

במשנה) עשה גוי' (כבש לירד בו וירדו בו הזקנים ²). ובפ"ג בזבין (מ"ג) על הכבש ועל הקורה. פי' כמין עץ גדול יש לבעלי הספינות כשבאין לירד באותו העץ יורדין מן הספינה לארץ כדי שלא ישבלו כפות רגליהם במים ושם אותו עץ כבש ³. בזבחי' בסוף הלכה קמא דפ' קדשי קדשים (ס"ב סע"ב וס"ג רע"א) אמר רב יהודה שני כבשים קמנים יוצאין מן הכבש שבהן הולכין ⁴ ליסוד ולסוכב ומובדלין מן המזבח מלא נימא שנאמר סביב . . . אמר רמי בר המא כל כבשי ⁵ כבשים שלש אמות לאמה חוץ מכבשו ⁶ של מזבח שהיה שלש אמות ומחצה ואצבע ושליש אצבע בזו מרת י'. בירושלמי בעירובין בפ' הלון (פ"ז דכ"ד סע"ב) גובה המזבח עשרה אמות וכבושו שלשים ושתיים אמות וכל תל המתלקט עשרה מרחם מתוך חמ"ש אמות הן שליש ⁸. בסיפרא ⁹ (ויקרא פק' ו' פרש"י) על ירך המזבח צפונה לפני ה' (ויק"א י"א) שהירך בצפון וכו' ¹⁰. עד הא למדנו שהכבש בדרום. — אילו הן גי' כבשין קרובי ענין הן ¹¹). * [אח"ה ומה הענין כבר במקרא (ד"ה ב' ט' י"ח) וכבש בזהב לכסא מאחזים ופירושו מדרגה והיתה מעלה אחת משופעת והולכת ועולה מהקרקע עד המקום שעולין בה אל המזבח עיין רד"ק ירש כבש. ותרג' הדם (תהלים קי"א) כביש, להדם (שם קל"ב, ז') לכבישא. והקבוץ כבשים זבחי' וירושלמי עירובין שם ושם. וכיבוש הוא כמו חיק של מקרא (יהוקאל מ"ג י"ג, י"ד) עיי"ע חק] —

פְּבֻשׁ (אולי מל"י σάω, σάωσεν, schlagen, ste- chen) בפ' ראשון במשקין (מ"ק י'. במשנה) אין מכבשין את הריחים. מאי מכבשין רב יהודה אומר מנקרין את הריחים (שם בגמ' ¹²). פי' כבדול חד מנקר הריחים כשהיא חלקה כדי שתמחון החמים כמו השינים. * [אח"ה ופי' המיוחס לרש"י פי' כן בגוף הדבר ושם ג"כ מנקרין אותה והותכין אותה (כ"ה ובחזקתיו ככ"י רש"י) ובאמת כן הוראת

פְּבֻשׁ (מערך הקודם כהוראה העיקרית פי' מקום דריסה והושאל למדרגה בלשון מקר' (ד"ה) כ"י ט' י"ח) ובלשון סורי כובשא, Tritt, Treppe, Stiege) בפרק שני דיומא (מ"א דף כ"ב.) רצין ועולין כבש. בפ' כל כתבי הקדש (שבת קכ"ב.)

1) וכ"ה בירושלמי ובתוספתא שבת פ"ג (י"ד) ובנו"ג ככ"י. 2) וכ"ה בירושלמי במשנה ובה"ג ובדפ' שונגי וויניציא ובמשניות פיו ובראש ושכולם זקנים עיין ד"ס למקומו ובכ"י בו וירדו אחריו זקנים ובנו"ג וירדו בו ר"ג זקנים. 3) הועתק מפיו רה"ג לסר"ט צד 39 ושם קצת בלשון אחר. 4) בדפ"ר יוצאין ובנו"ג פונים וכן עיקר. 5) כ"ה בדפ"ר פיר' ובשדפ"ע וכ"ה בנוסח אבל בדפוס וויניציא בערך כובשי וכ"ה בירושלמי עירובין בסמוך ואולי צ"ל פְּבוּשִׁי. 6) ובדפוס וויניציא פְּבוּשִׁי וכן ג"ל עיקר אבל גם בנו"ג בזבחי' כבשו. 7) וכ"ה בנ"א בזוטרתא אבל בנו"ג בזכרותא ועיין פי' בתוספות מנחות מ"א: ד"ה ארבעה. 8) וזו היא הצעת הירושלמי בנוסחאותינו: תני כל כובשי [צ"ל כיבושין] כבשים עולה אמה וכונם שלש חוץ מכיבוש של מזבח שהוא כמתלקט י' מרחם מתוך שלש ושליש אצבע שהמזבח עשר אמות וכיבושו שלשים ושתיים. וקרנן הערה ושוריו קרבן הגיהו ופירושו באופן חרוק ע"ש ולא העירו על שינוי הנוסח בערוך אבל גם על פיהם החשבון קשה להלמו ועוד עיין תשובת חות יאיר סי' קע"ג ועוד עיין תוספות זבחי' סי"ג. ד"ה כל ודיה חוץ. ובענין הריסת לשון דרבינו עיין בבלי עירובין כ"ח: הר המתלקט עשרה מתוך המשנה. 9) כ"ה לנכון בדפ"ר ובשדפ"ע חוץ כדפי' וויניציא ושם בפ"ס בספרי. 10) החיובות כספרא שנשמטו כאן ע"י וכו' הן: "והיכן הן פונים לדרום." 11) כ"ה בכל הדפוסים חוץ מרפי' וויניציא ונשמטו בטעות. 12) ובנו"ג מנקר ריחיא ועוד עיי"ע מוקר ג'.

הנ"ל שפי' חגורה ודיבוק, ועוד נאמר *קבס* מאבר המוליד ולכן היטב תרג' כמעט איש וליות סביב: (כבש) [כיבוש] חד ומדבק סחור סחור וזה מ"ש ביומא הנ"ל מאי כמעט וכו' כאיש המעורה בלוייה שלו ע"ש פירש"י.

קבֶּשֶׁן (נדרף עם תנור *Glühofen* עיין גזרת המלה באוצ"מ לפירשט שרש *קבש* II) בפ"ק דסוכה (ז' סע"ב) העשויה ככבשן, פירוש עגולה ככבשן³, בתנור בפ"ח בכלים (מ"ט) כבשן של סידים ושל זגנים פירוש כבשן של עושי הסיד. * [אחי"ה והקבוץ ב"ק פ"ב: קבשונות] -

קבֶּשֶׁן (= פוקשן אולי מל"פ *קבטי*, *קבטי*, *קבטי* מין יונה ותורים *Turteltaubenart*) בפ"א אלו מרפות בגמ' סימני העוף (הולין ס"ב רע"ב) אמר רב יהודה סיני כובשני דצוצייני כשרים הם לגבי מזבח והן הן תורין של רחבה. - (א"ב כופשני כתיב בנוסחאות דידן). * [אחי"ה וכן גי' רגמ"ה כ"י לחולין ובקובץ ב"י אנגיליקא דף שט"ז סע"ב) ופי' וז"ל הכי שמיהו ע"כ ובערך צין ג' פירש רבינו רק מלת צוצייני שיש להן ציצית בראשיהן וכו', ע"ש ועל פי זה העתיק החכם לעוויזאהן (זאאלאגיע 204) *Schleiertaupe*, ויש להם כמין כפה וכבע בראשם, ואולי נגזר מל"ע *جش* קשור אזור וכובע ראש אבל הראשון נ"ל עיקר ובהיות אותיות למנ"ר מתחלפות בלשונות שונות לכן כובשן אחד הוא עם כובשור והוא ל"פ הנ"ל - ועוד עיי"ע כפשני ומ"ש] -

* **קבֶּשֶׁן** ענין סתירה והעלמה עיי"ע כבש ד' ציון מחגיגה י"ג סע"א.

קבֶּתא (= כוביתא אולי מל"ע *קבֶּתא* והקבוץ *קב* וכן בל"ס *קבֶּתא* Knäul) אימור כוביתא [דעיבא] בעלמא [וכו'] [ר"ה כ"ד] בעל הערוך גרס כוביתא ע"ש⁴.

* **קבֶּתוּתא** גי' רבינו בתוותא עיי"ע בח"ב רמ"ז ומ"ש ובהערה א'.

* **קבֶּגֶן** עיי"ע גוון בח"ב רנ"ח.

כגני (א) כמו בן לישב בתוכו כלים, *Gestell* *Gehäuse* (ב) כלים שבורים - *Scherben*, *Bruchstücke* ועיין בפנים ומ"ש) בפ' הרואה בגמ' מקום

ל"י הנ"ל וממנו השם *קבֶּשֶׁן* ברזל חד וסכין ואילו כיון רבינו פי' כברזל חד מנקד הריחים ועוד עיין ערך מקר ג'. - ובעה"ק שג"ב מסיים: "ביהויאן בל"א" וכוונתו על לא"ש [behauen] -

קבֶּשֶׁן (פי' מל"מ ובלש' ערבי *קבֶּשֶׁן* כמו איל מנח ובהשאלה מין כלי מלחמה וכן בל"י *קבֶּשֶׁן* ובל"ר *קבֶּשֶׁן* *Sturmbock*, *Mauerbrecher*, *aries*) בפסיקתא ויהי בחצי הלילה (פסיקת' ר"י כ' צד ס"ז) הביא עליה (כובשין¹) (ה ר ב ה²) בריש מגילה איכה (פתיחת' ס"י כ"ג ד"ה וכוזר) ולבנות דייק (וחזקאל כ"א, כ"ב) כבשין. - (א"ב מין כלי מלחמה עשוי לרדות חומות ולו ראש כמו איל וכבש מנח וכן קורים לו היונים ורומיים בלשונם). * [אחי"ה כונת ר"ב על ל"י ורוי הנ"ל והצדק אתו לכן היטב הגיה במקום כובשין של פסיקתא הנ"ל כבשין כשין שמאלית וכדאי באיכ"ר הנ"ל וכו"ה בילקוט יהו' רמז שס"א ובקהלת רכה פ' וישב, ובמ"כ באיכ"ר שם הבין כבשין מערך הקודם שפי' מדרגות וסולמות וכן הבין רימ"ז בטר"ר ח"ב קמ"ז אבל הנכון כמו שפי' ר"ב ועיין בהערת הח' באבער הנ"ל, ושם הובא גי' התנחומ' בא וילקוט וארא רמז קפ"ב אוכלוסין הרכה זה ארבה ובעל המעתיק פי' כן בשם עצמו כי לא ירד לעומק הוראת כבשין של מדרש פסיקת' דר"ב] -

* **קבֶּשֶׂא** (פי' בל"ע *קבֶּשֶׂא* שדה מלא מי' בורות ונהרים והוא כמו שדה בית הבעל עיין ערכו) בערך שחת הביא רבינו מקידושין ס"ב סע"ב שחת דבי כבשא ופי' ששותה מי המטר ע"כ ובנו"ג כיבשא ופירוש רש"י שדה בית הבעל שדיה במי גשמים ע"כ והיא ל"ע הרשומה והפכו שחת דבי שקיא (שם ובערך שחת).

* **קַיְבוּשׁ** (*קַיְבוּשׁ*) (מל"ע *קבֶּשֶׁן* ענין חגורה דיבוק וחיבוק ונאמר מצוירי הכנין העגולים (מ"א ז' ל"ז) כיבש חד (כ"ה ברד"ק במלכים שם) ובנו"ג כבש חד וכ"ה ברד"ק שרש ערה וצ"ל כיבוש חד ופירושו ענין דיבוק עיין יומא ג"ד סע"א ובערך ער ג' ובשרשים לרד"ק שרש ערה, וכן תרג' מעבר (מ"א ז' ל') ועוד עיין שם פסוק כ"מ עובד כיבוש ותרג' וחשוקיהם (שמות כ"ז, י"א) כיבושיהון ועיין תרג' מ"א ז' ל"ג, ודע כי גזרת המלה הוא מל"ע

¹ כן הוא בכל דפ"ע חוץ מדפוס אמש' ופראג ואף אם עיקר הוא בכ"ז רבינו גרס כובשין כדאיתא בפסוקי' שם וכן בפסיקתא רבתי פ"ז. ² ברפ"ר במענות: אמר רבה, ובפסיקתא ר"י העמוד עליהן כובשין כגון הארבה וכן בפסיקתא רבתי כובשים ארבה וכוזר אפרים נדחק לפרשו והיותר טוב גי' רבינו עיין הערת ר"ש באבער בפסיקתא שם. ³ וכ"ה בפירש"י ושי"נ הצויר. ⁴ ועיי"ע כוביתא.

שנעקרה (ברכות נ"ח.) הצבי לנהרא כגני לייא, פי' ר"ח משל מ' ש' לו⁽¹⁾ לו אותו ה' מ' ין⁽²⁾ לרב ששת שהיה מאור עינים ויוצא עם היוצאין לראות את המלך הכדים הנקראים הצבי ההולכים אל הנהר לשאוב בהן מים אבל כני⁽³⁾ כלים והם נקראין כגני העשויים ליישב הכלים בתוכן ליא כלומר לאי מקום הולכין להיכן הולכין פי' ליא לאי⁽⁴⁾ ויש מפרשים כגני כלים שבורים. *אחוי"ה לפי פי' ראשון נ"ל לגזור המלה מל"ר האמצ' cassa, casa; caga = cagia פי' נרתק לשמור בו דבר מה ועוד ענינו בית קטן ארוג מקנים וכדומה לשמירה ואחד הוא עם ל"פ קאז, קאז, קאש וממנו קאשנה וכן בל"ר אמצעית cassina kleines Gehäuse, Flechtwerk. ולפי פי' שני של ערוך וכו"ה ברש"י נוכל לגזור המלה מל"פ צ'אק ובקבוץ צ'אקאן פירוש שבורים ודע כי בכ"י פי' הגי' בש"ס וז"ל "ההוא מינא בר בי רב הצבי לנהרא כאגני דשי ג' נ' ג' נ' וכתב בעל ד"ס (ברכות צד קס"ג הערה ק') ולית ליה פתרא ע"כ אבל אנכי פותר אותו כי לפע"ד מקום כאגני היה גורם הכ"י פי' דשיג' (דשיגי) והוא ממש צ'אק הג"ל כי אות צ' עולה יפה עם כתיבת אותיות עבריות של דש (או טצ עיי"ע טצהר ועוד ע' סצדקי) ויען שמצא הסופר גם גי' כאגני כבי"ת כדאיתא בכ"י מ' לכן אחז הגי' בכ"פ כאגני ופירשו ע"י דשיגי שעולה יותר יפה עם מכתב הקרוב לאותה מלה פרסית והראיה שעל זו המלה כיון ממה שכתב בצדה מלת ניגני שהיא לפע"ד ג"כ ל"פ נִיְנִין פי' התיכות התיכות, דברים שבורים, והסופר המעתיק ידע ל"פ על בוריה כנראה מהדומא הג"ל ומהגליון בא פנימה] —

פד ומל"מ וכו"ה בל"י κάδος, κάδος חבית, דלי Fass, Eimer וממנו הפעל פדר פירוש משך

באורך שרחב למעלה ונמשך למטה וכן בל"ע פֶּדֶג (ע"ז מ' סע"א) ובפ' אלו מרפות כגמ' סימני העוף (חולין ס"ג סע"ב וס"ד רע"א) כסימני ביצים. כך סימני עוברי דגים ואלו הן סימני ביצים כל (שקודרת) [שקודרת]⁽⁵⁾ ועגולגלת ראשה אחר כך וראשה אחר חד טהורה ב' ראשיה חדין⁽⁶⁾ וב' ראשיה כדין וכו'⁽⁷⁾, בס"ג⁽⁸⁾ דפרק כל קרבנות הצבור (מנחו"פ פ"ז). תני חביות כריות לודיות כינוניות פי' חביות כריות של לוד שהן כינוניות⁽⁹⁾. כפ' אלו מרפות כגמ' נשתכרו רגליה (חולין נ"ח רע"ב) הני תמרי דכדה בתר תריסר ירחי שתא [שריין]. פי' תמרים שהתליעו בכד⁽¹⁰⁾ בתר י"ב חודש משתלשם מן האילן⁽¹¹⁾ שריין דאמרינן שאם התליעו קודם שתלשם כבר מתו בתוך י"ב חדש כדאמרינן (חולין נ"ח סע"א) כל⁽¹²⁾ שאין בו עצם אינו מתקיים י"ב חדש והני תולעים דהשתא לא השריעו על הארץ אלא מן הפירות רבותיהו⁽¹³⁾. ויש ששונים דכרה כרי"ש כמו (סוטה ג'): כי כריאל שומשמי⁽¹⁴⁾. פ"ג דב"ק המניח את הכד וכו' עד בעל [החבית] חייב בנזקו (ב"ק פ"ג מ"א) גמר' (שם כ"ז).⁽¹⁵⁾ פתח בכד וסיים בחבית וכו' אמר רב פפא היינו כד היינו חבית. קיימא לן הכד קטן מן החבית שכן שואבין מים שנאמר (בראשית כ"ה ט"ו) וכדה על שכמה וחבית גדולה ממנה⁽¹⁶⁾. בס"ג דפ' אלמנה לכהן גדול (יבמות ע'). הריני כפרת בן בתי כוזא ממזר שמאכילני בתרומה ואיני כפרת בן בתי כדה כהן גדול שפוסלני מן התרומה, פי' מברכת בן בתה ממזר שמאכילה בתרומה כדתנן (שם ס"ט): ממזר [פוסל] [ו]מאכיל כך פי' המורה של מגנצא⁽¹⁷⁾ כל מקום שהוא אמר הריני כפרת זה פירושו הריני במקומו לסכול עוונותיו כלומר שעוונותיו אני מקבל עלי להתכפר ואיני כפרת

(1) כן הוא בדפ"ר ובשד"פ מושל. (2) וכן הוא בכ"י ש"ס ובע"י ובכל דפוסים הראשונים ובנו"ג צדוקי ובילקוט מ"א רמב" ד"ש אפיקוי ר"ל אפיקורוס. (3) בדפ"ר בני. (4) בכ"י היב לאן. (5) ודע כי גי' הכ"י היב שקודרת וכ"ה בחיג' הלי ביצים וכ"ה בפ"י ר"ה כ"י לע"ז (בקבוץ כ"י אנגיליקא דף כ"ו). ובכ"י י"ו שכודרת וצ"ל שכודרת בשני דל"ת כגני רש"י בע"ז שם עפ"י מסורת התוספתי בחולין ס"ד. ד"ה כודרת וסיימו פירוש עגולה ככד אבל לפע"ד גי' הכ"י היב הקודרת בקבוץ נוח יותר רק צ"ל בשני דלה והוא מל"ע הרשומה פי' נמשכות באורך ובדפ"ע בטיים שכודרת וצ"ל שכודרת ואולי כן נוכל לקרות בדפ"ר בערוך. (6) כ"ה רק בכ"י ו"ו, ובדפ"ע ל"י. (7) וכן חסדר בע"ז שם, אבל בחולין איתא ב' ראשיה כדין או ב' ראשיה הדין אולם בערך חד ב' גרס רבינו גם בציון דחולין כנו דאיתא כאן ובע"ז המל. (8) כ"ה לכונן בכ"י ו"ו וח"ב אבל בדפ"ע כרי"ג. (9) וכ"ה בפ"י רגמ"ה כ"י (בקבוץ כ"י אנג' דף ל"ב): וכפירש"י. (10) בכ"י ו"ו בטיים ככר. (11) בפ"י כ"י רגמ"ה מן הקרקע. (12) וכ"ה בפ"י רגמ"ה ובנו"ג כל ב"ר ית. (13) הועתק מפ"י רגמ"ה כ"י לחולין (בקבוץ כ"י אנג' דף שט"ו). ושם א"י בזה"ל: הני תמרא דכדא לתר תריסר ירחי שתא שריא כלומר הני תמרי שהתליעו בכד שמשומין אותן בתר תריסר ירחי שתא שתלשו אותן מן הקרקע שריין דאמרינן הני תולעין דעכשוו התליעו מקום רביהא הן מן הפירות עצמן הן לא עלו עמם מן הקרקע שהן שעלו (עמו) [עמם] מן הקרקע כבר מתים בתוך י"ב חדש והני תולעין דהשתא לא השריעו על הארץ. (14) ובנו"ג כ"י קריא וכ"ה בערך קרייא. וגי' התוספתי בחולין נ"ח: דיה הני: כרים אבל עיי"ע כדם [כרום]. (15) כ"ה לכונן בכ"י ו"ו ושם איתא גי' ר"ל גמרי אבל בדפ"ע קטוע ע"ו וכו'. (16) הועתק מפ"י ר"ה לב"ק (בש"ס ווילנא) ע"ש. וכן מוכח מספור בניצי מ"ו: וכן דעת הראב"ד הובא בשמ"מ לב"ק שם. (17) עיין מ"ש בערך אצא א"י בח"א רמ"ה ובמבוא שם XV.

סע"ג כד שמע, שם ע"ד כד חמא, ירוש' קידושין פ"ג דס"ג ע"ד, ב"ר פס"ב כד דמך, ובבבלי ברכות נ"ט. עיין ערך מך א', ב"ק נ"ב, כד רגיה, שם צ"ב: כד הויגן וכו', ובתרג' שמוי י"ז, י"א כד מרים . . . וכד מנח; שם י"ב, ט', תר"י א' דברים ב', ו'; תרג' ש"א ב', ט"ו; מ"ו, ח' כד חי, ובצורף עם הוא (היא) ובקטוע פְדוּ = פִּידוּ, פְּדִי סוכה מ"ד: כדו הווית דיירי וכו', ירו' תענית פ"ד דס"ט, וכדו דהוון חמי וכו', ירו' ע"ז פ"ב ד"מ ע"ד כדי טבא, ירו' דמאי פ"ו דכ"ה ע"ג כדי יחיב ליה כולא מותר כדי יחיב ליה פלגא אסור, ומלת פְּדִי הורכבה מן כ' הדמיון ומן ד' פ"י זה וא"כ פְּדִי פ"י כאשר וכ"ה בדניאל ג', ז'; ה', כ'; ו', י"א. מ"ו עיין ערך די א'. — כדו אי' עוד במקום כדון עיי"ע כדון ג', ובתרג' פִּיד פ"י כמו פִּד פ"י כאשר תרגום ישעיה כ"ט, ט"ו כיד בקבלא ועוד עיין תרג' תהלים נ"ה, ה' ובעמ"ר ללעווי I, 358 ובקשור עם הפעל ב"מ ק"י, כדבעינן למימר, ב"ב ק"י, כדאמר, סנהדרין ז' רע"א כדעבדו ושם צ', כראית ליה, ר"ה י"א: כדאיתא, כדאמרי במערבא עיי"ע אמר (ח"א קכ"ח): כדאמרי אינשי עיי"ע (שם קיס והלאה), וכן עם השם ב"מ צ"ט: כדרבא, פסח נ'; וכדרב יהודה וכן הרבה] —

כָּדָא (= פְּדָא מל"ס כודא דם זיבה באשה יולדת Blutfluss ועיין בערוך) כפ' אין מעמידין בסוף הלכה מתרפאין (ע"ז כ"ט רע"א) לכודא⁴, בשיכרא וסימניך וכדה על שכמה (בראשית כ"ה ט"ו) פירוש, רוח הוא שאוחזת] האשה לאחר לידתה ונקרא כודא. * [אחיה הועתק מפי ר"ח כ"י לע"ז (בקובץ כ"י אנגליקא דף י"ז): ושם הגי' פעם אחת לכודה וכפ"י איתא לנכון ונקרא כודא באלף, וכ"ה בכ"י ערוך ובל"ס] —

כָּדָב (בל"ס כָּדָב, בל"ע כָּדָב בל"ט פְּנָב Geugnen, lügen) תרגום כחש לו (ט"א י"ג, י"ח) כדב ליה. * [אחיה מהקרוב היה לו להביא ראיה מתרג' ותכחש שרה (בראשית י"ח ט"ו) וכדיבת שרה וכן כל לישנא כזב מתורגם בלשנא כדב עיין מתורגמן, והתואר פְּדָבא, כדיבא (תרגום משלי י"ט, כ"ב; ישעיה ל"ו, ט), והשם פְּדָבא, פְּדָבא, פְּדִיבא, פְּדָבא ותוקף הענין ככפלות כדבובא עיין עמ"ר ללעווי I, 354, וכן בברכות נ"ט רע"א אובא טמיא קִידָבא ומיליה כידבא כ"ה בכ"י מ' ובנו"ג בתואר: כדיב הוא ומילי כדיבין, ועוד כדי עיי"ע הכא אולי קטוע מן כדיב] —

כן בתי כדה שפוסלני מן התרומה כלומר איני מברכת בן כהן גדול שפוסלני מן התרומה. כווא מ ש ט ע כלי קטן¹ משום ממזר שהוא פחות וכדה משמע כלי גדול משום כהן גדול. * [אחיה והאחרון איתא ג"כ בפירש"י ביבמות — כן נאמר חצבא בהשאילה על האדם עיין ברכות כ"ה, ובערך חצב ב'. — וכנ"ה בכ"ק קמ"ו סע"א בכדו של דבש, ב"מ נ"ט סע"א כמשלם שערי מכדא וכו', ב"ב נ"ה. אפי' שערי דכדא וכו', ב"מ מ' סע"א ומ"ק י"ז רע"ב פקע כדא, ושם סע"א אחתיה בכדא, ובלשון קלילה פְּדָה פירוש כד קטן מנחות פ"ז, עיין לעיל ובתוספתא מנחות פ"ט אי' פְּדִיזות אבל כדה בירו' יומ' ותעני' מ"ס עיי"ע כר"א ואיתא עוד בל"ג תוספתא כלים ב"מ פ"י לכדו ריקנית, ירו' ב"ק פ"ג ד"ג ע"ד הקבוץ: שתי כדין אחת של יין וכו', פסיק רבתי פ"ב כשתי כדים של מים, ובתנח"ו ויגש סימן י"א בשני כדים של מים ועיין מ"ש הח' לאטמעם במקום הג"ל 70 — והתואר פְּד עיין לעיל ובעה"ק שג"ב לועז פלמ או פלאך בלא"ש ר"ל platt, flach וכן לועז רש"י בע"ז מ', כד: פלמ"א בל"צ platt = plate — והתואר במקום השם: פְּדָד Büttner פירוש עושה כדים פסחים נ"ה: הכד מבית הפְּדָד כ"ה בכ"י מ' ב', וא"פ ובמ"ק י"ג רע"ב וכ"ה ברש"י כ"י לפסח' עיין ד"ס שם והקבוץ תוספת' כלי' ב"מ ספ"י ישיבת . . . הפְּדָדִין טהורה וכו', ובקצת דפוסים הגי' הגרדין וצ"ל הכרדין או הגרדין וכ"ה בתוספ' כ"י אירפ' (צוק"ט 589), והפעל פְּדָד בחולין וע"ז הג"ל פ"י מראהו כתכונת כד אבל יותר נראה גי' הכ"י קודרת עיין לעיל בערך ומ"ש] —

כָּד (הורכב מן פ' (פ"י) ומן ד' (= דה) וכן בל"ס פְּד, פְּדו ונתקצר מן פְּדָהו וכן פִּידוּ = פִּידָהו פ"י כאשר הוא (als, zur Zeit als) תרג' שש עגלות צב (במדבר ז', ג') שית עגלן כד מחפין פ"י כאשר, תרג' השוד והשכר והרעב והחרב (ישעיה נ"א, ט"ט) כיד ארבע ייתון עלך [וכו']² ובפרקא קמא דפיאה דירוש' (פ"א דט"ו ע"ג) כדו נפיק (בית) [מבית] וועדה, ובפרקא קמא דחלה (ירושלמי ספ"א דנ"ה) כידו אתי למיסב בידוי³, פ"י כד הוא. * [אחיה והרבה בירושלמי ד"ט בירו' ברכות פ"ב ד"ד ע"ג כד הוה אזיל . . . וכד הוה נפיק, ושם כד הוה מייתון ליה (כ"ה בגי' מהרש"ס) וצ"ל וכד הוה מייתון ליה, ירו' שביעית רפ"ט דל"ח

1) כ"ה בכ"י וי"ו, 2) השלמתי כי ר"ב השמוט התרג' על אלה השמות ובנו"ג פְּד, 3) בנו"ג לידוי, 4) וכצ"ל בתחילת העי' באלף בסוף וכו' בכ"י וי"ו א' ב', הי"ב וכדפ"ע בה"א כרת.

* כדה מ"ס וצ"ל כרה עיי"ע כר א'.

* כדו בר ברכות ו': מ"ס וצ"ל בדובר כגו הערוך בערך בדובר ע"ש ומ"ש.

* כְּדוּד (נ"ל מל"ע *حداد حديد* כל דבר חד

ועוד עשת ברזל — *Scharfes, Spitzes, Eisen-*

stück ועוד עיין בפנים) בערך קולמוס הביא רבינו

וז"ל בפסיקתא דויהי בשלח פרעה (פסיקת' דר"כ צד

פ"ז) שהיו נותנין כדוריות של אש תחת שחייהן

וקולמיות של קנה תחת צפרניהן כ"ה בדפ"ר ובד'

וויניציא (ושם תחת שחייהן) אבל מדפ' פיז' והלאה

הג"י כדוריות (כ"כ טעה להעתיק מדפ' אמש' דודיות

וצ"ל כדוריות כדאי' בדפ' אמש') וכן הגי'

בילקוט תהלים רמז תרס"ז בשם ילמדנו מביאין

כדוריות של ברזל ומלכנין אותן באור וכו',

ובפסיקתא הג"ל אי' כדוריות של אש תחת בית

שחייהם ובש"מ תהלים מזמור ט"ז כדוריות של

ברזל ומלכנין ונותנין וכ"ה ברמב"ן לבראשית ל"ב

כ"ו בשם ב"ר וכונתו על ס"פ ע"ו אבל לפנינו לי'

כי אם ראש המאמר אבל אי' בשח"ש פ' השבעתי

היו מביאין כדוריות של ברזל ומלכנין אותן באש

וכו', ודע כי בערך כדד א' (ח"ב ט"ז) פירש הערוך

אותו הברזל שבו חופרין סביבות האילן שמו בדיד

וא"כ אולי בדידיות פי' ענין קרדום אבל ההמשך

לא סובלו לכן הגהתי שם בפסיקתא כדוריות אבל

אין זה קבוץ של כדור עיי"ע ובאמת בכ"י ק"ט

בערך קולמוס גורם קדוריות ואולי נכון הוא מל"ע

قدرة התיבות גדולות וחזקות. ואם גי' הדפ"ר

וויניציא עיקר אז כְּדוּדִית פי' בל"ע הג"ל חתיכות

ברזל וכל דבר חד ומהראוי לכתוב את המלה

כדוריות ואולי היה רוצה להשוותו עם ל"מ כְּדוּדִי

אש (איוב מ' י"א), ובילקוט תהלים שם נ"ב סירים

אבל אז הגי' בכ"ף עיקר כי בל"ע *كداد* פי' מין

צמח של סירים ואין נ"ל.

כְּדִי (קצור מן כְּדִי עיין ערך כְּדָב או יותר טוב

מל"פ *كدا*, *كدای* פי' זנב *Lüge* ועוד עיין

בפנים) בפ"ק דר"ה בגמ' ולרגלים (ר"ה ה')

פסח זימנא [קביעא] ליה אי אקרביה

אקרבי' (1) [אי לא אקרביה אידחי ליה (2)

אמר רב חסדא פסח (3) כדי נסבא. פירוש שיטפא

בעלמא הוא. כפי' ר"ח כתוב ופריק רב חסדא

פיסוק ניסביה כלומר התוך זכרו מזו הברייתא (4),

כפי' אלו מציאות בגמ' אף השלמה (5) (בי"ט כ"ז

רע"ב) תנא תובעין אצטריכא ליה סימנין כדי ניסבא

כלומר „[אגב] גררה הזכירה משנתינו הסימנין ולא

דווקא הן. בפ' שלישי בסנה' בגמ' כיצד בודקין (סנה'

כ"ט רע"ב) הכי אמרינן משמיה דרבא כל מילי דכדי

לא דכירי אנשי. בפ"ק דבכורות בגמ' דג טמא (ח"י)

א"ל אימא לי מילי דכדי אמר להו הוה לן כודנתא

ואולידא (6) וזוה תלי לה פיתקא (7) וכתוב בה דמסיק

בה (8) אבא מאה אלפא זוזי וכודנתא מי ילדה הינו (9)

ניהו מילי דכדי. — (א"ב דכדאי כתיב בנוסחאות

דידן). * [אח"ה בנו"ג דכדאי ובע"י (דנדיבי)

[דכדיבי] אבל כפי' רש"י איתא כגו' רבינו מילי

דכדי ופי' דברי רוח ל"א מילי דכזיב דכדי כזב

וברש"י דע"י הגי' דכדיבי וכגו' רבינו אי' ג"כ בפ'

רגמ"ה כ"י לבכורות (ובקבוץ כ"י אנג' דף ס"ז:) ופי'

מילי דכדי משלים של כזב ע"כ ובזה עולה יפה פי'

המלה הפרסי' הנ"ל כלומ' שקר ודבר שאין בו תועלת

unnützlich וכן כתובות ל"ו סע"ב לא שדי אינש זוזי

בכדי. ב"ק פ"ט רע"ב ואמרוחי כי דינא בכדי וכו',

ב"מ ק"ג: זוזי בכדי לא שדינא. גיטין נ"ה. ושם:

יאוש כדי, נדרים כ"ב רע"א בכדי לא אדרתא

ושם כ"ט. פקעה בכדי. . לא פקעה בכדי. יבמות

ל"ט סע"ב אגידא ביה בכדי תיפוק, תענית ה'

סע"ב וכי בכדי ספדו וכו'. וכן הענין כדי נסבה

קידושין ה': וש"ג פי' לקח משנתו בחנם על לא,

דבר כלומר שיטפא בעלמא הוא כפי' הערוך או

אגב גררה הזכירה משנתינו כדאי' בערוך כלומר

אגב גררה בעלמא נקטיה וכ"ה כאמת כפי' ר"ח

(כ"מ בשים ויילנא). ועוד עיין בפחד יצחק ע' כדי.

אבל בענין פי' ר"ה שהביא נ"ל להסביר כי כיון

במלת כדי על ל"ע *كדי* פירוש חטף *entreissen*

ובמלת ניסביה על לש' ערבי *نصاب* עיקר ושרש

דבר וזה פתרון כדי נסבא (נסבה) לפי פי' ר"ח:

פיסוק (או אולי יותר טוב: פסוק) ניסביה כלומר

התוך זכרו היינו עיקרו ושרשו. אבל ביוחסין

השלם 160 הובא לשון הערוך בסיגנון אחר עיין

מבוא לח"א: לעיל XXXII ושם הגהתי מלת זכנה

ביוחסין שצ"ל זנכו וא"כ הבין זכרו בערוך מלשון

זכר = זכרות כלומר זנב — ועתה מצאתי כפי'

ר"ח בר"ה ה'. (בש"ס ויילנא) כזה"ל ופריק רב חסדא

פסוק ניביה כלומר התוך זכרו מגו הבריית' ע"כ] —

* כְּדִי (נ"ל מל"פ *كسي* = בל"ר *quidam* פי' איש

סתם ומאן דהוא *irgend Jemand, ein Ge-*

wisser) כ"מ ב' סע"ב א"ר פפא ואיתימא ר' שימי

בר אשי ואמרי לה כדי ועיין עוד יומא מ"ד. ע"ב:

(1) בנו"ג אקרביה (2) כן הוא בכ"י ו"ו א' ובי' וב"ר. (3) בדפ"ר כל פסח. (4) עיין מ"ש בסוף הערך. (5) בנו"ג השמלה. (6) בנו"ג דילידא. (7) כ"ה בכ"י ו"ו א' ובי' וכ"ה בנוסח' וככ"י ב"ר ובדפ"ע פישקא. (8) בנו"ג כבי. (9) בנו"ג א"ל הי.

מנחו"ג"ה: מגילה ב': יבמות צ'. נזיר ב'. חולין ע"ג. פ"א. ק"ה. הוריות ח' סע"א ובכולם פירוש ואמרי לה כדי אחר שהביא הש"ס שם בעל המאמר או איזה בעלי המאמר סיים ואמרי לה כדי כלומר יש אומרים שאיש אחר הוא ובסתם בלי הזכרת שם החכם נשנה ההלכה וכן מצאתי בפ"י ר"ח כ"י להוריות שם (בקובץ כ"י אנגליקא דף קל"ב סע"ב) ואמרי לה כדי: "בלא חכם סכר" ומ"ש יוחסין השלם (שם), ואמרי לה כדי אינו שם חכם ור"ל שנאמר בישבה זו ההלכה בלא זכירת שם חכם כמו כ"י נ"ס ב"ה ר"ל ב"ה נ"ס אין ג"ל כי פי' מן כדי נסבה עיין ערך הקודם אין לו שייכות לדבור ואמרי לה כדי כי זה האחרון נגזר מל"פ הנ"ל וגם מ"ש בשם רש"י כדי: שם חכם לא מצאתי ועיין ג"כ סד"ה בריש אות כ"ף ומ"ש על ב"ש.

* כְּדִי פִי' כְּאִשֶׁר als wie, als wenn עיין ערך כד ב' וע' די א'.

כְּדִי (הורכב מן כְּ הדמיון ומן די עיין ערכו ומל"מ ופי' כפי שעור הנצרך = so viel als genug genügend) כפי' הניזקין בגמ' הפעושות (גימין ג"ס). א"ר יוחנן משום כדי היינו. — (א"ב לשון פסוק זה די מחסורו (דברים ט"ו ח) ואין זה העיקר הערך). * [אח"י"ה וגם בקשור כי הדמיון מל"מ הוא וכן בדרז"ל בכף וגם עוד בכ"ת וכ"ף עיין הדוגמאות בערך די, ומה הענין גם כד"י של ערך הבא אח"ז והיה לו לר"ב להעיר כן אבל פי' כד"י המעוה] —

כְּדִי (= כְּדָאי מערך הקודם, genügend, werth, würdig) בגמ' המחזר כפי' החולץ (יבמות מ"ז סע"א) אם אמר יודע אני ואיני כדי¹ מקבלין אותו מיד. ובפ"ק בנדה בגמ' ר' אלעזר אומר כל אשה (נדה ט"ז) אמר כד"י² הוא ר' אלעזר³ לסמוך עליו בשעת הדחק. — (א"ב בלשון יוני' פירוש ראוי). * [אח"י"ה לפע"ד כונת ר"ב על ל"י gebührend דיכאיס והנכון כמ"ש בתחלת הערך ובערך הקודם. ועוד הרבתי הדוגמאות בערך די ע"ש ועיין עוד כד"י תוספת' סו"ט ספ"ג ושם פ"ח] —

כְּדָבָר (מל"מ והוא אבן טובה אדומה מאוד Kar-funkel מל"ע כדכ"ה, כדכ"ה = כדכ"ה פירוש

אדום מאוד) כפסיקתא דעניה סוערה (פסיק' דר"ב קל"ה: קל"ו). ושמתי כרכד שמשותך (ישעיה נ"ד, י"ב) רבי אבא⁴ אמר כדין וכדין ר' לוי אמר כדכדיינן⁵ ר' יהושע בן לוי אמר אבני כדכדיינן⁶. נפך ספיר (שמות כ"ה י"ח) תרג' ירושלמי כדכדיינא וספרינא. * [אח"י"ה בתר"י ב' לפנינו הגי': כדכדנא וסמפורינא ובערך ספירינן הביא רבינו תרגום ירושלמי נפך ספיר. וכ"ה ספירינן בתר"י א' רק שם במקום יהלום מתורגם כדכדין וכ"ה בתר"י א' שמות ל"ט, י"א. אבל בפירוש רד"ק לישעיה ובישרשים שרש כדכד הביא גי' התרגום הירושלמי כמו בערוך: כדכדינא וספרינא. ודע כי במקום גי' רבינו בתרג' ובפסיקת' רצה להגיה ר"ש כאבער (כפסיקת' שם אות כ"ט) כרכדינא. כרכודין, כורכדיינא וכן הגיה הח' לעווי בעמ"ל II, 405 וזה האחרון הביא ג"כ ראייה מגי' הערוך בציון משמות רבה ס"פ ל"ח יהודה כרכדון אבל לא דק היטב כי זה הציון מעולם לא יצא מעמו של רבינו נתן אשר בימיו עוד לא היה נסדר מדרש שמ"ר אבל הרב מוספיא הוסיף כן בערך כרכדון והביא שם בזה"ל לוי יקינטון יהודה כרכדון. ודע כי ר"ב בשתיהם הגיה כי בנ"ג דייקניתין . . . כרדינין ועיין ערך דיקינטין דייקניתין ומ"ש ובע' כרדינין (ח"ב קפ"ו) ובאמת לא הוצרכנו להגיה כרכדון, כרכדינא, כרכדיינא כדי להשוותן עם מלה סור' כְּרִכְדָּנָא, כְּרִכְדָּנָא ובל"י ורומ' καρχηδόνας, καρχηδόνας carchedonius, chalcedonius כי אלו השמות נולדו מל"ע כְּכַנְדָּה שהיא אחת עם כְּכַכְּה, כְּכַכְּה ור' יהוד' ז' קריש פי' כדכד ע"י כְּכַכְּה עיין גיזינאוס תיזיורוס 660. ופתרון המלות הערביות הוא אדמדם פי' צבע בתכלית האודם hochroth, ולפע"ד כונת ר' לוי שהיטב ידע ל"ע (עיין ערך בעד, לחס. עויל ועוד ערכים אחרים) לבאר כי כרכד הוא ל"ע כדכדיינן כלומר מצבע אדמדם ומתואר' בו מלת שמשותך ור' יהושע בן לוי בא להוסיף כי מתואר' במלה ערבית זו אבן עצמה לכן מדוייקת גי' רבינו א ב נ י כדכדיינא וכצ"ל כפסיקתא דר"ב. וכפסיקתא רבתי השמיט מאמר דלוי כי המסדר חשב כי שתי נוסחאות הן ובחר אחת והשמיט האחרת וקצת מזה עיין במ"ש החכם באבער שם. ובענין פי' מאמר דר' אבא [בר כהנא] כדין וכדין

(¹ בנו"ג כדאי. ² בנו"ג כדי. ³ בנו"ג ר' אליעזר. ⁴ וכ"ה בתוספ' ב"ב ע"ה, ד"ה חה, ובנו"ג כפסיקת' ר' אבא בר כהנא וכ"ה כפסיקת' רבתי פל"ב וילקוט ישעיה רמז של"ט אבל עיין בב"ב ע"ה, ובש"י"ט מזמור פ"ו. ⁵ כ"ה לנכון בכ"י ו"ו ל"ד היב וב"ר ורפי וויניציא ואמשי וכ"ה בילקוט ושם כדכדיינין אבל בדפ"ר פיז' ובאסיל בשתי חיבות כרכד ויבון וכפסיקתא דר"ב כדכדיינן וכפסיקתא רבתי לוי. ⁶ כפסיקתא דר"ב אבני כודכיא ובילקוט כדכדיינא וכפסיקת' רבתי ריב"ל אמר אבני כדכדנא.)

מקומות דנויר ענבים דכרים וכן גרסו בכ"מ ענבי דכרים אבל שם בכ"מ לפנינו הגירסא כגי הערוך וכו' ברש"י ופירש"י ענבי דכדום ענבים שהתליעו. ובהפשט"ע ע' כדום הובא גי' התוספ' בכ"מ הנ"ל ענבי דכדום בכ"מ ומ"ס הוא אף אם י"ל שהוא ל"ע ב"ג פ"י תולעת ובלי ספק צ"ל בדברי הגרי"ב על פ"י התוספות ענבי דכדום כדאי ג"כ בהרא"ש ולפע"ד הגירסא בכ"מ ורי"ש עיקרית והוא ל"פ הרישומה בתחלת הערך ופירושו תולעת וברי"ף כ"מ הגי' בענבי דקרום וכו' בפ"י המיוחס לרש"י שם. ובשט"מ ל"מ מצאתי הגי' ענבים דקרום ופירושו בזה"ל כלומר שלא הפסיק לעשות יין מהן עד שהחמיצו ע"כ וכה"ג ענבים דקרים בכ"מ ה"מ סי' שכ"ג וכתב מרן ב"י וז"ל ופירש"י ענבים שהתליעו ע"כ וא"כ ברור הדבר שצ"ל ענבי דקרום כגירסת הרי"ף והיא אחת עם כרום, כרים שלמעלה ועוד י"ל כדי לקיים הגי' בסמך (וכ"ה במור שם ענבים והקריסו) כי הוא ל"ע קרוס, קרוס תולעת ונגזר מפעל קרוס פירוש דקר ונשך stechen, beissen ונאמר מנשיכת התולעת ואולי לפי זה י"ל כי גם גי' רבינו כדום היא נכונה כי בל"ע פירושו כדום כ"מ וזה מ"ש של קו כלום' שנשכו אותו התולעים. ובענין תמרי דכדא עיי"ע בד א' ועוד עיי"ע כר ד' וע' כרה] —

כדום (= כידים = כירים = עכירים (עכירין) פי' כבשי (Pressbalken) במנעת פי"ב בכלים (מ"ח) הכידים והכן והכנה טמאין, ס"א כירים (5) ומפרשינן עכירין (6) כדגרסינן בבב"ב (ס"ז): מאי עכירין (7) כבשי (8) וכו'. * [אחיה בע' כבש הארכתי יותר בחלופי הגירסאות ע"ש ובפ"י רה"ג בסד"ש צד ח' הגי' והכירין וא"ד כידון וקרוב לא"ד הוא גי' רבינו הכידים אבל ממה שמפורש ע"י עכירים (עכירין) נראה ברור כי גי' כירים (כירין) עיקר] —

כדום (לפי פ"י רבינו זר אולי מל"ע חדא אבל לפע"ד הוא מל"ע ק"ג פירוש קרדום וגרון (Axt, Hacke, Karst) בפ' י"ג (9) בכלים (מ"ה) ובפ' אחרון דמבול יום (פ"ד מ"ו) הכדומים האשקלונים (10) שנשברו, פי' זיר של נחשת או של ברזל כאותו

עיי' תוספו' ב"ב ע"ה. ד"ה חד וכן מפורש בפ"י רגמ"ה כ"י לכ"ב וז"ל אמר להן הקב"ה כדן וכדן להכי איקרי כדכד כלומר כדכדינה משהם וישפה ע"כ — ובענין הוראת כדכד בהנחה ראשונה מל' בקטרי' quadhata עיי' מ"ש במ"ע ד"מ חכ"א — [586]

* בְּדָדוֹר [צ"ל בְּדָדוֹד] בתרג' ירוש' א' לכמדור ל"ה, ה' שם מקום כהר טוורוס Taurus אומנים [אומנוס] Amanus והוא בל"ע חֲדָדוֹנֵה, חֲדָדוֹנֵה, חֲדָדוֹנֵה בל"י Χαλκιδιχῆ והוא מחוז של Χαλκίς עיי' הוספות של פליישר לעמת"ל ללעווי ח"ב 449 ובגיאוגראפיא לגייבויער נפקד זה המקום.

* בְּדָדָא בירוש' שקלים פ"ד דמ"ח: מ"ס עיי"ע כרכר.

* בְּדָדָאוֹת [צ"ל בְּדָדָאוֹת] (פי' מל"י χάραξ ספרי שופטים פ' ר"ד ובנית מצור על העיר (דברים כ"י) עשה אתה ממנו תקון וכדביאות צ"ל תיקין וכרכיאות וגי' תיקין אי' ג"כ בילקוט ושם ודוגיאות עיי' ערך דוגית ומ"ש. והזע אברהם הגיה בספרי (תיקון) [וצ"ל תיקין = תהא] כרכיאות. וזה עולה יפה עם ל"י הנ"ל ועיי' ערך כרכום א' וערך כרקום.

כדום (= כדום, צ"ל כדום מל"פ ק"מ בל"ר vermīs Wurm פי' תולעת ורבינו פי' בע"א) בר"ג דפ' שלשה מינין אסורין בנזיר (ל"ד סע"ב) אף כל הפסולת פרי מהו אמר רב כהנא לאיתוי ענבי דכדום, ובאמצע הפרק (שם ל"ח): והא שייר עינבי דכדום (1). ובפ' המקבל כגמ' המקבל שדה [מחבירו] בעשרה כורין (2) (כ"מ ק"ו סע"ב) מודה רב אשי בעינבי דכדום ושדה (3) שלקת (4) בעומריה, פירוש ענבים שלקו כגפן קודם בצירה. * [אחיה ודע כי בנזיר ל"ד: הגי' עינבי דכרין ופירש"י ענבים שהתליעו, ובדף ל"ח: ל"י לפנינו אבל אי' בגליון נ"א עינבי דכרא וכן מוכח משט"מ לנזיר אשר שם הובא בשם ר' עזריאל בזה"ל יש ספרים דגרסי והא שייר ענבי דכר' ולא גרסינן ליה דהא בכלל ענבים לחים ויבשים הוו ע"כ אבל התוספ' חולין נ"ח: ד"ה הגי גרסו בשם רבינו שמואל בשני

(1) עיי' מ"ש בסמך בפנים. (2) וכ"ה ברי"ף ובנו"ג כור. (3) וכ"ה בתוספו' חולין ג"ח: ד"ה הגי ובנו"ג ובשרת. (4) בנו"ג שלקתה. (5) כ"ה בכ"י ו"ו א', ב' ה"ב דפ' אמש' וכ"ה הכורים בערך עכר ובירושלמי הובא בערך כבש וכדפ"ר בערך נוכחי כרים ובדפ' פתי כדום ובכ"י ב"ר כורים ובדפ' וויניציא כידים וצ"ל כורים ועיי' ערך כבש א'. (6) כ"ה בכ"י ו"ו ב' וכ"ה בע' עכר ובכ"י ו"ו א' עכורים וכ"ה בדפ"ר וצ"ל עכורים כגי' כ"י ה"ב וכ"ה בדפ' אמש' וכ"ה בסמך ובדפ' וויניציא ופ"ו עכורים ועיי' ערך כבש א'. (7) כן הוא בכ"י ו"ו א' וב' ושם עכורים וכדפ"ר עכורין ובדפ' וויניציא ופ"ו עכירין. (8) בדפ"ר כבושין. (9) כ"ה בכ"י ו"ו וה"ב בדפ"ר וא' וכן מוכח מערך אנקלו ואשקלון, ובדפ' וויניציא במ"ס בפ' י"ב. (10) עיי' הגי' בערך אשקלון, ובדפ"ר הגי' הכדומים וכ"ה בפ"י רה"ג ועיי' ערך אנקלו.

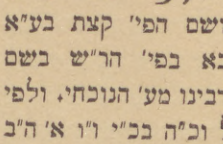
בפני עצמו וכצ"ל בקהל"ר פ' ושנאתי ושם כמ"ם ועשאו מכורן עבד בפני עצמו וצ"ל עבד מכורן, ודרש לנפש חיה כמו כחיה כלומר שצריך לעמול לעצמו כחיה] —

פִּדּוֹן (= פִּדּוֹן מל"מ פירוש רומח קמן Spiess) (במבעת פ"ב) (צ"ל ככלי מתכות פ' י"ג) (ככלים (פ"ח) הכידון והניקון¹) והמגפיים והשיריון ממאין פ' כדכתיב (ש"א י"ה י) וכידון נחשת. * [אח"ה וכנה בירו' סוט' פ"א ד"ז רע"ב יכול בכידון וצ"ל בכידון וכ"ה במדר' פ"ט ובמדר' שמואל פ"ג אין תימור כידון ושם ס"פ כ"ז ואין תימר ככידון כלומר שער ראשו של אבשלום היה כרומח כלומר גבוה ודק ועיין הפירושים במקומות הנ"ל] —

פִּדּוֹן (= פִּדּוֹן שם מקום על שם כולל כיד (איוב כ"א כ) כפ' אלו נאמרין בגמ' ברכות וקללות (סו"ט ל"ה): ויבואו עד גורן כידון (ד"ה א' י"ג, פ"י) כתיב כידון וכתיב נכון (ש"ב י' י) א"ר יוחנן בתחלה כידון לשון דין וי"א לשון רצח כשמת עוה, ולבסוף כשבא למקומו נכון, פ"א בתחלה כשנעלם מהם כידון ולבסוף נכון. * [אח"ה ועיין פ' רד"ק לש"ב שם, וכפ"י י"א א' ברש"י בסו"ט ועוד עיין מ"ש בשם ר' מנחם בר' הלבו] —

פִּדּוֹן (הורכב מן כדו פ"י כאשר ובהוספת ן או מן פִּד וּמל"י vov (בל"פ כְּוֹן בל"ר nunc) פ"י עתה (nun, jetzt) תרגום ירושלמי עתה, ועתה הנה אשתך (בראשית י"ב, י"ט), ועתה כבואי (שם כ"ד, א') תרג' כדון. * [אח"ה בנו"ג במקום אחרון בתר"י א': כען, ועוד מתורג' בתר"י עד עתה (בראשית ל"ב, ה) עד כדון ועיין תר"י ב' שם ב', כ"ה בערך בהת' א' וכן תרג' ירו' אז (שם י"ג, ז) וכן תרג' עוד (שם י"ה, כ"ב; מ"ג, י); שמות ד', י"ה; מ', ב'; י"ז); עוּדְנו (במדרב' י"א ל"ג) עד כה (שם ז', מ"ז); מרם (שם י"ז) ועוד עיין בתרג' תהלים ג' כ"ב; קי"ח, ב' והלאה; תרגום איוב מ"ו, ח', וכן בתלמוד ירו' עד כדון ירושלמי ברכות פ"א ד"ב ע"ד; שם פ"ב ד"ה ע"ג; שם פ"ג ד"ו; שם פ"ז ד"א. ירושלמי חלה רפ"ב דג"ח: ירו' דמאי פ"ו דכ"ה רע"ג, ירושלמי ערלה פ"ב דס"ב, מעש' שני פ"ד דג"ח: מאי כדון (ירושלמי סוכה פ"א דנ"א סע"ד) מהו כדון (ירושלמי תרומות רפ"ו דמ"ד סע"א) מיי כדון (ירושלמי ברכות פ"ג ד"ו: ירו' פ"א פ"ד ד"ה:), וכדון ירושלמי סוטה י"ז: כדון (שם פ"ה ד"ב סע"ב) מן

שתולין בו הנרות לפני הארון ובו קובעין אונקליות ותולין בהן בימות הקיץ כלי חרש מלאין מים כדי להתקרר וזו צורתו וכבר פירשנו בע' אנקלי. * [אח"ה כונת ועל ע' אנקול עיי"ע בח"א קנ"ו, ושם הפ"י קצת בע"א וקרוב לו פ"י של רה"ג והובא בפ"י הר"ש בשם שניהם ועוד הובא שם פ"י רבינו מע' הנוכחי, ולפי פירושו זה מסכים הציור הנ"ל וכ"ה בכ"י ו"ו א' ה"ב וב"ר וכדפ"ר איתא, וזוהו צורתו" אולם הצורה ליתא וכ"ה ל"ד א"י הצורה כזו:

וכ"י לונדון באוצר הספרים (ברשיש מוזיאום) א"י הצורה הזאת:

אבל בכתב יד ו"ו ב' ופארזו הצורה כתמונה זאת: ככל הצורות האלה יש דמיון לזיר אשר בו אונקלות היינו וויס כפופים ולפי עדות של רע"ב

לכלים ולפ"י פירש כן גם הרמב"ם אבל לפנינו בפירמב"ם לכלים ליתא מלת זיר ואולי ברהיטת לש' כתב כן הרב רע"ב ובמקום רמב"ם צ"ל ערוך וחידוש שלא העיר על זה בעל תו"ש ככל"י שם, ולולא פ"י רבינו הייתי אומר כי הוראת המלה כדום הוא גרון וקרדום מל"ע הנ"ל והראיה בצדה [ו]האשקלונים והאונקלי עיי"ע אנקול ואשקלון] —

* כדמת עיין ערך כרמת ומ"ש.

פִּדּוֹן (מל"ם) פִּדּוֹן פ"י אסר ורתם בעול, anbinden, ans Joeh spannen ובהשאלה משעבד dienstbar machen וכן בל"ע (ח"ג) בויק"ר זאת תהיה (ר"ם מ"ט) ובמגילת איכה סורו ממא: ושפח ה' קקד בנות ציון (ישעיה ג', י"ט) עשאן שפחות מכודנות¹ מהו מכודנות אמהן משעבדן, בריש פיאה ירושי (פ"א דס"ו סע"ג) כודנו לאכיו בריחיים² ויורש גן עדן כיצד וכו'. * [אח"ה ושם כודנו לריחיים וכ"ה בירוש' קידושין פ"א דס"א: כודנו בריחיים ובירו' פסחים פ"ד דל"א, לכשיוקין הוא כודנו בריחיים, פ"י אוסרו בזיקים, והושאל לשעבוד לכן דרש ושפח (לעיל בערוך) כמו שפח מלשון שפחה ובכ"ר פ"פ י"ד דרש לנפש חיה (בראשית ב', ז') עשאו עבד מחורר ובקצת דפוסים מכורן וצ"ל מכודן כג"י המ"כ ופ"י שם בשם הערוך משועבד לעצמו, וכ"ה באי"ר פ' הכשיל עשאו עבד מכורן

¹ באי"ר מכודנות. ² בנו"ג כודנו בריחיים ובפסיקה רבתי פכ"ד מוחזק עיי"ע טחן. ³ וכ"ה בערך מגפיים ועיין ערך נקן. ⁴ בפ"י רה"ג לסד"ט 8 והניקון ובתוספתא כלים כ"מ רפ"ג הכידון והגונים וכ"כ אירפורט והגינן ולפע"ד צ"ל והגינן והוא לשון יוני Speer, Lanze ἔγχος.

ARUCH COMPLETUM

sive

LEXICON

vocabula et res, quae in libris

TARGUMICIS, TALMUDICIS ET MIDRASCHICIS

continentur, explicans

auctore

Nathane filio Jechielis

saeculi XI Doctore celeberrimo, Praeside scholarum Talmudicarum Romae;
cum appendice ad discendum utili per Benjaminum Mussafiam, medicum,
philosophum, philologum et physicum ad contextum Aruchinum adjuncta.

Praelaudatum opus ex disciplinis contextus Aruchini Venetiis (anno 1531)
editi et typis mandatorum optimi ita ex hujus cum editione principe
(ante 1480), nec non cum septem Aruchinis veteribus manuscriptis
bono cum animo facta comparatione corrigit, explet, criticè illustrat et edit

Dr. Alexander Kohut,

Rabbinus supremus Magno-Varadinensis (Grosswardein).

Tomus quartus

Fasciculus quartus.

Auctoris, cui caes. scientiarum Academia Vindobonensis subvenit, impensis typis
mandatum.

VIENNAE 1883.

Im Selbstverlage des Verfassers.
Buchdruckerei von Georg Brög in Wien, IX., Maria Theresienstrasse 19.
(Unter der Leitung von P. Smolensky.)